

Saturs

I Rezolūcijas, ieteikumi un atzinumi

REZOLŪCIJAS

Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komiteja

EESK 547. plenārsesija, 30.10.2019.–31.10.2019.

2020/C 47/01	Rezolūcija par tematu “Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas ieguldījums Eiropas Komisijas 2020. gada darba programmā un ne tikai”	1
2020/C 47/02	Rezolūcija par tematu “Sākt pievienošanās sarunas ar Ziemeļmaķedoniju un Albāniju: jāaizstāv ES uzticamība un ģeostratēģiskās intereses”	15

ATZINUMI

Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komiteja

EESK 547. plenārsesija, 30.10.2019.–31.10.2019.

2020/C 47/03	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Blokķēde un ES vienotais tirgus: ko tālāk?” (pašiniciatīvas atzinums)	17
2020/C 47/04	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Nodrošināt iekļaujošu pāreju uz digitalizētu dzelzceļa nozari” (pašiniciatīvas atzinums)	23
2020/C 47/05	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Nevienu neatstāt novārtā, īstenojot ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam” (pašiniciatīvas atzinums)	30
2020/C 47/06	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “ES tirdzniecības un ieguldījumu politikas loma ES ekonomikas rezultātu uzlabošanā” (pašiniciatīvas atzinums)	38

2020/C 47/07	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Konstruktīvāka pilsoniskās sabiedrības loma vides tiesību īstenošanā” (izpētes atzinums)	50
2020/C 47/08	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Zilā bioekonomika” (izpētes atzinums)	58

III *Parengiamieji akti*

Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komiteja

EESK 547. plenārsesija, 30.10.2019.–31.10.2019.

2020/C 47/09	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Vairojot uzticēšanos antropocentriskam mākslīgajam intelektam”” (COM(2019) 168 final)	64
2020/C 47/10	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam par Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūta (EIT) stratēģisko inovāciju programmu 2021.–2027. gadam: Eiropas inovācijas talanta un spējas sekmēšana” [COM(2019) 330 final – 2019/00152 (COD)] un “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūtu (pārstrādāta redakcija)” [COM(2019) 331 final – 2019/00151 (COD)]	69
2020/C 47/11	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Padomes direktīvai, ar ko attiecībā uz aizsardzības pasākumiem Savienības satvarā groza Direktīvu 2006/112/EK par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu un Direktīvu 2008/118/EK par akcīzes nodokļa piemērošanas vispārēju režīmu” [COM(2019) 192 final – 2019/0096 (CNS)]	76
2020/C 47/12	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Ieguldītājiem paredzētas sistēmas pilsonības un uzturēšanās atļaujas iegūšanai Eiropas Savienībā”” [COM(2019) 12 final]	81
2020/C 47/13	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Progress, kas panākts, īstenojot ES meža stratēģiju “Jauna ES meža stratēģija mežiem un uz koksnes resursiem balstītai rūpniecībai”” (COM(2018) 811 final)	87
2020/C 47/14	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par aprites ekonomikas rīcības plāna īstenošanu”(COM(2019) 190 final)	92
2020/C 47/15	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Vienoti virzībā uz enerģētikas savienības un klimata pasākumu realizēšanu: liekot pamatus sekmīgai pārejai uz tīru enerģiju”” [COM(2019) 285 final]	98

2020/C 47/16	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam, ar ko groza Lēmumu Nr. 573/2014/ES par ciešāku sadarbību starp valstu nodarbinātības dienestiem (VND)" [COM(2019) 620 final]	105
2020/C 47/17	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Eurozonas ekonomikas politika 2019. gadā"(atzinuma papildinājums) (COM(2018) 759 final)	106
2020/C 47/18	Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "2019. gada izaugsmes pētījums"(atzinuma papildinājums) [COM(2018) 770 final]	113

I

(Rezolūcijas, ieteikumi un atzinumi)

REZOLŪCIJAS

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJA

EESK 547. PLENĀRSESĪJA, 30.10.2019.–31.10.2019.

Rezolūcija par tematu “Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas ieguldījums Eiropas Komisijas 2020. gada darba programmā un ne tikai”

(2020/C 47/01)

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja plenārajā sesijā, kas notika 2019. gada 30. un 31. oktobrī (30. oktobra sēdē), ar 170 balsīm par, 5 balsīm pret un 9 atturoties, pieņēma šo rezolūciju.

1. Ievads

1.1. Jaunās politiskās leģislatūras politiskajām prioritātēm kopumā jābūt koncentrētām uz četrām lielajām tendencēm: **digitalizāciju, klimata pārmaiņām un bioloģiskās daudzveidības zudumu, demogrāfiju un globalizāciju**. Šīs lielās tendences maina mūsu dzīvesveidu un darba veidu un paver plašas iespējas, tomēr vienlaikus rada arī jaunus izaicinājumus⁽¹⁾. Tomēr svarīgākais jautājums ir pārmaiņu apmērs un ātrums.

1.2. ES un tās dalībvalstis ir stingri apņēmušās īstenot ANO ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam un Parīzes nolīgumu⁽²⁾, kā arī veicināt to īstenošanu visā pasaulē, veicot virkni tām piekritīgu ārēju darbību. Turklāt 2018. gada decembrī ES un 20 dalībvalstis COP 24 norises laikā parakstīja Silēzijas deklarāciju par solidaritāti un taisnīgu pāreju⁽³⁾. Deklarācijā tās uzsver, ka, ņemot vērā sociālo aspektu saistībā ar pāreju uz mazoglekļa ekonomiku, ir svarīgi gūt sabiedrības atbalstu notiekošajām pārmaiņām.

1.3. vienotais tirgus joprojām ir viens no svarīgiem Eiropas integrācijas instrumentiem. Tā atjaunināšana Eiropai nāktu par labu, padarot to ilgtspējīgāku un saliedētāku. Piemēram, digitālais vienotais tirgus paver iespējas un ir jāattīsta, lai nodrošinātu ES konkurētspēju, radot labvēlīgu vidi jauniem uzņēmumu veidiem, kas rodas šajā tirgū. Tikmēr Eiropas Savienībai ir jānodrošina, lai šie jauno veidu uzņēmumi būtu ilgtspējīgi, paplašinātu darbību un paliktu Eiropā.

1.4. Lai risinātu neatliekamus ekonomiskos, sociālos un vides jautājumus, mums jārikojas vienlaikus visos līmeņos un jārada darbības dinamika. EESK uzskata, ka tāpēc Eiropas nākotnei ir jābalstās uz ilgtspējīgu attīstību⁽⁴⁾, un aicina izstrādāt **vispārēju ES ilgtspējas stratēģiju 2050. gadam, lai īstenotu ANO programmu 2030. gadam**⁽⁵⁾. Lai īstenotu šādu paradīgas maiņu, ir a) jāmaina pārvaldība, t. i., ir vajadzīgi speciāli pārvaldības mehānismi, kas ļautu ātrāk risināt steidzamas problēmas un sarežģītus jautājumus. Šādu mehānismu uzdevums būtu sasaitīt ES un dalībvalstu līmeni, nevis aizstāt darbību kādā no tiem; b) ilgtspējīgas attīstības mērķi jāintegrē Eiropas Savienības ekonomikas un sociālās uzraudzības, kā arī budžeta plānošanas procesos. Šajā sakarā Eiropas pusgadu varētu papildināt ar jauniem, uzlabotiem, izmērāmiem un savstarpēji papildinošiem sociāliem, ekonomiskiem un vides rādītājiem, lai uzraudzītu un izsekotu visus Eiropas sociālo tiesību pilāra aspektus un principus, kā arī 17 ilgtspējīgas attīstības mērķus.

1.5. Attiecībā uz sociālo dimensiju ES salīdzinājumā ar pārējo pasauli var lepoties ar savu sociālo modeli. Tomēr Eiropas sasniegumus un progresu sociālajā jomā nevar uzskatīt par pašsaprotamiem. ES 2017. gadā apstiprināja savu apņemšanos īstenot Eiropas sociālo tiesību pilāru. Pilāra īstenošana un tālākā virzība ir svarīga ceļā uz saskanīgu un savstarpēji pastiprinošu Eiropas Savienības un valstu politikas veidošanu nolūkā radīt atjauninātu konsensu par ilgtspējīgu stratēģiju ekonomikas un sociālajā jomā, lai izpildītu solījumu – censties panākt ekonomikas izaugsmi un sociālo progresu, kas palielinātu iedzīvotāju labklājību⁽⁶⁾.

⁽¹⁾ EP pētījums “Globālās tendences līdz 2035. gadam” un Eiropas stratēģijas un politikas analīzes sistēmas (ESPAS) ziņojums Global Trends to 2030: Challenges and Choices for Europe (“Globālās tendences līdz 2030. gadam. Eiropas problēmas un izvēles iespējas”), 2019. gada 9. aprīlis.

⁽²⁾ Atbalsts globālo ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanai: Eiropas Savienības un tās dalībvalstu kopīgais 2019. gada kopsavilkuma ziņojums, 2019. gada 16. maijs.

⁽³⁾ Ministru deklarācija “Silēzijas deklarācija par solidaritāti un taisnīgu pāreju”, kas pieņemta valstu un valdību vadītāju augstākā līmeņa sanāksmē 2018. gada 3. decembrī Katovicē, Polijā, Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām (UNFCCC) Pušu 24. konferencē (COP 24).

⁽⁴⁾ EESK 2019. gada 26. septembra atzinums par pārdomu dokumentu “Ceļā uz ilgtspējīgu Eiropu līdz 2030. gadam” (vēl nav publicēts OV).

⁽⁵⁾ EESK 2019. gada 13. marta atzinums par tematu “Eiropas iedzīvotāju uzklaušana ilgtspējīgas nākotnes nodrošināšanai (Sibiu un ne tikai)” (OV C 228, 5.7.2019., 37. lpp.).

⁽⁶⁾ EESK 2017. gada 25. janvāra atzinums par tematu “Eiropas sociālo tiesību pilārs” (OV C 125, 21.4.2017., 10. lpp.).

1.6. Eiropas Savienībai ir jāuzlabo politikas pasākumi un rīcība, kuru mērķis ir nodrošināt dzimumu līdztiesību un citus līdztiesības veidus, kā arī garantēt, ka visiem cilvēkiem, kas saskaras ar dažādu veidu diskrimināciju, sabiedrībā ir vienlīdzīgas iespējas.

1.7. Lai īstenotu gan jaunās, gan līdzšinējās prioritātes sociālajā, ekonomikas un vides jomā, EESK aicina paredzēt vērienīgu un mērķtiecīgāku ES budžetu, kurā būtu atspoguļota griba risināt ES problēmas un tās pārvērst iespējās, tādējādi piedāvājot Eiropas Savienībai jaunu projektu. Tāpēc EESK aicina veikt daudzgažu finanšu shēmas (DFS) atbilstības pārbaudi.

1.8. Strukturēta un regulāra pilsoniskās sabiedrības iesaiste un pilsoniskais dialogs ir svarīgi priekšnoteikumi ilgtspējas veicināšanai visās tās dimensijās – ekonomikas, sociālajā un vides dimensijā –, un ir jānodrošina skaidrs mandāts pilsoniskās sabiedrības līdzdalībai stratēģijas izstrādē, īstenošanā un uzraudzībā. EESK atzinīgi vērtē jauno impulsu Eiropas demokrātijai, ko ierosinājusi Komisijas jaunievēlētā priekšsēdētāja *Ursula von der Leyen*, un ir gatava pilnībā uzņemties savu lomu ierosinātajā konferencē par Eiropas nākotni.

1.9. Arī turpmāk, izstrādājot un īstenojot darba tirgus politiku un pasākumus, kas efektīvi palīdz uzņēmumiem un darba ņēmējiem, ir jābalstās uz sociālo dialogu. Tā kā taisnīga pāreja uz zaļo ekonomiku un ilgtspējīgu izaugsmi saistās ar būtiskiem pārbaudījumiem, izšķiroša nozīme ir sociālo partneru iesaistīšanai, lai ņemtu vērā attiecīgo informāciju un panāktu konsensu par rīcību. Lai nodrošinātu taisnīgu pāreju, labākas darbvietas un pienācīgus ienākumus, kā arī apkarotu sociālo dempingu, priekšnoteikums ir sociālais dialogs un sarunas par darba koplīgumu slēgšanu.

1.10. EESK atbalsta taisnīgu nodokļu sistēmu un cīņu pret krāpšanu, pret izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un ar nodokļu oāzēm saistītu finanšu praksi; par ES iestāžu, valdību un uzņēmumu kopējo mērķi jāizvirza sadarbība nolūkā ieviest efektīvus mehānismus, piemēram, abas direktīvas nodokļu apiešanas novēršanas jomā.

1.11. Tāpēc, lai īstenotu **Komisijas darba programmu 2020. gadam**, kā arī **ierosinātās prioritātes un pasākumus**, ir jāpielāgo Komisijas mērķi, nostāja un darba metodes. Visiem tās iekšpolitikas un ārpolitikas pasākumiem ir jābūt saskaņotiem un jāatbilst IAM, lai pienācīgi tiktu ņemti vērā tādi principi kā efektivitāte, subsidiaritāte, proporcionalitāte un ilgtspēja.

1.12. Lai ierosinātu konkrētus priekšlikumus Komisijas darba programmai 2020. gadam, EESK ir ņēmusi vērā politikas pamatnostādnes nākamajai Eiropas Komisijai (2019–2024), ar kurām Komisijas jaunievēlētā priekšsēdētāja iepazīstināja 2019. gada jūlijā ⁽⁷⁾.

1.13. Jaunajā Komisijas plānā, kas nāca klajā 10. septembrī, atspoguļotas minētājās politikas pamatnostādnes izvirzītās prioritātes un mērķi, un tā struktūras pamatā ir nepieciešamība pievērsties klimata, tehnoloģiju un demogrāfiskajām pārmaiņām, kuras maina veidu, kā mēs dzīvojam un strādājam.

2. Mūsu ekonomikas bāzes attīstīšana. Eiropas nākotnes modelis – veicināt noturīgu, iekļaujošu un ilgtspējīgu ekonomikas izaugsmi, atjauninātu vienoto tirgu, pilnīgu un produktīvu nodarbinātību, kā arī pienācīgas kvalitātes nodarbinātību visiem

2.1. Ir skaidri redzams, ka vajadzīga jauna Eiropas ekonomikas stratēģija – pozitīvs vēstījums par ES ekonomikas turpmāko attīstību pasaules kontekstā –, kura palīdzētu uzlabot ES noturību pret ekonomikas satricinājumiem un stiprināt tās tautsaimniecības modeļa ekonomisko, sociālo un vides ilgtspēju, tādējādi atjaunojot uzticēšanos, stabilitāti un kopēju labklājību visu Eiropas iedzīvotāju vidū. Balstoties uz pēdējos gados panākto progresu, šī stratēģija varētu veidot pamatu turpmākai ekonomikas, fiskālajai, finansiālajai, sociālajai un politiskajai integrācijai, kas ir nepieciešama, lai sasniegtu Eiropas vienotā tirgus un ekonomiskās un monetārās savienības mērķus, kā noteikts LES 3. pantā.

2.2. ES var tikt balstīta tikai uz tādu stratēģiju, kas ir gan ekonomiski stabila, gan sociāli un ekoloģiski ilgtspējīga. Vides dimensijai jānodrošina, ka tiek ievērotas planētas iespēju robežas un netiek pārmērīgi izmantoti dabas resursi, lai būtu iespējama šo resursu ilgtspējīga izmantošana ilgtermiņā un tiktu efektīvi aizsargāta bioloģiskā daudzveidība ⁽⁸⁾. Uzņēmējdarbība ir sabiedrības un vides attīstības virzītājspēks, kā arī ilgtspējīgas konkurētspējas veicinātāja. Eiropas uzņēmumi ir gatavi pildīt savu funkciju un uzņemties atbildību, sadarbojoties ar darba ņēmējiem un ieinteresētajām pusēm. Eiropai ir nepieciešama tāda uzņēmējdarbības vide, kas palīdz sagatavoties nākotnei, kuras neatņemama sastāvdaļa ir sociālie un vides aspekti, un kas nodrošina labvēlīgus un veicinošus uzņēmējdarbības apstākļus, lai uzņēmumi varētu efektīvi augt ilgtspējīgā veidā un tādējādi radīt bagātību, kuru pēc tam pārdaļīt. Tas var izpausties arī kā lielāks skaits kvalitatīvāku darbvietu, labākas darba iespējas un realizējamas tiesības.

⁽⁷⁾ Eiropas Savienība, kas tiecas uz augstākiem mērķiem. Mana programma Eiropai. Politikas pamatnostādnes nākamajai Eiropas Komisijai (2019–2024).

⁽⁸⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 20. novembra Lēmums Nr. 1386/2013/ES par vispārējo Savienības vides rīcības programmu līdz 2020. gadam "Labklājīga dzīve ar pieejamajiem planētas resursiem" (OV L 354, 28.12.2013., 171. lpp.).

2.3. Eiropas integrācijas pamatā ir vienotais tirgus visos ekonomiskajos, sociālajos un vides aspektos, un tas ir spēcīgs Eiropas sociālās tirgus ekonomikas veicinātājs. Tomēr ir jāpabeidz tā veidošana, tas ir jāatjaunina un jāmodernizē, lai tas kļūtu par digitālo vienoto tirgu. Galvenokārt būtu jākoncentrējas uz labvēlīgu apstākļu radīšanu dažādu veidu uzņēmumu (tostarp jaunu ekonomikas modeļu) attīstībai, digitalizācijai un inovācijai, kā arī pārrobežu iespējām. Tā darbība būtu jāuzlabo, un būtu jāgarantē pilnīga apņemšanās nodrošināt tā turpmāku integrāciju. Tādēļ vienotajam tirgum būtu jāspēj radīt ilgtspējīgu ekonomikas attīstību un inovāciju, piesaistīt investīcijas, atbalstīt uzņēmējus un veicināt uzņēmumu ilgtspējīgu konkurētspēju globalizētos tirgos. Tomēr ir svarīgi arī atzīt, ka vienotā tirgus priekšrocības nav vienlīdz pieejamas visiem un ka tā sniegto labklājību nevar izmantot visi iedzīvotāji⁽⁹⁾.

2.4. Runājot par makroekonomisko perspektīvu, nenoteiktība nav mazinājusies. Apvienotās Karalistes gaidāmā izstāšanās no Eiropas Savienības un globālais saspīlējums starp Amerikas Savienotajām Valstīm un Ķīnu joprojām ir aktuāls apdraudējums, kas tuvākajā nākotnē var izraisīt ekonomikas attīstības un nodarbinātības lejupslīdi. Saskaņā ar Eiropas Komisijas vasaras ekonomikas prognozi novērots, ka, neraugoties uz zemo kopējo bezdarba līmeni divās pēdējās desmitgadēs, vairākās valstīs nav atjaunots pirmskrīzes nodarbinātības līmenis. Tiek prognozēts, ka šogad Eiropas Savienībā IKP pieaugums būs nepilni 1,4 %, bet eurozonā – 1,2 %⁽¹⁰⁾. EESK pauž bažas, ka ekonomikas lejupslīdes risks eurozonā ne pārāk tālā nākotnē var pārvērsties vēl vienā sociālekonomiskā krīzē, kas radītu ievērojamas pielāgošanās problēmas⁽¹¹⁾. Lai novērstu jaunas recesijas risku, ir vajadzīga ekspansīva budžeta ievirze (pozitīva fiskālā nostāja), kas papildinātu līdzīgi orientētu monetāro politiku. Budžeta ekspansija ir īpaši svarīga tajās dalībvalstīs, kuru maksājumu bilancē ir ievērojams pārpalikums un kuru fiskālā bilance ir stabila vai ar pārpalikumu.

2.5. IKP izaugsme neatspoguļo ne lielākās daļas iedzīvotāju labklājības līmeni, ne vides degradāciju un dabas resursu noplicināšanu. Tāpēc ir jāparedz sabiedrības labklājības nodrošināšanas pasākumi un ilgtspējas pasākumi, nosakot piemērotāku rādītāju kopumu, kas atspoguļotu ilgtermiņa ekonomiskās ietekmes patieso apmēru. Atsaucoties tikai uz IKP, tiks veidota tāda politika, kurā ir ņemta vērā tikai rādītāju ekonomiskā ietekme. Tāpēc ir jāpaplašina atsaucēs sistēma, ietverot tajā arī sociālos un vides rādītājus, lai izstrādātu patiešām ilgtspējīgas reformas. Ir svarīgi, lai minētie rādītāji būtu saderīgi arī ar ANO IAM⁽¹²⁾.

2.6. Turklāt iemesls būtiskām bažām ir gan milzīgās sociālās atšķirības reģionos, dalībvalstīs un to starpā, gan lauku apvidu un pilsētu teritoriālās atšķirības. Liela nevienlīdzība ir novērojama arī bagātības sadalē. Šajā sakarā EESK atzinīgi vērtē Padomes prezidentvalsts Somijas prioritāro tematu "labklājības ekonomika" un piekrīt, ka nevienlīdzības un atšķirību mazināšana ir jāizvirza par politikas prioritāti. Tāpat tā piekrīt, ka labklājības ekonomikas koncepcija ir jāintegrē turpmākajā ES politikā, turklāt tā ir pelnījusi nozīmīgāku lomu ar ilgtspēju un ekonomiku saistītu lēmumu pieņemšanā.

2.7. Eiropas Savienība saskaras ar strauji mainīgu ģeopolitisko un ekonomisko situāciju, augošu sociālo un sabiedrības grupu polarizāciju, arvien lielāku digitalizācijas un tehnoloģiju nozīmi visos dzīves aspektos, kā arī klimata pārmaiņām un citām ar vidi saistītām problēmām. Lai risinātu šos jautājumus, būtiska nozīme ir ES rūpniecības pārveidei, kurā ir pilnībā jāņem vērā globālie IAM, kas paredz svarīgu pasaules mēroga satvaru taisnīgai un ilgtspējīgai ekonomikas attīstībai.

2.8. Šajā saistībā lielāka uzmanība būtu jāpievērš sociālajiem un nodarbinātības jautājumiem, kas skar jauniešus, it īpaši attiecībā uz diskusiju par darba nākotni. Šajos jautājumos cita starpā būtu jāietver digitalizācija, darbs platformās, darba tirgus sadrumstalotība un pilna darba laika pastāvīgu darba līgumu aizstāšana ar darba līgumiem uz noteiktu laiku un/vai nepilnu darba laiku, kas īpaši ietekmē jauniešus.

2.9. Demogrāfisko pārmaiņu sekas būs pamatcēlonis dažām vispāredzamākajām problēmām, ar kurām Eiropas Savienība un tās dalībvalstis saskarsies vidējā termiņā. Demogrāfiskās norises liecina, ka Eiropai būs jāuzlabo sieviešu, jauniešu, gados vecāku darba ņēmēju, cilvēku ar invaliditāti un migrantu integrācija darba tirgū. Lai izmantotu viņu talantu, prasmes un uzņēmējdarbības potenciālu, kā arī nodrošinātu kvalitatīvas darbvietas, ir jāizstrādā dinamiskāka, lietderīgāka un efektīvāka darba tirgus politika. Tajā būtu jāparedz pienācīgas sociālās aizsardzības sistēmas, kā arī jānodrošina strauja pāreja no bezdarba uz stabili darba līgumu un darba apstākļiem.

⁽⁹⁾ Sk. 5. zemsvītras piezīmi.

⁽¹⁰⁾ EK ekonomikas prognoze, 2019. gada vasara. https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-performance-and-forecasts/economic-forecasts/summer-2019-economic-forecast-growth-clouded-external-factors_en

⁽¹¹⁾ EESK 2019. gada 24. janvāra atzinums par tematu "Ieteikums Padomes ieteikumam par eurozonas ekonomikas politiku" (OV C 159, 10.5.2019., 49. lpp.).

⁽¹²⁾ ESAO 2019. gada 1. marta ziņojums *Going beyond GDP: Measuring What Counts for Economic and Social Performance* ("Par IKP un ne tikai. Vērtējot ekonomisko un sociālo jomu ietekmējošos faktoros") un EESK 2012. gada 29. marta atzinums par tematu "IKP un ne tikai. Pilsoniskās sabiedrības līdzdalība papildu rādītāju izvēlē" (OV C 181, 21.6.2012., 14. lpp.).

2.10. Investīcijas cilvēkos un sociālajā ilgtspējā var palīdzēt risināt šīs kopīgās problēmas. Ar uzlabojumiem darba tirgus institūciju darbā (t. i., aktīvu darba tirgus politiku, efektīvākiem valstu nodarbinātības dienestiem) ⁽¹³⁾, domājams, tiktu nodrošināti labāki ekonomiskie un sociālie apstākļi lielākam eiropiešu skaitam. Lai novērstu iepriekš minētās problēmas, EESK cita starpā aicina veidot efektīvākas, lietderīgākas un ilgtspējīgākas sociālās aizsardzības sistēmas. Šajā sakarā Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm paveras iespēja īstenot efektīvākus politikas pasākumus.

2.11. Šādos pasākumos varētu koncentrēties uz apņemšanos īstenot sociālo tiesību pīlāru. Kā norādīts Iestāžu kopīgajā proklamācijā, minētā apņemšanās cita starpā balstās uz tādiem principiem kā ilgtspējīga izaugsme un ekonomiskā un sociālā progresa veicināšana, kā arī kohēzija un konverģence, valstu sistēmu dažādība un būtiskā sociālo partneru nozīme ⁽¹⁴⁾.

2.12. Turklāt Eiropas Savienībai ir jābūt līderim ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) īstenošanā, atzīstot, pirmkārt, ka iekšējos resursus vispirms rada ekonomikas izaugsme, ko sekmē veicinoša vide visos līmeņos, un, otrkārt, ka būtisks attīstības virzītājspēks ir privāto uzņēmumu darbība, darba ņēmēju pieredze un radošums, ieguldījumi un inovācija ⁽¹⁵⁾.

2.13. Sociālais dialogs ir izrādījies neaizstājams instruments ES politikas un likumdošanas uzlabošanai, tiesību aktu paredzēšanai vai tiem alternatīvu risinājumu nodrošināšanai, kā arī tās sociālās leģitimitātes stiprināšanai. Sociālais dialogs var kalpot arī par ilgtspējīgas attīstības programmas īstenošanas instrumentu.

2.14. Finanšu un ekonomikas krīzes laikā ECB ir pildījusi stabilizējošu funkciju. EESK ierosina nostiprināt ECB kā pēdējās instances aizdevēja lomu. Tomēr mēs joprojām saskaramies ar satraucošām parādībām ekonomikas jomā, piemēram, pieticīgu investīciju līmeni, neraugoties uz relatīvi ekspansīvu monetāro politiku, vai to, ka bankas deponē līdzekļus ECB, pat ja tiem ir negatīvas procentu likmes. Tā kā joprojām nevar izslēgt jaunas finanšu vai ekonomikas krīzes iespējamību, nākamajai Komisijai ir jāīsteno pasākumi, ar kuriem veicina ES ekonomikas aizsardzību un noturību pret krīzēm. Turklāt, lai novērstu turpmākas krīzes, nākamajai Komisijai ir jāīsteno pasākumi finanšu tirgu stabilizēšanai un jo īpaši pieprasījuma stiprināšanai ekonomikā. Fiskālo noteikumu strikta piemērošana vājina ekonomikas attīstību, īpaši pašreizējā neskaidrajā situācijā. Tāpēc EESK vēlreiz iesaka īstenot tā dēvēto "zelta likumu" ⁽¹⁶⁾.

Priekšlikumi

— ANO programmā 2030. gadam ir izvirzīti 17 ilgtspējīgas attīstības mērķi (IAM), ko Eiropas Savienība ir apņēmusies sasniegt līdz 2030. gadam. EESK aicina izstrādāt **vispārēju ES ilgtspējas stratēģiju 2050. gadam, ar kuru īsteno ANO programmu 2030. gadam** un kuru garantē ar **vērienīgu ES budžetu, un uzskata, ka to veicinās Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošana** ⁽¹⁷⁾.

— Ar **jaunu Eiropas vienotā tirgus un rūpniecības politikas stratēģiju, kas izstrādāta nolūkā attīstīt ilgtspējīgas sociālās tirgus ekonomikas modeli**, ir jānodrošina, ka Eiropa kļūst par līderi tehnoloģiju, inovāciju un ilgtspējas jomā, īstenojot turpmāk minēto:

— **atjaunināt un reformēt vienoto tirgu un pabeigt tā izveidi**, pārskatot svarīgākās direktīvas, lai nodrošinātu labvēlīgus apstākļus uzņēmumiem, MVU un atšķirīgiem uzņēmējdarbības veidiem (piemēram, jauniem ekonomikas modeļiem un sociālajai ekonomikai), kā arī inovācijai un prasmju attīstīšanai. Tas nozīmē pārskatīt arī mobilitātes shēmas un citas pārrobežu iespējas un it īpaši vienoto pakalpojumu tirgu,

— ņemot vērā sociālās ekonomikas augošo nozīmi iekļaujošas un ilgtspējīgas ekonomiskās attīstības veicināšanā, kā arī ES sociālo dimensiju, EESK uzskata, ka sociālajai ekonomikai labvēlīga ekosistēma ar pienācīgu ES finansējumu ir svarīgs mērķis, kuram jāpievēršas Komisijas darba programmā ⁽¹⁸⁾,

⁽¹³⁾ EESK 2019. gada 17. jūlija atzinums par tematu "Valstu nodarbinātības dienestu (VND) jaunie uzdevumi saistībā ar Eiropas sociālo tiesību pīlāra īstenošanu" (OV C 353, 18.10.2019., 46. lpp.).

⁽¹⁴⁾ Eiropas sociālo tiesību pīlārs. Iestāžu kopīgā proklamācija (OV C 428, 13.12.2017., 10. lpp.).

⁽¹⁵⁾ ANO Ģenerālās asamblejas 2015. gada 25. septembra rezolūcija Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development ("Pārveidosim mūsu pasauli: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam").

⁽¹⁶⁾ Sk. it īpaši 2019. gada 24. janvāra atzinumu par tematu "Ieteikums Padomes ieteikumam par eurozonas ekonomikas politiku" (OV C 159, 10.5.2019., 49. lpp.) un 2018. gada 14. februāra atzinumu par tematu "Gūtās atziņas, kā novērst taupības politikas seku smagumu Eiropas Savienībā" (OV C 227, 28.6.2018., 1. lpp.), 2018. gada 18. janvāra atzinumu par tematu "Ieteikums Padomes ieteikumam par eurozonas ekonomikas politiku" (OV C 197, 8.6.2018., 33. lpp.), 2013. gada 10. jūlija atzinumu par tematu "Zaļā grāmata par Eiropas ekonomikas ilgtermiņa finansēšanu" (OV C 327, 12.11.2013., 11. lpp.), 2014. gada 26. marta atzinumu par tematu "Sociālo ieguldījumu ietekme uz nodarbinātību un publiskajiem budžetiem" (OV C 226, 16.7.2014., 21. lpp.), 2018. gada 14. aprīļa atzinumu par tematu "Eiropas sociālo tiesību pīlāra finansējums" (OV C 262, 25.7.2018., 1. lpp.) un 2019. gada 20. februāra atzinumu par tematu "2019. gada izaugsmes pētījums: stiprāka Eiropa globālas nenoteiktības apstākļos" (OV C 190, 5.6.2019., 24. lpp.).

⁽¹⁷⁾ Sk. 5. zemsvītras piezīmi.

⁽¹⁸⁾ EESK 2018. gada 17. oktobra atzinums par tematu "Eiropas Sociālais fonds Plus" (ESF+) (OV C 62, 15.2.2019., 165. lpp.).

- radīt pamata priekšnoteikumus **īstai digitālai** pārveidei un digitālam vienotajam tirgum, lai atgūtu globālu ilgtspējīgu konkurētspēju un nodrošinātu ilgtspējīgu izaugsmi un darbvietas, vienlaikus izstrādājot Eiropas redzējumu tādās jomās kā ētiskā mērķīgā intelekta un robotikas attīstība. Eiropai ir vajadzīga visaptveroša pāreja ar mērķi kļūt par visdinamiskāko digitālo reģionu pasaulē – ņemot vērā iespējas, ko paver jaunās tehnoloģijas, kas pārveido sabiedrību, piemēram blokķēdes tehnoloģija, digitālās ekonomikas globālo raksturu un uzņēmumu integrāciju globālajās vērtības veidošanas ķēdēs ⁽¹⁹⁾ –, lai tā varētu nodrošināt labvēlīgu vidi inovācijai, uzņēmējdarbībai, tādu kvalitatīvu, labi apmaksātu un produktīvu darbvietu izveidei, kurās respektē vidi, kā arī tādu reālu ekonomiku, no kuras ieguvēji ir visi ⁽²⁰⁾. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš **digitālo prasmju apguvei** saistībā ar turpmāku atbalstu zinātnes, tehnoloģijas, inženierzinātnes un matemātikas (STEM) jomām un mācekļi. Vajadzības gadījumā izglītības sistēmas būtu jāreformē, lai tās, līdztekus citiem aspektiem, atbilstu digitālā laikmeta vajadzībām, **un būtu jāuzlabo investīcijas izglītības sistēmās** ⁽²¹⁾,
- turpināt atbalstīt pārmaiņas Eiropas darba tirgū, vienlaikus nodrošinot tā pareizu darbību, taisnīgumu un drošumu ⁽²²⁾. **EESK iesaka rīkoties, lai nodrošinātu, ka Eiropas Savienībā uz visiem darba ņēmējiem**, arī tiem, kas iesaistīti jaunajos nodarbinātības veidos, **attiecas darba drošības un arodveselības tiesību aktu garantētā aizsardzība ikvienā ar viņu darbu saistītā aspektā** ⁽²³⁾ **un viņi var izmantot labākās tehnoloģijas nolūkā uzlabot veselību un drošību darba vietā** un novērst negadījumus, pienācīgi ņemot vērā ietekmi, kāda tam var būt uz privātumu un veikuma kontroli ⁽²⁴⁾,
- ES darba programmā būtu jāparedz nodrošināt visiem cilvēkiem tiesības uz mūžizglītību, īpašu uzmanību pievēršot digitālo prasmju apguvei. Valstu izglītības, apmācības un mācekļības sistēmas būtu jāturpina pilnveidot, īpašu vērību pievēršot tādām jomām kā zinātne, tehnoloģija, inženierzinātnes un matemātika (STEM) un duālām sistēmām. Tas dos iespēju labāk apmierināt darba tirgus vajadzības un pavērt cilvēkiem prasmju apguves, pārkvalifikācijas un prasmju pilnveides iespējas, lai mazinātu digitālās revolūcijas, klimata pārmaiņu, kā arī sociālo un demogrāfisko pārmaiņu radītās sekas ⁽²⁵⁾,
- nākt klajā ar **saskanīgu politikas kombināciju** makroekonomikas, rūpniecības, nozaru politikas un nodarbinātības jomā, lai nodrošinātu videi nekaitīgas Eiropas ekonomikas veicināšanu ⁽²⁶⁾. Mērķis ir uzlabot visas piegādes ķēdes darbību un radīt pienācīgas kvalitātes darbvietas visos tās posmos, plašā mērogā nodrošinot nodarbinātības iespējas. Tā ietvaros būtu jāapgūst **potenciāls radīt un veicināt kvalitatīvas, videi nekaitīgas un produktīvas darbvietas**, izveidojot videi nekaitīgas un ilgtspējīgas izaugsmes programmu un īstenojot iniciatīvas, kas uzņēmumiem, īpaši MVU un mikrouzņēmumiem, dotu iespēju savā darbības stratēģijā ietvert IAM,
- **Eiropas pusgads** kā ES ekonomikas pārvaldības satvars ir zināmā mērā vērst uz nodarbinātības un sociālās jomas rādītājiem, tomēr tā vājais punkts ir klimata pārmaiņu radītie draudi un ES panākumi virzībā uz Parīzes mērķu sasniegšanu, kā norādīts 2019. gada izaugsmes pētījumā. Tāpēc EESK aicina izstrādāt uz nākotni vērstu ES ilgtspējīgas attīstības stratēģiju 2050. gadam, kas būtu iekļauta ilgtspējīgas attīstības ciklā un balstītos uz **izmērāmiem un papildinošiem sociālajiem, ekonomiskajiem un vides rādītājiem un mērķiem** ⁽²⁷⁾, **lai izstrādātu patiešām ilgtspējīgas reformas**,
- sociālo rezultātu pārskats ir izrādījies lietderīgs instruments, tomēr tajā ir iespējami uzlabojumi. Iesaistot sociālos partnerus un pilsoniskās sabiedrības organizācijas, būtu pastāvīgi jāpārskata rezultātu pārskata 14 rādītāji un apakšrādītāji (kopā 35), lai tos pielāgotu politiskajiem mērķiem un mainīgajai sociālekonomiskajai situācijai Eiropā.
- EESK uzskata, ka **attiecīgā rīcības programmā** būtu jāiekļauj **šādi svarīgi noturības faktori** ⁽²⁸⁾:
 - **finanšu stabilitātes stiprināšana**: palielināt Eiropas Stabilizācijas mehānisma (ESM) finansiālās spējas, veicināt tādu Eiropas nodokļu politiku, kas ietver fiskālo saskaņošanu, sekmēt dalībvalstu fiskālo pietiekamību un izveidot efektīvus mehānismus cīņai pret izvairīšanos no nodokļu maksāšanas,
 - **ekonomikas un monetārās savienības izveides pabeigšana**, paplašinot ECB mērķus, izveidojot vienotu Eiropas Kasi, kas spēj emitēt parāda vērtspapīrus, uzlabojot eurozonas pārvaldību un padarot to demokrātiskāku,

⁽¹⁹⁾ Sk. 5. zemsvītras piezīmi.

⁽²⁰⁾ EESK 2018. gada 17. oktobra atzinums par tematu "Eiropas pakts par klimata aizsardzībai paredzēto finansējumu" (OV C 62, 15.2.2019., 8. lpp.).

⁽²¹⁾ Sk. 5. zemsvītras piezīmi.

⁽²²⁾ SDO Globālās komisijas nākotnes nodarbinātības jautājumos 2019. gada 22. janvāra ziņojums Work for a brighter future (Nodarbinātība spožākai nākotnei). Šajā ziņojumā veselība un drošība ir aplūkota kā universālās nodarbinātības garantijas daļa.

⁽²³⁾ EESK 2019. gada 25. septembra atzinums par tematu "Ar ieguldījumiem darba aizsardzībā saistīto izmaksu un ieguvumu kopsavilkums" (vēl nav publicēts OV).

⁽²⁴⁾ Employment and social development in Europe 2019 ("Nodarbinātība un sociālā attīstība Eiropā 2019. gadā"). Ceturkšņa pārskats, 2019. gada 26. marts.

⁽²⁵⁾ EESK 2019. gada 25. septembra atzinums par tematu "Eiropas sociālo tiesību pilārs – sākotnējās īstenošanas novērtējums un ieteikumi nākotnei" (vēl nav publicēts OV).

⁽²⁶⁾ EESK 2017. gada 21. septembra atzinums par tematu "Pāreja uz ilgtspējīgāku Eiropas nākotni – stratēģija 2050. gadam" (OV C 81, 2.3.2018., 44. lpp.).

⁽²⁷⁾ Sk. 5. zemsvītras piezīmi.

⁽²⁸⁾ EESK atzinums par tematu "Ceļā uz stabilāku un ilgtspējīgāku Eiropas ekonomiku" (OV C 353, 18.10.2019., 23. lpp.).

- **Eiropas ekonomikas produktivitātes palielināšana**, koncentrējoties uz tādiem svarīgiem faktoriem kā investīcijas (publiskās un privātās), pētniecība, izstrāde, izglītība un arodapmācība, uzņēmējdarbības vadības un darba ņēmēju līdzdalības uzlabošana,
 - **darba tirgi un nodarbinātības kvalitāte**: stiprināt darba koplīgumu slēgšanas sarunas un sociālo dialogu, nodrošināt automatisko stabilizatoru efektīvu darbību un izveidot Eiropas bezdarba apdrošināšanas sistēmu (kas papildinātu valstu sistēmas) un paplašināt un uzlabot aktīvas nodarbinātības politiku, ko sekmē jaunā valstu nodarbinātības dienestu loma,
 - **sociālās kohēzijas veicināšana**, izvērsot un piemērojot Eiropas sociālo tiesību pīlāru, paredzot atbilstošu un mērķtiecīgāku finansējumu, kā arī sociālo dialogu,
 - **labvēlīgas vides izveides veicināšana** saimnieciskās darbības veikšanai un investīcijām, uzlabojot uzņēmumu finansēšanu. Steidzami pabeigt kapitāla tirgu savienības un banku savienības, tostarp Eiropas noguldījumu apdrošināšanas sistēmas (ENAS) izveidi,
 - **cīņa pret ilgstošu bezdarbu un tādu personu reintegrācija**, kuri ir zaudējuši drosmi, ir vēl viena svarīga politikas joma, kurā ir steidzami jāīsteno mērķtiecīgi pasākumi. EESK atbalsta **obligātās prasības bezdarba apdrošināšanai**, proti, neto ienākumu aizvietošanas rādītāju, pabalsta saņemšanas ilgumu un seguma rādītāju, kā arī apmācību un atbalstu darba ņēmējiem, kurus skāris bezdarbs.
- Ir ļoti svarīgi pārvarēt publisko un privāto investīciju deficītu, lai sasniegtu 2007. gada īstermiņa investīciju līmeni (22,5 % IKP Eiropas Savienībā salīdzinājumā ar pašreizējo 20,5 % līmeni; abi rādītāji joprojām ir krietni zemāki par rādītājiem Ķīnā un ASV). Tāpēc publiskajām investīcijām ir jābūt vienai no budžeta politikas galvenajām prioritātēm, turklāt ir jāatbalsta privātas investīcijas un jāīsteno reformas, lai uzlabotu uzņēmējdarbības vidi. Minētās reformas ir jāīsteno vienlaikus ar tādām reformām, ar kurām uzlabo nodarbinātības kvalitāti, samazinot to satraucošo nestabilitātes pakāpi un nodrošinot augsta līmeņa sociālās un darba tiesības ⁽²⁹⁾.
- EESK uzskata, ka, nosakot AAA sociālās Eiropas kritērijus un obligāto standartu minimumu ⁽³⁰⁾, Eiropas Komisijai un dalībvalstīm būtu jāvienojas par kopīgu principu, definīciju un metožu kopumu attiecībā uz atbilstīgu minimālo ienākumu shēmu, kas tiktu ieviesta visās dalībvalstīs. Pašreizējais darbs pie atsaucies budžetiem ⁽³¹⁾ un Eiropas Minimālo ienākumu tīkls ⁽³²⁾ nodrošina pamatu, uz kura Eiropas Komisijai un dalībvalstīm vienoties par kopīgiem kritērijiem, pēc kuriem noteikt, kāds būtu atbilstošs ienākumu minimums, kas ļautu cilvēkiem izkļūt no nabadzības un nodrošināt pienācīgu, ar cilvēka cieņu savienojamu dzīvi. Apspriežoties ar visām ieinteresētajām personām, šajā jomā būtu jāapsver iespēja nākt klajā ar ES likumdošanas iniciatīvu.
- Ir nepieciešamas turpmākas publiskās investīcijas veselībā, izglītībā un sociālajā iekļautībā, kā arī videi nekaitīgas ekonomikas veicināšanā, īpaši vietējā un reģionālā līmenī. Tās būtu jāīsteno, ieviešot zelta likumu, ko EESK ir ierosinājusi jau vairākos nesen pieņemtos atzinumos, proti, ka **investīciju izdevumi, īpaši tie, kas veicina ilgtspējīgu ilgtermiņa izaugsmi, nebūtu jāņem vērā attiecībā uz Stabilitātes un izaugsmes pakta deficīta mērķu izpildi**. Vienlaikus īstenojot reformu procesu, šāda rīcība nodrošinās publisko finanšu ilgtermiņa ilgtspēju ⁽³³⁾.
- **EESK pieņem zināšanai Komisijas jaunievēlētās priekšsēdētājas apņemšanos iesniegt priekšlikumu par juridisku instrumentu, ar kuru iecerēts nodrošināt, ka Eiropas Savienībā ikviens darba ņēmējs saņem taisnīgu minimālo darba algu. Komiteja uzskata, ka ir lietderīgi noteikt kritērijus, kas palīdz novērtēt zemu algu adekvātumu**, nolūkā novērst šādu algu saņēmēju nabadzību, ar pieejamiem savstarpējās mācīšanās procesiem veicinot arī labas prakses piemēru analīzi un apmaiņu un ieviešot kopējus standartus pārredzamas un prognozējamas minimālās algas noteikšanai, kur tāda ir paredzēta un ja sociālie partneri tos vēlas ⁽³⁴⁾.
- Par nākamās Komisijas prioritāti jāklūst tādiem uzdevumiem kā sociālo atšķirību mazināšana, cīņa pret krāpšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas un atbalsts nodokļu sloga taisnīgākai sadalei. Tāpēc Komiteja aicina pieņemt noteikumus, kas būtu piemērojami nekavējoties, ar mērķi Eiropas līmenī cīnīties pret šāda veida noziegumiem un nelikumīgām darbībām, kā arī izvērtēt iespēju noteikt citus, efektīvākus pasākumus, kas arī iekļauj instrumentus, ar ko izbeigt nodokļu oāžu nelikumīgās darbības ⁽³⁵⁾.

⁽²⁹⁾ Sk. 11. zemsvītras piezīmi.

⁽³⁰⁾ EESK 2019. gada 20. februāra atzinums par tematu "Eiropas pamatdirektīva par ienākumu minimumu" (OV C 190, 5.6.2019., 1. lpp.).

⁽³¹⁾ <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1092&intPagelId=2312&langId=lv>

⁽³²⁾ <https://emin-eu.net/what-is-emin/>

⁽³³⁾ Sk. 16. zemsvītras piezīmi.

⁽³⁴⁾ Sk. 25. zemsvītras piezīmi.

⁽³⁵⁾ Sk. 11. zemsvītras piezīmi.

3. Zaļākas, taisnīgākas un iekļaujošākas nākotnes veidošana – īstenot steidzamus pasākumus, lai cīnītos pret klimata pārmaiņām un to ietekmi

3.1. EESK uzsver, ka, ņemot vērā pašreizējo vides degradāciju, vides aizsardzībai ir jābūt augstu ierindotai Eiropas Savienības prioritātei un tā ir jāintegrē visās Savienības politikas jomās un rīcībās. Komiteja uzsver, ka Eiropas Savienībai būtu jāizstrādā atjaunināta rūpniecības politikas stratēģija, kas būtu saderīga ar vajadzību efektīvi rīkoties, lai samazinātu siltumnīcefekta gāzu emisijas, palielinātu atjaunojamo energoresursu īpatsvaru energoresursu struktūrā un veidotu enerģijas ietaupījumus ar mērķi nodrošināt, ka vismaz Parīzes nolīguma mērķi tiek īstenoti pilnībā un tūlīt. Vienlaikus Eiropas Savienībai ir jānodrošina pārejas Parīzes nolīguma puses pildīt savas saistības, lai nodrošinātu vienlīdzīgus konkurences apstākļus Eiropas uzņēmumiem. Tam būtu jāizpaužas arī 2030. gada un 2050. gada ES emisiju samazinājuma mērķu pielāgošanā.

3.2. Straujāk notiekošās klimata pārmaiņas, bioloģiskās daudzveidības mazināšanās, citi vides riski un kolektīvā nespēja izstrādāt sekmīgu politiku arī būtiski apdraud Eiropas iedzīvotājus, ekonomiku un ekosistēmas. Tāpēc mums ir vajadzīga pārliecinoša, visaptveroša ES ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2050. gadam, lai īstenotu ANO programmu 2030. gadam. Eiropas Savienībai būtu jāpaātrina taisnīga un ilgtspējīga pāreja uz tādu energoapgādi, kurā būtu pēc iespējas lielāks atjaunojamo energoresursu īpatsvars. Šādi energoapgādei ir jābūt tīrai un cenas ziņā pieejamai, un tai ir jāveicina kopienas un iedzīvotāju līdzatbildība.

3.3. Eiropai ir jāklūst par līderi cīņā par vides aizsardzību un ar klimata pārmaiņām saistīto problēmu risināšanā. EESK atzinīgi vērtē to, ka viena no ES prioritātēm ir un arī nākotnē būs intensīvāka rīcība klimata jomā, kā noteikts Komisijas jaunievēlētās priekšsēdētājas U. Von der Leyen politikas pamatnostādņēs. Lai nodrošinātu vides ilgtspēju, vajadzēs īstenot plašu politikas pasākumu kombināciju, kas ietver arī tirdzniecības politiku. Tāpat pasaules, ES, valstu un reģionālā līmenī vajadzēs savlaicīgi īstenot pasākumus tādās jomās kā enerģētika un transports, nodokļi, pētniecība, rūpniecības un konkurences politika, kā arī nodarbinātības un sociālā politika.

3.4. Kopumā prognozes par ietekmi, ko radītu Parīzes nolīguma pilnīga īstenošana, liecina, ka pāreja uz klimatneitrālu ekonomiku varētu palielināt IKP vēl par 1,1 % un nodarbinātības rādītājus – par 0,5 % salīdzinājumā ar tādu scenāriju, kurā pasākumi klimata jomā nenotiek. Tas nozīmē, ka līdz 2030. gadam Eiropā tiktu radīti vēl 1,2 miljoni darbvietu papildus tiem 12 miljoniem jauno darbvietu, kuru izveide jau ir gaidāma⁽³⁶⁾. Lai tā notiktu, būtu jānodrošina vienlīdzīgi konkurences apstākļi starptautiskā mērogā, īpaši resursietilpīgām un energoietilpīgām Eiropas nozarēm (REII)⁽³⁷⁾.

3.5. Pāreja uz klimatneitrālu aprites ekonomiku automātiski nebūs iekļaujoša, jo tā var nozīmēt ievērojamas izmaksas un riskus konkrētām nozarēm. Taisnīgai pārejai ir divas galvenās dimensijas: “rezultāts” (jaunā nodarbinātības un sociālekonomiskā aina dekarbonizētā ekonomikā) un “process” (kā līdz tam nonākt). “Rezultātam” vajadzētu būt stabilam rūpniecības un ekonomikas pamatam, ko papildina labvēlīga investīciju vide un labi funkcionējošas nodarbinātības un izglītības sistēmas, kas visiem spēj nodrošināt pienācīgas kvalitātes nodarbinātību iekļaujošā sabiedrībā, kurā ir izskausta nabadzība. “Processam” – kā līdz tam nonākt – vajadzētu būt balstītam uz kontrolētu pāreju ar jēgpilnu ekonomikas politiku un sociālo, kā arī pilsonisko dialogu visos līmeņos, lai nodrošinātu, ka gan slogs, gan ieguvumi tiek sadalīti taisnīgi un neviens netiek atstumts. Vajadzīgie pasākumi un reformas var būtiski ietekmēt iedzīvotājus un reģionus, tostarp veicināt ievērojamu darbaspēka pārorientēšanu nozarēs un profesijās, kā arī radīt pamatīgas pārmaiņas attiecībā uz prasmju prasībām nākotnē. **Ilgtspējīgas pārejas nodrošināšanai vajadzīgas investīcijas efektīvā un integrētā sociālajā aizsardzībā.** Turklāt tā ir cieši jāsaista ar padziļinātu un demokrātisku ekonomikas un monetārās savienības stiprināšanu, kā arī stabilu finanšu stratēģiju, ar ko var nodrošināt pienācīgu finansējumu ilgtspējīgai pārejai vērīenīgā jaunā daudzgadu finanšu shēmā, ilgtspējīgas un taisnīgas valstu nodokļu sistēmas, kā arī spēcīgas publiskās investīcijas valsts un Eiropas līmenī. Šajā sakarā ir nepieciešama daudzgadu finanšu shēmas (DFS) atbilstības pārbaude.

3.6. ES instrumenti, piemēram, Eiropas pusgads, Eiropas Sociālais fonds (ESF) un Eiropas Globalizācijas pielāgošanās fonds (EGF), kā arī Eiropas sociālais dialogs var palīdzēt veicināt taisnīgu pāreju, tās laikā atbalstot uzņēmumus, darba ņēmējus un ģimenes, kas ir bijušas atkarīgas no darba energoietilpīgās nozarēs, tostarp nodrošinot pārkvalifikācijas vai prasmju pilnveides iespējas, konsultācijas individualizētai darba meklēšanai un, iespējams, ienākumu aizstāšanu.

3.7. EESK atzinīgi vērtē jaunās pamatnostādnes par uzņēmumu klimatiskās informācijas sniegšanu, kas ietvertas Komisijas rīcības plānā ilgtspējīgam finansējumam, kā arī galvenos ieteikumus par tiem saimnieciskās darbības veidiem, kuri var reāli palīdzēt mazināt klimata pārmaiņas vai pielāgoties tām (taksonomija)⁽³⁸⁾. Šajā sakarā ir svarīgi panākt prognozējamību, noteiktību un skaidrību par to, kuras darbības patiešām ir vides ziņā ilgtspējīgas⁽³⁹⁾.

⁽³⁶⁾ Eurofound (2019), Future of manufacturing – Energy scenario: Employment implications of the Paris Climate Agreement (“Ražošanas nākotne – scenārijs enerģijas jomā. Parīzes klimata nolīguma ietekme uz nodarbinātību”), 2019. gada februāris.

⁽³⁷⁾ EESK 2019. gada 17. jūlija atzinums par tematu “Rūpniecības nozaru skatījums uz klimata un enerģētikas politikas saskaņošanu” (OV C 353, 18.10.2019., 59. lpp.).

⁽³⁸⁾ Komisijas 2019. gada 18. jūnija paziņojums “Pamatnostādnes par nefinansiālas informācijas sniegšanu: papildinājums par klimatiskās informācijas sniegšanu”.

⁽³⁹⁾ EESK 2018. gada 17. oktobra atzinums par tematiem “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par regulējuma izveidi ilgtspējīgu ieguldījumu veicināšanai” (COM(2018) 353 final – 2018/0178 (COD)) un “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai, ar ko groza Regulu (ES) 2016/1011 attiecībā uz mazoglekļa un labvēlīgas oglekļa ietekmes etaloniem” (COM(2018) 355 final – 2018/0180 (COD)) (OV C 62, 15.2.2019., 103. lpp.).

Priekšlikumi

- EESK atbalsta ieceri attiecīgā valstu un Eiropas līmenī īstenotā sociālajā dialogā izstrādāt atbilstošus pasākumus “taisnīgas pārejas” nodrošināšanai, proti, pasākumus un darbības, lai pārvaldītu, mainītu un garantētu minimālo aizsardzību darbvietu reorganizācijas vai kolektīvas atlaišanas gadījumos, kuru iemesls ir tehnoloģiskas, demogrāfiskas, globalizācijas un klimata pārmaiņu, kā arī aprites ekonomikas izraisītas pārmaiņas, un vienlaikus paredzēt tiesības iesaistīties sarunās par koplīgumu slēgšanu, lai prognozētu pārmaiņas un nodrošinātu atbalstu skartajiem darba ņēmējiem (direktīvas par kolektīvu atlaišanu atjaunināšana) ⁽⁴⁰⁾.
- **Taisnīgai pārejai** ir jābūt ilgtspējīgas attīstības politikas satvara neatņemamai daļai. Taisnīgas pārejas politikā galvenā uzmanība jāpievērš klimata politikas pasākumu nelabvēlīgas sadales ietekmes koriģēšanai, darba tirgus pārkārtošanas aktīvai pārvaldībai un reģionālās attīstības problēmu risināšanai.
- Lai risinātu ar klimatu un vidi saistītās problēmas, ES **lineārā ekonomika ir jāpārveido par aprites, bezoglekļa ekonomiku, kas nodrošina ilgstošus un pēc iespējas lietderīgākus ciklus** ⁽⁴¹⁾.
- EESK uzskata, ka Eiropas pakts par klimata aizsardzībai paredzēto finansējumu būtu jāattiecinā uz visiem klimata pārmaiņu mazināšanas politikas aspektiem: taisnīgu pāreju (pasākumi, ar kuriem gan mazina pārmaiņu sekas, gan arī atļūdzina kaitējumu un zaudējumus), kā arī reālo politiku saistībā ar pielāgošanos klimata pārmaiņām. Pēc iespējas jāveicina izvēle par labu aprites ekonomikas modelim un jāuzlabo tā tiesiskais regulējums. Tas viss būs jāfinansē ar pienācīgu budžetu, ko iegūs, pārvirzot pašreizējās investīcijas (zaļā novirzīšana) un paredzot jaunus pieejamā finansējuma avotus ⁽⁴²⁾.
- Ilgākā termiņā pakts liek ieviest skaidru un prognozējamu Eiropas politikas satvaru ar mērķi radīt investīciju plānošanas drošību. Papildus šim satvaram ir aktīvi jāizvērtē dažādi politiskie risinājumi, piemēram, ar oglekļa cenas pielāgošanu uz robežas saistīti mehānismi, (tādi kā, piemēram,, oglekļa ievednodoklis, lai novērstu oglekļa dioksīda emisiju pārvirzi ⁽⁴³⁾) attiecībā uz produktiem, uz kuriem neattiecas tie paši vides un sociālie standarti ⁽⁴⁴⁾.
- Tiklīdz būs pieņemta un pilnībā īstenota ilgtspējas taksonomija ⁽⁴⁵⁾, pamatojoties uz rūpīgu ietekmes novērtējumu, būtu jāapsver nepieciešamība pēc iespējamām papildu leģislatīviem pasākumiem, ja tādi ir lietderīgi. Šajā kontekstā EESK atsaucas uz diviem saviem atzinumiem, proti, atzinumu par Eiropas paktu par klimata aizsardzībai paredzēto finansējumu ⁽⁴⁶⁾ un atzinumu par Komisijas rīcības plānu ilgtspējīgas izaugsmes finansēšanai ⁽⁴⁷⁾.
- **Gan publiskās, gan privātās investīcijas** bezoglekļa ekonomikā ir jāpalielina, lai sasniegtu ES atjauninātos emisiju samazināšanas mērķus 2030. gadam, turklāt būs vajadzīgas radikālas pārmaiņas, lai saskaņā ar Parīzes mērķiem līdz 2050. gadam panāktu bezoglekļa ekonomiku. Pastāvīgi zemā aktivitāte saistībā ar investīcijām atjaunojamajos energoresursos Eiropā kontrastē arī ar pašreizējo fosilā kurināmā subsīdiju un citu videi kaitīgu subsīdiju augsto līmeni, kāds joprojām ir novērojams dalībvalstīs. Nepieņemamas investīcijas nav vienīgā problēma: arī pieejamo resursu sadale nav funkcionāla. Lai šīs negatīvās tendences pavērstu pretējā virzienā, ir vajadzīgi skaidri politikas mērķi un saskaņotāks politikas satvars. Fosilā kurināmā ēra Eiropā jebkurā gadījumā ir jānoslēdz, veicot vajadzīgās investīcijas, lai nodrošinātu darba ņēmēju aizsardzību, jaunu darbvietu izveidi un atbalstu vietējai attīstībai. Pārejas procesi ir jāapspriež ar sociālajiem partneriem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām un jāsaista ar pārredzamības un efektīvas komunikācijas politiku.
- **CO₂ emisijas būtu sociāli taisnīgi jāapliek ar nodokli visā ES**, liekot piesārņotājiem maksāt un sekmējot investīcijas tīrā enerģijā par pieejamu cenu. Ar enerģijas nodokļiem var atbalstīt pāreju uz tīru enerģiju un veicināt ilgtspējīgu un sociāli taisnīgu izaugsmi.
- Viens no lielākajiem ar vidi saistītajiem veselības apdraudējuma riskiem ES ir gaisa piesārņojums, kas izraisa aptuveni 400000 priekšlaicīgas nāves gadījumu gadā. Gaisa piesārņojuma mazināšana ar pasākumiem klimata jomā dod iespēju vairojot iedzīvotāju un politisko atbalstu klimata pārmaiņu politikai.

⁽⁴⁰⁾ Sk. 25. zemsvītras piezīmi.

⁽⁴¹⁾ Sk. 5. zemsvītras piezīmi.

⁽⁴²⁾ Sk. 19. zemsvītras piezīmi.

⁽⁴³⁾ Sk. 7. zemsvītras piezīmi.

⁽⁴⁴⁾ Sk. 19. zemsvītras piezīmi.

⁽⁴⁵⁾ Sk. 38. zemsvītras piezīmi.

⁽⁴⁶⁾ Sk. 19. zemsvītras piezīmi.

⁽⁴⁷⁾ EESK 2018. gada 17. oktobra atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Eiropadomei, Padomei, Eiropas Centrālajai bankai, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Rīcības plāns: ilgtspējīgas izaugsmes finansēšana”” (COM(2018) 97 final) (OV C 62, 15.2.2019., 73. lpp.).

- Cīnīties pret enerģētisko un ūdens resursu nabadzību, garantēt pieejamu, veselīgu un kvalitatīvu pārtiku un drošus produktus, kā arī izbeigt kaitīgo pakļautību toksiskām ķīmiskām vielām. Plašai politikas pasākumu kombinācijai, ietverot ES lauksaimniecības politiku, vajadzētu palīdzēt apmierināt jaunās sabiedrības prasības, tostarp nodrošināt ilgtspējīgas ražošanas metodes, labāku uzturu, mazāk pārtikas atkritumu, labāku dzīvnieku labturību, klimata aizsardzību un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu.
- Eiropas Savienībai vajadzētu atbalstīt partnervalstu centienus pakāpeniski izskaust videi kaitīgas subsīdijas, lai palīdzētu tām īstenot Programmu 2030. gadam un Parīzes klimata pārmaiņu nolīgumu.
- ES tirdzniecības politikai ir jābūt saderīgai ar 2030. gada programmu un Parīzes nolīgumu. Efektīvi jāīsteno spēkā esošie noteikumi par tirdzniecību un ilgtspējīgu attīstību.

4. Iedzīvotāju un brīvību aizsardzība – miers, taisnīgums un spēcīgas iestādes

4.1. Neraugoties uz daudzām iekšējām un ārējām grūtībām, ES nodrošina mieru, stabilitāti un labklājību visā Eiropā un aiz tās robežām. ES apņēmīgi iestājas par tādu principu ievērošanu kā demokrātija, tiesiskums un pamattiesības. Šie principi virza mūsu politiku un veicina piederības izjūtu, pamatojoties uz mūsu kopīgo kultūru. Demokrātija ir jāievēro Eiropā un jāveicina ārpus tās. Visos līmeņos ir jāveicina pilsoniskā līdzdalība, sabiedriskā pārskatatbildība, kā arī taisnīgāki, pārredzamāki un iekļaujošāki lēmumu pieņemšanas procesi.

4.2. Eiropas Savienībai ir vajadzīga atvērta un aktīva sabiedrība, kurā iedzīvotājiem ir vienādas tiesības, viņi netiek diskriminēti un pilnībā tiek ievērots viņu privātums un drošība. Kultūras daudzveidība bagātina Eiropu un tās iedzīvotājus. Daudzveidība ir daļa no Eiropas identitātes un tās spēks.

4.3. Eiropa saskaras ar lielām problēmām, un tās ir jārisina un jāapspriež no Eiropas, nevis tikai no atsevišķu valstu interešu perspektīvas un pilnībā īstenojot noteikumus, kas iekļauti LES 10. un 11. pantā. Tāpēc Eiropas demokrātijai jāstiprina savu mērķu un izaiicinājumu starptautiskā dimensija, vienlaikus popularizējot uz kopējām vērtībām balstītu Eiropas pilsoniskumu Eiropas Savienībā un labākas zināšanas par Eiropas iestādēm, apspriešanu un līdzdalību veicinošu sabiedrības struktūru, kā arī uzsvāru uz eiropeskāku uztveri.

4.4. Demogrāfiskās norises liecina, ka Eiropai būs vajadzīgi migranti, viņu talanti, prasmes un uzņēmējdarbības potenciāls. Steidzami jāmaina ar migrāciju saistītais vēstījums un politika šajā jomā, balstoties uz ciešāku sadarbību ar trešām valstīm, lai nodrošinātu racionālas, faktos balstītas debates. Bēgļi un migranti būtu jāuztver nevis kā drauds, bet kā iespēja attīstīt Eiropas ekonomikas un sociālo modeli. Šajā saistībā mums ir vajadzīga visaptveroša pieeja un stratēģija migrācijas, tai skaitā likumīgas migrācijas, jomā.

Priekšlikumi

- Eiropas Savienībai ir nepieciešams visaptverošs un īstenojams mehānisms demokrātijas un tiesiskuma stāvokļa regulārai uzraudzībai visās ES valstīs.
- Ir jāatbalsta plašsaziņas līdzekļu un pilsoniskās sabiedrības brīvība un neatkarība un jāļauj tiem pildīt savu demokrātisko funkciju.
- Patērētāju politika ir pietuvināta sabiedrības interesēm, tādējādi tā var ietekmēt iedzīvotāju ieinteresētību ES integrācijas procesā. EESK aicina Komisiju nodrošināt, lai Normatīvās atbilstības un izpildes programmas (REFIT) procesā, digitālajā vidē un preču un pakalpojumu drošības jomā tiek piemērotas un ievērotas patērētāju tiesības. Komisijai būtu jāpastiprina pasākumi, ar kuriem novērš enerģētisko un patēriņa nabadzību un uzlabo visu Eiropas iedzīvotāju piekļuvi pārtikai un pakalpojumiem. Komisijai vajadzētu veicināt arī patērētāju tiesības uz informāciju, izglītību un līdzdalību un to tiesības apvienoties, lai tiktu pārstāvētas viņu intereses tādu noteikumu izstrādē, kas patērētājus skar vistiešāk.
- Komisijai ir jāpabeidz pārskatīt ES patērētāju politikas kā transversālas un horizontālas pilsoniskuma politikas galvenos juridiskos un nejuridiska rakstura instrumentus un jāiesniedz jauns patērētāju tiesību aizsardzības rīcības plāns nākamajiem 10 gadiem.
- Turklāt, ņemot vērā to, ka piekļuve vispārējas nozīmes pakalpojumiem ir būtisks sociālā taisnīguma elements un tā pamatā ir princips par vienlīdzīgu attieksmi pret lietotājiem, kas aizliedz jebkāda veida diskrimināciju un atstumtību, EESK aicina precizēt koncepciju par universālu piekļuvi vispārējas nozīmes pakalpojumiem un ieviest leģislatīvus pasākumus, ar kuriem dalībvalstīm uzlikt pienākumu noteikt piekļuves rādītājus⁽⁴⁸⁾.

⁽⁴⁸⁾ EESK 2019. gada 19. jūnija atzinums par tematu "Sociālo tiesību pilnā īstenošanas uzlabošana un pamatpakalpojumu veicināšana" (OV C 282, 20.08.2019., 7. lpp.).

- Komisijai vajadzētu nākt klajā ar Eiropas programmu diskriminācijas apkarošanai, balstoties uz Lisabonas līguma 19. pantu, un veikt konkrētus pasākumus, lai atbloķētu un pārskatītu direktīvu par vienlīdzīgas attieksmes principa īstenošanu, kā arī pievērsties jautājumam par neaizsargātās situācijās esošu bērnu, sieviešu, personu ar invaliditāti un vecāka gadagājuma cilvēku stāvokli un jauniešiem neaizsargātības veidiem. EESK iesaka Komisijai jau tās pilnvaru pašā sākumā steidzami rīkoties šajā jautājumā.
- Komisijai vajadzētu īstenot konkrētas iniciatīvas atbilstīgi ANO Personu ar invaliditāti tiesību komitejas ieteikumiem un īstenot Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām (UNCRPD) savā ārpolitikā un programmās, tostarp ieviest visās dalībvalstīs atzītu ES invaliditātes karti. Eiropas Savienībai 2020. gadā vajadzētu nākt klajā ar priekšlikumu Eiropas personu ar invaliditāti tiesību programmai 2020.–2030. gadam un pasludināt 2023. gadu par Eiropas gadu, kas veltīts personu ar invaliditāti tiesībām.
- EESK arī mudina Komisiju atbalstīt pasākumus visu līmeņu izglītības iestādēs, lai palīdzētu skolēniem un studentiem atšķirt viltus ziņas no zinātniski pamatotiem faktiem.
- Eiropas Savienībai ir jāuzlabo sava politika un rīcība, lai nodrošinātu **dzimumu līdztiesību, īstenojot pārveidojošu un izmērāmu programmu dzimumu līdztiesības jomā** un iekļaujot to integrētā un vērienīgā ES dzimumu līdztiesības stratēģijā pieciem gadiem. Minētajā stratēģijā būtu jāparedz izskaust vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirības ne tikai ar īpaša instrumenta starpniecību, ar ko vairo uzņēmumu pārredzamību attiecībā uz atalgojuma politiku un to stratēģijām vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirību novēršanai, bet arī pievērsties visām jomām, kas ir definētas rīcības plānā vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirību novēršanai. Turklāt Eiropas Savienībai ir jāgarantē, ka visiem iedzīvotājiem, kuri saskaras ar multiplo diskrimināciju, ir vienlīdzīgas iespējas sabiedrībā.
- EESK uzsver, ka ir steidzami jāatbalsta un jāintegrē bēgļu un patvēruma meklētāji. Komiteja aicina Komisiju nekavējoties ierosināt un īstenot efektīvu kopējās Eiropas patvēruma sistēmas reformu, kura nodrošinātu cilvēktiesību ievērošanu, kā arī izveidot visām dalībvalstīm patiesi kopēju sistēmu. EESK arī iesaka panākt progresu bēgļu pārmitināšanas un humanitāro vīzu jomā, lai apmierinātu faktiskās vajadzības. Komiteja aicina Komisiju pastiprināti uzraudzīt un atvieglot vienošanās īstenošanu par bēgļu sadali dalībvalstu starpā.
- Turklāt EESK aicina ievērot cilvēktiesības un starptautiskās tiesības, kad tiek pārskatīti partnerattiecību nolīgumi ar tām trešām valstīm, kas ir migrācijas plūsmu tranzīta un izcelsmes valstis, kā arī aicina izveidot finanšu instrumentus, kas palīdzētu novērst migrācijas pamatcēloņus.
- **Svarīgi ir sadarboties ar partnervalstīm** tādos jautājumos kā migrācijas pamatcēloņu novēršana, palīdzība bēgļiem, jaaktu migrācijas plūsmu pārvaldība, kontrabandas apkarošana un atgriešanās un atpakaļuzņemšanas nodrošināšana. Lai efektīvi palīdzētu iedzīvotājiem viņu mītnes valstī, ir jākoordinē humānās palīdzības, atbilstības un politiskie instrumenti.
- Eiropas Savienībai būtu jāpieņem politika un pasākumi, kas atbalsta **drošu, sakārtotu un likumīgu migrāciju**, kā arī stiprina iekļautību un sociālo kohēziju. Eiropas Savienībai būtu jāreglamentē **“vides apstākļu dēļ pārvietoto personu” statuss** un jādarbojas ciešākā koordinācijā ar SDO saistībā ar darbspēka migrācijas un integrācijas programmām ⁽⁴⁹⁾.
- EESK aicina izstrādāt **bēgļiem paredzētus drošus un likumīgus maršrūtus ieceļošanai Eiropas Savienībā**. Lai sniegtu vairāk iespēju ģimenes atkalpvienošanai, pārceļšanai un pārmitināšanai, jāizstrādā saskaņota pieeja visām dalībvalstīm un Eiropas un dalībvalstu ieinteresētajām personām, balstoties uz kopīgu atbildību, taisnīgu sadalījumu, konvergenci un pamattiesību ievērošanu.

5. Popularizēt Eiropas intereses un vērtības pasaulē – stiprināt līdzekļus, lai īstenotu un atjaunotu globālo partnerību ilgtspējīgai attīstībai

5.1. Aizvien sadrumstalotākā un daudzpolārā pasaulē Eiropas Savienībai ir jāstiprina sava pozīcija, lai garantētu savu labklājību, drošību un vērtības. Kā uzsvērts 2016. gada jūnija globālajā stratēģijā, Eiropai ir jāieņem vadošā pozīcija pasaulē, konsekventi un stingri atbalstot daudzpusēju, uz noteikumiem balstītu pasaules kārtību, kuras centrā ir ANO. Eiropas Savienībai būtu jāveicina globālā pārvaldība, kuras pamatā ir sociālās tirgus ekonomikas pamatvērtības, cilvēktiesības, tiesiskums, ilgtspējīga attīstība, daudzpusīgums un starptautisko humanitāro tiesību ievērošana.

⁽⁴⁹⁾ Sk. 5. zemsvītras piezīmi.

5.2. Eiropas Savienībai par prioritāti būtu jāzīvirza arī ciešas attiecības ar tuvajiem kaimiņiem, pamatojoties uz skaidri noteiktu līdzsvaru starp tiesībām un pienākumiem. Der norādīt, ka viena no ES prioritātēm ir tās kaimiņattiecību politika un attīstības politika un ka ES ir lielākā līdzekļu devēja pasaulē. Pilsoniskajai sabiedrībai ir jāpiedalās šo politikas jomu uzraudzībā.

5.3. ES ir jāsaģlabā paplašināšanās procesa impulss un jāturpina pievienošanās sarunas un programmas ar Rietumbalkānu valstīm.

5.4. ES tirdzniecības politika ir galvenais faktors, kas attiecas uz visu Eiropas Savienību un patiesi apvieno visas dalībvalstis. Tirdzniecības politika ir palīdzējusi Eiropas Savienībai vairo tās labklājību, veicot tirdzniecības apmaiņu ar plašu partneru loku. Vienlaikus ES ar tirdzniecību veicina sociālās iekļautības un vides aizsardzības vērtības, kam ir izšķirīga nozīme ilgtspējīgas globalizācijas veidošanā – citiem vārdiem sakot, tas ir tāds globalizācijas veids, kas sniegs priekšrocības ne tikai lielajiem uzņēmumiem un investoriem, bet arī iedzīvotājiem, darba ņēmējiem, lauksaimniekiem, patērētājiem, amatniecības un brīvo profesiju pārstāvjiem un MVU, jo īpaši mikrouzņēmumiem. Tirdzniecība ir arī nozīmīgs instruments, ar ko atbalstīt ES politiku attiecībā uz attīstības valstīm, veicinot pāreju no attīstības uz partnerību, it īpaši ar Āfriku.

5.5. Eiropai ir vajadzīga taisnīga un moderna nodokļu politika, kas pielāgota digitālās ekonomikas izaicinājumiem un nodrošina vienlīdzīgus konkurences apstākļus interneta “milžiem”, tiešsaistes preču platformām un vietējiem uzņēmumiem. Lai cīnītos pret izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, krāpšanu nodokļu jomā un nodokļu apiešanu, būs jāīsteno ciešāka sadarbība gan starptautiskā līmenī, gan valstu nodokļu iestāžu starpā.

Priekšlikumi

- EESK īpaši aicina izstrādāt **mērķtiecīgu tādas tirdzniecības politikas programmu** visos trijos līmeņos – viopusējā, divpusējā un daudzpusējā –, kas radītu izaugsmi un kvalitatīvas darbvietas ES, vienlaikus sekmējot uz noteikumiem balstītas tirdzniecības politiku pasaules mērogā.
- Tāpat sarunās par tirdzniecības nolīgumiem Eiropas Savienībai kopā ar Eiropas pilsonisko sabiedrību, tostarp uzņēmumiem, ir aktīvi jāpopularizē pilnīga cilvēktiesību ievērošana. Turklāt ir jāievēro SDO konvencijas. Šie nolīgumi būtu demokrātiski jāpārbauga, nodrošinot pienācīgu pilsoniskās sabiedrības līdzdalību, un, ja SDO konvencijas netiek pienācīgi ratificētas vai īstenotas⁽⁵⁰⁾, būtu jāpieprasa stabili saistību ceļvedis.
- Turklāt Eiropas Savienībai nolīgumos ir jāietver **stingra apņemšanās attiecībā uz Parīzes nolīgumu un Konvenciju par bioloģisko daudzveidību**, lai katrā tirdzniecības nolīgumā ietvertu faktiskas sociālo jautājumu, patērētāju aizsardzības un vides klauzulas (tas attiektos uz visiem potenciālajiem Eiropas tirdzniecības partneriem, jo to ir parakstījušas 195 no 197 ANO dalībvalstīm). Vēl viens sīkāk analizējams variants būtu oglekļa cenas noteikšana pasaules līmenī, it īpaši attiecībā uz Eiropas resursi- etilpīgām un energoietilpīgām nozarēm (REEII)⁽⁵¹⁾, un, ja to pārdomāti izstrādā saskaņā ar ES un PTO noteikumiem, tā būtu aktīvi jāpopularizē⁽⁵²⁾. Sasniegt šo mērķi varētu palīdzēt nodoklis saistībā ar oglekļa cenu uz robežas.
- EESK mudina Komisiju stiprināt dialogu ar pilsonisko sabiedrību, lai pilnveidotu pašreizējos un turpmākajos tirdzniecības nolīgumos iekļauto tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas darbību. EESK mudina Komisiju būt izlēmīgākai, īpaši nolūkā stiprināt tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas nostiprināto saistību efektīvu īstenošanu⁽⁵³⁾. Tāpat Eiropas Savienībai visos turpmākajos tirdzniecības nolīgumos ir jāietver visaugstākais **cilvēktiesību, patērētāju aizsardzības un darba ņēmēju tiesību aizsardzības** līmenis. Turklāt ir jāievēro SDO konvencijas. Minētie nolīgumi būtu demokrātiski jāpārbauga, nodrošinot pienācīgu pilsoniskās sabiedrības līdzdalību.
- EESK atbalsta **taisnīgu nodokļu sistēmu un cīņu pret krāpšanu, pret izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, pret nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un ar nodokļu oāzēm saistītu finanšu praksi**; par ES iestāžu, valdību un uzņēmumu kopējo mērķi jāzīvirza sadarbība ar mērķi ieviest efektīvus mehānismus, piemēram, abas direktīvas nodokļu apiešanas novēršanas jomā.
- Eiropas Savienībai jāsadarbomas ar citiem ekonomikas reģioniem, lai efektīvi novērstu korupciju un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas visā pasaulē un nodrošinātu, ka starptautiskie noteikumi uzņēmumu ienākuma nodokļa jomā ir skaidri, pārredzami, objektīvi un paredzami.

⁽⁵⁰⁾ EESK 2018. gada 14. februāra atzinums par tematu “Tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas ES brīvās tirdzniecības nolīgumos (BTN)” (OV C 227, 28.6.2018., 27. lpp.).

⁽⁵¹⁾ EESK 2019. gada 17. jūlija atzinums par tematu “Rūpniecības nozaru skatījums uz klimata un enerģētikas politikas saskaņošanu” (OV C 353, 18.10.2019., 59. lpp.).

⁽⁵²⁾ Sk. 19. zemsvītras piezīmi.

⁽⁵³⁾ EESK 2018. gada 14. februāra atzinums par tematu “Tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas ES brīvās tirdzniecības nolīgumos (BTN)” (OV C 227, 28.6.2018., 27. lpp.).

— Jaunajos uzņēmējdarbības modeļos tiek izmantotas interneta platformas un citi digitālie rīki, līdz ar to uzņēmumiem ir mazāk vajadzīga fiziska klātbūtne valstī. EESK uzskata, ka ir ļoti svarīgi izstrādāt **jaunus principus par uzņēmumu peļņas attiecināšanu uz kādu ES valsti un nodokļu piemērošanu šai peļņai**, iesaistoties dialogā ar tirdzniecības partneriem, un aktīvi piedalīties ESAO/G20 līmenī notiekošās diskusijās par vispārēju nolīgumu digitalizētas ekonomikas jomā, lai nepieļautu nekādas ar tirdzniecību un nodokļiem saistītas spriedzes saasināšanos starp lielajiem pasaules ekonomikas dalībniekiem ⁽⁵⁴⁾.

6. Sasniegt prioritātes, īstenojot stingru pārvaldību un nodrošinot spēcīgāku ES budžetu

6.1. Mainīgā ekonomika un profesionālā vide, klimata pārmaiņas un mainīgā ģeopolitika jau pārveido mūsu Savienību un būs mūsu nākotnes galvenie virzītājspēki. **Definējot un īstenojot ES politikas pasākumus, Eiropas Savienībai ir vajadzīga jauna pārvaldības pieeja un, vajadzības gadījumā, jauni noteikumi un instrumenti.** Ilgtspējīgai attīstībai vajadzīga holistiska un starptozaru politikas pieeja, lai nodrošinātu, ka kopā vienlaikus tiek risinātas ekonomikas, sociālās un vides problēmas.

6.2. EESK uzsver, ka Eiropas Savienībai minētās problēmas jārisina, paužot spēcīgu politisko apņēmību, panākot ciešāku un labāku politisko integrāciju, pilnībā ievērojot un veicinot cilvēktiesības, pamatbrīvības un demokrātijas principus un savstarpēji sadarbojoties.

6.3. EESK uzsver, ka finanšu un ekonomikas krīzes dēļ ir zudis līdzsvars starp Savienības galvenajām iestādēm. Tādēļ ES līmenī ir vajadzīgi **jauni pārvaldības** un vadības veidi. Lai veicinātu demokrātiskāku pārskatatbildību, ir jāstiprina Eiropas Parlamenta loma.

6.4. **Eiropas sociālo tiesību pilāra un ilgtspējīgas attīstības mērķu īstenošanai ir vajadzīga stabila budžeta bāze**, veicinoša uzņēmējdarbības vide, kā arī publiskās un privātās investīcijas. Sarunām par nākamo daudzgadu finanšu shēmu vajadzētu būt vērstām uz to, lai nodrošinātu pienācīgu finansējumu nodarbinātības, sociālajai un vides politikai, kā arī ienesīgas investīcijas.

6.5. **Lai stiprinātu nākamās daudzgadu finanšu shēmas (DFS) klimata dimensiju, vispirms līdz 40 % ir jāpalielina klimata jautājumu integrēšanas mērķis attiecībā uz visu DFS, kā aicinājusi EESK.** Lai to izdarītu, vajadzētu attiecīgi pielāgot visu nozaru klimata mērķus un noteikt tos par juridiski saistošiem. Sadarboties vajadzētu arī Komisijai un Parlamentam, lai nodrošinātu, ka jaunās kopējās lauksaimniecības politikas (KLP) zaļo struktūru, proti, nosacījumu sistēmu un ekoshēmas, īsteno vides ziņā efektīvi, tādējādi pakāpeniski izskaužot ES atbalstu projektiem, kuri kaitē klimatam, un uzlabojot klimata uzdevumu apzināšanas metodiku. Komisijai un Parlamentam arī vajadzētu atvēlēt būtiskus resursus, lai palīdzētu enerģētikas pārkārtošanā visvairāk skartajām personām un reģioniem, izveidojot jaunus instrumentus vai reformējot spēkā esošos.

6.6. Vienprātība, ko dažos fundamentālos jautājumos liek ievērot Līgumu noteikumi, ir gandrīz nepārvarams šķērslis svarīgos brīžos un izšķirīgu lēmumu pieņemšanā, tādēļ attiecībā uz lēmumu pieņemšanas procedūrām Komiteja iestājas par kvalificēta vairākuma principa ieviešanu balsošānā Padomē un – attiecībā uz tiesību aktiem – parastās likumdošanas procedūras izmantošanu visās jomās, kur tas iespējams. EESK atgādina, ka saskaņā ar spēkā esošajiem Līgumiem to var panākt, izmantojot dažādās “pārejas klauzulas” vai ciešākas sadarbības gadījumā – LESD 333. pantu ⁽⁵⁵⁾.

Priekšlikumi

— Veicinot **starpriestāžu sadarbības nozīmi**, vienlaikus ņemot vērā Līgumā noteiktās katras iestādes prerogatīvas, šādi sadarbībai ir dots jauns satvars, pieņemot 2016. gada 13. aprīļa Iestāžu nolīgumu par labāku likumdošanas procesu. EESK uzskata, ka tai būtu jāiesaistās šajā procesā, lai nodrošinātu, ka visu attiecīgo ieinteresēto personu viedoklis tiek ņemts vērā, un lai galu galā sekmētu iedzīvotāju līdzdalību ES darbībā.

— **Eiropas Komisijas labāka regulējuma instrumentu** izmantošana ir vēl viens veids, kā nodrošināt turpmāku ilgtspējīgas attīstības integrēšanu Eiropas politikā. Visos Komisijas veiktajos ietekmes novērtējumos ir jāizvērtē **ietekme uz vidi, klimatu, sociālajiem aspektiem un ekonomiku**, lai ilgtspēja tiktu procesā iekļauta un pienācīgi ņemta vērā. *Ex post* novērtējumos jāveic arī visu triju dimensiju analīze, izmantojot stabilu integrētu pieeju. Tāpat ir jāveic apspriešanās ar sociālajiem partneriem, ievērojot Līguma noteikumus, kuros ir paredzēta īpaša apspriešanās ar darba ņēmējiem un darba devējiem par tiesību aktiem sociālo jautājumu jomā (154. panta 2. punkts); savukārt apspriešanās ar Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteju, Eiropas Reģionu komiteju un valstu parlamentiem ir vēl viens elements labāka regulējuma instrumentu kopumā, lai nodrošinātu atbilstību prasībai par iekļautību, kas ir 2030. gadam izstrādātās programmas centrā. ⁽⁵⁶⁾

⁽⁵⁴⁾ EESK 2018. gada 12. jūlija atzinums par tematu “Digitālās ekonomikas jomā starptautisku uzņēmumu gūtās peļņas aplikšana ar nodokli” (OV C 367, 10.10.2018., 73. lpp.).

⁽⁵⁵⁾ EESK 2015. gada 17. septembra atzinums par tematu “ES darbības uzlabošana, izmantojot Lisabonas līguma potenciālu” (OV C 13, 15.1.2016., 183. lpp.).

⁽⁵⁶⁾ Sk. 5. zemsvītras piezīmi.

- EESK ir stingri pārliecināta, ka piedāvātā **daudzgadu finanšu shēma 2021.–2027. gadam** nav pielāgota tam, lai risinātu jaunās problēmas, kas minētas Eiropadomes stratēģiskajā programmā 2019.–2024. gadam un nākamās Eiropas Komisijas politikas pamatnostādņēs (2019–2024). EESK ierosina palielināt finansējumu, lai i) dalībvalstis varētu īstenot Eiropas sociālo tiesību pīlāru ar mērķi veicināt kvalitatīvu darbvietu izveidi ilgtspējīgas ekonomikas attīstības kontekstā, ii) īstenotu ANO programmu 2030. gadam un iii) īstenotu Parīzes nolīgumu, kas veicina taisnīgu pāreju uz vides ziņā atbildīgu un digitalizētu sabiedrību.
- Saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienību (LES) 2. pantu viens no Savienības vērtību pamatpīlāriem ir nodrošināt, ka dalībvalstis saņem ES līdzekļus ar nosacījumu, ka tās ievēro tiesiskuma principu. Tāpat Komiteja uzskata, ka šo nosacījumu varētu attiecināt arī uz citiem principiem, kas saistīti ar ES līgumos minēto tiesiskumu ⁽⁵⁷⁾.
- Atbalstāmie projekti, kuri atbildīs ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem un kuriem būs vajadzīgi ievērojami līdzekļi inovācijas, pētniecības un izstrādes jomā, būs jāīsteno, izmantojot rīku, kas ļauj vizualizēt dažādos finansējuma avotus (t. sk. no nākamās DFS), un ar dažādām darbībām ⁽⁵⁸⁾, proti:
 - pārvirzīt finansējumu uz ilgtspējīgiem ieguldījumiem, izmantojot “zaļo novirzīšanu” un šajā saistībā veicināt Eiropas Investīciju bankas (EIB) aizdevumu ar zaļo marķējumu,
 - izmantot Eiropas Centrālās bankas (ECB) kvantitatīvo mīkstināšanu kā finansējuma avotu,
 - līdz 40 % palielināt cīņai pret klimata pārmaiņām paredzēto Eiropas Stratēģisko investīciju fonda daļu,
 - Eiropas Savienībai ar savu rīcību jāapliecina, ka tā apzinās klimata pārmaiņu apkarošanas uzdevuma lielumu; šim mērķim ir jāatvēl vidēji 40 % no tās kopējā budžeta (DFS 2021-2027),
 - Eiropas Kohēzijas fonda daļu palielināt virs pašreizējiem 20 %,
 - mobilizēt 3 % no pensiju un apdrošināšanas fondiem,
 - atbalstīt uzņēmumus, īpaši MVU un sevišķi mikrouzņēmumus, attiecībā uz to pētniecības un izstrādes investīcijām, šim mērķim paredzot līdz pat 100 miljardiem EUR,
 - ievērot finanšu palīdzības saistības pret dienvidu valstīm, kuras piedalās cīņā pret klimata pārmaiņām ⁽⁵⁹⁾.

7. EESK, kas vada un veicina pilsoniskās sabiedrības līdzdalību ES jautājumu risināšanā, paverot iespējas pilsoniskās sabiedrības organizācijām, iesaistot tās un apspriežoties ar tām

7.1. Ilgtspējas veicināšana visās dimensijās – ekonomikas, sociālajā un vides – prasa ievērojamu darbu un ieinteresētību no visu iesaistīto dalībnieku puses. Lai pāreju padarītu taisnīgu un efektīvu, izšķiroša nozīme ir atklātām demokrātiskām debatēm, kuru pamatā ir strukturēta pilsoniskās sabiedrības iesaistīšana. Atklāti un pārredzami ir jārisina svarīgākie jautājumi, proti, “rezultāti”, “kā tos panākt” un kā nodrošināt, lai sloga un ieguvumu sadale būtu taisnīga un nevienam netiktu atstāts novārtā.

7.2. EESK uzsver pilsoniskās sabiedrības organizāciju izšķirošo lomu politikas izstrādē, īstenošanā un uzraudzībā visos posmos un visos līmeņos, tostarp vietējā līmenī. Šajā nolūkā ir vajadzīgas pārmaiņas kultūrā, kā arī pilsoniskās sabiedrības vērtības atzīšana ES un dalībvalstu līmenī, kā noteikts LES 11. pantā, kurā paredzēts, ka ES iestādes sekmē un atvieglo horizontālu un vertikālu dialogu ar pilsonisko sabiedrību, rīko plašu apspriešanos un nosaka pamatu Eiropas pilsoņu iniciatīvām. Šie savstarpēji papildinošie procesi norisinās, neskarot apspriešanos ar EESK un sociālo dialogu.

⁽⁵⁷⁾ EESK 2018. gada 19. septembra atzinums par tematu “Daudzgadu finanšu shēma 2021.–2027. gadam” (OV C 440, 6.12.2018., 106. lpp.).

⁽⁵⁸⁾ Sk. 19. zemsvītras piezīmi.

⁽⁵⁹⁾ Sk. 19. zemsvītras piezīmi.

7.3. Pilsoniskajai sabiedrībai piemīt spēja patiesi atspoguļot ļoti atšķirīgas un dažkārt pretējas intereses un informēt par tām lēmumu pieņēmējus. EESK ir ļoti labs šāda procesa piemērs, un tā ir pilnībā apņēmusies turpināt pildīt savu funkciju: atvieglot dialogu un veidot tiltus starp pilsoniskās sabiedrības grupām un ar citām Eiropas iestādēm.

Priekšlikumi

- Tā kā EESK ir pilsoniskās sabiedrības institūcija ES līmenī, tās loma būtu vispusīgi un plaši jāstiprina un jāizmanto, virzot un sekmējot pilsoniskās sabiedrības iesaistīšanos un apspriešanos ar to par ES jautājumiem. **Tādēļ Komiteja būtu aktīvi jāiesaista Konferencēs par Eiropas nākotni sagatavošanā un norisē, kas sāksies 2020. gadā un par ko savā programmā Eiropai paziņoja Ursula von der Leyen.**
- EESK cieši seko līdzi un ir aktīvi iesaistījiesies strukturētos dialogos un konsultatīvos forumos (piemēram, Eiropas aprites ekonomikas jautājumos ieinteresēto personu platformā un Eiropas Migrācijas forumā), kas pulcē un iesaista pilsoniskās sabiedrības organizācijas un citus dalībniekus no ES iestādēm un dalībvalstīm. **Veidojot tādas platformas kā REFIT, Komisijai būtu jāņem vērā EESK pārstāvība atbilstīgi Līgumos nostiprinātajām Komitejas pilnvarām un šajā procesā jānodrošina, ka tiek atspoguļots Komitejas sastāvs, proti, tās trīs grupas.**
- EESK norāda, ka ES līmenī trūkst pilsoniskās sabiedrības organizāciju strukturētas iesaistes kohēzijas politikas īstenošanas uzraudzības procesā. Tāpēc Komiteja stingri iesaka Komisijai izveidot **Eiropas Pilsoniskās sabiedrības kohēzijas forumu** ⁽⁶⁰⁾, kurā piedalītos darba devēju un darba ņēmēju organizācijas un citas attiecīgās pilsoniskās sabiedrības organizācijas.
- Veidojot interneta portālus, kuros apkopot sabiedrības viedokļus, tādējādi aptverot gan organizācijas, gan individuus, Komisijai būtu jānošķir pilsoniskās sabiedrības organizāciju un privātpersonu ieguldījums. Šajā saistībā Komisijai **sadarbībā ar EESK būtu jāveic ieinteresēto personu kartēšana, lai apzinātu reprezentatīvas un ģeogrāfiski līdzsvaroti sadalītas mērķgrupas**, pamatojoties uz Pārredzamības reģistru. Turklāt Komisijai **būtu jānodrošina, lai atbilžu apstrādē būtu paredzēts gan kvantitatīvs, gan kvalitatīvs svērumis**. Komisijai arī vajadzētu nemitīgi strādāt, lai **uzlabotu šādu konsultāciju pārredzamību, pieejamību, atgriezenisko saiti un atskaitīšanos dalībniekiem**.
- Lai izvērstu stratēģiskāku pieeju attiecībā uz šīm praksēm, izveidojot tām strukturētāku institucionālu un pārstāvības pamatu, **Komisijai būtu cieši jāsadarbojas ar EESK un jāaicina sagatavot izpētes atzinumu par to, kā efektīvi un pastāvīgi organizēt pilsonisko dialogu, kura rezultātā tiktu sagatavots konkrēts Komisijas paziņojums.**
- **Būtu jāuzlabo Eiropas Pilsoņu iniciatīvas efektivitāte**, meklējot jaunus veidus – piemēram, digitālo rīku izmantošanu –, kā palielināt jauniešu un it īpaši neaizsargāto sabiedrības grupu iesaistīšanos.

Briselē, 2019. gada 30. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER

⁽⁶⁰⁾ EESK 2018. gada 17. oktobra atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Eiropas Reģionālās attīstības fondu un Kohēzijas fondu" (OV C 62, 15.2.2019., 90. lpp.).

Rezolūcija par tematu “Sākt pievienošanās sarunas ar Ziemeļmaķedoniju un Albāniju: jāaizstāv ES uzticamība un ģeostratēģiskās intereses”

(2020/C 47/02)

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja plenārajā sesijā, kas notika 2019. gada 30. un 31. oktobrī (31. oktobra sēdē), ar 174 balsīm par, 12 balsīm pret un 15 atturoties, pieņēma šo rezolūciju.

1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) ir dziļi vīlusies par ES valstu vadītāju 2019. gada 17. un 18. oktobra Eiropadomes sanāksmē pieņemto lēmumu vēlreiz atlikt pievienošanās sarunu uzsākšanu ar Ziemeļmaķedoniju un Albāniju, jo dalībvalstu starpā nav vienprātības.

2. EESK pauzē dziļu nožēlu par to, ka nav izpildītas pret abām minētajām valstīm uzņemtās saistības. Eiropadomes 2018. gada 28. jūnijā secinājumi, kuros tika apstiprināti Padomes 2018. gada 26. jūnijā pieņemtie secinājumi par paplašināšanos un stabilizācijas un asociācijas procesu, iezīmēja skaidru virzību uz pievienošanās sarunu sākšanu 2019. gada jūnijā. Eiropadome jau 2019. gada 18. jūnijā nolēma ne vēlāk kā līdz 2019. gada oktobrim atgriezties pie Komisijas ieteikumiem sākt pievienošanās sarunas ar Ziemeļmaķedoniju un Albāniju.

3. EESK uzsver, ka otrreizēja nelemšana sākt pievienošanās sarunas ar abām minētajām valstīm, kuras ir izpildījušas visus nepieciešamos nosacījumus ⁽¹⁾, **ir gan ģeostratēģiska, gan vēsturiska kļūda un apdraud ES uzticamību**. Eiropas Savienībai bija izdevība sākt sarunas, vienlaikus izvirzot stingrus labas pārvaldības nosacījumus, sarunu procesā uzstājot, ka strikti jāpiemēro dalības kritēriji, un izstrādājot labākus instrumentus tiesiskuma uzraudzībai pēc pievienošanās.

4. EESK ir pārliecināta, ka šā reģiona “eiropeizācijas” procesā Rietumbalkānu valstīs ir vajadzīgas nopietnas strukturālas reformas.

5. Komiteja nešaubās, ka dažās dalībvalstīs iedzīvotāju vidū ir ļoti jūtams ar ES paplašināšanos saistīts nogurums. Komitejai nav šaubu, ka Eiropas Savienībā vērojamās domstarpības tādos jautājumos kā, piemēram, imigrācija un jaunais budžets, ir novērsušas no paplašināšanās politikas tai nepieciešamo politisko uzmanību. Tomēr nedrīkst ignorēt gan Ziemeļmaķedonijā, gan Albānijā valdošo politisko vienprātību un plašo sabiedrības atbalstu iestājai Eiropas Savienībā.

6. Rietumbalkānu jaunieši ar Eiropas Savienību saista lielas cerības, un mums nevajadzētu viņus pievilt. EESK ir pārliecināta, ka mums būtu šiem jauniešiem jāpaver pozitīva nākotnes perspektīva, kas ļautu viņiem dzīvot stabilā un labklājīgā reģionā.

7. Pilsoniskās sabiedrības organizācijas ir visnotaļ pārliecinātas, ka Rietumbalkāni ir svarīgs ģeostratēģisks Eiropas reģions, kurš atrodas “mūsu pagalmā”, un uz šo reģionu ieinteresēti raugās arī citi pasaules mēroga dalībnieki.

8. EESK rīkotajā Rietumbalkānu Pilsoniskās sabiedrības 7. forumā, kas 2019. gada 16. un 17. aprīlī notika Tirānā, galīgajā deklarācijā pilsoniskās sabiedrības organizācijas atkārtoti uzsvēra, ka ES paplašināšanās un it īpaši tās demokrātisko vērtību un juridisko standartu izplatīšana Rietumbalkānu valstīs ir gan reģiona, gan ES interesēs, neraugoties uz daudzajiem izaicinājumiem, ar kuriem tā pašlaik saskaras ⁽²⁾.

9. EESK ir vairākkārt paudusi bažas par pilsoniskās sabiedrības darbības iespēju mazināšanos vairākās Rietumbalkānu valstīs un aicinājusi mudināt Rietumbalkānu iestādes darīt daudz vairāk, lai nodrošinātu tiesiskuma un cilvēka pamattiesību ievērošanu, tiesu sistēmas reformu, korupcijas un diskriminācijas apkarošanu un žurnālistu neatkarību, kā arī preses brīvību – dažas no Eiropas pamatvērtībām, kas jārespektē visām ES dalībvalstīm. Īpaši jāatbalsta un jāveicina sociālais dialogs un sociālo partneru un pilsoniskās sabiedrības organizāciju loma ekonomikas un sociālajā attīstībā.

⁽¹⁾ Padomes 2018. gada jūnija secinājumi.

⁽²⁾ Rietumbalkānu Pilsoniskās sabiedrības 7. forums. Noslēguma deklarācija <https://www.eesc.europa.eu/lv/agenda/our-events/events/7th-western-balkans-civil-society-forum/final-declarations>.

10. EESK turpinās cieši un intensīvi sadarboties ar Rietumbalkānu pilsonisko sabiedrību, lai to atbalstītu un pārliecinātu, ka tās vieta ir Eiropas Savienībā. **Komiteja darīs visu, ko spēj, lai reģionā veicinātu izlīgumu un Eiropas vērtības, un Komitejas nostāja attiecībā uz ES paplašināšanos paliks nelokāma.** EESK ir pārliecināta, ka reģiona stabilitātei ir svarīga skaidra perspektīva attiecībā uz pievienošanos Eiropas Savienībai, un pauž cerību, ka, neraugoties uz daudzajiem izaicinājumiem, kuri Eiropas Savienībai pašlaik jāpārvar, paplašināšanās arī turpmāk būs viena no tās prioritātēm ⁽³⁾.
11. Regulāros pasākumos, ko EESK rīko kopā ar partneriem no reģiona, – pilsoniskās sabiedrības apvienotajās konsultatīvajās komitejās ar Melnkalni un Serbiju, Rietumbalkānu Pilsoniskās sabiedrības forumos, kā arī augsta līmeņa pilsoniskās sabiedrības konferencēs pirms ES un Rietumbalkānu samitiem – EESK no savas puses arī turpmāk būs Rietumbalkānu pilsoniskās sabiedrības viedokļa paudēja un darbosies kā tilts uz ES iestādēm un attiecīgo valstu valdībām.
12. EESK pauž vislielāko atzinību par Eiropas Parlamenta 2019. gada 24. oktobrī pieņemto rezolūciju un apņemas pilnībā atbalstīt Eiropas Parlamentu un nākamo Eiropas Komisiju, lai stiprinātu ES paplašināšanās politiku un uzlabotu ES instrumentu kopumu sadarbībai ar Rietumbalkānu valstīm.
13. EESK mudina visas ieinteresētās personas veikt visus vajadzīgos pasākumus, lai Eiropadome pieņemtu vienprātīgu, pozitīvu lēmumu pirms ES un Rietumbalkānu samita, kas 2020. gada maijā notiks Zagrebā. EESK arī aicina nākamo ES Padomes prezidentvalsti Horvātiju minētajā samitā dot paplašināšanās procesam jaunu impulsu.

Briselē, 2019. gada 31. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER*

⁽³⁾ https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/7th_eesc_western_balkans_civil_society_forum_-_final_declaration.pdf.

ATZINUMI

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJA

EESK 547. PLENĀRSESĪJA, 30.10.2019.–31.10.2019.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Blokķēde un ES vienotais tirgus: ko tālāk?”

(pašiniciatīvas atzinums)

(2020/C 47/03)

Ziņotāja: **Ariane RODERT**Līdzziņotājs: **Gonçalo LOBO XAVIER**

Pilnsapulces lēmums	21.2.2019.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	18.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	182/1/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Šajā atzinumā galvenā uzmanība ir pievērsta blokķēdei (BC) kā tehnoloģijai. Tā, kad tiek izmantota, var būt pozitīvs pārveidojošs spēks daudzās sabiedrības jomās, veicinot tādas vērtības kā uzticēšanās un pārredzamība, demokrātija un drošība. Galu galā tā var palīdzēt pārveidot sociāli ekonomiskos modeļus, tādējādi sekmējot sabiedrības inovāciju, kas vajadzīga, lai risinātu mūsdienu sabiedrības problēmas. Tomēr, tā kā jautājums par kriptovalūtām ir lielā mērā diskutējams, tuvākajā nākotnē EESK būtu atsevišķi jāpārskata šie instrumenti, ņemot vērā riskus, kas saistīti ar nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un/vai izvairīšanos no nodokļu maksāšanas.

1.2. Blokķēdes piemērošana jau tagad sniedz labumu sabiedrībai. Blokķēde palīdz sasniegt ilgtspējīgas attīstības mērķus (IAM), paplašina iedzīvotāju līdzdalību, sekmē darījumdarbību un inovāciju, kā arī palielina mobilitāti un pārrobežu iespējas uzņēmumiem, vienlaikus uzlabojot pārredzamību patērētājiem. Turklāt tā var mazināt izvairīšanos no nodokļu maksāšanas un korupciju, kā arī attīstīt gan privātos, gan publiskos pakalpojumus. Tomēr vēl ir jāatrisina vairākas problēmas, jo īpaši, ir steidzami jānodrošina juridiskā skaidrība un noteiktība, kā arī jāaizsargā privātums.

1.3. Lai gan ES iestādes ir zināmā mērā pārskatījušas BC, joprojām ir vajadzīga kopēja ES pieeja. Ņemot vērā līdz šim paveikto, Eiropas Savienībai ir unikāla iespēja saglabāt savu vadošo pozīciju pasaules tirgū, bet tikai ar tūlītēju ES rīcību.

1.4. Tādēļ EESK aicina Eiropas Komisiju (EK) uzsākt visaptverošu iniciatīvu BC jomā, kas sniegtu kopēju ES pieeju un redzējumu, priekšplānā izvirzot IAM. Tā būtu jāpapildina ar rīcības plānu Eiropai, lai tā kļūtu par BC atsaucē punktu pasaulē. Esošā Eiropas partnerība BC jomā un Blokķēžu novērošanas centrs un forums būtu jāstiprina, izveidojot ES BC ieinteresēto personu platformu, kur piedalītos ES iestāžu, tostarp EESK un RK, nozares, patērētāju, dalībvalstu un akadēmisko aprindu. u. c. pārstāvji, lai nodrošinātu kopīgas mācīšanās un spēju veidošanas telpu, tīklu tīklu un paraugprakses apmaiņas norisi.

1.5. EESK var aktīvi iesaistīties šādas platformas mitināšanā, nodrošinot pārredzamību, iekļautību, sadarbību un organizētas pilsoniskās sabiedrības līdzdalību.

2. Ievads

2.1. Blokķēdei (turpmāk – “BC”) un sadalītās virsgrāmatas tehnoloģijai (turpmāk – “DLT”) ir potenciāls pārveidot sabiedrību. BC ir matemātiska struktūra, kura paredzēta, lai uzglabātu datus veidā, kas ierobežo korupciju un viltus datus. Šī tehnoloģija nodrošina jaunu veidu, kā panākt uzticēšanos, kas nepieciešama, lai droši apmainītos ar vērtībām. BC tiek uzskatīta par jaunu, ar lielākām pārmaiņām saistītu interneta laikmeta posmu, taču jāatzīmē, ka tā ir viena no daudzām jaunajām tehnoloģiskajām iespējām.

2.2. Šajā atzinumā galvenā uzmanība pievērsta BC kā tehnoloģijai, ko var piemērot daudzās jomās un nozarēs, piemēram, enerģētikā, finanšu, pārtikas un lauksaimniecības nozarē, medicīnā un veselības aprūpē, vēlēšanās un pārvaldībā. Šajā atzinumā ir pievērsta uzmanība minētajiem jautājumiem, jo īpaši BC saistība ar ES vienoto tirgu. BC, ja to pienācīgi piemēro, var pārveidot tādas jēdzienus kā konkurence un pārvaldība un tādējādi risināt sabiedrības problēmas un pārejas norises. Tomēr, tā kā jautājums par kriptovalūtām ir lielā mērā diskutējams, tuvākajā nākotnē EESK būtu atsevišķi jāpārskata šie instrumenti, ņemot vērā riskus, kas saistīti ar nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju un/vai izvairīšanos no nodokļu maksāšanas.

2.3. Nesenajā EESK atzinumā “Blokķēde un sadalītās virsgrāmatas tehnoloģija kā ideāla sociālās ekonomikas infrastruktūra”⁽¹⁾ jēdziens “Blokķēde” ir definēts kā “kods – komunikācijas protokols un publisks reģistrs, kurā ļoti pārredzamā un nemaināmā veidā sekvenciālā secībā tiek reģistrēti visi darījumi, kas veikti starp tīkla dalībniekiem”. Eiropas Komisija šo definīciju papildināja, norādot, ka BC ir tehnoloģija, kas veicinās lietotāju uzticību, un ka tā nodrošina iespēju koplietot tiešsaistes informāciju, noslēgt un reģistrēt darījumus pārbaudāmā, drošā un pastāvīgā veidā⁽²⁾.

2.4. ES iestādes jau ir veikušas dažus pasākumus, lai atbalstītu BC attīstību. Eiropas Parlamenta izpētes dienests (EPRS) 2017. gadā publicēja ziņojumu *How blockchain technology could change our lives*⁽³⁾ (Kā blokķēdes tehnoloģija varētu mainīt mūsu dzīvi), un Eiropas Komisija 2018. gadā izveidoja ES Blokķēžu novērošanas centru un forumu⁽⁴⁾. Tā mērķis ir paātrināt BC inovāciju un attīstību, lai saglabātu Eiropas vadošo pozīciju pasaules mērogā šīs jaunās pārveidojošās tehnoloģijas jomā.

2.5. Viens no atskaites punktiem bija 2018. gada aprīlis, kad Eiropas Komisija kopā ar 21 dalībvalsti un Norvēģiju parakstīja deklarāciju par Eiropas Blokķēdes partnerības (EBP) izveidi un sadarbību, lai izveidotu Eiropas Blokķēdes pakalpojumu infrastruktūru (EBSI)⁽⁵⁾, ar mērķi atbalstīt pārrobežu digitālos sabiedrisko pakalpojumus ar visaugstākajiem drošības un privātuma standartiem. Kopš tā laika partnerībai ir pievienojušās 27 dalībvalstis.

2.6. Eiropas Parlaments (EP) 2018. gadā pieņēma nenormatīvu rezolūciju⁽⁶⁾ par sadalītās virsgrāmatas tehnoloģijām un blokķēdēm, uzsverot, ka Savienībai ir iespēja “globālā mērogā ieņemt vadošo lomu [...] visā pasaulē un būt par uzticamu dalībnieku” globālā tirgus attīstībā un dažādās nozarēs, un atzīmējot, ka ES patlaban ir vadošajās pozīcijās BC attīstības un piemērošanas jomā, salīdzinājumā ar ASV un Ķīnu⁽⁷⁾.

3. Blokķēde – iespējas vienotajam tirgum un ES

3.1. Lai gan BC tehnoloģija ir salīdzinoši jauna parādība, saistībā ar vienoto tirgu tā jau tagad paver ievērojamas iespējas.

3.2. BC sekmē **IAM sasniegšanu**. BC uzbūve un vērtības piedāvājums ietver uzticēšanos, atvērtību un pārredzamību⁽⁸⁾, kas ir uzsvērti saistībā ar ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) sasniegšanu⁽⁹⁾.

⁽¹⁾ OV C 353, 18.10.2019., 1. lpp.

⁽²⁾ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/blockchain-technologies>.

⁽³⁾ [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/581948/EPRS_IDA\(2017\)581948_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/581948/EPRS_IDA(2017)581948_EN.pdf).

⁽⁴⁾ <https://www.eublockchainforum.eu/>.

⁽⁵⁾ <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/european-countries-join-blockchain-partnership>.

⁽⁶⁾ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0373_LV.html.

⁽⁷⁾ Viens no pasākumiem ir tas, ka tikai 2018. gadā vien ICO (sākotnējā monētu piedāvājuma) finansējuma piesaiste Eiropā bija aptuveni 4,1 miljards ASV dolāru – gandrīz divreiz vairāk nekā līdz šim piesaistītie 2,3 miljardi ASV dolāru Āzijā, un ievērojami vairāk nekā 2,6 miljardi ASV dolāru, kas piesaistīti ASV. <https://www.newsbtc.com/2018/10/16/europe-surpasses-us-and-asia-in-cryptocurrency-token-sales>.

⁽⁸⁾ BC sociālās vērtības piedāvājums attiecas uz pašsverēnu identitāti (autentifikāciju, autorizāciju), uzticēšanos un pārredzamību, demokrātiju, nemainīgumu un bezstarpniecības koncepciju.

⁽⁹⁾ <https://blockchain4sdg.com/how-blockchains-can-tackle-the-un-sustainable-development-goals/>.

3.3. Daži piemēri ⁽¹⁰⁾:

- 1. mērķis "Izskaut nabadzību" un izmantot kriptovalūtu to iedzīvotāju labā, kuriem nav piekļuves bankām,
- 3. mērķis "Laba veselība un labklājība" un iespēja drošāk un efektīvāk kopīgot pacientu veselības aprūpes dokumentus,
- 12., 14., 15. mērķis "Atbildīga ražošana un patēriņš", kur BC var nodrošināt izcelsmes pierādījumus visās piegādes ķēdēs.

BC arī sekmē vairāku citu IAM sasniegšanu, tostarp tādās jomās kā vienlīdzīgas iespējas, cilvēktiesības saistībā ar personas datiem, pienācīgas kvalitātes nodarbinātība, ekonomikas izaugsme, kā arī demokrātiskā līdzdalība u. c.

3.4. Iedzīvotāju iesaistīšana. Izmantojot BC, informācijas sniegtās iespējas varēs izmantot tie, kam pieder informācija. Kopīgojot datus pārredzami un samazinot vajadzību pēc starpniekiem, BC var iesaistīt dalībniekus, kas iepriekš bija neaizsargātā stāvoklī attiecībā pret centralizētām struktūrām.

3.5. Darījumdarbības un inovācijas sekmēšana. Sadarbīgā un vienojošā darbības režīmā rodas inovatīvi risinājumi un jauni uzņēmumi, kuru pamatā ir ekonomikas, vides un sociālā ilgtspēja. BC nodrošinātā iekļautības iespēja rada pamatu platformu ekonomikai un citiem jauniem darījumdarbības modeļiem un – kā EESK jau ir izpētījuši – sociālajai ekonomikai.

3.6. Mobilitātes un pārrobežu iespēju uzlabošana uzņēmumiem, vienlaikus aizsargājot patērētājus: mazināt šķēršļus tirdzniecībai ES un pasaulē, vienlaikus garantējot maksājumu un darījumu drošumu un drošību apmaiņas procesā. ES tas uzlabos tirgus nosacījumus un piekļuvi precēm un pakalpojumiem, vienlaikus aizsargājot patērētāju privātumu, konfidencialitāti un informācijas koplietošanu ⁽¹¹⁾.

3.7. Vienotās digitālās vārtejas atbalstīšana. Vienotā digitālā vārteja ievieš vienreizējas iesniegšanas principu, kas nozīmē to, ka datus var ievadīt platformā tikai vienu reizi. Tāpēc, pilnveidota Eiropas blokkēdes pakalpojumu infrastruktūra, kuras pamatā ir jābūt vienreizējas iesniegšanas principam, var kļūt par rīku, kas nodrošina efektīvu, noturīgu un ilgtspējīgu vienoto tirgu.

3.8. Publisko un privāto pakalpojumu attīstība blokkēžu jomā nodrošinās milzīgu pozitīvu ietekmi, ko radīs ES ekonomikas un visas sabiedrības digitālā pārveide. Eiropas Blokkēžu pakalpojumu infrastruktūras (EBSI) ietvaros pašlaik tiek izstrādāti četri izmantošanas gadījumi ⁽¹²⁾. Tie ir šādi: notariālā apstiprināšana un autentificēšana, diplomu, Eiropas paškontrolēta identitāte, nodokļi un uzticama datu apmaiņa. Dalībvalstu līmenī ekonomiskās priekšrocības tiek iegūtas no tiešās piekļuves tirgiem, ar nulles vai minimālām starpniecības izmaksām, nododot patieso vērtību patērētājiem. To var pilnveidot, nodrošinot augstu patērētāju drošuma un drošības līmeni, izmantojot BC izsekojamību un līdzdalību preču un pakalpojumu radīšanā. Turklāt balsošanas sistēmas, kuru pamatā ir BC, var uzlabot vēlēšanu reģistrācijas un identifikācijas drošību, kā arī nodrošināt stabilu un pārbaudāmu balsošanas sistēmu.

3.9. Fizisku personu un organizāciju digitālās identitātes izveide un pārbaude. Decentralizētos BC principus apvienojot ar identitātes pārbaudi un kriptogrāfiju, var izveidot digitālo identitāti un to piesaistīt katram tiešsaistes darījumam ar aktīvu. Tas rada vairākas potenciālas priekšrocības gan patērētājiem, gan uzņēmumiem un regulatoriem. Digitālā identitāte blokkēdē nodrošina savstarpējas atzīšanas iespēju un darbību izpildi, izmantojot viedu līguma kodu, kas savukārt vienkāršo uzņēmumu izveidi. Šīm digitālajām identitātēm un elektroniskajiem parakstiem ir jāatbilst eIDAS noteiktajam modelim; tiem būtu arī jānodrošina sadarbība un saderība.

3.10. Personas datu aizsardzības pārkāpumu mazināšana. Datu aizsardzības pārkāpumu riskus var mazināt vai novērst, atbildīgi izvēršot BC datu struktūras. Tas palīdzēs aizsargāt sensitīvus datus, vienlaikus nodrošinot datu drošu nosūtīšanu, lai garantētu cilvēku tiesības uz konfidencialitāti un privātumu. Viens no veidiem, kā to panākt, ir izvairoties no privātu datu atvērta glabāšanas BC. Tā vietā privātos datus varētu glabāt ārpus ķēdes un apmainīties ar tiem tikai vajadzības gadījumos un vienādranga saziņā.

3.11. Standartizācijas procesi ir priekšnosacījums pārrobežu sadarbībai un BC ieviešanai. Dažus no tiem tagad regulatori jau ir testējuši un analizējuši, bet, tāpat kā attiecībā uz jebkuru jauninājumu, standartizācijas iniciatīvām jābūt līdzsvarotām ar tādās vides izveidi, kas ļauj pilnībā izpētīt ar šo tehnoloģiju saistītās iespējas.

⁽¹⁰⁾ UN/CEFACT, ECE/TRADE/C/CEFACT/2019/INF.3: Blockchain in trade facilitation: sectoral challenges and examples, http://www.unecce.org/fileadmin/DAM/cefact/cf_plenary/2019_plenary/CEFACT_2019_INF03.pdf.

⁽¹¹⁾ Konfidencialitāte attiecas uz tādu datu aizsardzību pret nepilnvarotām trešām pusēm, kurus koplieto vienība (t. i., privātpersona vai organizācija) un pilnvarota puse. Privātums attiecas uz aizsardzību pret ielausanos personas identitātē un personiskajos darījumos.

⁽¹²⁾ <https://ec.europa.eu/cedigital/wiki/display/CEFDIGITAL/EBSI>.

3.1.2. Būtu arī jācenšas **saskaņot** kriptogrāfijas standartus starp BC un citām ar *eIDAS* saistītām tehnoloģijām⁽¹³⁾, lai radītu jaunus pašreizējo un nākotnes tehnoloģisko modeļu **sadarbspējas** līmeņus. Tas novērstu BC "izolētas" attīstības risku. Starptautiskā Standartizācijas organizācija (ISO) ir ierosinājusi standartizācijas ceļvedi laikposmam līdz 2020. gadam, iekļaujot tādu jomu standartizāciju kā terminoloģija, taksonomija, identitātes pārbaude, sadarbība, pārvaldība, drošība un privātums, lietojuma gadījumi un viedie līgumi.

3.1.3. **Pārredzamības uzlabošana, izmantojot viedos līgumus.** Uz BC balstīti risinājumi nodrošina pārredzamību, izmantojot decentralizāciju un ļaujot iesaistītajām pusēm redzēt un pārbaudīt datus. Šāds piemērs ir "viedie līgumi"⁽¹⁴⁾.

3.1.4. **Cīņa pret nodokļu apiešanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas.** ES vienotais tirgus var stiprināt e-komerciju, vienlaikus mazinot negatīvos ārējos apstākļus, kas mūsdienās ietekmē starptautisko tirdzniecību. Nodokļu apstrādes sistēma blokkēdē var nodrošināt pārredzamību gan nodokļu maksātājam, gan valdībai. BC var mazināt izvairīšanos no nodokļu maksāšanas un noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, uzlabojot pārskatatbildību par darījumiem un atbildību par darbībām, un tādējādi palielināt ES vienotā tirgus konkurētspēju. Eiropas Komisija varētu uzsākt pētījumu par to, kā BC var palīdzēt šajā jomā.

3.1.5. **Jaunu finansēšanas modeļu izveide,** piemēram, kolektīvā finansēšana, sākotnējais monētu piedāvājums vai sākotnējais virtuālās valūtas piedāvājums ir universālas līdzekļu piesaistes koncepcijas (ģeogrāfiski un demogrāfiski), kurās tiek izmantota konkrēta projekta valūtas emisija ar īpašu vērtības mehānismu. Tā ir kolektīvās finansēšanas tendences kulminācija.

3.1.6. **Sociāli ekonomisko modeļu pārveide.** Cilvēkiem atgūstot varu, var notikt sabiedrības pārveide. Blokkēdes galvenā vērtība ir spēja atrisināt problēmu attiecībā uz savstarpējo uzticēšanos starp fiziskām personām bez trešās puses līdzdalības, un tā arī nodrošina jaunus pārvaldības veidus un rada iespēju veidot attiecības, kuru pamatā ir pārredzama mijiedarbība. Saistībā ar jebkurām sabiedrības pārmaiņām ir jāraugās, lai nerastos struktūras, kuras varētu izmantot ļaunprātīgi, vienlaikus radot iespējas veikt izmēģinājumus, kas varētu radīt lielus ieguvumus cilvēcei. Turklāt būtu jānodrošina, lai BC tehnoloģijas un tīkli neradītu plaisu starp personām, kuras tos kontrolē vai kuras tos var atļauties izmantot, un personām, kuras tiem var piekļūt, vienīgi izmantojot lielu korporāciju kontrolētus modeļus. Tikai atbalstot un sekmējot tādu organizāciju darbību kā kooperatīvi, nodrošinot atklātus un demokrātiskus pārvaldības modeļus BC uzņēmumu izveidei, varēs panākt BC sekmīgu izmantošanu MVU un mazākās organizācijās.

4. Blokkēde – dažas risināmās problēmas

4.1. Lai atraisītu BC potenciālu ES vienotajā tirgū un Eiropas sabiedrībā, ir jārisina vairāki jautājumi, kur prioritāte ir **pašreizējā juridiskā nenoteiktība**. Attiecībā uz kriptovalūtām un ICO jau pastāv daži regulatīvi risinājumi; tomēr tiesiskais regulējums attiecībā uz sistēmas uzbūvi un jomām, kurās tiek piemērota BC tehnoloģija, joprojām ir neskaidrs, tāpēc dalībvalstu līmenī izveidojas sadrumstalota pieeja. Bez kopīgas ES iniciatīvas attiecībā uz juridisko noteiktību un skaidrību visā ES pārrobežu iespējas būs ierobežotas. Dažu pakalpojumu veidu un lietojuma piemēri un regulējuma izmēģināšanas režīms varētu būt sākums, lai gūtu priekšstatu par iespējamajām tiesību aktu prasībām. Veidojot blokkēžu nākotnes regulējumu, ES priekšrocība varētu būt pieredze, kas gūta, izstrādājot sarežģītu pārrobežu regulējumu un politiku.

4.2. **Privātuma aizsardzība** ir īpaši svarīga. Vispārīgā datu aizsardzības regula (GDPR)⁽¹⁵⁾ tika ieviesta, lai risinātu datu aizsardzības aktuālākās problēmas. Tomēr, kad tika sagatavota GDPR, BC tehnoloģija lielākoties nebija zināma, tāpēc ir jāpārskata iespējamās neatbilstības starp GDPR un BC. EESK aicina EK izvērtēt GDPR un ierosināt labojumus un turpmākus norādījumus par attiecībām starp GDPR un BC.

4.3. Juridiskā atšķirība starp anonimizētiem un pseidonimizētiem datiem attiecas uz personas datu iedalīšanu kategorijās. Pseidonimizētus datus joprojām ir iespējams zināmā veidā reidentificēt (pat netieši un attāli), savukārt anonimizētus datus nevar reidentificēt. Lai gan slēgtās BC pseidonimizācija tiek uzskatīta par risinājumu attiecībā, ko atvieglo ar BC tehnoloģiju, **anonimizācija joprojām ir regulatīvs šķērslis** atvērtas BC plašākai izmantošanai, ko varētu atrisināt, ieviešot digitālās identitātes risinājumus, kas iekļauti regulatīvajos ierobežojumos.

⁽¹³⁾ Līdzīgi kā elektroniskie paraksti un laika zīmogi, izmantojot pašreizējos savstarpēji saderīgos kriptogrāfiskos algoritmus.

⁽¹⁴⁾ Tās ir pašizpildāmi līgumiski stāvokļi, ko glabā blokkēdē, kuru neviens nekontrolē, un tāpēc tai ikviens var uzticēties. Tādi piemēri ir tirdzniecības tīrvērtē un norēķini, dāvanu/lojalitātes kuponi, elektroniskie veselības reģistri, honorāru sadale, produktu izcelsme, vienādranga darījumi, aizdevumi, apdrošināšana, enerģijas kredīti un balsošana.

⁽¹⁵⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2016/679 (2016. gada 27. aprīlis) par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (OV L 119, 4.5.2016., 1. lpp.), <https://gdpr-info.eu/>.

4.4. Kopējais darba pierādīšanas mehānisms **patērē ļoti daudz enerģijas**. Izstrādājot alternatīvu ieguldījuma pierādīšanas konsensa mehānismu, var atrisināt šo svarīgo vides ilgtspējas jautājumu. Risinājumi jau pastāv, un tie ir jākopīgo un pilnībā jāpiemēro ⁽¹⁶⁾.

4.5. Vēl viena tehniska problēma ir **dažādu BC platformu sadarbība**. Dažādas BC var nebūt saderīgas, jo puses, kurām ir jāapmainās ar datiem, saskaras ar risku. Vēl viena problēma ir BC platformu un esošo valdības sistēmu savietojamība, kas liedz valdībām pārslēgties no savām esošajām platformām uz sadarbību, kura balstīta uz BC. Sadarbības nodrošināšanai tuvākajā nākotnē vajadzētu būt BC izstrādātāju prioritātei, lai šo tehnoloģiju varētu ieviest masveidā.

4.6. BC ieviešanas rādītāji ir atkarīgi no tā, kā šo tehnoloģiju pieņem dažādu veidu uzņēmumi, kas ES pārsvarā ir MVU. Pašreiz **darījumu izmaksas daudzos gadījumos ir pārmērīgi augstas**, tāpēc MVU nav pieejami tehniskie un konsultatīvie pakalpojumi. Lai MVU un citām mazākām vienībām nodrošinātu taisnīgu piekļuvi, izšķiroši svarīgs ir atbalsts jaunu BC tīklu, piemēram, kooperatīvu, izveidei, tādējādi uzlabojot demokrātisko pārvaldību.

4.7. Ieviešot jebkuru revolucionāru tehnoloģiju, ir jārisina sociālās problēmas. Ļoti svarīgi ir pareizi **informēt sabiedrību par** revolucionārām tehnoloģijām. Tām ir reāla ietekme uz cilvēku ikdienas dzīvi, un šis jautājums ir rūpīgi jārisina, izšķirošu nozīmi piešķirot pilsoniskajam un sociālajam dialogam. EESK turpinās veidot zināšanas un sniegt organizētas pilsoniskās sabiedrības redzējumu attiecībā uz turpmākajiem soļiem BC attīstības jomā.

4.8. Īpaši svarīgi ir pilnībā izprast un novērtēt, kā BC tehnoloģija **ietekmē patērētāju aizsardzību un tiesības**. Ir vajadzīga skaidrība par attiecībām, piemēram, starp konfidencialitāti un privātumu, kas jāievēro saskaņā ar tiesību aktiem (piemēram, ES datu aizsardzības jomas tiesību akti), noteikumiem (klientu konfidencialitāte) vai līgumu (komercnoslēpums).

4.9. Tāpat kā attiecībā uz jebkuru jaunu tehnoloģiju un visiem uz tehnoloģijām balstītiem uzņēmējdarbības modeļiem, būtu lietderīgi un būtiski **analizēt iedarbību un potenciālo ietekmi uz nodarbinātību**, darba apstākļiem, darba ņēmēju tiesībām un aizsardzību, kā arī sociālo dialogu. Šajā analizē būtu arī jānovērtē ietekme uz starpniekorganizācijām. STEM prasmes, visticamāk, kļūs aizvien svarīgākas nozarēs, kurās izmanto BC. Ņemot vērā, ka trūkst plašas izpratnes par BC darbību un potenciālajiem ierobežojumiem, EESK aicina sekmēt **mūžizglītību**, kas ļauj cilvēkiem apgūt un pilnveidot prasmes un pārkvalificēties, lai labāk izmantotu BC piedāvātās iespējas un izaicinājumus.

5. Turpmākā virzība

5.1. Lai gan ES iestādes ir zināmā mērā pārskatījušas BC, joprojām trūkst visaptverošas kopējas ES pieejas. Ņemot vērā līdz šim paveikto, Eiropas Savienībai ir unikāla iespēja **saglabāt savu vadošo pozīciju pasaules tirgū**, bet tikai tad, ja ES rīkosies.

5.2. BC attīstība joprojām ir ļoti sadrumstalota visās dalībvalstīs. Tāpēc EESK aicina ES iestādes nodrošināt skaidrību un kopīgu pamatu, lai BC potenciālu pilnībā izmantotu Eiropas labā. Pirmais solis būtu EK **paziņojums par BC un DLT attīstību Eiropas Savienībā**, pamatojoties uz BC principiem ⁽¹⁷⁾, lai paustu politisko gribu, uzņemtos līdztatbildību un izklāstītu redzējumu un rīcības plānu veicinošas vides izveidei. Minētā iniciatīva būtu jāpapildina, no jauna izveidojot EP sadarbības grupu digitalizācijas jomā, kura pievērstos BC un DLT jautājumam.

5.3. ES kopējais redzējums varētu būt vērst uz to, lai **Eiropa kļūtu uz BC balstītas pasaules izmēģinājuma kontinents**, tādējādi nodrošinot, ka ES saglabā konkurētspēju, vienlaikus izstrādājot savu pieeju digitalizācijai ar IAM uzmanības centrā, ko atbalsta publiskās izmēģinājuma iniciatīvas un programmas dalībvalstu un ES līmenī.

5.4. Esošā Eiropas partnerība BC jomā un Blokkēžu novērošanas centrs un forums tagad būtu jāpapildina, izveidojot **ES BC ieinteresēto personu platformu**, kur piedalītos ES iestāžu, tostarp EESK un RK, nozares, patērētāju, pilsoniskās sabiedrības, dalībvalstu un akadēmisko aprindu. u. c. pārstāvji. Turklāt šai platformai vajadzētu būt pieejamai visiem ES iedzīvotājiem, lai viņi varētu piedalīties un īstenot BC projektu.

⁽¹⁶⁾ www.tolar.io kā zema enerģijas patēriņa blokkēdes piemērs.

⁽¹⁷⁾ BC principi ir šādi: pašsuverēna identitāte – autentifikācija, autorizācija, izsekojamība, uzticēšanās, nemainīgums, demokrātija un bezstarpniecība.

5.5. Šī platforma radītu telpu **kopīgām mācībām un spēju veidošanai** un pulcētu ieinteresētās personas, kļūstot par **tīklu tīklu**, nodrošinot tikšanās vietas un kopīgojot labas prakses piemērus. EESK ir labas iespējas un nepieciešamā pieredze, lai aktīvi iesaistītos šādas platformas mitināšanā, nodrošinot pārredzamību, iekļautību, sadarbību un organizētas pilsoniskās sabiedrības līdzdalību, balstoties uz līdzīgām jau esošām iniciatīvām ⁽¹⁸⁾.

Briselē, 2019. gada 30. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER*

⁽¹⁸⁾ Piemēram, Eiropas Aprites ekonomikas platforma ir EESK un Komisijas kopīga iniciatīva, un Komiteja arī aktīvi piedalās *AI HLEG* un *GECEs*.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Nodrošināt iekļaujošu pāreju uz digitalizētu dzelzceļa nozari”

(pašiniciatīvas atzinums)

(2020/C 47/04)

Ziņotājs: **Alberto MAZZOLA**

Līdzziņotājs: **Guy GREIVELDING**

Pilnsapulces lēmums	2019. gada 21. februārī
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Rūpniecības pārmaiņu konsultatīvā komisija (CCMI)
Pieņemts CCMI sanāksmē	2.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	202/0/5

1. Ieteikumi

1.1. Digitalizācija sekmē centienus paaugstināt dzelzceļa pārvaldājumu efektivitāti un nodrošināt **ērtākus pasažieru un kravu pārvadājumus**, bet tā arī rada kibernetikas risku dzelzceļa sistēmās. Tāpēc EESK iesaka veidot ciešāku sadarbību starp Eiropas Savienības Kibernetikas aģentūru (ENISA) un Eiropas Savienības Dzelzceļu aģentūru (ERA).

1.2. EESK uzskata, ka Eiropas Dzelzceļa satiksmes vadības sistēmas (ERTMS), proti, ES dzelzceļa digitalizācijas stratēģijas galvenā elementa, ieviešana ir strauji jāpaātrina. Vajadzīgie ieguldījumi, kas pārsniedz 100 miljardus EUR, ir jānodrošina ar mērķtiecīgu Komisijas iniciatīvu, stingrām ES budžeta saistībām, konkrētu atbalstu no dalībvalstu puses un ievērojamu privāto kapitālu (*InvestEU*).

1.3. EESK aicina gādāt par to, ka dzelzceļa transportu piesaista citiem sabiedriskā transporta veidiem, lai radītu visaptverošu un savstarpēji izmantojamu mobilitātes kā pakalpojuma (*Mobility-as-a-Service* jeb *MaaS*) satvaru, kas nodrošinātu, ka mobilitāte un sabiedriskais transports kā vispārējās nozīmes pakalpojums ir visiem iedzīvotājiem pieejams par pieņemamām cenām; EESK rosina izveidot atvērtu un vienkārši savienojamu IT sistēmu dažādu transporta veidu biļešu izplatīšanai Eiropā. Dzelzceļš varētu būt pamats, kas **Eiropas digitālās identitātes** kontekstā ļautu attīstīt mobilitātes aspektu.

1.4. EESK aicina Eiropas Transporta darbinieku federāciju (ETDF), Eiropas Dzelzceļa un infrastruktūras uzņēmumu kopienu (CER) un Eiropas Dzelzceļa infrastruktūras pārvaldītāju apvienību (EIM) izveidot Eiropas Savienības sociālā dialoga ietvaros proaktīvu un pārredzamu dialogu, piemēram, “digitāla ceļveža” veidā, un nākt klajā ar kopīgām iniciatīvām, kuru mērķis būtu apzināt un prognozēt automatizācijas un digitalizācijas ietekmi un saglabāt augstu nodarbinātības līmeni un sociālās garantijas sociāli taisnīgas pārejas nodrošināšanai.

1.5. EESK aicina izveidot ES dzelzceļa regulatoru, kas atbalstītu ES dzelzceļa vienotā tirgus attīstību un nodarbotos arī ar digitālo aspektu izskatīšanu.

2. Ievads

Eiropas mobilitātes un transporta sistēmā pašlaik notiek pārmaiņas, lai radītu sistēmu, kura daudz mazāk kaitē videi un kurā daudz lielāka loma ir digitalizācijai.

Loģistikas ķēdēs notiks pārmaiņas, jo **jaunas tehnoloģijas** vienkāršos dažādu transporta veidu digitālo integrāciju, nodrošinās vairāk informācijas par satiksmi un iespēju izsekot satiksmes plūsmai, uzlabos pasažieru iespējas piekļūt pakalpojumiem un informācijai, paaugstinās infrastruktūras izmantošanas efektivitāti un laika prognozējamības pakāpi.

Digitalizācija arī palielinās dzelzceļa uzņēmumu rīcībā esošo datu apjomu: šo datu izmantošana, kas notiek, pilnībā ievērojot privātuma un datu īpašumtiesību noteikumus, pavērs **iespējas jaunām uzņēmējdarbības iniciatīvām**.

3. Nepieciešamība nodrošināt dzelzceļa digitalizāciju

3.1. Dzelzceļš kā digitālās vienotās Eiropas daļa

Savienojamība ir Eiropas digitālā vienotā tirgus pilnīgas izveides un dzelzceļa digitalizācijas priekšnosacījums.

Augsts savienojamības līmenis ir arī vajadzīgs, lai varētu nodrošināt ticamu informāciju, piemēram, dzelzceļa kustības sarakstus, informāciju par biļešu pieejamību, braucienu plānus, kravas termināļu datus utt. Klienti un darbinieki ļoti cer, ka šāda savienojamība paaugstinās pakalpojumu un apkopes kvalitāti.

Dzelzceļa turpmākā digitalizācija ir atkarīga gan no savstarpējās sadarbības dzelzceļa nozarē, gan no sadarbības ar telesakaru nozares dalībniekiem. **Jaunais 5G tīkls** pavērs dzelzceļam plašas iespējas, piemēram, nodrošinot piekļuvi **lietu internetam un labākai reāl-laika informācijai**.

Dzelzceļš varētu būt pamats, kas **Eiropas digitālās identitātes** kontekstā ļautu attīstīt mobilitātes aspektu, šim nolūkam radot "**normatīvo vidi, kas veicina konkurenci un inovāciju**" un vairo iedzīvotāju un uzņēmumu uzticēšanos un izpratni par ieguvumiem, ko digitālo tehnoloģiju izmantošana transporta, enerģētikas un vispārējās nozīmes pakalpojumu jomā sniedz iedzīvotājiem, patērētājiem, uzņēmumiem un darba ņēmējiem, kurus visus kopā var dēvēt par vienu "e-personu" ⁽¹⁾.

3.2. Jauni īpaši produkti un IT

Eiropas Dzelzceļa satiksmes pārvaldības sistēmas (ERTMS) ieviešanai vajadzētu būt ES tehniskās stratēģijas prioritātei, lai nodrošinātu, ka ir praktiski iespējams izmantot šīs sistēmas radītās priekšrocības (piemēram, tehnisko saskaņošanu un darbības saskaņošanu, lielāku tīkla jaudu, lielāku drošību un uzticamību, samazinātās apkopes izmaksas). Pēdējos 20 gados mazāk nekā 10 % no TEN-T pamattīkla ir aprīkoti ar ERTMS. Ieviešanas temps būtu jāpaātrina, neatstājot novārtā reģionālo dzelzceļa tīklu pieejamības jautājumu.

Turklāt svarīgai darba programmas prioritātei vajadzētu būt tehniskajam un tiesiskajam regulējumam, kurā ir pilnībā ņemts vērā sociālais dialogs un kas paver iespēju izvērst vilcienu automātisku kustību, uzlabot datu savienojamību vilcienu maršrutos, pateicoties arī 5G tehnoloģijai, un turpināt dzelzceļam nozīmīgu digitālo attīstību.

3.2.1. Iekšējie dzelzceļa nozares procesi

3.2.1.1. **Iespējas: infrastruktūras jaudas palielināšana, apkope un profilaktiska apkope, izmaksu samazināšana, automātiska vilcienu vadības sistēma, drošība, krīžu pārvarēšana**

Kontroles, vadības un sakaru sistēmām nevajadzētu aprobežoties tikai ar vilcienu kustības kontroli un drošu distancēšanu – tām būtu jāklūst par elastīgām un viedām reāllaika sistēmām, kas veic satiksmes vadību un atbalsta lēmumu pieņemšanu.

Pašreizējās sistēmās netiek pietiekami izmantotas jaunas tehnoloģijas un metodes, tostarp satelītu pozicionēšanas tehnoloģijas, kā arī ātrgaitas un augstas veiktspējas datu un balss sakaru sistēmas (Wi-Fi, 4G/LTE, 5G) un automatizācija, tāpat arī novatoriskas sistēmas datu vākšanai, apstrādei un pārraidei reāllaikā. Šādas tehnoloģijas un metodes var ievērojami uzlabot satiksmi, tādā veidā palielinot jaudu, samazinot vilces enerģijas patēriņu un oglekļa emisijas, samazinot darbības izmaksas, ar sadarbīgas intelektiskas transporta sistēmas (C-ITS) starpniecību pastiprinot drošumu un drošību (citstarp pārbrauktuvēs), kā arī sniedzot klientiem pieejamu, ticamu un saprotamu informāciju. Pēc nepieciešamības veikta apkope, kas balstās uz sensoriem un digitālām tehnoloģijām, būtiski paaugstinās sistēmas – gan infrastruktūras, gan ritošā sastāva – efektivitāti un vairo tās uzticamību un noturību.

(1) OV C 353, 18.10.2019., 79. lpp.

3.2.1.2. Draudi: drošība un kiberdrošība

Digitalizācija sekmē centienus paaugstināt dzelzceļa pārvadājumu efektivitāti un ērtumu, bet tā arī rada kiberdrošības risku dzelzceļa sistēmās. Vajadzība īstenot stingrus kiberdrošības pasākumus un gatavība atvaīrīt kiberuzbrukumus, tostarp plaša mēroga notikumus, ir svarīgi visas dzelzceļa nozares uzdevumi.

“[Vienveidīga] kiberdrošības noteikumu interpretācija, tostarp savstarpēja atzīšana starp dalībvalstīm, (..) sertifikācijas satvars un sertifikācijas sistēmas [varētu nodrošināt kopīgas pamatprasības attiecībā uz digitalizāciju]. [Šajā] procesā būtu jāiesaista (..) Eiropas Dzelzceļa aģentūra (ERA), (..) un dažos gadījumos, ar ENISA piekrišanu, lai nodrošinātu saskaņotību, [tai] būtu [jāuzņemas] kiberdrošības sistēmu izstrāde. IT drošības standartu obligātais minimums būtu jāpieņem sadarbībā ar Eiropas Standartizācijas komiteju, Eiropas Elektrotehnikas standartizācijas komiteju un Eiropas telesakaru standartu institūtu (CEN, Cenelec un ETSI) (²).”

3.2.2. Jauni pakalpojumi

3.2.2.1. Jaunas lietotnes pasažieriem: e-biļetes, e-rezervēšana, integrēta biļešu pārdošana, biļešu pārdošana multimodāliem braucieniem, mobilitāte kā pakalpojums (MaaS), digitālās platformas un digitālās stacijas

Lai uzlabotu ar braucieniem saistīto informāciju un atvieglotu piemērota vilciena un intermodālā maršruta izvēli, kā arī tranzīta biļešu pārdošanu, daži Eiropas dzelzceļa uzņēmumi un lielākie biļešu pārdevēji vienojās sākt kopīgu projektu “Pils pakalpojumu modelis”, kas, atsakoties no biļešu izplatītāju un dzelzceļa pārvadājumu nodrošinātāju izmantotiem divpusējiem IT risinājumiem, ļautu izveidot atvērto un vienkārši savienojamu IT sistēmu dzelzceļa biļešu izplatīšanai.

Šajā saistībā jānorāda, ka MaaS koncepcija nozīmē pāriešanu no personīgajā īpašumā esošiem transporta veidiem uz mobilitātes risinājumiem, kas tiek patērēti kā pakalpojumi. MaaS koncepcijas galvenā ideja ir piedāvāt ceļotājiem mobilitātes risinājumus “no durvīm līdz durvīm” atbilstīgi viņu ceļošanas vajadzībām un izvēlei un nodrošināt, ka mobilitāte un sabiedriskais transports kā vispārējas nozīmes pakalpojums ir pieejams par pieņemamām cenām. MaaS koncepcijai raksturīgs tas, ka visa transporta sistēma tiek aplūkota kā vienota struktūra, un dzelzceļam, kas rada maz emisiju, jābūt daļai no tās.

3.2.2.1.1. Jauni problēmjautājumi: datu aizsardzība, privātums, pasažieru tiesības

Juridiskā stabilitāte ir ļoti svarīga, lai varētu veikt būtiskas izmaiņas, kas vajadzīgas biļešu pārdošanas jomā. Klientiem saprotama informācija par tranzīta biļetēm ir būtiska, lai izpildītu atbilstošās ES prasības, kas minētas regulā par dzelzceļa pasažieru tiesībām.

Dzelzceļa uzņēmumiem jāturpina uzlabot pārvadājumu pieejamību, lai to cenas būtu pieņemamas. Nevajadzīgi uzņēmumu savstarpēji noteikumi rada nevajadzīgu birokrātiju, un šis jautājums būtu jārisina ar līgumiem un attiecīgā gadījumā ar datu apmaiņas tiesisko regulējumu.

3.2.2.2. Kravu pārvadāšanai

Pasākumā “TEN-T dienas”, kas 2016. gadā notika Roterdamā, dzelzceļa nozares pārstāvji pieņēma kopīgu deklarāciju “Nozares paziņojums”, kurā minēti pasākumi, kas jāveic, lai Eiropā uzlabotu starptautiskos dzelzceļa kravu pārvadājumus. Pamatojoties uz minēto nozares pārstāvju paziņojumu, tika apzināti desmit prioritāri pasākumi, tostarp tādi kā vilcienu lokalizācija, ierašanās laika prognozēšana un Eiropas Dzelzceļa satiksmes vadības sistēmas ieviešanas atvieglošana. Turklāt 2015. gada 2. decembrī Eiropas sociālie partneri, kas pārstāv dzelzceļa nozari, parakstīja deklarāciju par dzelzceļa kravu pārvadājumiem; deklarācijā izskanēja viņu priekšlikumi par dzelzceļa kravu pārvadājumu uzlabošanu.

Automātiska bremžu testēšana pavērs iespēju ievērojami paaugstināt vilcienu sastāva efektivitāti. Jāgarantē arī kravas transporta komerciālo datu aizsardzība.

3.3. Digitālās pārveides un pētniecības un inovācijas finansēšana

3.3.1. Dzelzceļa digitalizācijas finansēšana: programma “Digitālā Eiropa”, Eiropas infrastruktūras savienošanas instruments, programma InvestEU, valstu programmas

No **ES un valstu avotiem** būtu jānodrošina pienācīgs atbalsts visām dzelzceļa sistēmas daļām un efektīva Eiropas dzelzceļa tīkla izveidošanai.

(²) OV C 227, 28.6.2018., 86. lpp.

Arī **pēc 2020. gada jāturpina izmantot Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumentu un jāpalielina tam atvēlētais budžets**. Jāuzsver, ka Eiropas infrastruktūras savienošanas instrumentam būtu jāpievēršas digitalizācijas aspektiem, piemēram, **Eiropas Dzelzceļa satiksmes vadības sistēmas** izmantošanai uz sliedēm un vilcienā. Eiropas Dzelzceļa vadības sistēmas un digitālo signalizācijas posteņu ieviešanai TEN-T tīklā ir vajadzīgi vairāk nekā 100 miljardi EUR, un šādus ieguldījumus var nodrošināt tikai ar mērķtiecīgu iniciatīvu, stingrām ES budžeta saistībām, ko papildina konkrēts **dalībvalstu un privātā kapitāla atbalsts (programma InvestEU)**. Komiteja uzskata: lai varētu piesaistīt vajadzīgos līdzekļus, ir jāpastiprina Komisijas proaktīvā loma un jāizstrādā tiesiskais regulējums. EISI II finansēs arī pārrobežu 5G dzelzceļa koridorus, lai uzlabotu savienojamību.

3.3.2. *Shift2Rail un Shift2Rail2*

Eiropas Savienībai arī jāatbalsta inovācija dzelzceļa nozarē, it īpaši tas sakāms saistībā ar veiksmīgā kopuzņēmuma *Shift2Rail* darbības turpināšanu. Nākamajai Eiropas institucionalizētajai partnerībai būtu jāsaņem lielāks budžets un būtu jāspēj pašauties uz labāku un vienkāršāku pārvaldības sistēmu, kas vairāk atbilstu dzelzceļa uzņēmumu un to klientu vajadzībām un joprojām spētu aktivizēt dzelzceļa inovācijas ekosistēmu visās dalībvalstīs. Digitālās inovācijas jomā veiktajai pētniecībai paredzētajā finansējumā jāietver būtiski līdzekļi pētījumiem, kas ļautu izvērtēt sociālās sekas un veikt pasākumus taisnīgas pārejas veicināšanai.

4. **Iekļaujošas pārejas nodrošināšana**

4.1. ***Darba ņēmējiem***

Paredzams, ka digitālo tehnoloģiju ieviešana dzelzceļa nozarē radīs efektivitātes un produktivitātes pieaugumu, kurš vairo nozares konkurētspēju un vienlaikus prasīs kvalitatīvas un kvantitatīvas pārmaiņas dzelzceļa nozares darbavietās un darba organizācijā.

Šī pāreja jau notiek, un, lai turpmāk tie arī būtu labi un pievilcīgi darba devēji, dzelzceļa uzņēmumiem savlaicīgi un iekļaujošā veidā jāsaņem pārmaiņām un jāreaģē uz tām, kas ietekmē to darbaspēku.

Nākotnē būtiski mainīsies darba raksturs un pieprasījums pēc prasmēm. EESK uzsver, ka šo strukturālo pārmaiņu īstenošanā ir svarīgi veicināt taisnīgu un vienmērīgu pāreju un risināt prasņu trūkuma problēmu, vienlaikus nodrošinot pienācīgu progresu uzraudzību.

Nevajadzētu pārāk zemu novērtēt ietekmi uz dzelzceļa darbinieku veselību, un šī ietekme ietver arī garīgo slogu, kas varētu izraisīt slimības un radīt spriedzi cilvēku privātajā dzīvē.

Iekļaujošas pārejas nodrošināšana nozīmē īstenot sociāli atbildīgas pārmaiņas, kas sākas ar atklātu un pārredzamu dialogu ar darbiniekiem un viņu pārstāvjiem. Ar šādu dialogu būtu jāpalīdz novērst potenciālās bažas saistībā ar digitalizāciju un nodrošināt vajadzīgo personāla līdzdalību visā pārmaiņu laikā.

Digitalizācijas procesā būtu jāievēro vislielākā piesardzība, lai izvairītos no destabilizējošas pārejas un sociālām nesaskaņām. Ir ļoti būtiski, ka Eiropas sociālie partneri – Eiropas Transporta darbinieku federācija (ETDF), Eiropas Dzelzceļa un infrastruktūras uzņēmumu kopiena (CER) un Eiropas Dzelzceļa infrastruktūras pārvaldītāju apvienība (EIM) – ES dzelzceļa nozares sociālajā dialogā apspriežas un lemj par kopīgiem projektiem, lai labāk apzinātu un prognozētu automatizācijas un digitalizācijas ietekmi uz nozari, un tādējādi saglabātu augstu nodarbinātības līmeni un sociālās garantijas sociāli taisnīgas pārejas nodrošināšanai.

Eiropas un valstu politikas veidotājiem un sociālajiem partneriem būtu jāsaņem Eiropas sociālais dialogs ar valstu sarunām, kurās aplūko to, kā integrēta Eiropas dzelzceļa sistēmas digitalizācija ietekmē nodarbinātību un kādas sociālās sekas tā rada.

Valstu līmenī dzelzceļa uzņēmumiem kopā ar darba ņēmēju pārstāvjiem agrīnā posmā jāizstrādā “digitāls ceļvedis” un jānodrošina darba ņēmēju pārstāvjiem apmācība, lai viņi spētu identificēt digitalizācijas procesus un to ietekmes faktorus.

Turklāt valstu līmenī ar darba ņēmēju pārstāvjiem ir jārisina sarunas par darba koplīgumiem, ietverot šādus jautājumus:

- tiesības uz apspriešanos, līdzdalību un kolektīvu pārstāvību pirms jaunu tehnoloģiju ieviešanas,
- alternatīvu darbību/nodarbinātības, pārkvalificēšanās un kvalifikācijas definēšana un nosacījumi,

- veselības aizsardzība un drošība darba vietā, tiesības uz nesasniedzamību, darba ņēmēju datu aizsardzība (pret pastāvīgu uzraudzību),
- darba laika saīsināšana un/vai (elastīga) darba organizācija.

Satiksmes drošību, kā arī pasažieru un personāla drošību nevar garantēt tikai ar digitālām un automatizētām sistēmām – nepieciešama ir cilvēka klātbūtne.

Šis problēmas risinājums ir uzsvars uz profesionālo pārkvalificēšanos, un, lai novērstu cilvēku atlaišanu no darba, tas jāpapildina ar mūžizglītību un ieguldījumiem darba ņēmēju nodarbināmībā. Divas lielas dzelzceļa uzņēmumu problēmas ir darba ņēmēju vecuma struktūras nelīdzsvarotība un jauna personāla, it īpaši jauniešu un sieviešu, piesaistīšanas grūtības. Tādēļ dzelzceļa uzņēmumiem ir jāgādā par vecāka gadagājuma darba ņēmēju spēju neatpalikt no straujajām pārmaiņām darba vidē, lai nodrošinātu, ka īpašās zināšanas tiek nodotas no paaudzes paaudzē, un jāpaplašina kandidātu atlases iespējas.

Raugoties uz valstu un ES sistēmām, jānorāda, ka darbaspēka ziņā pastāvošo nelīdzsvarotību var samazināt vai pat novērst ar labu dialogu un sadarbību starp izglītības nozari un uzņēmumiem, lai “nākotnes darbaspēku” sagatavotu, digitālo prasmju apgūšanai mācot un pārkvalificējot darba ņēmejus un instruktorus.

Kā minēts iepriekš, valstu izglītības sistēmām, it īpaši profesionālās izglītības sistēmām, ir liela nozīme centienos nodrošināt, ka nākotnes darbaspēks ir apbruņots ar vajadzīgajām prasmēm. Ieteicams izveidot nozares prasmju padomes.

4.2. Pasažieri: vecāka gadagājuma cilvēku piekļuve pakalpojumiem, kuros intensīvi tiek izmantotas informācijas un komunikācijas tehnoloģijas; cilvēki ar invaliditāti; lauku apvidi utt.

4.2.1. Digitalizācija radīs arvien vairāk iespēju vēl vairāk samazināt mūsu transporta sistēmas ietekmi uz vidi un paaugstināt mobilitātes efektivitāti. Pieaugot savienojamībai, būtu jāuzlabojas arī mobilitātes kā pakalpojuma iespējām un multimodalitātei. Lauku apvidi gūtu labumu no tā tikai tad, ja tam būtu nepieciešamie ieguldījumi.

4.2.2. Tā kā pārvadājumi pa dzelzceļu ir pakalpojums, ir svarīgi, ka arī pilsoniskā sabiedrība, patērētāju apvienības, vides aizsardzības apvienības, personu ar invaliditāti organizācijas, apvienības, kas veicina taisnīgu mobilitāti, un apvienības, kuras pārstāv vecāka gadagājuma personas, var kļūt par partneriem dzelzceļa nozares digitalizācijas īstenošanā.

4.2.3. “Lai palielinātu 25 % ES iedzīvotāju-senioru ekonomiskā potenciāla izmantojumu, EESK uzskata, ka izaugsmes aspektā nevajadzētu seniorus uzskatīt par ārpus aprites esošu iedzīvotāju kategoriju, bet gan atzīt viņu spējas un vēlmes un iekļaut seniorus digitālajā laikmetā kā ekonomikas un sociālās jomas dalībniekus.”⁽³⁾

5. Eiropas datu ekonomikas kontekstā

5.1. Tā kā ir izstrādātas jaunas IT tehnoloģijas, vieglāka ir kļuvusi transporta datu vākšana un izmantošana. Iespējami plaša datu izmantošana būs izaugsmes un inovācijas virzītājspēks un ne tikai sniegs būtiskus ieguvumus dzelzceļa nozarei, tās klientiem un Eiropas tautsaimniecībai, bet arī veicinās sadarbīgu un savienojamu pakalpojumu radīšanu un attīstību. Dažādie datu pieejamības nodrošināšanas un datu kopīgošanas aspekti ir rūpīgāk jāanalizē, lai varētu radīt nepārprotamu pievienoto vērtību dzelzceļa nozarei un sabiedrībai.

5.2. Lai dalībnieki varētu sadarboties, vispirms ir jānodrošina datu formātu sadarbība. Būs arī jāprecizē īpašumtiesības uz dažādiem datu veidiem, iespējas piekļūt šiem datiem un tos izmantot. Iestāžu, patērētāju organizāciju, publiskā un privātā sektora uzņēmumu, arodbiedrību, infrastruktūras pārvaldītāju un piegādātāju ciešai sadarbībai būs izšķiroša nozīme centienos likvidēt šķēršļus datu kopīgošanai dzelzceļa ekosistēmā.

5.3. Rūpīga lielo datu analīze tad nodrošinās informāciju par attīstības tendencēm un prasībām, un tā varētu sekmēt gan transporta sistēmas pārveidi ar mērķi vairot personalizāciju un elastību, gan pilsētu centienus paaugstināt efektivitāti. Transporta digitalizācija un robotizācija nav iespējama bez atbilstīgas datu pieejamības, piekļūstamības un brīvas datu aprites. Vienlaikus ir jānodrošina pienācīga datu aizsardzība.

⁽³⁾ Izaugsmes digitālais pilārs: e-seniori – potenciāls 25 % apmērā no ES iedzīvotāju kopskaita (OV C 389, 21.10.2016., 28. lpp.).

5.4. EESK aicina Komisiju datu pieejamības jomā nodrošināt godīgu konkurenci un izvēles iespējas patērētājiem. Tā kā bijuši mēģinājumi piekļūt pasažieru datiem, pašlaik bažas rada konkurences līmenis. Problēmas rodas arī sabiedriskā transporta jomā, kur dati (piem., vilcienu kustības saraksti un reāllaika dati par to atrašanās vietu) būs ārkārtīgi svarīgi raitas multimodālu transporta pakalpojumu darbības nodrošināšanā.

5.5. Eiropas Komisijai, nediskriminējot publiskā un privātā sektora uzņēmumus, kas sniedz līdzīgus pakalpojumus, būtu jāpieņem saistošs regulējums, lai panāktu, ka tiek pilnībā respektēti godīgas konkurences un transporta datu pieejamības principi un vienlaikus tiek pilnībā ievēroti visi datu aizsardzības noteikumi. "Uz publiskiem un privātiem uzņēmumiem[, tostarp digitālajām platformām,] jāattiecinā vienādi nosacījumi, kas attiecas uz datu apmaiņas un izmaksu kompensācijas savstarpīgumu." ⁽⁴⁾

6. Eiropas dzelzceļa apgādes nozare

6.1. "Transporta digitalizācija un robotizācija nodrošina jaunas uzņēmējdarbības iespējas ražošanas un pakalpojumu nozarēs, tostarp MVU, un varētu sniegt priekšrocības konkurētspējas jomā Eiropas Savienībai. Šajā nolūkā EESK aicina veidot uzņēmējdarbību veicinošu un atbalstošu vidi, tostarp atvērtību jauniem uzņēmējdarbības modeļiem un Eiropas digitālo platformu attīstības pastiprināšanu." ⁽⁵⁾

6.2. Eiropas dzelzceļu rūpniecības uzņēmumu apvienība (*UNIFE*) publicēja dokumentu par digitalizāciju "*Digital Trends in the Rail Sector*", lai paustu viedokli par to, kā digitālā pārveide sekmēs Eiropas dzelzceļa nozares un dzelzceļa apgādes nozares mērķu sasniegšanu, proti, gan dzelzceļa pasažieru pieredzes uzlabošanu, gan loģistikas optimizāciju un pārvadāto kravu apjoma palielināšanu. Lai šos mērķus varētu sasniegt, noteiktas piecas prioritāras jomas:

- 1) lielle dati;
- 2) kiberdrošība;
- 3) mākslīgais intelekts;
- 4) jauni mobilitātes pakalpojumi;
- 5) kravu loģistikas pakalpojumu digitalizācija.

7. Iestāžu uzdevumi

7.1. ERA

Lai turpinātu veidot vienoto Eiropas dzelzceļa telpu un lai novērstu sadrumstalotu telemātikas lietojumprogrammu izstrādi, tika palielināta Eiropas Savienības Dzelzceļu aģentūras (*ERA*) loma šādu lietojumprogrammu jomā. Tāpēc *ERA* tika pilnvarota rīkoties kā sistēmas iestāde telemātikas lietojumprogrammu jomā un šajā statusā uzturēt, uzraudzīt un pārvaldīt visas attiecīgās apakšsistēmu prasības ES līmenī.

7.2. ENISA

Eiropas Tīklu un informācijas drošības aģentūra (*ENISA*) ir Eiropā kiberdrošības jomā uzkrātās zinātnības centrs un sekmē centienus nodrošināt, ka Eiropas Savienībā tiek sasniegts augsts tīklu un informācijas drošības līmenis.

Aģentūras mērķis ir sniegt padomus un risinājumus, tostarp Eiropas mēroga kiberdrošības mācības, valstu kiberdrošības stratēģiju izstrādi, datordrošības incidentu reaģēšanas vienību (*CSIRT*) sadarbību un spēju veidošanu, pētījumus par drošas mākoņdatošanas ieviešanu, gan datu aizsardzības problēmu risināšanu, privātuma aizsardzības tehnoloģijas un privātuma aizsardzību saistībā ar jaunajām tehnoloģijām, elektroniskās identifikācijas līdzekļus un uzticamības pakalpojumus, kā arī kiberdraudu apzināšanu utt. *ENISA* un *ERA* sadarbojas šo jautājumu risināšanā.

⁽⁴⁾ OV C 353, 18.10.2019., 79. lpp.

⁽⁵⁾ Transporta digitalizācijas un robotizācijas ietekme uz ES politikas veidošanu (OV C 345, 13.10.2017., 52. lpp.).

7.3. ***Eiropas dzelzceļa ekonomikas regulators***

ES direktīvās noteikts, ka dalībvalstīm obligāti jāizveido regulatīvas struktūras, kuru uzdevums ir uzraudzīt konkurenci dzelzceļa tirgū. Turklāt vienota Eiropas dzelzceļa telpa, jo īpaši starptautiskie kravas un pasažieru pārvadājumi, prasa arī lielākus centienus kontinenta mērogā, piemēram, Eiropas dzelzceļa regulatora izveidi.

Briselē, 2019. gada 30. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER*

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Nevienu neatstāt novārtā, īstenojot ilgtspējīgas attīstības programmu 2030. gadam”

(pašiniciatīvas atzinums)

(2020/C 47/05)

Ziņotājs: **Peter SCHMIDT**

Līdzziņotājs: **Lutz RIBBE**

Pilnsapulces lēmums	21.2.2019.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgās specializētās nodaļas	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa
Pieņemts plenārsesijā	31.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	159/21/16

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. ANO ilgtspējīgas attīstības mērķi (IAM) iezīmē ceļu uz labāku un ilgtspējīgāku nākotni visiem. IAM pamatā ir apņemšanās “nevienu neatstāt novārtā, pirmos sasniedzot tos, kas visvairāk atstāti novārtā”, īstenojot pāreju uz ilgtspējīgu un stabilu virzību, kā arī nostāja, ka neviens mērķis nav uzskatāms par sasniegtu, ja tas nav sasniegts attiecībā uz visiem.

1.2. EESK uzskata, ka sociālās problēmas jārisina pilnīgā sinerģijā ar vides un ekonomikas problēmām. Lai Eiropas Savienībā varētu sasniegt ilgtspējīgas attīstības mērķus, ilgtspējas sociālā dimensija ir jāapvieno ar ekonomisko un ekoloģisko dimensiju, īstenojot sistēmiskas pārmaiņas un pārvarot tā dēvēto viensētniecisko domāšanu, kas dominē ES pašreizējās stratēģijās. Nevar noliegt to, cik būtiski ir noteikt pasākumus un politikas virzienus, ņemot vērā programmas 2030. gadam daudzdimensionālītāti. Šīs programmas īstenošanā sociālā jautājuma risināšanai noteikti būs izšķiroša nozīme.

1.3. Salīdzinājumā ar vides vai ekonomikas dimensijām gan sociālie, gan reģionālās kohēzijas jautājumi līdz šim uzskatīti par atsevišķām politikas jomām, nevis par patiesi neatņemamu ilgtspējas politikas daļu. Visaptverošas ilgtspējas politikas sociālo dimensiju raksturo ne tikai tas, ka tā dod iespēju pilnveidot tradicionālās sociālās politikas jomas (piemēram, nodrošina efektīvākus sociālos pabalstus), bet arī tas, ka tā sekmē taisnīgumu un līdzdalību ekonomikā, nodrošinot ieguvumu gan iedzīvotājiem, gan arī reģioniem.

1.4. Lai īstenotu pāreju uz ilgtspējīgu, oglekļa ziņā neitrālu un resursefektīvu ekonomiku, ir jāveic būtiskas izmaiņas mūsu sabiedrībā un mūsu ekonomikā. Minētās pārmaiņas sniegs iespējas, taču tās ir arī saistītas ar riskiem. “Nevienu neatstāt novārtā” nozīmē to, ka visiem sabiedrības locekļiem un it īpaši tiem, kuri visvairāk atstāti novārtā, ir reālas izredzes izmantot iespējas un ka viņi ir labi sagatavoti risku pārvarēšanai. Lai to panāktu, ir vajadzīga aktīva politika. Šai sakarā īpaša vērība jāpievērš sabiedrības neaizsargātākajām grupām, kā arī visnelabvēlīgākajā situācijā esošajiem reģioniem un teritorijām.

1.5. Aicinājums "nevienu neatstāt novārtā" it īpaši nozīmē nodrošināt pilnvērtīgas iespējas maksimāli lielai iedzīvotāju daļai, lai viņi varētu aktīvi paust savu pozitīvo pilsonisko nostāju, un pārejas procesā pēc iespējas uzlabot visu cilvēku, grupu un reģionu piekļuvi ieguldījumiem, jaunam dzīvesveidam, patēriņa modeļiem un ilgtspējīgām tehnoloģijām. Pāreju uz ilgtspēju nevar un arī nedrīkst uzspiest "no augšas"; tā būs sekmīga tikai tad, ja tās pamatā būs visaptverošs atbalsts ikvienam un visu iedzīvotāju aktīva līdzdalība.

1.6. Lai panāktu IAM īstenošanu un lai neviens netiktu atstāts novārtā, EESK aicina Eiropas Komisiju, Parlamentu, Padomi un dalībvalstis:

- visaptverošas **ES ilgtspējīgas attīstības stratēģijas 2050. gadam** ietvaros izstrādāt **Eiropas zaļo un sociālo kursu**, kurš patiešām nodalīts no dabas resursu pārmērīgas izmantošanas un kura galvenais mērķis būtu uzlabot iedzīvotāju labklājību. EESK pauž gandarījumu par to, ka jaunā Komisija plāno īstenot Eiropas zaļo kursu; taču EESK uzstāj, ka tajā jāiekļauj arī sociālā dimensija,
- sistemātiski izvērtēt **pārejas** iespējamo negatīvo un pozitīvo **blakusietekmi uz Eiropas iedzīvotājiem (it īpaši uz nabadzīgām un neaizsargātām grupām) un strukturāli vājiem reģioniem**, kā arī gūt labāku izpratni par **ilgtspējas un nevienlīdzības veicinātājiem dažādās paaudzēs**,
- izveidot atbilstīgas **pārvaldības struktūras un instrumentus** IAM un Eiropas zaļā un sociālā kursa īstenošanai, piemēram, izmantojot **Eiropas pusgada** procesu, labāku regulējumu un daudzgadu finanšu shēmu, tostarp kohēzijas un sociālos fondus, lai virzītu pārveidi,
- vairot izpratni par "taisnīgu pāreju" (tā neaprobežojas ar atteikšanos no ogļu izmantošanas) un pilnībā īstenot **Eiropas sociālo tiesību pilāru**, lai atbalstītu pārejas īstenošanu, vienlaikus virzot sadales sistēmu reformas (**pielāgoti nodokļi, sociālā aizsardzība un ilgtspējīgi un sociāli atbildīgi ieguldījumi**), kā arī veicinot darba un privātās dzīves līdzsvara nodrošināšanu un dzimumu līdztiesību,
- nodrošināt **visiem vienādu piekļuvi atbilstīgai izglītībai un apmācībai un vienlīdzīgas iespējas šajā jomā**,
- **likvidēt šķēršļus** tādu iedzīvotāju **aktīvai līdzdalībai**, kuriem trūkst nepieciešamā finanšu un sociālā kapitāla, vajadzīgo zināšanu un informācijas un kuri nevar piekļūt iespējām,
- paredzēt **politikas pasākumus, kas nodrošina ieguvumus iedzīvotājiem un veicina vides aizsardzību**, piemēram, gaisa piesārņojuma samazināšanas plānus, kuros īpaša vērība pievērsta neaizsargātām grupām, videi draudzīgu sociālo mājokļu politiku utt.,
- pārejā uz ilgtspēju veicināt **sociālo un sadarbīgo ekonomiku** (piemēram, sekmēt prasmju apguvi, aprites ekonomiku, enerģētikas pārkārtošanu un atbalstīt kooperatīvus),
- **sniegt atbalstu mazajiem un vidējiem uzņēmumiem (MVU)** sekmīgā pārejas īstenošanā un ilgtspējīgas konkurētspējas panākšanā, nodrošinot tiem labāku pieejamību prasmēm, finansējumam, inovācijām un tehnoloģijām,
- sekmēt kvalitatīvu darbvietu izveidi,
- izstrādāt stratēģiju, lai nodrošinātu, ka iekļaujošākas, izturētspējīgākas un ilgtspējīgākas kļūst **ne tikai pilsētas, bet arī lauku kopienas**,
- Eiropā stiprināt **klimata aizsardzību un pielāgošanos klimata pārmaiņām**, lai apkarotu pārtuksnešošanos un risinātu tādas problēmas kā ūdens trūkums un iedzīvotāju skaita samazināšanās,
- dot iespēju **jauniešiem un nākamajām paaudzēm** jēgpilni paust savu viedokli un ņemt to vērā lēmumu par ilgtspēju pieņemšanā,
- veicināt **ilgtspējīgu tirdzniecības politiku**, kas internalizē tirdzniecības pozitīvo un negatīvo ārējo faktoru ietekmi uz sociālo jomu un vidi.

2. Ievads

2.1. Ilgtspējas sociālajai dimensijai pārāk ilgi nav pievērsta pietiekama vērība nedz pasaulē, nedz arī Eiropas Savienībā. Salīdzinājumā ar vides un ekonomikas dimensijām gan sociālie, gan reģionālās kohēzijas jautājumi līdz šim uzskatīti par atsevišķām politikas jomām, nevis par ilgtspējas politikas patiesi neatņemamu daļu, bet tai pat laikā sociālā nevienlīdzība un reģionālās atšķirības Eiropā turpina pastāvēt un dažviet stāvoklis vēl pasliktinās. Līdz šim politikas pasākumu īstenošanā iedzīvotāji, grupas un reģioni patiešām ir atstāti novārtā, turklāt nav ņemtas vērā ne vien planētas iespējas, bet arī ievērojamas daļas ES iedzīvotāju sociālās pamatvajadzības. Eiropas Savienībai bieži pārmet būtisku neatbilstību starp solījumiem un patieso stāvokli kohēzijas un sociālās politikas jomā.

2.2. Arvien pieaugošo pozitīvo un negatīvo saikni starp ekonomikas, sociālajām un vides problēmām nevar un nedrīkst ignorēt. Nesenos protestus visā Eiropā nevajadzētu uzskatīt par visas sabiedrības noraidošu attieksmi pret reformām. Drīzāk tie pauž to daudzo cilvēku bažas, kuri jau tagad nav apmierināti ar pašreizējo stāvokli un baidās par to, ka nepieciešamās pārmaiņas, kas sagaidāmas, piemēram, pāreja uz oglekļa ziņā neitrālu ekonomiku, atkal tiks īstenotas uz viņu rēķina.

2.3. Tādēļ jaunajā ilgtspējīgas attīstības politikas satvarā ir jāizvērtē pašreizējo neilgtspējīgo politikas pasākumu trūkumi un jāvirzās uz jauno zaļo un sociālo kursu, kas jēgpilni novērs iedzīvotāju bažas, piedāvājot praktiskus risinājumus. Sloga un ieguvumu taisnīga sadale ir pirmais solis, lai panāktu pēc iespējas plašākas sabiedrības daļas piekrišanu un atbalstu šiem sociālajiem pasākumiem. Iedzīvotāji, kas pozitīvā veidā iesaistīsies pārejā, mazinās risku, ka neapmierinātība un pretestība arvien palielināsies vai ka politiskā atturība izpaudīsies, piemēram, kā iedzīvotāju atturēšanās no balsošanas. Nav šaubu, ka nepietiekama cilvēku iesaiste veicina to, ka mūsu sabiedrībā sāk izpausties ekstrēmisma, populisma, rasisma un nacionālisma tendences, kā to jau var novērot daudzās ES dalībvalstīs.

2.4. Mēs nevaram pārvarēt ekoloģisko krīzi, ja netiek risināti sociālie jautājumi, un otrādi. Mums jārosina debātes sabiedrībā, lai tiktu pieņemts viedoklis, ka sociālajiem jautājumiem jābūt vismaz tikpat būtiskiem, cik būtiski ir ekonomikas un vides jautājumi.

2.5. Komiteja atkārtoti pauž nostāju, ka aicinājumu "neatstāt nevienu novārtā" nedrīkst un nevar attiecināt tikai uz īpašām iedzīvotāju problēmām un viņu ekonomisko situāciju un apstākļiem⁽¹⁾. Tas attiecas arī uz mājsaimniecībām, kopienām, reģioniem, nozarēm un minoritātēm, kas "atstātas novārtā" un uzskata, ka ir aizmirstas, piemēram, ja tiek pārtraukta sabiedrisko pakalpojumu sniegšana vai pasliktinās to kvalitāte un ja pamata pakalpojumi nav pieejami (ne tikai finansiālā ziņā). Tas sākas ar fizisko infrastruktūru (transportu, telesakariem un internetu) un pēc tam ietekmē arī izglītību, veselības un sociālo aprūpi un brīvā laika iespējas, kā arī administratīvos pakalpojumus, tiesībsardzības iestāžu un policijas darbību utt.

2.6. Aicinājums "neatstāt nevienu novārtā" arī nozīmē, ka jānodrošina iedzīvotājiem pilnvērtīgas iespējas aktīvi paust savu pozitīvo pilsonisko nostāju, iespējami jāuzlabo pārredzamība un iedzīvotāji, grupas un reģioni iespējami jāiesaista pārejas procesā.

2.7. Aicinājums "neatstāt nevienu novārtā" attiecas arī uz nākamajām paaudzēm atbilstīgi ilgtspējīgas attīstības definīcijai, kas minēta Bruntlandes komisijas ziņojumā⁽²⁾. EESK uzskata, ka pašreizējais Eiropas politikas satvars un ekonomika pievil jauniešus un nākamās paaudzes, un atzinīgi vērtē to, ka it īpaši jaunieši patlaban skaidri pauž savu viedokli, piemēram, iesaistoties kustībā "Piektdienas nākotnei".

2.8. Tā kā iedzīvotāji jāiedrošina pieņemt gaidāmo pārveides procesu bez bailēm, politiskajiem vadītājiem visos līmeņos ir jāiedzīvinā princips "neatstāt nevienu novārtā". Pārveide nozīmē pārmaiņas, un pārejā uz ilgtspēju nebūt ne visi būs ieguvēji. Tāpēc nav ne pareizi, ne arī prātīgi runāt tikai par abpusēji izdevīgām vai pat visām pusēm izdevīgām situācijām. Lai gan sabiedrība kopumā būs ieguvēja, izmaksas un ieguvumi nesadalīsies vienlīdzīgi, ja netiks īstenotas politikas intervences, kas nodrošinās, ka neviens netiek atstāts novārtā.

⁽¹⁾ EESK atzinums "Pāreja uz ilgtspējīgāku Eiropas nākotni" (OV C 81, 2.3.2018., 44. lpp.).

⁽²⁾ Bruntlandes komisijas ziņojums Our Common Future.

3. Satraucošās nevienlīdzības tendences sociālajā un vides jomā Eiropā

3.1. Eiropā ir ļoti augsts cilvēces attīstības līmenis, un tās iedzīvotāju paredzamā mūža ilguma rādītājs ir viens no augstākajiem pasaulē. Taču Eiropai vēl ir daudz darāmā, lai sasniegtu IAM sociālajā jomā. Saskaņā ar jaunākajiem pieejamiem Eurostat datiem ⁽³⁾ 109,2 miljoni iedzīvotāju vai 21,7 % no ES iedzīvotājiem 2018. gadā bija pakļauti nabadzības vai sociālās atstumtības riskam. Lielākajam riskam pakļauti bērni un minoritāšu grupas. Eiropas Savienībā smaga materiāla nenodrošinātība, kas liecina par absolūtu nabadzību, ir samazinājusies no 8,5 % ES iedzīvotāju 2008. gadā līdz 5,8 % –2018. gadā ⁽⁴⁾, tomēr šis rādītājs ievērojami atpaliek no stratēģijā "Eiropa 2020" izvirzītā mērķa.

3.2. Nodarbināto sieviešu procentuālā daļa ir tikai 67,5 % ⁽⁵⁾ salīdzinājumā ar 73 % vīriešu (no tādu sieviešu kopskaita, kurām ir trīs vai vairāk bērni, strādā tikai 55 % salīdzinājumā ar 85 % vīriešu) ⁽⁶⁾; 32 % sieviešu strādā nepilnu darba laiku ⁽⁷⁾ salīdzinājumā ar tikai 8 % vīriešu. Eiropas Savienībā 2017. gadā sieviešu bruto izpeļņa par stundas darbu bija vidēji par 16 % mazāka nekā vīriešu izpeļņa, un šādas situācijas cēlonis bija dažādi aizspriedumi, segregācija izglītībā un darba tirgū, vīriešu pārsvars vadītāju vai pārraudzītāju amatos, ilgāki laikposmi, kad nav iespējas piedalīties darba tirgū, kā arī neapmaksāti aprūpes pienākumi un ar atalgojumu saistītā diskriminācija ⁽⁸⁾. Nepietiekama (bērnu) aprūpes pieejamība joprojām ir galvenais iemesls, kāpēc sievietes neiesaistās darba tirgū. Katra trešā ekonomiski neaktīvā sieviete (31,7 %) minēja, ka neaktivitātes iemesls bija aprūpes pienākumi, – šādu atbildi sniedza tikai 4,6 % ekonomisko neaktīvo vīriešu. Vīriešu un sieviešu darba samaksas atšķirības karjeras un dzīves laikā palielinās un rada ievērojamas (39 %) atšķirības pensijas nodrošinājumā, turklāt vislielākās vīriešu un sieviešu nabadzības līmeņa atšķirības vērojamas gados vecāko iedzīvotāju vidū (65 gadi vai vairāk) ⁽⁹⁾.

3.3. Nevienlīdzība labklājības jomā ir vēl lielāka – 10 % bagātāko mājsaimniecību pieder 50 % no kopējās bagātības, savukārt 40 % nabadzīgāko mājsaimniecību pieder tikai nedaudz vairāk par 3 % no kopējās bagātības ⁽¹⁰⁾. To iedzīvotāju ienākumu daļa, kuru kopējā ekvivalentā izmantojamā ienākuma līmenis nepārsniedz 40 %, ir nostabilizējies zemā līmenī, 2017. gadā sasniedzot 21,1 % (Eurostat, IAM, 2019. g.). ES pastāv arī būtiska nevienlīdzība ienākumu sadalē jomā – 2016. gadā 20 % iedzīvotāju ar lielākajiem ienākumiem saņēma 5,2 reizes lielākus ienākumus nekā 20 % iedzīvotāju ar zemākajiem ienākumiem ⁽¹¹⁾.

3.4. Nabadzīgie iedzīvotāji ir kļuvuši vēl nabadzīgāki – nabadzības smagums vai dziļums (proti, cik zemu zem nabadzības riska sliekšņa ir nabadzības riskam pakļauto iedzīvotāju ienākumu līmenis) ES kopumā 2016. gadā bija 25 %, un tas nozīmē, ka pusei no iedzīvotājiem, kuri dzīvo zem nabadzības sliekšņa, ienākumi bija vismaz 25 % zemāki par attiecīgo nabadzības riska sliekšni ⁽¹²⁾.

3.5. Pieejamie fakti (daļēji) norāda uz to, ka mājsaimniecības ar zemiem ienākumiem parasti dzīvo neveselīgākā vidē nekā mājsaimniecības ar augstākiem ienākumiem, un tās ir pakļautas dažādiem neaizsargātības riskiem. Trūcīgākas mājsaimniecības arī saskaras ar lielākām problēmām saistībā ar enerģijas un mobilitātes pieejamību ⁽¹³⁾. Eiropas iedzīvotāji nav vienlīdzīgi, vērtējot arī to, kādā mērā viņi pakļauti piesārņojumam vai citiem vides apdraudējumiem ⁽¹⁴⁾.

3.6. Laika gaitā ES dalībvalstu atšķirības ekonomikas jomā ir samazinājušās, taču nabadzības riskam pakļauto personu īpatsvars dalībvalstīs ⁽¹⁵⁾ joprojām būtiski atšķiras – no 32,8 % Bulgārijā līdz 12,2 % Čehijas Republikā ⁽¹⁶⁾. Mājsaimniecību izmantojamā ienākuma līmenis ES svārstās 25,8 % apmērā – augstākais līmenis konstatēts ES ziemeļu un rietumu valstīs, savukārt zemākais – austrumu un dienvidu valstīs. Dalībvalstīs būtiski atšķiras arī bezdarba rādītāji un smagas materiālas nenodrošinātības izplatība ⁽¹⁷⁾. Kopumā riskam pakļauti 64,9 % ES bezdarbnieku, un rādītājs ir no 81,8 % Vācijā līdz 51,5 % Polijā ⁽¹⁸⁾.

3.7. Nevienlīdzību rada mūsu pašreizējais mūsu ekonomikas stāvoklis. Lejuplūstošajai (*trickle-down*) izaugsmes teorijai, kas apgalvo, ka izaugsme nodrošina vienādu ieguvumu visiem, nav nekā kopīga ar stāvokli Eiropā, proti, visi patiešām nav guvuši vienādus ieguvumus no izaugsmes Eiropā – mājsaimniecības ar lielākiem ienākumiem ir guvušas daudz lielākus ieguvumus nekā 40 % iedzīvotāju ar zemākiem ienākumiem. Ļoti daudzi iedzīvotāji cenšas izdzīvot, savukārt ļoti neliela daļa iedzīvotāju iegūst lielāko daļu bagātības, kuras vairošanā piedalāmies mēs visi.

⁽³⁾ <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10163468/3-16102019-CP-EN.pdf/edc3178f-ae3e-9973-f147-b839ee522578>

⁽⁴⁾ Sk. 3. zemsvītras piezīmi.

⁽⁵⁾ Turpat.

⁽⁶⁾ <https://eige.europa.eu/publications/poverty-gender-and-intersecting-inequalities-in-the-eu>

⁽⁷⁾ Eurostat.

⁽⁸⁾ https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/equal-pay/gender-pay-gap-situation-eu_en

⁽⁹⁾ <https://www.equalpayday.be/europa/>; Eurostat.

⁽¹⁰⁾ ESAO, Understanding the Socio-Economic Divide in Europe, vispārējais ziņojums, 2017. gads.

⁽¹¹⁾ Eurostat, Income inequality in the EU, 2016. gads.

⁽¹²⁾ EAPN, What is poverty – Poverty facts and trends, 2016. gads.

⁽¹³⁾ IEEP, "30x30 Actions for a Sustainable Europe", rīcības plāns "#Think2030".

⁽¹⁴⁾ EVA, 2018. gads.

⁽¹⁵⁾ Eurostat, 2019. gads.

⁽¹⁶⁾ Sk. 3. zemsvītras piezīmi.

⁽¹⁷⁾ ESPAS, 2019. gads; Eurostat, 2019. gads.

⁽¹⁸⁾ Eurostat, 2018. gads.

4. Pāreja uz ilgtspēju dažādā ietekme

4.1. Pāreju uz ilgtspēju nosaka ne tikai nepieciešamība pārdomātāk un atbildīgāk izmantot mūsu dabas resursus – tiek gūti arvien pārliecinotāki pierādījumi par šādas pārejas attiecīgo ekonomisko potenciālu. Globālajā mazoglekļa preču un pakalpojumu tirgū jau ir vērojama strauja izaugsme. Daļa darbvieta, kas radītas mazoglekļa ekonomikā, tiek piedāvātas reģionos un nozarēs, kurās vairākas desmitgades ieguldījumi ir bijuši nepietiekami. Intensīvāka aprites ekonomika veicinās resursefektivitāti, mazinās negatīvo ietekmi uz vidi, kā arī sekmēs nodarbinātību, cita starpā veicinot darbību pārceļšanu atpakaļ uz Eiropu un dalībvalstīm un arī uz nelabvēlīgākā situācijā esošiem rajoniem. Nesen veiktā pētījumā aplēsts, ka aprites ekonomikas politikas īstenošana ļaus līdz 2030. gadam palielināt neto nodarbinātību par aptuveni 650 000–700 000 darbvieta (¹⁹). Mums jānodrošina, lai šīs darbvieta būtu kvalitatīvas un pieejamas ikvienam. Sagaidāms, ka līdz 2030. gadam papildus jau paredzētajiem 12 miljoniem jaunu darbvieta pāreja uz klimatneitrālu ekonomiku Eiropas Savienībā radīs vēl 1,2 miljonus darbvieta. Pāreja varētu mazināt patlaban vērojamo darbvieta polarizāciju, ko izraisa automatizācija un digitalizācija, un radīt darbvieta arī atalgojuma un prasmju skalas vidējā līmenī – galvenokārt būvniecības un ražošanas jomā (²⁰). Pāreja ietekmēs visas nozares, taču salīdzinoši daudz lielāka negatīvā ietekme sagaidāma automobiļu rūpniecībā un lauksaimniecībā.

4.2. Tomēr mēs joprojām varam vērot būtiskus konkurences izkropļojumus, jo mūsu tirgus ekonomikas pašreizējais satvars neparedz to, kā izvairīties no dabas resursu izšķērdēšanas, piesārņošanas vai iznīcināšanas. Šādi izkropļojumi ne tikai ietekmē vidi, bet arī liedz iespēju ātri ieviest jaunus un ilgtspējīgus risinājumus ekonomikā. Šādi izkropļojumi pastāv gan Eiropā, gan arī pārējā pasaulē. Nedz iekšējā tirgus politikā, nedz arī tirdzniecības politikā nav vietas konkurences priekšrocībām, kas iegūtas, bezatbildīgi attiecoties pret iedzīvotāju labklājību un izšķērdējot dabas resursus. Tādēļ EESK atzinīgi vērtē to, ka jaunā ES Komisijas priekšsēdētāja, piemēram, ir aicinājusi ieviest “oglekļa ievēdmuitu” ar nosacījumu, ka šāda shēma tiek izstrādāta, lai paātrinātu pāreju uz ilgtspēju un lai panāktu lielāku sociālo taisnīgumu. EESK uzskata, ka svarīgi ir Eiropas Savienības centieni panākt vispārēju vienošanos par oglekļa dioksīda emisiju cenu noteikšanu, kas būtu stabils ilgtermiņa risinājums.

4.3. ES dalībvalstīs ieviesto nodokļu sistēmu problēma ir to pārmērīgā paļaušanās uz darbaspēka nodokļiem. Faktiski vides nodokļi veidoja tikai 6,3 % no kopējiem nodokļu ieņēmumiem 2016. gadā, savukārt darbaspēka nodokļi nodrošināja 49,8 % no kopējiem nodokļu ieņēmumiem. Holistiska pieeja nodokļu reformai, kas pielāgota IAM, patiešām varētu mazināt darbaspēka nodokļu slogu, ja lielāki nodokļi tiktu piemēroti bagātībai, patēriņam, piesārņojumam vai digitalizācijai (²¹). Īstenojot šādu pāreju, būtu jāņem vērā arvien pieaugošā ienākumu nevienlīdzība Eiropā, kā arī saistība starp ienākumu līmeni un oglekļa pēdu. Vides nodokļu politika jāizstrādā tā, lai panāktu aktīvāko lietotāju uzvedības maiņu, pēc iespējas samazinot negatīvo ietekmi uz ienākumu un aktīvu nevienlīdzību. Piemēram, fosilās enerģijas avotu subsidēšanas pārtraukšana, oglekļa cenas noteikšanas sistēmas ieviešana un attiecīgo ienākumu novirzīšana sabiedriskā transporta attīstībai labvēlīgi ietekmētu ienākumu nevienlīdzību un sociālos ieguvumus.

4.4. Tikai tad, ja Eiropa izpildīs savu mājasdarbu šajā jomā, ES iegūs uzticību, lai varētu kļūt par globālu līderi ilgtspējas veicināšanā. No vienas puses, tas ir priekšnosacījums, lai varētu gūt ieguvumu strauji augošajos nākotnes tirgos, piemēram, aprites ekonomikas, videi draudzīgo tehnoloģiju, bioinženierijas un ilgtspējīgas finansēšanas jomā. Tajā pašā laikā apņemšanās panākt ilgtspēju pasaules līmenī palīdz sasniegt ES politikas mērķus citās jomās (piemēram, novērst migrācijas cēloņus, panākt taisnīgu globālo tirdzniecību un ārpolitikā mazināt atkarību no valstīm ar lielām naftas rezervēm).

4.5. Taču, lai īstenotu pāreju uz ilgtspēju, gan mājsaimniecību un uzņēmumu, gan arī pašvaldību, reģionu un valstu līmenī ir vajadzīgi ievērojami publiskā un privātā sektora ieguldījumi vai jāsedz lieli izdevumi, lai iegādātos ilgliešanas patēriņa preces, kas atmaksājas ilgtermiņā. Ļoti būtisks jautājums sociālās ilgtspējas jomā ir šāds – kurš var veikt šādus ieguldījumus vai atvēlēt tik lielus līdzekļus? Šis jautājums nosaka to, kurš var un kurš nevar izmantot minētās ekonomiskās priekšrocības. Sociālā ilgtspēja ir apdraudēta šādos gadījumos:

— ieguldījumus var veikt tikai lielie uzņēmumi, un MVU šādu iespēju nav,

— jaunuzņēmumi nevar piekļūt ilgtspējīgas ekonomikas nākotnes tirgiem,

— tikai tādos reģionos, kuros valda labklājība, publiskajam sektoram ir pieejams finansējums ilgtspējīgas infrastruktūras radīšanai, taču strukturāli vājiem reģioniem šāda finansējuma nav,

(¹⁹) *Cambridge Econometrics, Trinomics* un ICF ziņojums Eiropas Komisijai *Impacts of circular economy policies on the labour market*, 2018. gada maijs.

(²⁰) ESDE, 2019. gads.

(²¹) EESK atzinums “Ilgtspējīgas sociālā nodrošinājuma un sociālās aizsardzības sistēmas digitālajā laikmetā” (OV C 129, 11.4.2018., 7. lpp.).

— visvarīgākais – iedzīvotājiem ar zemākiem ienākumiem un nelieliem finanšu resursiem, zemāku izglītības un zināšanu līmeni, mazākām iespējām izmantot finanšu pakalpojumus, ierobežotu sociālo kapitālu un vājāku pašpārlicību nav iespēju veikt ieguldījumus (vai viņi tās nesaskata), kā arī mainīt savus patēriņa ieradumus, lai panāktu ilgtspēju. Šādā gadījumā vienīgie, kas gūst labumu no pārejas uz ilgtspēju, ir tie, kuri jau ir labi nodrošināti. Tad palielināsies gan sociālā nevienlīdzība un netaisnīgums, gan arī reģionu atšķirības.

4.6. Par sociālo ilgtspēju liecina nevis tas, ka tā pilnveido tradicionālās sociālās politikas jomas (piemēram, nodrošina efektīvākus sociālos pabalstus), bet gan tas, ka tā nodrošina vienlīdzīgākas iespējas dalībai ekonomikā. Tāpēc maziem un vidējiem uzņēmumiem, jaunuzņēmumiem, publiskajam sektoram strukturāli vājās reģionos un galvenokārt iedzīvotājiem (it īpaši neaizsargātākajiem) ir jānodrošina aktīvi iesaistīties pārejā uz ilgtspēju. Šai sakarā jāņem vērā arī citi aspekti, piemēram, dzimums, individuālās iespējas un vecums, jo tie var palielināt jau esošo nevienlīdzību Eiropā.

4.7. Ir jāņem vērā arī pārejas teritoriālā ietekme. Līdz 2050. gadam 67 % pasaules iedzīvotāju dzīvos pilsētās. Sagaidāms, ka Eiropā urbanizācijas līmenis sasniegs 80 %. Visi iedzīvotāji nerada vienādu slogu uz vidi, un politikas veidošanā tas atbilstīgi jāņem vērā. Piemēram, londonieši rada tikai nedaudz vairāk par pusi no emisiju daudzuma, kas tiek radīts vidēji Apvienotajā Karalistē⁽²²⁾. Tomēr vienlaikus lauku kopienām bieži ir ļoti svarīga nozīme, jo tās nodrošina un uztur ekosistēmas pakalpojumus. Tādēļ lauku reģionus un mazākas pilsētas, kā arī ES tālākos reģionus nevajadzētu atstāt novārtā, bet gan iesaistīt pārejā.

5. Stratēģiskās darbības jomas – meklējot risinājumus

5.1. Izplatīta pieeja ilgtspējīgas attīstības politikā ir izmantot ekonomiskus stimulus, lai veicinātu vēlamu rīcību vides jomā un/vai sodītu par rīcību, kas vidi kaitē. Piemēram, oglekļa cenu noteikšanas jomā valda uzskats, ka tirgus cenai jāatspoguļo ar oglekļa emisijām saistītās izmaksas. Šo pieeju var vispārīgi piemērot visiem ārējiem faktoriem, kas ietekmē vidi un kas jāņem vērā, veicot izmaksu internalizāciju. Ārējo faktoru internalizācijas pieeja ir populāra, jo tā sola augstu efektivitāti un lietderību un ir saderīga ar tirgus ekonomikas pamatprincipiem.

5.2. Par laimi, Eiropas Komisija ir sākusi nopietnāk izturēties pret ārēju faktoru internalizācijas pieeju, atzīstot, piemēram, ka atjaunojamo energoresursu enerģijas izmantošana ir neizdevīgāka, kamēr vien fosilās enerģijas avotu ārējās izmaksas netiek pilnībā ņemtas vērā, nosakot tirgus cenu⁽²³⁾, vai principu “piesārņotājs maksā”⁽²⁴⁾ cenšoties īstenot transporta nozarē. Minētās pieejas paredz ilgtspējas ekonomiskos aspektus saskaņot ar ekoloģiskajiem, taču tajās nav ņemta vērā sociālā dimensija. Mums visām sabiedrības grupām un ieinteresētajām personām ir jāpiedāvā satvars, kas tām nodrošinātu taisnīgu iespēju ražot un patērēt ilgtspējīgā veidā. Citādi MVU zaudēs savu konkurētspēju, strukturāli vāji reģioni kļūs vēl vājāki un sociālu vai personīgu iemeslu dēļ nelabvēlīgākā situācijā esošajiem iedzīvotājiem būs vēl mazāk iespēju baudīt sabiedrības labklājību.

5.3. Tādēļ nepietiek ar tādu ilgtspējas stratēģiju, kas balstās tikai uz tirgu, kurā ideālā gadījumā tiek internalizēti visi ārējie faktori, jo tā automātiski nenodrošina ilgtspējīgus rezultātus sabiedrībai. Ir jāveic ne tikai ārējo faktoru internalizācija, bet plašāk jāīsteno politika, kas veicina sociālo ilgtspēju. Ir jālikvidē pastāvošie šķēršļi, kas liedz iedzīvotājiem, sabiedrības grupām, kooperatīviem, konkurencē uzņēmumiem vai publiskā sektora dalībniekiem iesaistīties ilgtspējīgā attīstībā.

5.4. Pārejai uz ilgtspēju būs īpaši svarīga nozīme konkrētās nozarēs, piemēram, pārtikas, transporta, mājokļu un enerģētikas nozarē. Šo apgalvojumu apliecina trīs turpmāk izklāstītie piemēri no enerģētikas nozares.

— Augstāka oglekļa cena palielina elektroenerģijas izmaksas, izņemot, ja elektroenerģija tiek ražota pilnībā bez oglekļa emisijām. Tas padara pievilcīgāku elektroenerģijas pašapgādi no atjaunojamo energoresursu avotiem, piemēram, saules enerģijas (nākotnē tiks veicināta, izmantojot elektroenerģijas akumulēšanu). Ražojot patērētāji var ietekmēt vides un ekonomikas ilgtspēju. Taču tiem ražojošajiem patērētājiem, kas dzīvo savos personīgajos mājokļos, vai lielākiem uzņēmumiem un patērētājiem, kuriem ir pietiekami liela jumta platība, ir daudz labākas iespējas gūt priekšrocības no šāda modeļa. Savukārt ģimējiem vai nelieliem amatniecības uzņēmumiem ir grūtāk vai pat objektīvi neiespējami kļūt par ražojošiem patērētājiem. Tāpēc viņiem elektroenerģija kļūst arvien dārgāka, savukārt tie, kuri paši sevi apgādā, var ietaupīt līdzekļus un atmaksāt ieguldījumus, un dažos gadījumos pat piekļūt nodokļu maksātāju līdzekļiem. Tas veicina sociālo nevienlīdzību un mazajiem uzņēmumiem rada konkurenci nelabvēlīgus apstākļus. Ļoti līdzīgas problēmas ir arī siltumapgādes nozarē.

⁽²²⁾ IIED.

⁽²³⁾ Komisijas paziņojums “Pamatnostādnes par valsts atbalstu vides aizsardzībai un enerģētikai 2014.–2020. gadam” (OV C 200, 28.6.2014., 1. lpp.).

⁽²⁴⁾ Baltā grāmata “Ceļvedis uz Eiropas vienoto transporta telpu – virzība uz konkurētspējīgu un resursefektīvu transporta sistēmu” (COM(2011) 144 final).

- Augstāka oglekļa cena sadārdzina fosilos kurināmos. Citiem vārdiem – elektroautomobiļa iegādes izmaksas atmaksājas ātrāk. Taču, lai tas notiktu, ir jābūt nodrošinātai finanšu likviditātei vai vismaz kredīspējai. Iedzīvotāji vai pat mazie uzņēmumi, kuri šim kritērijam neatbilst, nevar iegādāties elektroautomobili un tāpēc maksā vairāk par degvielu. Vēl viena iespēja, vismaz lielās pilsētās, ir sabiedriskais transports vai riteņbraukšana. Taču daudzos lauku apvidos tā nav reāla alternatīva. Rezultāts ir tāds, ka nākas ne vien saskarties ar tādām pašām problēmām kā elektroenerģijas un siltumapgādes nozarē, bet arī tiek radīta vēl lielāka negatīva ietekme uz reģionālo kohēziju.
- Visbeidzot, labākais veids, kā efektīvi veicināt aprites ekonomikas attīstību, iespējams, ir sadārdzināt izejvielu patēriņu, piemēram, izmantojot PVN. Taču, lai rūpniecībā vai tirdzniecībā varētu izvairīties no izejvielām vai pārstrādāt tās, vispirms ir jāveic ieguldījumi iekārtās un tehnoloģijās, un šādā gadījumā, kaitējot MVU, atkal ieguvēji ir lielle uzņēmumi.

5.5. Šie piemēri liecina: lai gan ir pamatoti veicināt atjaunojamo energoresursu enerģijas izmantošanu, elektromobilitāti un aprites ekonomiku, emisiju vai izejvielu cenu paaugstināšana, ja tā būs vienīgā pieeja, tomēr kaitēs sociālajai ilgtspējai. Tā jāatbalsta ar iniciatīvām, kas konkrēti risina nelabvēlīgākā situācijā esošo tirgus dalībnieku situāciju un vismaz paredz to kompensēt. Taču ar kompensāciju kā tādu bieži vien nepietiek, lai panāktu progresu sociālās ilgtspējas jomā. Dažviet nelabvēlīgākā situācijā esošajiem faktiski ir jānodrošina labākas izredzes nekā citiem.

5.6. Šajā saistībā, piemēram, dalība enerģētikas pārkārtošanā ir atkarīga arī no izglītības un zināšanām par iespējamo darbību, tādēļ ir būtiski palīdzēt iedzīvotājiem vairot viņu pārliecību par iesaisti pasākumos, kas sekmē aktīvāku līdzdalību ilgtspējīgā attīstībā. Ja tas netiks nodrošināts, administratīvo procedūru un birokrātijas radītie šķēršļi var kļūt vēl apgrūtinājošāki. Pienācīga vēriba jāpievērš arī infrastruktūras pārveidei.

5.7. Vēl viena stratēģiskā darbības joma ir kvalificēšana, izglītošana, atbalsts un palīdzība. Pāreja uz klimatneitrālu ekonomiku būtiski ietekmēs nepieciešamās prasmes. Steidzami jāveic ieguldījumi cilvēkkapitālā (izglītībā, apmācībā, mūžizglītībā), lai šai un nākamajām paaudzēm nodrošinātu nepieciešamās prasmes zaļo un digitālo tehnoloģiju jomā. Skolām un universitātēm būtu jāpiedāvā īpašas mācību programmas par ilgtspējīgu attīstību, lai veicinātu arī mācīšanos darbavietā, tādējādi atspoguļojot situāciju darba tirgū. Ir ļoti svarīgi ieguldīt iedzīvotāju pārkvalificēšanā un prasmju pilnveidē, lai neviens netiktu atstāts novārtā.

5.8. Tikpat būtiska nozīme ir sociālajiem pārvedumiem (piemēram, tiem, ko finansē no progresīvās nodokļu sistēmas un novatoriskiem nodokļiem, tādēļ kā finanšu darījumu nodoklis). Tā kā tehnoloģisko pārmaiņu dēļ mainās darba raksturs, jautājums par jaunām pabalsta tiesībām, piemēram, par atbilstīgiem ienākumiem ikvienam, nākamajā periodā būs nozīmīgs temats debatēs, kurā visaptveroši jāiesaista sociālie partneri. Būs ļoti svarīgi nodrošināt, lai šīs pabalsta tiesības sekmētu, nevis kavētu ilgtspējas panākšanu.

5.9. Sociālās politikas jomā vides problēmām netiek pievērsta pienācīga vēriba. Piemēram, Eiropas Sociālais fonds neparedz risināt klimata pārmaiņu jautājumu, jo tikai aptuveni 7 % finansējuma ir piešķirti mazoglekļa klimatnoturīgas ekonomikas veicināšanai, īstenojot izglītības un apmācības sistēmu reformas, sekmējot prasmju un kvalifikāciju pielāgošanu, uzlabojot darbaspēka prasmes un radot jaunas darbavietas⁽²⁵⁾. Turklāt politikas satvaru saskaņotības trūkuma dēļ debates par kompromisu, sinerģiju un papildu pasākumu nepieciešamību nenotiek vai arī to rezultātus grūti izvērtēt, jo trūkst pielāgotu datu, rīku vai procedūru.

5.10. Konkrētāk, lai veicinātu paradigmas maiņu no *ex post* kompensēšanas un seku mazināšanas centieniem uz iespēju nodrošināšanu sociāli nelabvēlīgākā situācijā esošām personām strukturāli vājos reģionos pašiem izstrādāt augšupējus projektus un pakāpeniski radīt patiesi ilgtspējīgus, līdzdalību veicinošus un iekļaujošus ekonomikas modeļus⁽²⁶⁾, būs nepieciešami šādi elementi:

- garantēti pienācīgi ienākumi tiem, kuri nonākuši grūtībās,
- garantēta piekļuve mikrofinansējumam vai publiskā sektora aizdevumiem iedzīvotājiem ar zemu kredītvērtējumu, ko par tādu atzinušas privātās bankas,
- atbalsts (it īpaši kopienas atbalsts) pašapgadei, piemēram, enerģijas, mājokļu un lauksaimniecības jomā, ko var īstenot dažādas sociālās ekonomikas struktūras, it īpaši kooperatīvi,

⁽²⁵⁾ Baldock, David un Charveriat, Céline. 2018. Ziņojumā attiecībā uz datiem norādīts, ka tie ir "pašu aprēķini, pamatojoties uz Ricardo (2017). *Climate mainstreaming in the EU Budget: preparing for the next MFF.*"

⁽²⁶⁾ EESK atzinums "Jauni ilgtspējīgi ekonomikas modeļi" (OV C 81, 2.3.2018., 57. lpp.).

- administratīvo šķēršļu mazināšana šiem dalībniekiem,
- pieejamas juridiskās un tehniskās konsultācijas,
- publiskā sektora ieguldījumu infrastruktūrā, kā arī sociālo ieguldījumu veicināšana.

6. Eiropas sociālo tiesību pilāra nozīme ilgtspējas kontekstā

6.1. Eiropas sociālo tiesību pilārs, ko ES pasludināja 2017. gada novembrī, ir īpašs instruments ar mērķi gan risināt sociālās problēmas Eiropas Savienībā, jo tas pauž principus un tiesības, kuras ir būtiskas taisnīgiem un labi funkcionējošiem darba tirgiem un labklājības sistēmām Eiropā 21. gadsimtā, gan arī nodrošināt jaunas un efektīvākas tiesības visiem iedzīvotājiem, balstoties uz 20 pamatprincipiem, kas strukturēti šādās trijās kategorijās: i) vienlīdzīgas iespējas un piekļuve darba tirgum, ii) taisnīgi darba nosacījumi un iii) sociālā aizsardzība un iekļautība visiem.

6.2. Lai Eiropas sociālo tiesību pilāru varētu īstenot, ir vajadzīgs stabils budžeta pamats un ieguldījumi. No vienas puses, nepieciešamais finansējums būtu jānodrošina no nākamās daudzgadu finanšu shēmas, bet, no otras puses, sociālos ieguldījumus var veicināt, atsaucoties uz "līdzsvarota budžeta normu" ⁽²⁷⁾ attiecībā uz publiskajiem ieguldījumiem ar sociāliem un ekoloģiskiem mērķiem. Atbilstoša nodokļu politika, tostarp efektīvi pasākumi pret izvairīšanos no nodokļu maksāšanas, nodokļu apiešanu un agresīvu nodokļu plānošanu, ļautu dalībvalstīm un ES piesaistīt papildu līdzekļus, kurus ieguldīt sociālā pilāra ⁽²⁸⁾ un IAM finansēšanā. Dažās jomās privātā sektora ieguldījumi var papildināt publiskos izdevumus/ieguldījumus, taču uz tiem būtu jāattiecinā īpaši un pārredzami kritēriji, kas nodrošina pietiekamu sociālo atdevi vispārējās interesēs ⁽²⁹⁾.

6.3. Lai gan 17 ilgtspējīgas attīstības mērķiem ir daudz kopīga ar Eiropas sociālo tiesību pilārā minētajām 20 tiesībām un principiem, līdz šim nav ierosināts, kā veidot noderīgu sinerģiju starp tiem. Šādu sinerģiju varētu izveidot, sākot uzlabot 14 rādītājus sociālās jomas rezultātu pārskatā, lai Eiropas sociālo tiesību pilārā minētās 20 tiesības un principus labāk saskaņotu ar IAM. Eiropas Komisijai, pamatojoties uz plašāku un konkrētāku kopīgu rādītāju kopumu, būtu jāizstrādā stratēģija, lai labāk kombinētu šos divus būtiskos instrumentus nolūkā panākt progresu sociālajā un vides jomā, vienlaikus izvairoties no neskaidrību veicinošas pārklāšanās. Tīmekļa vietnē www.inequalityin.eu ⁽³⁰⁾ sniegts labs piemērs par instrumentu, kas nodrošina iespēju izvērtēt ienākumu un vides parametrus kā dzīves kvalitātes rādītājus dalībvalstīs.

6.4. Notiek debates par to, kā Eiropā realizēt "taisnīgas pārejas" koncepciju. Aktīvai darba tirgus politikai būtu jāatvieglo pāreja, it īpaši uz mazoglekļa ekonomikas darbvietām (piemēram, piedāvājot mācības un atbalstu darba meklēšanā), un jāveicina darba ņēmēju līdzdalība, kā arī būtu jāpiemēro vides pakalpojumu maksas un jāsniedz atbalsts nelabvēlīgākā situācijā esošām grupām pārejas laikā ⁽³¹⁾.

Briselē 2019. gada 31. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER

⁽²⁷⁾ OV C 227, 28.6.2018., 1. lpp., 1.6. punkts; OV C 197, 8.6.2018., 33. lpp., 1.8. un 3.6. punkts; OV C 327, 12.11.2013., 11. lpp.; OV C 227, 28.6.2018., 95. lpp., 1.4. punkts; OV C 226, 16.7.2014., 21. lpp.; OV C 262, 25.7.2018., 1. lpp., 3.14. punkts un OV C 190, 5.6.2019., 24. lpp., 1.8. punkts; ECO/498 (skatīt šā Oficiālā Vēstneša 113. lpp.).

⁽²⁸⁾ OV C 262, 25.7.2018., 1. lpp., 1.6. punkts.

⁽²⁹⁾ OV C 262, 25.7.2018., 1. lpp., 1.4. punkts.

⁽³⁰⁾ <https://www.inequalityin.eu>

⁽³¹⁾ ITUC norāde uz SDO pamatnostādņēm taisnīgai pārejai.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “ES tirdzniecības un ieguldījumu politikas loma ES ekonomikas rezultātu uzlabošanā”

(pašiniciatīvas atzinums)

(2020/C 47/06)

Ziņotājs: **Jonathan PEEL**Ziņotāja: **Tanja BUZEK**

Pilnsapulces lēmums	24.1.2019.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 2. punkts Pašiniciatīvas atzinums
Atbildīgā specializētā nodaļa	REX
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	3.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	155/4/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Tirdzniecība un ieguldījumi ir ārkārtīgi svarīgi ES ekonomikai, īpaši iekšējo ekonomikas rādītāju uzlabošanai “uz vietas”. Katra septītā darbvietā ES ir atkarīga no eksporta un, tā kā nākamajos 10–15 gados 90 % pasaules ekonomikas izaugsmes notiks ārpus Eiropas, ES ir jārūpējas, lai iegūtu optimālu šo jauno iespēju daļu un neglābjami neatpaliktu no konkurentiem trešās valstīs.

1.1.1. ES tirdzniecības un ieguldījumu politika tiek analizēta un politiski uzraudzīta aktīvāk nekā jebkad agrāk. Tādas būtiskas politiskās pārmaiņas kā populisma pieaugums, *Brexit* ietekme uz tirdzniecību un pašreizējās ASV pārvaldes noteiktie pasākumi tirdzniecībai ar rūpniecības produktiem ir saasinājuši satraukumu par netaisnīgiem tirdzniecības darījumiem un vēl vairāk pastiprinājuši politisko nenoteiktību. Šajā atzinumā ir paredzēts analizēt, kādi ir ES “mājasdarbi”, lai ar taisnīgas tirdzniecības palīdzību veicinātu tās ieguvumu taisnīgu sadalījumu. Lai varētu turpināt sarunas par izdevīgiem un dinamiskiem tirdzniecības nolīgumiem visā pasaulē, ES ir jāpanāk pietiekams iekšējs konsenss. Šajā nolūkā tai ir jāveicina progresīvas tirdzniecības programmas veidošana, kuras pamatā būtu vides un sociālo pamattiesību, kā arī patērētāju standartu un tiesību aizsardzība.

1.1.2. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) atgādina jaunajai Eiropas Komisijai un Parlamentam ieteikumus, ko tā sniegusi vairākos nesen sagatavotajos galvenajos atzinumos par ES tirdzniecības un ieguldījumu politiku⁽¹⁾. Mēs mudinām tos iekļaut visās jaunajās tirdzniecības stratēģijās. Šajā atzinumā mūsu mērķis ir koncentrēties uz to, kas ES ir jādara, lai vispirms visu sakārtotu pie sevis un tad risinātu domstarpības tirdzniecības jomā un nodrošinātos ar vajadzīgo aizsardzību.

1.2. EESK pirmām kārtām uzskata, ka ir ārkārtīgi svarīgi, lai ES nodrošinātu raitu un pareizu iekšējā tirgus un eurozonas darbību. Piektā daļa visu ar eksportu saistīto darbvietu ES⁽²⁾ atrodas nevis eksportētājā valstī, bet citā dalībvalstī, un tā cēlonis jo īpaši ir izaugsme piegādes ķēdēs – tā dēvētā “plašākā ietekme”.

⁽¹⁾ Kā norādīts lielākajā daļā zemsvītras piezīmju sākot no devītās.

⁽²⁾ Tirdzniecības ĢD publikācija, 2018. gada novembris.

1.2.1. Šim mērķim ir jāietver ļoti plašs atsevišķu politikas jomu spektrs – no transporta un enerģētikas līdz pakalpojumu iekļaušanas uzlabošanai – un jānodrošina juridiski stabils un sociāli aizsargāts satvars digitalizācijas un maksīgā intelekta attīstībai. Tam jāietver taisnīgs ES regulējums un politika, kas veicinātu tādu apstākļu, kuri palīdzētu uzņēmumiem uzņemties vadību to jauno tehnoloģiju izstrādē un piemērošanā, kas uztur konkurētspēju, vienlaikus taisnīgā pārejas procesā nodrošinot izaugsmi un pienācīgas kvalitātes darbvieta.

1.2.2. No veiksmīgas pētniecības un inovācijas ir atkarīgi panākumi ES pozīciju stiprināšanā pasaulē. Tāpēc EESK aicina jauno Komisiju visiem spēkiem rūpēties par to, lai programma “Apvārsnis Eiropa” kļūtu par efektīvu, noturīgu un spēcīgu turpinājumu programmai “Apvārsnis 2020”. Līdz ar, lai nodrošinātu augsta līmeņa izglītību un piekļuvi apmācībai un plašākai sagatavošanai, būs nepieciešams būtisks ieguldījums, kas galvenokārt būs jānodrošina dalībvalstīm, un būs pilnībā jāiesaista sociālie partneri.

1.2.3. Ārkārtīgi liela nozīme ir arī cilvēku prasmju veicināšanai un attīstībai. EESK uzskata, ka uzmanības centrā ir jābūt nevis uz bezcerīgiem centieniem cilvēkus pārvērst par uzlabotiem datoriem, bet gan uzsvars jāliek palīdzību individuālo prasmju ātrai pielāgošanai ar mūžizglītības palīdzību, un jāpalielina uzsvars uz daudzvalodību un veikli maināmām apmācības programmām, un.

1.3. MVU vajadzības un potenciāls ir jāiekļauj visās politikas jomās ar mērķi šiem uzņēmumiem nodrošināt piekļuvi finansējumam un citiem resursiem, kā arī veicināt to spēju attīstīties. Eiropas Komisijas (EK) 2015. gada paziņojumā “Tirdzniecība visiem”⁽³⁾ norādīts, ka vairāk nekā 600000 MVU, kas nodarbina vairāk nekā 6 miljonus cilvēku, tieši veido trešdaļu ES eksporta.

1.4. Pievēršoties pašreizējai tirdzniecības darbībai, EESK atbalsta PTO un atkārtoti pauž aicinājumu Eiropas Savienībai uzņemties pasaules līmeņa vadību un popularizēt progresīvas, taisnīgas un ilgtspējīgas tirdzniecības politikas noteikumus. Tai ir jāturpina cieša sadarbība ar pārējiem, lai reformētu PTO un jo īpaši – lai ieviestu noteikumus, ar kuriem varētu panākt, lai valstis ievērotu un īstenotu ilgtspējīgas attīstības mērķus (IAM). Šajā saistībā Eiropas Savienībai un dalībvalstīm ar dažādu PTO komiteju struktūru palīdzību, īpaši to, kuru pārziņā ir tādas jaunas jomas kā tirdzniecība un pienācīgas kvalitātes nodarbinātība, būtu jāizmanto savi ietekmes līdzekļi un jāpauž atbalsts. Atvērta, uz noteikumiem balstīta starptautiskā tirdzniecības sistēma, kas nodrošina augstus vides, drošības un darba standartus ir ļoti svarīga, lai uzlabotu uzņēmējdarbības iespējas un taisnīgas tirdzniecības apstākļus ES uzņēmumiem sacensībā ar konkurentiem.

1.5. EESK skatījumā ES tirdzniecības un ieguldījumu politikai ir noteikti jāvēršas pret visām būtiskajām tirgus atvēršanas sekām un pēc iespējas jāmazina negatīvā ietekme, īpaši sociālās un pārejas izmaksas. Eiropas Globalizācijas pielāgošanās fondam jebkuras daudzgadu finanšu shēmas ietvaros ir jānodrošina finansējums, kas būtu pietiekams, lai novērstu tirdzniecības negatīvo ietekmi, un visi ierobežojošie tā piemērošanas nosacījumi un kritēriji ir jāpārskata.

1.5.1. Plašākām tirdzniecības sarunām ir lielāka iespēja izraisīt konfliktus sensitīvās jomās. Visas šādas domstarpības ir efektīvi jārisina. Tās var būt saistītas ar augstiem standartiem, īpaši pārtikas nekaitīguma, patērētāju aizsardzības, pienācīgu darba apstākļu, publisko pakalpojumu aizsardzības vai ilgtspējīgu tirdzniecības tiesību izpildes jomā – detalizēti tas izklāstīts iepriekšējos atzinumos. EESK atkārtoti uzsver, ka tirdzniecības nolīgumos nekas nedrīkst ierobežot valdību publiskās politikas regulēšanas brīvību pēc saviem ieskatiem.

1.5.2. Turklāt EESK aicina jauno Komisiju atkārtoti apstiprināt savus horizontālos noteikumus par pārrobežu datu plūsmām un par personas datu aizsardzību ES tirdzniecības un ieguldījumu nolīgumos.

1.5.3. Eiropas Savienībai ir izcilas iespējas uzņemties vadību likumības pārbaužu jomā; EESK aicina Komisiju ierosināt ES tiesību aktu šajā jomā. Komiteja atkārtoti pauž pārliecību, ka atbildīga uzņēmējdarbība ar tirdzniecības politikas palīdzību ir svarīga ES tirdzniecības pozīciju pasaulē uzlabošanai un ilgtspējas atbalstam, jo mudina uzņēmumus uzņemties atbildību par savu ietekmi uz sabiedrību. Tieši tāpat EESK vēlas, lai valstu valdībām un vietējā līmeņa pārvaldes iestādēm būtu pilnībā jāuzņemas sava loma.

1.5.4. EESK ir pārliecināta, ka ir svarīgi padziļināt diskusijas par tirdzniecību un ieguldījumiem, jo tādējādi palielinātos izpratne par to veicināšanu un ekonomisko ietekmi. ES vērtēšanas politikā vairāk jāpievēršas tirdzniecības nolīgumu kvalitātes elementu novērtēšanai un pilnībā jāiesaista pilsoniskā sabiedrība un EESK. Ir nepieciešams plašāks rādītāju kopums ar lielāku atvērtību alternatīviem modeļiem, un ietekmes novērtējumi ir jāpabeidz pirms sarunu sākšanas. Ievērojot piemērotus intervālus, būtu jāveic arī visaptverošāks pētījums par tirdzniecības globālo ietekmi.

(3) COM(2015) 497 final.

1.5.5. EESK atkārtoti EĀDD pausto aicinājumu, ka tai jāpalielina izpratne par tirdzniecību. Tirdzniecība pakāpeniski ir kļuvusi par svarīgu ģeopolitikas un ekonomikas diplomātijas elementu. Tomēr tirdzniecības jautājums ir izpalicis neseno publicētajā Kopīgajā paziņojumā par Eiropas un Āzijas savienojamību⁽⁴⁾. EESK arī atkārtoti pauž aicinājumu padarīt ciešāku, konsekventāku un pārredzamāku savstarpējo sadarbību starp Tirdzniecības ĢD un citiem ģenerāldirektorātiem, īpaši DEVCO ĢD un EMPL ĢD.

1.6. EESK vēlas, lai dialogs ar pilsonisko sabiedrību par tirdzniecību un ieguldījumu politiku kļūtu daudz dziļāks gan sarunu laikā, gan pēc tām un lai tiktu stiprināta pilsoniskās sabiedrības uzraudzības loma. Šis dialogs ir jāizvērs, balstoties uz pilnīgāku pārredzamību un pastāvīgu pilnveidošanu, jo palielinās sarunu un nolīgumu sarežģītība, īpaši IAM un Parīzes nolīguma dēļ, kā arī saistībā ar pāreju uz aprites ekonomiku.

1.7. EESK atkārtoti arī iepriekšējā atzinumā pausto ieteikumu, ka pārdomāt un stiprināt nepieciešams ne tikai daudzpusējo pieeju lauksaimniecībai, bet ka ES ir izdevīgās pozīcijās, lai šajā procesā uzņemtos vadošu un proaktīvu lomu un vienlaikus virzītu vides, sociālos un plašākus ilgtspējīgas attīstības standartus atbilstoši IAM. ES jāvairās arī no lielākas piekāpšanās lauksaimniecībā, jo tas apdraudētu vietējo ražošanu.

1.8. EESK ļoti atzinīgi novērtēja uzsvāru, kas stratēģijā "Tirdzniecība visiem" likts uz ilgtspējīgu attīstību, īpaši cilvēktiesību, sociālo tiesību un vides aizsardzības jomā, kā arī tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļu iekļaušanu visos jaunās paaudzes tirdzniecības nolīgumos. Tam visam ir jāveido pamats ES tirdzniecības un ieguldījumu politikas veicināšanai. No šo saistību efektīvas īstenošanas tagad būs atkarīga arī vienlīdzīgas konkurences apstākļu nodrošināšana ES uzņēmumiem ārvalstīs.

1.8.1. EESK atzinīgi vērtē Komisijas jaunās priekšsēdētājas neseno paziņojumu par ierosinājumu iecelt jaunu galveno uzraugu tirdzniecības nolīgumu izpildes jautājumos, kas sniegtu ziņojumus tirdzniecības komisāram, lai "uzraudzītu un uzlabotu mūsu tirdzniecības nolīgumu atbilstību"⁽⁵⁾. Mēs mudinām šai jaunajai amatpersonai piešķirt plašas pilnvaras ar vienādu svaru un ar vienādu efektivitāti, lai aptvertu visas BTN paredzētās saistības, jo īpaši tās, kas saistītas ar ilgtspējīgu attīstību. Tas ietver arī objektīvu lēmumu pieņemšanu, kas pamatojas uz savlaicīgu, efektīvu uzsāktu izmeklēšanu, ko atbalsta ar atbilstošu resursu nodrošinājumu, un ietver atzīto ieinteresēto personu skaidru lomu gan sūdzību iesniegšanā, gan līdzdalībā ar to saistītās atklātās uzklaušanās. Papildus tam, ka jāparedz padziļināta ziņošana Eiropas Parlamentam un Padomei, jāparedz arī noteikta loma, ko pilda EESK un attiecīgās vietējās konsultantu grupas, kā arī jāietver pilsoniskās sabiedrības pastāvīgas līdzdalības elements.

1.8.2. EESK iepriekš jau ir ieteikusi, ka nākamo tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļu pilnvaru jomā jāiekļauj ne vien īpaša klauzula attiecībā uz IAM popularizēšanu, bet kā ES vērtību neatņemama daļa saskaņā ar Parīzes nolīgumu jāiekļauj arī cīņa pret globālo sasilšanu. Pāreja uz mazoglekļa aprites ekonomiku arī ir viens no galvenajiem faktoriem, kas būtu jāatspoguļo visos ES līgumu slēgšanas sarunu pilnvarojumos.

1.8.3. Pašreizējie pārejas pasākumi, kuru mērķis ir līdz 2050. gadam panākt, lai ES ekonomika būtu oglekļa ziņā neitrāla, būs grūti īstenojami. Šis process smagi skars tirdzniecības politikas attīstību, jo saistībā ar tirdzniecību pieņemtie lēmumi ietekmēs pārejas īstenošanas detaļas gan ES, gan globālā mērogā. Arī no šāda viedokļa taisnīgai pārejai ir jāklūst par galveno elementu turpmākajā tirdzniecības politikā, praksē un sarunās.

1.8.4. Palielinoties tirdzniecības plūsmām, turpinās palielināties pārvadājumu apjoms, kas jau tā rada īpaši lielu siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju daudzumu. Tāpēc EESK aicina visus transporta veidus iekļaut pilnveidotā ilgtspējīgā un taisnīgā transporta politikā un noteikt skaidru politisku saikni starp tirdzniecību un transportu, īpaši domājot par attiecīgo IAM saistību īstenošanu.

1.8.5. Noslēgumā EESK mudina, lai ES pārejā uz aprites ekonomiku pilnībā ievēro problēmas, kas skar galvenās ES resursietilpīgās un energoietilpīgās nozares, rūpējās par oglekļa un ieguldījumu pārvirzes novēršanu un pilnībā izzina tos pielāgošanas pasākumus uz robežas, kas atbilst PTO prasībām.

⁽⁴⁾ JOIN(2018) 31 final.

⁽⁵⁾ Komisijas jaunās priekšsēdētājas *Ursula von der Leyen* īpašā vēstule tirdzniecības komisāra amata kandidātam *Phil Hogan*, 2019. gada 10. septembris.

2. Pamatinformācija

2.1. Tirdzniecība un ieguldījumi var uzlabot ES ekonomikas rezultātus "uz vietas", tādēļ šīs jomas Eiropas Savienībai ir būtiski svarīgas. Paziņojumā "Tirdzniecība visiem" ⁽⁶⁾ uzsvars likts uz to, ka eksports no ES nodrošina vairāk nekā 30 miljonus – septiņo daļu – darbvieta un ka nākamajos 15 gados 90 % pasaules ekonomikas izaugsmes varētu notikt ārpus Eiropas. Vienlaikus atzīstot, ka ES ir svarīgi uzlabot savus ekonomikas rezultātus ar tirdzniecības palīdzību, tā nedrīkst riskēt, ļaujoties tikai uz modeļiem, kuru pamatā ir eksports. Tikpat svarīgi ir palielināt iekšējo pieprasījumu ar privātā un publiskā sektora ieguldījumiem un patēriņu.

2.1.1. ES, kas nodrošina sesto daļu pasaules importa un eksporta, ir pasaules lielākā gatavo izstrādājumu un pakalpojumu eksportētāja, kā arī lielākais eksporta tirgus aptuveni 80 valstīm. Rūpniecība, kas ir Eiropas ekonomikas mugurkauls, nodrošina 80 % ES eksporta un ir cēlonis spēcīgai inovācijai privātajā sektorā un augsti kvalificētām darbvietaim. Paziņojumā "Tirdzniecība visiem" norādīts: "Kopš 1995. gada importa daļa ES eksportā ir pieaugusi vairāk nekā uz pusi", un tas vēl vairāk uzsvēr uzņēmējdarbības un rūpniecības, kā arī dinamiskas un proaktīvas tirdzniecības politikas svarīgo lomu.

2.1.2. No ES eksporta atkarīgais rādītājs, kas tagad ir 36 miljoni vietējo darbvieta ⁽⁷⁾, kopš 2000. gada ir pieaudzis par divām trešdaļām un par aptuveni par 1,5 triljoniem EUR, ES saglabājot savu "daļu pasaules preču eksportā" (15 % apmērā), salīdzinot ar Ķīnas izaugsmi un attiecīgi ASV un Japānas daļas samazināšanos preču eksporta kopapjomā. EK uzsvēr, ka darbs ar eksportu saistītās jomās "caurmērā saņem augstāku atalgojumu" un eksports veido "nozīmīgu daļu" katrā dalībvalstī.

2.1.3. Pretstatā tirdzniecībai ar precēm tirdzniecībai ar pakalpojumiem ir lielākas iespējas stimulēt algu pazemināšanos. Jaunākajā ESAO ziņojumā ⁽⁸⁾ norādīts, ka pakalpojumu funkcijas veido lielu apstrādes rūpniecības daļu un ka palielinās šādu pakalpojumu ārējā daļa. Uzņēmumi aizvien biežāk apsver, vai sniegt pašiem savus pakalpojumus jeb pirkt tos no ārējiem piegādātājiem. Ja uzņēmējdarbība tiek pārcelta uz valstīm, kurās ir zemākas darbspēka izmaksas, īpaši aktuāls kļūst jautājums par darbvieta pārvietošanu.

2.1.4. *Brexit* var kļūt par faktoru, kas apdraud turpmākās ES tirdzniecības attiecības un nepārtrauktu beztarifu un bezšķēršļu tirdzniecību. Ja vienotais tirgus zaudētu vienu no lielākajām tirdzniecības valstīm, ciestu gan ES tirdzniecības politikā izveidotais līdzsvars, gan rastos ievērojamas problēmas, ja Apvienotā Karaliste (AK) pēc *Brexit* sāktu regulējuma mīkstināšanu un standartu un tiesību pazemināšanu. Ir ļoti svarīgi, lai ES vērstos pret jebkādiem AK mēģinājumiem konkurēt ar negodīgiem paņēmieniem. Ir ārkārtīgi svarīgi noslēgt ES un AK nolīgumu, kurā saglabāti augsti standarti un tiesības.

2.2. Eksponeciāla globālā preču tirdzniecības un – arvien vairāk – pakalpojumu pieprasījuma cēlonis ir daudzu faktoru kombinācija. Tiek prognozēts, ka līdz gadsimta vidum pasaules iedzīvotāju skaits pieaugs līdz 9–10 miljardiem. Straujās industrializācijas un urbanizācijas dēļ tagad pirmo reizi vairāk nekā puse pasaules iedzīvotāju dzīvo pilsētās un lielpilsētās, kur cilvēki ir lielākā mērā savstarpēji saistīti, nekā laukos, kur sabiedrībai ir vairāk balstīta uz iztiku.

2.2.1. Ir arī aplēsts, ka līdz 2030. gadam, jo īpaši Ķīnā, Indijā, Kenijā, Čīlē un Indonēzijā, pat par 2 miljardiem varētu pieaugt to cilvēku skaits, kuri ir vidēji ienākumi un kuri pieprasīs daudzveidīgākas ēdiena, apģērba, sadzīves priekšmetu un pārvietošanās līdzekļu izvēles iespējas un spēš par to samaksāt (daudzi no tiem pirmo reizi mūžā).

2.2.2. Tomēr tirgu paplašināšanās nav vienīgais tirdzniecības plūsmu palielināšanās cēlonis. Mūsdienu pasaulē starptautisku uzņēmumu darbība aizvien biežāk notiek globālās vērtības ķēdēs. Analizējot šīs stratēģijas, ESAO ⁽⁹⁾ ir izklāstījusi, kā nodokļu stratēģijas, mērogs (uzņēmumu koncentrācija pieaug), tehnoloģiskās ekspertzināšanas un darbības diversifikācija ir galvenie faktori, kas virza pasaules tirdzniecību. Arī ekonomikas digitalizācija izjauc ierastās robežas. Turklāt starptautiskie uzņēmumi aizvien biežāk veido no kapitāla neatkarīgas attiecības (stratēģiskās partnerības, ārpakalpojumi). Tāpēc grupu organizatoriskās struktūras ir daudz sarežģītākas nekā jebkad iepriekš un mainās arī uzņēmējdarbības paņēmieni. Tādēļ var rasties nepieciešamība pielāgot tirdzniecības un ieguldījumu politiku.

⁽⁶⁾ Sk. 3. zemsvītras piezīmi.

⁽⁷⁾ Vēl 20 miljoni ārpus Eiropas.

⁽⁸⁾ ESAO "Trade Policy Papers", Nr. 226 (2019), "Offshoring of services functions and labour market adjustments" (Pakalpojumu funkciju nodrošināšana ārpus pakalpojumu veidā un darba tirgus pielāgošanās), Parīze.

⁽⁹⁾ OECD Trade Policy Papers (ESAO tirdzniecības politikas dokumenti), Nr. 227 (2019), *Micro-Evidence on Corporate Relationships in Global Value Chains: The Role of Trade, FDI and Strategic Partnerships* (Mikropierādījumi par korporatīvajām attiecībām globālajās vērtības ķēdēs: tirdzniecības, ārvalstu tiešo ieguldījumu un stratēģisko partnerību loma), Parīze.

2.3. Nozīmīgu iespēju ES eksportētājiem sniedz ES radītās priekšrocības, jo īpaši attiecībā uz tirgus preču un pakalpojumu ražošanu ar pievienoto vērtību vai progresīvu preču un pakalpojumu ražošanu, kā arī aptuveni 70 ES preferenciālie tirdzniecības nolīgumi, kas jau darbojas piecos kontinentos, kā arī citas nozīmīgas sarunas, kas notiek patlaban. Alternatīva tam ir gaidīt, kamēr šīs iespējas izmantos konkurējošie eksportētāji – vai nu no citām attīstītajām valstīm, vai jo īpaši no jaunietekmes valstīm. Šajā ziņā jaunākie svarīgākie notikumi ir pārskatītā Klusā okeāna valstu partnerība (*TPP*) un citas nozīmīgas tirdzniecības sarunas Āzijas un Klusā okeāna reģionā.

3. Galvenie pamatelementi, kas veicina ES labklājību saistībā ar tirdzniecību

3.1. To, cik ES tirdzniecībai svarīgs ir vienotais tirgus, uzskatāmi atklāj tā dēvētā “plašākā ietekme” – viena piektā daļa no eksporta nodrošinātajām darbvietām atrodas citā dalībvalstī. Piemēram, Vācijas eksports ne vien nodrošina 6,8 miljonus darbvietu Vācijā, bet arī 1,6 miljonus darbvietu citās ES dalībvalstīs. Šādas situācijas cēlonis galvenokārt ir aizvien garākas piegādes ķēdes ne vien Eiropā, bet arī visā pasaulē – nepabeigtie produkti, jo īpaši autorūpniecības nozarē, robežu var šķērsot vairākas reizes. Šim faktoram īpaša uzmanība tika pievērsta saistībā ar *Brexit*: 650000 Apvienotajā Karalistē bāzētu darbvietu ir saistītas ar eksportu ārpus ES no citām dalībvalstīm. EK norādītie skaitļi ⁽¹⁰⁾ liecina, ka Čehija, Slovākija un Polija ir valstis, kuras šajā ziņā gūst vislielāko labumu.

3.1.1. Tāpēc netraucēta un godīga vienotā tirgus un eurozonas darbība ir nozīmīgi faktori, kas palīdzēs saglabāt ar eksportu saistītas darbvietas un veicinās to izeidi. Joprojām ārkārtīgi svarīga ir vienotā tirgus un eurozonas pastāvīga integrācija – tai jāietver enerģētikas joma un raiti funkcionējoša transporta sistēma, un tā jāsteno, veicinot taisnīgu darba ņēmēju mobilitāti.

3.1.2. Būtiski svarīgi ir arī labāk integrēt pakalpojumus un datu plūsmas, jo īpaši arvien digitalizētākā vienotā tirgū pilnā mērā ievērojot ES personas datu aizsardzības noteikumus. Stabila digitālā ekosistēmā arī ir vajadzīga politika, kurā datus var izmantot sabiedrības labā, sniedzot iespējas izstrādāt sabiedrības interesēm atbilstīgus digitālos pakalpojumus.

3.1.3. Atzinumā par PTO reformēšanu EESK pieprasīja “nodrošināt, ka ikviena turpmākā daudzpusējā iniciatīva par datu plūsmām pilnībā atbilst ES horizontālajiem noteikumiem par pārrobežu datu plūsmām un datu aizsardzību ES tirdzniecības un ieguldījumu nolīgumos” ⁽¹¹⁾, un aicināja jauno Komisiju atkārtoti apstiprināt, ka šīs būtiski svarīgās saistības nav apspriežamas.

3.2. Digitalizācijas un mākslīgā intelekta (MI) straujā attīstība kopā ar demogrāfiskajām pārmaiņām un pāreju uz mazoglekļa, aprites ekonomiku izraisīs krasas pārmaiņas sabiedrībā. Uzņēmumiem ir galvenā loma inovācijas un jauno tehnoloģiju nodrošināšanā, savukārt valdībai ir jārūpējas par taisnīgas pārejas satvaru un par saistošu MI ētikas noteikumu principiem.

3.2.1. Ražotāju vadīta pētniecība un inovācija, kuras pamats ir augsta izglītības un uzņēmējdarbības kvalitāte, ir priekšnoteikums, lai ES varētu saglabāt savu vietu progresa vadībā. Jaunajai EK par savu galveno prioritāti ir jānosaka rūpes par to, lai “Apvāršnis Eiropa” kļūtu par efektīvu un noturīgu turpinājumu pamatprogrammai “Apvāršnis 2020”. ES ir arī jāpalīdz uzņēmumiem uzlabot konkurētspēju gan iekšējā, gan starptautiskā līmenī, kā arī izstrādāt un izmantot jaunas tehnoloģijas. Inovāciju veicina arī izmēģinājuma projekti un publiskā un privātā sektora un akadēmisko aprindu sadarbība.

3.2.2. Tehnoloģisko pārmaiņu un attīstības dēļ strauji ir jāmainās prasmēm tādās jomās, kur ātri un negaidīti vajadzīgas jaunas prasmes, bet visbiežāk tehniskās jomās, jo īpaši *STEM* (zinātne, tehnoloģija, inženierzinātnes un matemātika) jomās.

3.2.3. Vienlīdz svarīgi ir gan veicināt un attīstīt sociālās prasmes un lielāku daudzvalodību, gan lielāku uzmanību veltīt piekļuvei arodmačībām, pārkvalifikācijai un mūžizglītībai.

3.2.4. Lai novērstu prasmju nepietiekamību, apmācības sistēmām būs jāspēj pietiekami elastīgi un ātri pielāgoties nākotnes vajadzībām. Tādēļ dalībvalstīm būs jāiegulda ievērojams darbs, un šajā ziņā svarīgs uzdevums būs arī sociālajiem partneriem.

⁽¹⁰⁾ Sk. 2. zemsvītras piezīmi.

⁽¹¹⁾ OV C 159, 10.5.2019., 15. lpp.

3.3. Tā kā rodas dažādi un jauni darba veidi, ir būtiski svarīgi sekmēt veiksmīgu pāreju no izglītības uz darbu, no viena darba un uzdevuma uz citu darbu un uzdevumu, kā arī nodrošināt motivējošus apstākļus pašnodarbinātībai un uzņēmējdarbībai. Darba vides pārmaiņu pamatā ir jābūt sociāli aizsargātiem, elastīgiem un labi funkcionējošiem darba tirgiem, ko papildina uz rezultātu vērsti sociālais dialogs.

3.4. Konkurence ir uzņēmējdarbības attīstības galvenais virzītājspēks. ES tirdzniecības politikai un noteikumiem savu pilnvaru ietvaros ir jānodrošina uzņēmumiem labvēlīgi apstākļi, kas konkurencē ar valstīm ārpus ES veicina pienācīgas kvalitātes nodarbinātību ar augstiem darba standartiem. Šādam regulējumam ir jāatbilst attiecīgajam mērķim un jāveicina pozitīva uzņēmējdarbības gaisotne un kultūra, kas ir arī pievilcīga jaunākiem cilvēkiem un jo īpaši sievietēm.

3.4.1. EESK ņem vērā ESAO un SVF ziņojumus ⁽¹²⁾, kuros vērsta uzmanība uz aizvien lielāku nozares koncentrāciju gan apstrādes rūpniecības, gan nefinanšu pakalpojumu jomā. Ir jāturpina pētījumi, lai saprastu, kādi faktori virza šādu tirgus koncentrāciju, jo tas var sniegt jaunu skatījumu uz konkurenci un starptautiskās tirdzniecības politiku. Jo īpaši šajā ziņā tirdzniecības programma nedrīkst ierobežot politiku, kuras mērķis ir uzlabot MVU iespējas iekļūt tirgos, tostarp ar tālejošas Eiropas rūpniecības politikas palīdzību, jo īpaši digitālajā nozarē.

3.4.2. ES ir jānodrošina privātā un publiskā sektora ieguldījumiem labvēlīga vide. Tādēļ ir vajadzīga stabilitāte un paredzamība, stabila makroekonomikas vide, spēcīga ĪT aizsardzība un fiskālā atbildība. Savukārt nodokļu sistēmai ir jābūt ne vien taisnīgai, bet arī jāveicina inovācija, uzņēmējdarbība, izaugsme un darbvietu radīšana.

3.4.3. Vienlaikus ES tirdzniecības un ieguldījumu politikai ir jābūt gatavai modri reaģēt uz jebkuriem ieguldījumiem, kuru izcelsme varētu būt krāpšana vai izvairīšanās no nodokļu maksāšanas.

3.4.4. Ārvalstu tiešie ieguldījumi ir svarīgi, jo uzņēmumi arvien biežāk rūpnīcas novieto tiešo tirgu tuvumā, kas cita starpā var palīdzēt uzņēmumiem saglabāt konkurētspēju. EESK ir arī atzinīgi novērtējusi ⁽¹³⁾ ES tirdzniecības aizsardzības jaunāko regulējumu par to ieguldījumu uzraudzību, kas ES ienāk no ārvalstīm.

3.4.5. Tomēr ESAO 2018. gada ziņojums par ārvalstu tiešo ieguldījumu statistiku ir parādījis, ka pēc ASV nodokļu reformas kopējais to apjoms ir samazinājies par 27 %. Dažām ES valstīm (Luksemburgai, Nīderlandei) kritums ir bijis iespaidīgs. Tādēļ īpaša uzmanība būtu jāvelti tam, lai ārvalstu tiešos ieguldījumus, kas saistīti ar reālo ekonomiku nošķirtu no tiem ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem, kas saistīti ar krāpšanu un izvairīšanos no nodokļu maksāšanas. Tas Eiropas Savienībai ir jāapkaro visos līmeņos.

3.5. Paziņojumā "Tirdzniecība visiem" ir uzsvērts, ka "vairāk nekā 600000 MVU, kas nodarbina vairāk nekā sešus miljonus cilvēku, tieši eksportē preces ārpus ES, nodrošinot vienu trešdaļu ES eksporta" ⁽¹⁴⁾ un ka "daudz citu uzņēmumu eksportē pakalpojumus" vai ir lielu uzņēmumu piegādātāji.

3.5.1. EESK īpaši atzinīgi vērtēja "apņemšanos vairāk atbalstīt mazos uzņēmumus, kuri, tiecoties apgūt jaunus tirgus, saskaras ar lielākiem šķēršļiem". Visās turpmākajās sarunās tika solīts iekļaut īpašus noteikumus par MVU un veikt "regulārus pētījumus par šķēršļiem", ar kuriem MVU saskaras konkrētos tirgos. Arī šeit būtu pamatoti pieminēt Komitejas atzinumu ⁽¹⁵⁾ "TTIP un tās ietekme uz MVU".

3.5.2. MVU potenciāls un vajadzības ir jāiekļauj ikvienā politikas jomā, lai palīdzētu nodrošināt šo uzņēmumu piekļuvi finansējumam, citiem resursiem un tirgiem, kā arī lai palīdzētu tiem attīstīties, ņemot vērā dažādo uzņēmumu mainīgās vajadzības un īpašos MVU darbības apstākļus (tostarp laukos un nomaļos apgabalos).

4. Domstarpību novēršana tirdzniecības jomā

4.1. Lisabonas līgums piešķir ES jaunas kompetences ieguldījumu jomā un paredzēja, ka darbs tirdzniecības un ieguldījumu jomā ir jāsaista ar citām svarīgām jomām, jo īpaši attīstību. Mūs joprojām satrauc nepietiekamā sadarbība ietekmes uz tirdzniecību jomā starp dažādiem Komisijas ģenerāldirektoriem, tostarp DEVCO ĢD un EMPL ĢD.

⁽¹²⁾ ESAO *Productivity Working Papers*, Nr. 18 (2019), *Industry Concentration in Europe and North America* (Rūpniecības koncentrācija Eiropā un Ziemeļamerikā), Parīze: Pārskata ziņojums par pasaules ekonomiku, 2019. gada aprīlis.

⁽¹³⁾ OV C 262, 25.7.2018, 94. lpp.

⁽¹⁴⁾ Sk. 3. zemsvītras piezīmi.

⁽¹⁵⁾ OV C 383, 17.11.2015, 34. lpp.

4.2. Papildus “jaunās paaudzes” tirdzniecības nolīgumiem, kuru saistībā kā viens no pirmajiem ir pieminams nolīgums ar Koreju, Komisija arī centās risināt sarunas par visaptverošākiem BTN gan ar Austrumu partnerības valstīm, gan attīstītākiem tirdzniecības partneriem. Tas attiecās uz Japānu un īpaši uz Visaptverošo ekonomikas un tirdzniecības nolīgumu (CETA) ar Kanādu, kura darbības joma bija plašāka par tarifu likvidēšanu un ietvēra arī plašu klāstu dažādu aspektu, piemēram, pakalpojumu noteikumus, ar tarifiem nesaištītu tirdzniecības šķēršļu likvidēšanu, kā arī citus ar tirdzniecību saistītus aspektus tāds kā ieguldījumi un konkurence vai sadarbība ar regulējumu saistītos jautājumos.

4.2.1. Ņemot vērā šo attīstību, EESK uzskata, ka patlaban daudz steidzamāk nekā jebkad iepriekš ir jāizstrādā uz nākotni vēsta progresīva tirdzniecības programma. Šādās visaptverošās tirdzniecības sarunās ir lielāka iespēja atrisināt domstarpības tādos jutīgos jautājumos kā augsta līmeņa standartu saglabāšana, jo īpaši tādās jomās kā pārtikas nekaitīgums, patērētāju aizsardzība un pienācīgi darba apstākļi, sabiedrisko pakalpojumu aizsardzība vai ilgtspējīgas tirdzniecības programmas īstenošanas tiesības.

4.2.2. Ņemot vērā to, ka jaunās paaudzes nolīgumu darbības joma ir daudz plašāka nekā tradicionālā tarifu samazināšana, paredzot noteikumus arī par valdības pasākumiem, lai neietekmētu tirdzniecību, rodas bažas, ka tādējādi tiks ierobežota valdību publiskās politikas telpa. Valstīm ir ne vien tiesības noteikt regulējumu pēc saviem ieskatiem, bet arī pienākums to darīt sabiedrības interesēs. EESK uzsver, ka tirdzniecības nolīgumu noteikumi to nedrīkst ierobežot.

4.2.3. EESK ir apgalvojusi⁽¹⁶⁾, ka ES tirdzniecības politikas “vērtējums būs atkarīgs no tā, vai Komisija spēs pārliecināt, ka tirdzniecības nolīgumi nepazemina vides, nodarbinātības un citus standartus. Ar šiem nolīgumiem patiesībā būtu jācenšas paaugstināt šādus standartus”.

4.3. Atklāta, ar noteikumiem pamatota starptautiskā tirdzniecība ir vajadzīga gan tāpēc, lai paplašinātu uzņēmējdarbības iespējas, gan arī lai uzņēmumiem nodrošinātu godīgus nosacījumus sacensībai ar ārvalstu konkurentiem. ES ir jāatbalsta PTO noteikumi, kas veicina godīgu tirdzniecību, kas nodrošina IAM īstenošanu un aplicina pasaulē vadošo ES lomu gan protekcionisma un traucējumu novēršanā, gan progresīvas un ilgtspējīgas tirdzniecības politikas veicināšanā. Šajā saistībā Eiropas Savienībai un dalībvalstīm ar dažādu PTO komiteju struktūru palīdzību, īpaši to, kuru pārziņā ir tādas jaunas jomas kā tirdzniecība un pienācīgas kvalitātes nodarbinātība, būtu jāizmanto savi ietekmes līdzekļi un jāpauž atbalsts.

4.4. Tirdzniecība ir viens no visvairāk vērtētajiem politikas procesiem EK. Tomēr, lai izraisītu plašākas politikas līmeņa diskusijas par tirdzniecības un ieguldījumu nozīmi, ir jāveic plašāka analīze, lai labāk izprastu tirdzniecības virzītājspēkus un ekonomisko ietekmi, kā arī tās iespējamo ieguldījumu IAM sasniegšanā.

4.4.1. Šajā ziņā būtiska nozīme ir ES vērtēšanas politikai. Tirdzniecības ĢD lielu tirdzniecības iniciatīvu ietekmi vērtē, izmantojot dažādus rīkus: ietekmes novērtējumu un ilgtspējas ietekmes novērtējumu, sarunu rezultāta ekonomisko novērtējumu un *ex post* novērtējumus.

4.4.2. Metodikas un termiņu jautājums ir ļoti svarīgs, un tas ir jāpārvērtē. Izmantotais izskaitļojamā vispārējā līdzsvara modelis (CGE) ir jāpārvērtē un jāsalīdzina ar alternatīvajiem modeļiem, kā arī tajā jāiekļauj plašāks rādītāju klāsts ar mērķi noteikt ietekmi uz cilvēktiesībām un darba tiesībām, klimata pārmaiņām, bioloģisko daudzveidību, patērētājiem un ārvalstu tiešajiem ieguldījumiem. Tomēr tikai situācijas salīdzinājums pirms un pēc tirdzniecības nolīguma nav pietiekams, jo nesniedz sarunu variantu kvalitatīvu novērtējumu, jo īpaši par tirdzniecību un ilgtspējīgu attīstību. Ietekmes novērtējumi un ilgtspējīgas ietekmes novērtējumi ir jāpabeidz nevis pēc sarunu beigām, bet laikus, lai sarunu dalībnieki varētu tos izmantot un ņemt vērā pirms sarunām un to laikā.

4.4.3. Lai sasniegtu IAM, kā iepriekš ieteikusi EESK atzinumā “Tirdzniecības un ieguldījumu svarīgā nozīme ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) sasniegšanā un īstenošanā”⁽¹⁷⁾, būtu jānovērtē ES tirdzniecības politikas pamats.

4.4.4. EESK uzskata, ka ļoti noderīga varētu būt apspriešanās ar pilsonisko sabiedrību ilgtspējīgas ietekmes novērtējumu saistībā un iesaka to paplašināt, iekļaujot jau darba uzdevuma projekta izstrādes posmā. Arī darbu EK novērtējuma vadības grupā varētu pilnveidot, iesaistot pilsonisko sabiedrību. Konsultantiem ir jābūt pietiekami neatkarīgiem un zinošiem, jo īpaši cilvēktiesību un vides jautājumu jomā.

⁽¹⁶⁾ OV C 264, 20.7.2016., 123. lpp.

⁽¹⁷⁾ OV C 129, 11.4.2018., 27. lpp.

4.4.5. Attiecībā uz darba tirgiem detalizētāk jāanalizē iespējamās pārvietošanas ietekme, algu attīstība un darbvietu drošība. Attiecībā uz ekonomisko ietekmi uzmanība jāpievērš ne tikai ES, bet arī tam, kādā mērā tirdzniecība un ieguldījumi palīdz mazāk attīstītajām valstīm palielināt savu ražīgumu un inovāciju. Turklāt pietiekami regulāri būtu jāveic visaptverošs pētījums par tirdzniecības globālo ietekmi.

4.4.6. Tirdzniecība pakāpeniski ir kļuvusi par būtisku ģeopolitisku elementu un ekonomiskās diplomātijas daļu. Tāpēc EĀDD ir jāpalielina izpratne par tirdzniecību – tirdzniecības jautājumi nebija iekļauti nesenoajā kopīgajā paziņojumā par ES un Āzijas savienojamību ⁽¹⁸⁾.

4.5. Sarunās par TTIP nolīgumu ar Amerikas Savienotajām Valstīm pirmo reizi tika uzsvērtas plašākas sabiedrības un pilsoniskās sabiedrības bažas, taču tās bija vispārīgas. Lai gan EK tirdzniecības sarunās cenšas panākt, lai politiskās saistības, stimulējot tirdzniecību vai ieguldījumus, nevājinātu aizsardzības līmeni vai nesniegtu tādas garantijas kā, piemēram, īpaši izņēmumi un atrunas, īpašas klauzulas par valsts monopoli vai nenozīmīgu ieguldītāju prasījumu lietu izbeigšanu jau sākumā, EESK centās meklēt papildu skaidrojumus un garantijas dažādos īpaši jutīgos jautājumos un turpina to darīt.

4.5.1. Būtiska problēma ir sabiedrisko pakalpojumu neaizsargātība tirdzniecības nolīgumos tirgus liberalizācijas un īpašu tādu klauzulu (nogaidīšanas un “sprūdrata” klauzula) dēļ, saskaņā ar kurām pusēm būs iespējams ieviest ierobežojumus attiecībā uz piekļuvi tirgum un diskriminējošus pasākumus. EESK jau iepriekš ir atzinīgi novērtējusi “Komisijas pausto vēlmi, kas atbilst EESK, Eiropas Parlamenta un plašākas pilsoniskās sabiedrības nostājai, proti, brīvās tirdzniecības nolīgumos (BTN) aizsargāt sabiedrisko pakalpojumu”, tomēr uzsverot, “ka to vislabāk var panākt, izmantojot pozitīvu sarakstu gan attiecībā uz piekļuvi tirgum, gan attiecībā uz valstu režīmiem” ⁽¹⁹⁾.

4.5.2. Ņemot vērā pastāvīgo valdības maiņas iespēju un no tās izrietošo sabiedrisko pakalpojumu politikas maiņu, jebkurš iepriekš panākts atvērums tirdzniecības nolīgumā tiktu bloķēts. Šajā jautājumā atkāpšanās nav pieļaujama. Tāpēc nogaidīšanas un “sprūdrata” atvēršanas klauzulas, kuru piemērošanas joma ir definēta šauri un neskaidri, var jo īpaši apdraudēt sabiedriskos pakalpojumus.

4.5.3. Šīs publiskās politikas jomas saglabāšana iegūst būtisku nozīmi saistībā ar publiskā iepirkuma iekļaušanu tirdzniecības nolīgumos. Tādēļ EESK uzskatīja, ka svarīga ir “spējas saglabāšana iepirkuma piešķirējam iepirkuma konkursā izmantot vides, sociālos un ar darba tiesībām saistītus kritērijus, pienākumu nodrošināt atbilstību koplīgumiem un tos ievērot” ⁽²⁰⁾.

4.6. Saistībā ar ieguldījumu aizsardzību EESK aicināja nodrošināt “procesuālās garantijas pret prasījumiem, kas skar vietējās sabiedrības interešu aizsardzības tiesību aktus, [...] lai garantētu, ka par ieguldītāja aizsardzību svarīgākas ir kādas puses tiesības veikt regulēšanu sabiedrības interesēs” ⁽²¹⁾. Atzinumā par daudzpusēju ieguldījumu tiesu EESK uzskatīja, “ka to var pietiekami nodrošināt, tikai atsevišķi paredzot sabiedrības interešu aizsardzību” un pievienojot “arī atbilstošas garantijas, ka to nepareizi nepiemēros protekcionisma nolūkos”. Plašākā kontekstā atzinumā par konkrētiem pamatjautājumiem attiecībā uz TTIP EESK aicināja, ka “nepārprotami jāmin koplīgumi, tostarp trīspusējie un/vai vispārīgie (*erga omnes*) nolīgumi, lai izslēgtu iespēju tos padarīt atkarīgus no interpretācijas, tādējādi pārkāpjot ieguldītāju tiesisko palāvību” ⁽²²⁾.

4.7. Lai gan lauksaimniecība un tirdzniecība jau vairāk nekā 40 gadus ir ES kompetences jomā, šajās būtiski svarīgajās nozarēs reizēm vērojams saziņas vai saskaņotu ideju trūkums. ES jāvairās arī palielināt piekāpību lauksaimniecībā, jo tas apdraudētu vietējo ražošanu.

4.7.1. Atzinumā par lauksaimniecības nozīmi tirdzniecības sarunās ⁽²³⁾ EESK uzsvēra, ka divpusējos nolīgumos jācenšas partnervalstīs novērst dubultu standartu piemērošanu lauksaimniecībā, jo īpaši saistībā ar Nolīgumu par sanitārajiem un fitosanitārajiem pasākumiem un Nolīgumu par tehniskajiem šķēršļiem tirdzniecībai. ES vēlēšies arī popularizēt savus vides, sociālos un plašākus ilgtspējīgas attīstības standartus saskaņā ar IAM. ES (un citiem dalībniekiem) ir jāparedz saistoša apņemšanās attiecībā uz spēju veidošanu, lai mazāk attīstītajām valstīm palīdzētu ievērot minētos standartus, piemēram, sniedzot palīdzību pieņemamas sertificējošas veterinārās sistēmas izstrādē, un sevišķi svarīgi ir pārtikas nekaitīguma standarti.

⁽¹⁸⁾ Sk. 4. zemsvītras piezīmi.

⁽¹⁹⁾ OV C 264, 20.7.2016., 123. lpp.

⁽²⁰⁾ OV C 159, 10.5.2019., 15. lpp.

⁽²¹⁾ OV C 110, 22.3.2019., 145. lpp.

⁽²²⁾ OV C 487, 28.12.2016., 30. lpp.

⁽²³⁾ OV C 173, 31.5.2017., 20. lpp.

4.7.2. Daudzpusējā pieeja lauksaimniecībai ir jāpārdomā un jānostiprina. PTO "Doha" kā attīstīto un jaunattīstības valstu tirdzniecības dialoga koncepcija ir jā saglabā un jā uzlabo, ievērojot pārtikas suverenitātes principu attiecībā uz visiem. Minētajā atzinumā ir uzsvērts, ka ES ir visas iespējas uzņemties vadošu, proaktīvu lomu jaunas, līdzsvarotas pieejas sekmēšanā, jo īpaši tāpēc, ka dažas strauji augošas jaunietekmes valstis nespēj palīdzēt citām valstīm, kuru attīstība joprojām atpaliek.

4.8. Atzinumā par "PTO reformēšanu EESK uzskatīja, "ka ir ārkārtīgi svarīgi, lai ES līgumos nostiprinātais piesardzības princips tiktu pienācīgi aizsargāts arī daudzpusējā līmenī un tiktu juridiski pilnībā atzīts, tādējādi ar preventīvas lēmumu pieņemšanas palīdzību nodrošinot augstāku aizsardzības līmeni gadījumā, ja pastāv draudi cilvēku veselībai vai videi. Ņemot vērā šī principa nozīmīgumu, Eiropas Savienībai tas būtu jāpadara par galveno interesi visās tirdzniecības sarunās" (24).

4.9. Lai gan stratēģija "Tirdzniecība visiem" nepārprotami ir vērsta uz patērētāju uzticēšanos drošiem produktiem, ANO pamatnostādnēs par patērētāju aizsardzību tā tvērt daudz plašāk un ietver patērētāju privātuma aizsardzību, viņu tiesības e-komercijas jomā un tiesības uz patērētāju tiesību ievērošanas efektīvu panākšanu. Tā kā tirdzniecības liberalizācija ietekmē patērētājus, atzinumā par tematu "Tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas BTN" EESK aicināja tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības satvarā ieviest patērētājiem vēltītu sadaļu "Tirdzniecība un patērētāji", kurā būtu iekļauti attiecīgi starptautiskie patērētāju aizsardzības standarti un kura stiprinātu sadarbību centienos panākt patērētāju tiesību ievērošanu (25).

4.10. 2017. gada pārdomu dokumentā par globalizācijas iespēju izmantošanu EK norāda, kādas sekas var radīt nepārvaldīta globalizācija, jo īpaši tā var palielināt nevienlīdzību. Tirdzniecības radīto ieguvumu sadale nekad nenotiek vienlīdzīgi. ES tirdzniecības un ieguldījumu politikai ir jānovērš visas būtiskās sekas, ko rada tirgus atvēršana, un pēc iespējas jāsamazina negatīvā ietekme, cita starpā arī sociālās un pārejas izmaksas.

4.10.1. Stratēģijā "Tirdzniecība visiem" pirmo reizi tika atzīts, ka tirdzniecība "var īslaicīgi graužīši ietekmēt dažus reģionus un darba ņēmējus, ja jaunā konkurence izrādās pārāk spēcīga dažiem uzņēmumiem", un uzsvērts, ka "cilvēkiem, kurus tieši skar šādas pārmaiņas, tas nav nenozīmīgi". Šajā ziņā liela nozīme ir Eiropas Globalizācijas pielāgošanās fondam. Tā palīdzību 2013.–2014. gadā ir saņēmuši vairāk nekā 27 600 strādājošo (26). Tādēļ EESK uzskata, ka ikvienā nākamajā daudzgadu finanšu shēmā ir svarīgi paredzēt pietiekamu finansējumu, kas būtu tieši saistīts ar tirdzniecības radīto ietekmi, kā arī pārskatīt visus tā piemērošanu ierobežojošos nosacījumus un kritērijus. Lai labāk sagatavotos pārstrukturēšanas izraisītajām pārmaiņām un veiktu ar tām saistītus atbalsta pasākumus un pārkārtošanās norisinātos taisnīgi, ir svarīgi īstenot strādājošo tiesības uz informāciju, apspriešanos un koplīgumu slēgšanu.

4.11. EESK aicina arī nodrošināt spēcīgāku aizsardzību paaugstināta riska nozarēm pret negodīgu konkurenci tirdzniecības jomā, novērtēšanas kritērijos iekļaujot SDO standartus. Nesenajā atzinumā par tirdzniecības aizsardzības instrumentu metodoloģiju (27) EESK aicināja nodrošināt vienlīdzīgus konkurences apstākļus Eiropas un trešo valstu ražotājiem eksportētājiem. Šajā ziņā EESK atzinīgi novērtēja Komisijas nolūku izmantot īpašus kritērijus, lai noteiktu, vai pastāv būtiski izkropļojumi tirgus situācijā, bet norādīja arī, ka jāņem vērā arī SDO standartu un daudzpusējo vides nolīgumu ievērošana.

4.12. Saistībā ar ES Komisijas stingro apņemšanos stiprināt darba tiesību noteikumus tirdzniecības sarunu gaitā EESK pauda aicinājumu, ka "partnervalstīm pirms tirdzniecības nolīguma noslēgšanas būtu jāparāda, ka tās pilnībā ievēro astoņas SDO darba pamatkonvencijas. Ja partnervalsts nav ratificējusi vai pienācīgi īstenojusi šīs konvencijas, vai demonstrējusi tām pielīdzināmu aizsardzības līmeni, EESK iesaka izstrādāt stabilu saistību ceļvedi, kas iekļaujams tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļā, lai nodrošinātu minētā līmeņa savlaicīgu sasniegšanu" (28). ES ir jāpopularizē arī jaunāko SDO standartu īstenošana un izpilde, lai ES uzņēmumiem ārvalstīs nodrošinātu vienlīdzīgus konkurences apstākļus un atbalstītu ilgtspējīgas attīstības 8. mērķi, kas saistīts ar pienācīgas kvalitātes nodarbinātību.

4.13. Tirdzniecības politikai ir arī jāstiprina korporatīvā sociālā atbildība. Uzņēmumiem ir jāuzņemas atbildība visos piegādes ķēdes posmos. Tam savukārt būtu jāstiprina uzņēmumu "darbības licence" un jāsekmē gan inovācijas, gan ilgtspējīga ekonomikas izaugsme. Lai uzlabotu ES stāvokli globālajā tirdzniecībā un palīdzētu īstenot ilgtspējīgas attīstības mērķus (IAM), ir svarīga atbildīgas uzņēmējdarbības (RBC) konsekventa īstenošana. Visos BTN ES būtu jāuzsver, ka ikvienai parakstītājai pusei ir aktīvi jā mudina uzņēmumi ievērot ESAO pamatnostādnes daudz nacionāliem uzņēmumiem (29). Atzīstot valdības nozīmi darba tirgus noteikumu izpildes nodrošināšanā, cita starpā veicot pārbaudes, EESK aicina tirdzniecības nolīgumos iekļaut prasību, ka valstu valdībām un vietējām pašvaldībām pilnā mērā ir jāpilda savi uzdevumi.

(24) OV C 159, 10.5.2019., 15. lpp.

(25) OV C 227, 28.6.2018., 27. lpp.

(26) EK paziņojums presei, 2015. gada jūlijs.

(27) OV C 209, 30.6.2017., 66. lpp.

(28) OV C 227, 28.6.2018., 27. lpp.

(29) ESAO pamatnostādnes daudz nacionāliem uzņēmumiem, 2011. gads.

4.1.3.1. Vairākas valdības ir izveidojušas savus likumus un instrumentus. Jaunākie no tiem ir Francijas likums par uzņēmumu modrības pienākumu un Nīderlandes likums par pienācīgu pārbaudi bērnu darba jomā. Kanāda paplašināja savu korporatīvās sociālās atbildības stratēģiju, pievēršot uzmanību Kanādas uzņēmumu rīcībai ārvalstīs, un izveidoja daudzpusēju ieinteresēto personu konsultatīvo padomi. 2019. gada aprīlī tika iecelts pirmais Kanādas tiesībsargs uzņēmumu atbildības jautājumos, kurš ir pilnvarots izskatīt un publikot iespējamus cilvēktiesību pārkāpumus, ko Kanādas uzņēmumi ārvalstīs pieļāvuši ieguves, naftas un gāzes, kā arī apģērbu ražošanas nozarēs, kā arī sniegt ieteikumus uzņēmumiem par pasākumiem tirdzniecības jomā.

4.1.4. EESK uzskata, ka ES ir lieliskas iespējas uzņemties vadošo lomu uzticamības pārbaudes jomā, jo īpaši attiecībā uz augošajām globālajām piegādes un vērtības ķēdēm. Brīvprātīgi un saistoši pasākumi cits citu neizslēdz, bet tiem ir jābūt savstarpēji papildinošiem. Šajā ziņā EESK ir ņēmusi vērā darbu, kas paveikts saistībā ar tā dēvēto saistošo ANO nolīgumu, par ko patlaban diskutē ANO dalībvalstis un kurā ir paredzēts kodificēt juridiski saistošas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā attiecībā uz starptautisko korporāciju darbībām, un atzīnīgi vērtē darbu, ko EESK patlaban veic, gatavojot pašiniciatīvas atzinumu REX/518. Tā kā atsevišķas dalībvalstis jau ir pieņēmušas tiesību aktu par rūpības pienākumu, EESK aicina Komisiju ierosināt ES tiesību aktu šajā jomā.

5. Tirdzniecība un ilgtspējīga attīstība – jāsteno IAM / Parīzes nolīgums

5.1. Atzinumā "Tirdzniecība visiem" ⁽³⁰⁾ EESK atzīnīgi novērtēja ES uzsvāru uz to, ka "liela uzmanība veltīta ES ilgtspējīgai attīstībai, it īpaši cilvēktiesību, sociālo tiesību un vides aizsardzības jomā". Atzinumā par tematu "Tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļas BTN" ⁽³¹⁾ EESK mudināja EK "izraudzīties vērīgāku pieeju, it īpaši centienos paaugstināt tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļās minēto saistību izpildes panākšanas efektivitāti, kas EESK ir īpaši svarīgi. Tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļām vajadzētu būt tikpat nozīmīgām kā tām, kas attiecas uz komerciāliem, tehniskiem un ar tarifiem saistītiem aspektiem".

5.1.1. Šajā saistībā EESK īpaši atzīnīgi vērtē Komisijas jaunās priekšsēdētājas neseno paziņojumu par nodomu iecelt jaunu galveno uzraugu tirdzniecības nolīgumu izpildes jautājumos, lai "uzraudzītu un uzlabotu mūsu tirdzniecības nolīgumu atbilstību", bet vienlaikus nenovirzoties no tirdzniecības komisāra vispārējās atbildības. Ir svarīgi nodrošināt, ka šai amatpersonai ir plašas pilnvaras ar vienādu svaru un ar vienādu efektivitāti, lai aptvertu visas BTN paredzētās saistības, jo īpaši tās, kas saistītas ar tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļām, kā arī sociālajiem un vides jautājumiem, kas rodas saistībā ar citām tirdzniecības un ieguldījumu nolīgumu sadaļām. Saistībā ar šo amatu jāparedz arī objektīva lēmumu pieņemšana, kas pamatojas uz savlaicīgu, efektīvu uzsāktu izmeklēšanu, ko atbalsta ar atbilstošu resursu nodrošinājumu, un jāparedz arī atzīto ieinteresēto personu skaidra loma gan sūdzību iesniegšanā, gan līdzdalībā ar to saistītās atklātās uzklaušanās. Papildus tam, ka jāparedz padziļināta ziņošana Eiropas Parlamentam un Padomei, jāparedz arī noteikta loma, ko pilda EESK un attiecīgās vietējās konsultantu grupas, kā arī jāietver pilsoniskās sabiedrības pastāvīgas līdzdalības elements.

5.2. Kopš 2010. gada ikvienā "jaunās paaudzes" BTN, kā tos dēvē ES, ir iekļauta īpaša tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļa. Tā ietver arī aktīvu uzraudzības lomu katras puses pilsoniskai sabiedrībai.

5.2.1. EESK uzskata, ka konstruktīvs dialogs ar pilsonisko sabiedrību par tirdzniecības un ieguldījumu politiku ir būtisks elements, un atkārtoti aicina stiprināt tā lomu. Atzinumā par tematu "Vietējo konsultantu grupu (VKG) loma" ⁽³²⁾ EESK uzsvēra šo līdzdalību un prasīja to paplašināt, lai iekļautu visus tirdzniecības nolīguma aspektus, galveno uzmanību pievēršot to ietekmei uz saistībām tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības jomā.

5.2.2. EESK jau ir ierosinājusi nākamo tirdzniecības un ilgtspējīgas attīstības sadaļu pilnvaru jomā iekļaut ne vien īpašu klauzulu attiecībā uz IAM popularizēšanu ⁽³³⁾, bet saskaņā ar Parīzes nolīgumu iekļaut arī cīņu pret globālo sasilšanu.

5.3. Gan 17 IAM – ANO Ilgtspējīgas attīstības programmas 2030. gadam centrālajam elementam, gan Parīzes klimata nolīgumam ⁽³⁴⁾ joprojām ir jābūt globālām prioritātēm. Šajā ziņā tirdzniecībai un ieguldījumiem ir jābūt galvenajiem atbalsta elementiem. Tomēr būs jāiegulda ievērojams darbs, lai līdz 2050. gadam ES ekonomika kļūtu oglekļa ziņā neitrāla.

⁽³⁰⁾ 16. zemsvītras piezīme.

⁽³¹⁾ OV C 227, 28.6.2018., 27. lpp.

⁽³²⁾ OV C 159, 10.5.2019., 28. lpp.

⁽³³⁾ 16. zemsvītras piezīme.

⁽³⁴⁾ Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Pušu Parīzes konference (UNFCCC COP 21).

5.3.1. Viss minētais būtiski ietekmēs tirdzniecību, jo savukārt tirdzniecības plūsmas ietekmēs šo jomu gan ES, gan pasaulē. Parīzes un IM programmām ir jāklūst par galveno elementu turpmākajā tirdzniecības politikā, praksē un sarunās. ANO Tirdzniecības un attīstības konference ⁽³⁵⁾ ir aprēķinājusi, ka IAM sasniegšanai būs nepieciešami vēl 7 triljoni USD un ka trešā daļa no šīs summas būs jārod privātajam sektoram. Turklāt IAM īstenošanā un finansēšanā svarīgi būs arī publiskie resursi. PTO ģenerāldirektors ir norādījis, ka tūkstošgades attīstības mērķi jau ir apliecinājuši "tirdzniecību pārveidojošu potenciālu" ⁽³⁶⁾.

5.3.2. Savukārt, lai nodrošinātu sekmīgu enerģētisko pāreju un brīvību, kas vajadzīga Parīzes nolīguma mērķu sasniegšanai, būs jāveic būtiskas izmaiņas tiesību aktos. Atzinumā par daudzpusēju ieguldījumu tiesu EESK aicināja, ka "būtu jāparedz hierarhijas klauzula, kas nodrošinātu, ka, rodoties neatbilstībai starptautisku ieguldījumu nolīgumu un jebkuru starptautisku nolīgumu vides, sociālajā vai cilvēktiesību jomā, kas ir saistošs kādai no strīda pusēm, noteicošās ir saistības, kas izriet no starptautiskā nolīguma vides, sociālajā vai cilvēktiesību jomā, lai priekšroka nevarētu tikt dota ieguldītāju nolīgumiem" ⁽³⁷⁾.

5.4. EESK jau iepriekš ir secinājusi ⁽³⁸⁾, ka ES ir "ļoti izdevīgā pozīcijā, lai sekmētu IAM īstenošanu", jo "tā ir uzticams starpnieks, kas var veidot efektīvu saikni starp attīstītajām un jaunattīstības valstīm". Tomēr tā mudināja lielāku uzmanību veltīt IAM pilnīgai integrācijai "Eiropas politikas sistēmā un pašreizējās Komisijas prioritātēs", vajadzības gadījumā sadarbojoties ar dalībvalstīm.

5.4.1. EESK jau ir uzsvērusi, ka lauksaimniecības produktu tirdzniecībai ⁽³⁹⁾ būs sevišķi svarīga nozīme vienpadsmit IAM sasniegšanā. Jaunākajā atzinumā "Eiropas un Āzijas savienojamība" ⁽⁴⁰⁾ EESK, vēlreiz uzskaitot deviņus visbūtiskākos IAM, uzsvēra, "ka ir svarīgi izveidot formālu saikni starp [Ķīnas] iniciatīvu "Viena josla, viens ceļš" un IAM".

5.5. Vismaz 13 IAM attiecas uz klimata pārmaiņām. Toties Parīzes nolīgums ir pasaulē pirmais visaptverošais nolīgums klimata jomā. Ja IAM ir plāns nākamajai paaudzei, šis nolīgums ir planētas nākotnes plāns. Ir plaši atzīts, ka vidējās temperatūras paaugstināšanās pasaulē par 2 °C, salīdzinot ar pirmsindustriālo līmeni, radītu katastrofālas sekas. Valstis, kuras šī ietekme varētu skart visvairāk, vismazāk spēs pārvaldīt vajadzīgās pārmaiņas.

5.5.1. Palielinoties tirdzniecības plūsmām, turpinās palielināties pārvadājumu apjoms, kas jau tā rada īpaši lielu siltumnīcefekta gāzu (SEG) emisiju daudzumu. Transports rada 24 % no globālā CO₂ emisiju daudzuma. Tā ir vienīgā nozare, kurā emisiju daudzums joprojām pieaug, un prognozes liecina, ka līdz 2030. gadam tās sasniegs 40 % no kopējā emisiju daudzuma. Tā kā starptautiskās aviācijas un pārvadājumu nozares Parīzes nolīgumā nav iekļautas tieši, visi transporta veidi ir steidzami jāiekļauj uzlabotā taisnīgā un ilgtspējīgā transporta politikā, ietverot arī citus piegādes ķēdes dalībniekus, piemēram, enerģijas ražotājus un oriģinālā aprīkojuma ražotājus (OEM).

5.5.2. Atsevišķā atzinumā par transporta lomu EESK uzsvēra "daudzas problēmas, jo ir nepieciešams, piemēram, samazināt klimata pārmaiņu ietekmi un ietekmi uz vidi, uzlabot transporta sistēmu un satiksmes drošību, kā arī risināt nodarbinātības un tās kvalitātes jautājumus" ⁽⁴¹⁾. Tagad EESK aicina izveidot politikas sasaisti ar tirdzniecību un ieguldījumiem.

5.6. Šī visaptverošā problēma ir "aprites ekonomikas" koncepcijas rašanās cēlonis. Tā raksturota kā ekonomikas sistēma, kuras mērķis ir mazināt atkritumu daudzumu un maksimāli izmantot resursus. Arites ekonomikas mērķis ir līdz minimumam samazināt gan resursu izmantošanu, gan atkritumu un emisiju daudzumu, gan enerģijas noplūdi. To var panākt, izmantojot reģeneratīvu pieeju, kuras pamatā ir ilgām mūžam izstrādāti projekti, uzturēšana, remonts, atkārtota izmantošana, otrreizēja pārstrāde, atjaunošana un reciklēšana.

5.6.1. Daudzi uzskata, ka pasaules ilgtspējai nebūtu jāizraisa patērētāju dzīves kvalitātes pasliktināšanās, ka šo mērķi var sasniegt, nezaudējot ienākumus vai neradot papildu izmaksas, un ka arites uzņēmējdarbības modeļi var būt tikpat ienesīgi kā lineārie modeļi.

⁽³⁵⁾ UNCTAD WIF paziņojums preseī, Ženēva, 14.10.2014., publicēts atkārtoti.

⁽³⁶⁾ Runa ANO, 21.9.2016.

⁽³⁷⁾ OV C 110, 22.3.2019., 145. lpp.

⁽³⁸⁾ Sk. 17. zemsvītras piezīmi.

⁽³⁹⁾ Sk. 23. zemsvītras piezīmi.

⁽⁴⁰⁾ OV C 228, 5.7.2019., 95. lpp.

⁽⁴¹⁾ OV C 367, 10.10.2018., 9. lpp.

5.6.2. Tomēr rodas virkne saistītu jautājumu, jo īpaši attiecībā uz ES resursietilpīgajām un energoietilpīgajām nozarēm (REII), kuras skar izdzīvošanas problēmas. Šīm nozarēm ir svarīga stratēģiska nozīme ES industriālajās vērtības ķēdēs. Tā kā klimata pārmaiņu politikas mērķis ir samazināt SEG emisijas (gan tās, ko rada fosilā kurināmā sadedzināšana, gan tās, kuras rada rūpnieciskie procesi) – pašreizējais ES mērķis ir sasniegt oglekļa neitralitāti līdz 2050. gadam. Resursietilpīgajās un energoietilpīgajās nozarēs enerģijas izmaksas veido lielu daļu no kopējām izmaksām – 25 % tēraudam, 22–29 % alumīnijam ⁽⁴²⁾ un 25–32 % stiklam ⁽⁴³⁾. Šī problēma padziļināti ir aplūkota atsevišķā EESK atzinumā ⁽⁴⁴⁾.

5.6.3. Kad augstāka cena izraisa tirgus daļas un ar to saistīto darbvietu zaudēšanu, notiek oglekļa emisiju un tādējādi ieguldījumu pārvirze. Šādā gadījumā siltumnīcefekta gāzu emisijas no ES ražotājiem vienkārši tiek pārvirzītas ražotājiem citās vietās (un tie bieži vien ir mazāk energoefektīvi), un tas (labākajā gadījumā) neietekmē kopējās SEG emisijas.

5.6.4. Pielāgošanas pasākumi uz robežas (BAM), kas valstīm dod iespēju piemērot nodokli importētajām precēm un atmaksāt nodokļus eksportētajām precēm, ir iespējami, un PTO atzīst tos par likumīgiem, ja tie atbilst noteiktiem nosacījumiem.

Briselē, 2019. gada 30. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER*

⁽⁴²⁾ A. Marcu, W. Stoefs: "Study on composition and drivers of energy prices and costs in selected energy-intensive industries", CEPS, 2016., pieejams: <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/20355>.

⁽⁴³⁾ C. Egenhofer, L. Schrefler: "Study on composition and drivers of energy prices and costs in energy-intensive industries. The case of the flat glass industry", CEPS, 2014.

⁽⁴⁴⁾ OV C 353, 18.10.2019., 59. lpp.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Konstruktīvāka pilsoniskās sabiedrības loma vides tiesību īstenošanā”**(izpētes atzinums)**

(2020/C 47/07)

Ziņotājs: **Arnaud SCHWARTZ**Līdzziņotājs: **István KOMORÓCZKI**

Apspriešanās	Eiropas Komisija, 18.12.2019.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pants Izpētes atzinums
Biroja lēmums	11.12.2018.
Atbildīgā specializētā nodaļa	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	1.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	152/3/1

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Pieprasot šo atzinumu, Eiropas Komisija (EK) norādīja, ka organizētā pilsoniskajā sabiedrībā “*darba devējiem, darba ņēmējiem un citiem pārstāvjiem īstenošanā ir ļoti svarīga nozīme*”. EESK tam piekrīt un tāpat kā iepriekšējos atzinumos ⁽¹⁾ ⁽²⁾ uzsver, ka vides tiesību akti nav pienācīgi īstenoti, jo visos institucionālajos līmeņos trūkst politiskās gribas. Tas nav saistīts ar to, ka pilsoniskā sabiedrība savus uzdevumus būtu veikusi nepietiekami vai nekonstruktīvi.

1.2. Tāpēc EESK aicina ES izstrādāt labāku atbilstības nodrošināšanas sistēmu ES līmenī. Šajā nolūkā būtu vajadzīga pārredzamāka un noteiktāka sūdzību un pārkāpumu izskatīšana, kā arī lielāki cilvēku un finanšu resursi (piemēram, daudzgadu finanšu shēmas (DFS) ietvaros). Mērķis ir paskaidrot, kas ir ES vides tiesību akti, pārbaudīt, vai tie tiek pienācīgi īstenoti, tos novērtēt un vajadzības gadījumā palīdzēt tiesām izmantot savas pilnvaras.

1.3. EESK atbalsta vides politikas īstenošanas pārskata (*Environmental Implementation Review – EIR*) procesu, kas ir būtiski svarīgs, lai sniegtu plašu informāciju vides jomā tādos jautājumos kā ilgtspēja, klimata pārmaiņas un dzīves kvalitāte Eiropā. Taču EESK gaida, ka EK un dalībvalstis izpildīs savas saistības, *EIR* un ziņojumos par valstīm integrējot pilsoniskās sabiedrības organizāciju (PSO) uzskatus.

1.4. EESK arī aicina Eiropas Komisiju sistemātiskāk iesaistīt PSO turpmākās ES vides tiesību atbilstības pārbaudēs, kā arī turpmākos *EIR* procesos gan valstu, gan ES līmenī. Šādai iesaistei būtu jānotiek ļoti agrīnā posmā novērtēšanas kritēriju noteikšanas laikā sadarbībā ar EESK vai tai pielīdzināmām komitejām atkarībā no tā vai tas notiek Eiropas, valsts vai vietējā līmenī.

⁽¹⁾ EESK atzinums “Par ES rīcību vidiskās atbilstības un pārvaldības uzlabošanai” (OV C 283, 10.8.2018., 83. lpp.).

⁽²⁾ EESK atzinums “ES vides tiesību aktu īstenošana gaisa kvalitātes, ūdens un atkritumu jomā” (OV C 110, 22.3.2019., 33. lpp.).

1.5. EESK aicina EK nodrošināt, ka dalībvalstis izstrādā, ievieš un izmanto saskaņotas, vidi saudzējošas un ilgtspējīgas nodokļu sistēmas, pamatojoties uz principu "piesārņotājs maksā". Šādā veidā resursi tiks sistemātiski pārdalīti tiem, kuri rīkojas, lai novērstu augsnes, ūdens un gaisa piesārņojumu. Minētais princips būtu jāattiecinā arī uz pašvaldībām un citām vietējām vai reģionālām iestādēm.

1.6. PSO un mazie un vidējie uzņēmumi (MVU), kas darbojas vides jomā, būtu vairāk jāiesaista informācijas sniegšanā darba ņēmējiem un izglītības un apmācības veidošanā vides jomā, lai nodrošinātu, ka plašai sabiedrībai ir pamata izpratne par šiem jautājumiem. Šāda sadarbība būtu jāatbalsta un jāfinansē dalībvalstīm. Obligātajai izglītībai klimata un vides jautājumos (vecumā no 6 līdz 18 gadiem) būtu jābūt visu valstu mācību programmās, un vides jomā aktīvās PSO no 2020. gada būtu obligāti jāiesaista teorētiskajā un praktiskajā darbā.

1.7. Politiskajā līmenī EESK mudina visas dalībvalstis izveidot vismaz vides aizsardzības ministriju, kas ļautu vairāk pievērsties vides tiesībām, kā arī tās labāk koordinēt un izpildīt.

1.8. Lai samazinātu mūsu ekoloģiskās pēdas nospiedumu un stiprinātu ilgtspējīgu attīstību, EESK mudina dalībvalstis pilnībā īstenot zaļā publiskā iepirkuma stratēģijas regulārā un tiešā EK uzraudzībā. Komisijai būtu jārikojas plašāk un jānosaka pienākums zaļā publiskā iepirkuma sagatavošanā un iesniegto piedāvājumu izskatīšanā konsultēties ar PSO. Eiropas Komisijai būtu arī jāierosina iespēja izmantot ES fondus zaļā publiskā iepirkuma labvēlīgās ietekmes stiprināšanai.

1.9. Eiropas Savienībai ir jāpalīdz izstrādāt vietējos attīstības modeļus un veicināt visaptverošu vides aizsardzību savā teritorijā. Šo iemeslu dēļ ir vajadzīga pamanāmāka ES darbība vietējā līmenī, lai nodrošinātu, ka ES fondi tiek tērēti lietderīgi un ka attiecīgās publiskā un privātā sektora ieinteresētās personas tiek iesaistītas pienācīgā vides tiesību īstenošanā un pārvaldībā. Tādējādi varētu arī reaģēt uz nepieciešamību nodrošināt, ka tālākajos ES reģionos dzīvojošie cilvēki un organizācijas tiek atbalstīti un uztverti kā nozīmīga ES daļa. Eiropas Komisijai būtu arī jānodrošina, ka informācijas piekļuves un tiesu iestāžu pieejamības jomā, bet jo īpaši pārbaužu jomā, tiek nodarbināts pietiekami labi apmācīts personāls, kas pārtraudzītu pienācīgu īstenošanu.

1.10. EESK norāda, ka Eiropas Komisijai, pasaules līmeņa tirdzniecības sarunās sekmējot un aizsargājot ES ekonomiku, jā saglabā un jāpārliecinoši jāuztur Eiropas svarīgākie vides un sociālie standarti. Tas ir ne tikai veids, kā paaugstināt Eiropas konkurētspēju, uzlabot Eiropas tēlu un nodrošināt tās iedzīvotājiem un teritorijām nākotni, bet tā ir arī iespēja parādīt citām pasaules daļām demokrātiskāku un ilgtspējīgāku pārvaldības metodi, kuras pamatā ir ciešāka PSO iesaistīšana.

1.11. EESK ierosina izveidot trīspusēju struktūru (EK, dalībvalstis un PSO) strīdu izšķiršanai un/vai pilsoniskās sabiedrības organizāciju izvirzīto problēmu apspriešanai, pirms tiek nodarīts jebkāds iespējams kaitējums videi vai tiek meklēti jebkādi tiesiskās aizsardzības līdzekļi. Turklāt, kad PSO ziņo par problēmu, neatkarīgai ES zinātniskai padomdevējai struktūrai būtu jāspēj sniegt Eiropas Komisijai ieteikumus. Eiropas Komisijai savi lēmumi būtu pienācīgi jāpamato.

1.12. Dalībvalstīm un Eiropas Komisijai būtu jāsniedz plašāks politiskais, finansiālais un profesionālais atbalsts MVU un PSO, lai pēc 2020. gada tās koncentrētos uz vides aizsardzību.

2. Vispārīgas piezīmes

2.1. **Pilsoniskās sabiedrības loma vides tiesību pārvaldībā, īstenošanā un novērtēšanā**

Vispārīga informācija

2.1.1. EK priekšsēdētāja pirmais vietnieks *Frans Timmermans* 2018. gada decembrī rakstīja EESK priekšsēdētājam, pieprasot izstrādāt šo izpētes atzinumu un norādot, ka "pilsoniskajai sabiedrībai – darba devējiem, darba ņēmējiem un citiem pārstāvjiem – īstenošanā ir ļoti svarīga nozīme". EESK, būdama organizētas pilsoniskās sabiedrības pārstāve, atspoguļo ES sabiedrības locekļu uzskatus jomās, kas atbilst iepriekš minētajā vēstulē aplūkotojām tēmām.

2.1.2. Dažu pēdējo gadu laikā EESK par šo tematu ir pieņēmusi vairākus atzinumus, kas Eiropas Komisijai būtu jāņem vērā ⁽³⁾ ⁽⁴⁾.

⁽³⁾ EESK atzinums "Par ES rīcību vidiskās atbilstības un pārvaldības uzlabošanai" (OV C 283, 10.8.2018., 83. lpp.).

⁽⁴⁾ EESK atzinums "ES vides tiesību aktu īstenošana gaisa kvalitātes, ūdens un atkritumu jomā" (OV C 110, 22.3.2019., 33. lpp.).

2.1.3. Ņemot vērā visā pasaulē aizvien augošās iedzīvotāju bažas par vidi ⁽⁵⁾, EESK vēlas Eiropas Komisijai atgādināt, ka viena no lielākajām problēmām vides tiesību labākā īstenošanā ir bijis politiskās gribas trūkums vietējā, valstu un ES līmenī. Tas ir arī radījis cilvēku un finanšu resursu trūkumu (piemēram, daudzgadu finanšu shēmā), kas ir vajadzīgi, lai izskaidrotu vides tiesību aktu mērķi, nodrošinātu to pienācīgu īstenošanu, vajadzības gadījumā palīdzētu tiesām izmantot savas pilnvaras ⁽⁶⁾ un tos novērtēt. Citiem vārdiem sakot, nepietiekama vides tiesību aktu īstenošana nav saistīta ar pilsoniskās sabiedrības nespēju pietiekami un konstruktīvi pildīt savu funkciju. EESK uzskata, ka par neizdošanos lielā mērā ir atbildīgas likumdošanas struktūras, kurām vienkārši pietrūka intereses.

2.1.4. Visbeidzot EESK uzskata, ka spēcīgāka organizētas pilsoniskās sabiedrības loma ES vides noteikumu pārvaldībā, īstenošanā un novērtēšanā ir īpaši svarīga, lai sasniegtu ANO ilgtspējīgas attīstības mērķus (IAM), sākot ar 1. IAM, un ieviestu globālos klimata nolīgumus praksē. Tāpēc EESK vērs kompetento iestāžu uzmanību uz vairākiem vispārīgiem, nozaru un tematiskajiem uzlabojumiem, kas norādīti šajā atzinumā.

Pieklūve informācijai

2.1.5. EESK stingri atbalsta vides politikas īstenošanas pārskata procesu, kas ir būtiski svarīgs, lai sniegtu plašu informāciju vides jomā tādos jautājumos kā ilgtspēja, klimata pārmaiņas un dzīves kvalitāte Eiropā. EESK gaida, ka EK un dalībvalstis pildīs savas saistības, PSO uzskatus integrējot EIR un ziņojumos par valstīm.

2.1.6. EESK aicina Eiropas Komisiju pieprasīt dalībvalstīm pieņemt mehānismu, kas viena mēneša laikā nodrošinātu piekļuvi vides informācijai (Orhūsas konvencija ⁽⁷⁾). Likst sabiedrībai gaidīt – reizēm pat ilgāk nekā gadu –, līdz tā var piekļūt šādai informācijai, vairs nav pieņemami.

2.1.7. EESK arī aicina Eiropas Komisiju īstenot labāku saziņu un regulārāk un efektīvāk popularizēt ES direktīvās iekļauto redzējumu, izmantojot sociālos plašsaziņas līdzekļus. Šo darbu varētu atbalstīt PSO. Izšķiroši svarīga ir pastāvīga apmācība un izglītošana vides jautājumos.

Dalība

2.1.8. EESK aicina Eiropas Komisiju sistemātiskāk integrēt PSO turpmākās ES vides tiesību aktu atbilstības pārbaudēs, kā arī turpmākajos EIR procesos gan valstu, gan ES līmenī. Šāda integrācija būtu jāveic ļoti agrīnā posmā, kad tiek noteikti novērtēšanas kritēriji sadarbībā ar EESK un tai pielīdzināmām komitejām valstu un vietējā līmenī.

2.1.9. Tāpat kā iepriekšējos atzinumos ⁽⁸⁾ ⁽⁹⁾ EESK vēlreiz uzsver, ka vides aizsardzības pasākumu efektīva īstenošana daļēji ir atkarīga no aktīvākas lomas uzticēšanas pilsoniskajai sabiedrībai (darba devējiem, darba ņēmējiem un citiem pārstāvjiem). Tādēļ EESK atkārtoti aicina aktīvāk un strukturētākā veidā iesaistīt PSO, jo tas varētu stiprināt EIR iniciatīvas. Piemēram, pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kuras nodarbojas ar vides jautājumiem valsts līmenī, jābūt iespējai ieguldīt savas zināšanas un prasmes ziņojumos par valstīm, kā arī strukturētos valsts līmeņa dialogos un pasākumos pēc tiem.

2.1.10. Tas pats attiecas uz ES tirdzniecības sarunām: Eiropas Komisijai, pasaules līmeņa tirdzniecības sarunās laikā sekmējot un aizsargājot ES ekonomiku, ir jāsauglabā un izlēmīgi jāuztur Eiropas svarīgākie vides un sociālie standarti. Tas ir ne tikai veids, kā paaugstināt Eiropas konkurētspēju, uzlabot Eiropas tēlu un nodrošināt tās iedzīvotājiem un teritorijām nākotni, bet tā ir arī iespēja parādīt citām pasaules daļām demokrātiskāku un ilgtspējīgāku pārvaldības metodi, kuras pamatā ir spēcīgāka PSO iesaistīšana.

2.1.11. PSO bieži tiek aicinātas pārstāvēt un paust sabiedrības bažas par izmaksām un neērtībām saistībā ar īstenošanu. Tāpēc EESK ierosina, ka PSO būtu jāiesaista agrīnākā procesa posmā, lai tās piedalītos apspriešanās un kļūtu par nozīmīgiem dalībniekiem strīdu izšķiršanā. EESK uzskata, ka strīdu izšķiršana šajā procesā būtu jāsāk agrāk.

⁽⁵⁾ <https://glocalities.com/latest/reports/environmental-concern>

⁽⁶⁾ EESK atzinums "ES vides tiesību aktu īstenošana gaisa kvalitātes, ūdens un atkritumu jomā" (OV C 110, 22.3.2019., 33. lpp.) (1.5. secinājums).

⁽⁷⁾ <https://ec.europa.eu/environment/aarhus/>

⁽⁸⁾ EESK atzinums "ES vides politikas īstenošanas pārskats" (OV C 345, 13.10.2017., 114. lpp.).

⁽⁹⁾ EESK atzinums "ES vides tiesību aktu īstenošana gaisa kvalitātes, ūdens un atkritumu jomā" (OV C 110, 22.3.2019., 33. lpp.).

2.1.1.2. EESK ierosina izveidot trīspusēju struktūru (EK, dalībvalstis un PSO) strīdu izšķiršanai un/vai pilsoniskās sabiedrības organizāciju izvirzīto problēmu apspriešanai, pirms tiek nodarīts jebkāds iespējams kaitējums videi vai tiek meklēti jebkādi tiesiskās aizsardzības līdzekļi. Turklāt neatkarīgai ES zinātniskai padomdevējai struktūrai būtu jāspēj sniegt Eiropas Komisijai ieteikumus, kad PSO ziņo par problēmu. Eiropas Komisijai savi lēmumi būtu pienācīgi jāpamato.

Tiesu iestāžu pieejamība

2.1.1.3. EESK, atsaucoties uz iepriekšēju atzinumu⁽¹⁰⁾, vēlreiz aicina Eiropas Komisiju censties uzlabot pilsoniskās sabiedrības piekļuvi tiesu iestādēm (piemēram, paredzot PSO griezties Tiesā un ieceļot specializētus tiesnešus un prokurorus ES, valstu un vietējā līmenī).

2.1.1.4. EESK arī uzskata: lai uzlabotu tiesu iestāžu pieejamību, indivīdiem būtu jāvar tieši vērsties Tiesā (tāpat kā viņi var vērsties Eiropas Cilvēktiesību tiesā), kad ES tiesību aktu transponēšana valsts tiesību aktos ir apdraudēta un valsts tiesiskās aizsardzības līdzekļi ir izsmelti.

2.1.1.5. Tā kā tiesas procesi bieži ir pārmērīgi ilgi, EESK aicina Eiropas Komisiju jautājumos, kuru risināšana nav steidzama, izveidot vides priekšrakstu, kas dalībvalstīm ir jāievēro un ar ko darbs tiek apturēts, kamēr Vispārējā tiesa nav pieņēmusi lēmumu gadījumā, ja rodas jebkāds tūlītējs kaitējums videi.

2.1.1.6. EESK arī aicina Eiropas Komisiju radīt piemērotu mehānismu, lai naudas sodi, kas samaksāti par videi nodarīta kaitējuma izraisīšanu, tiktu ieguldīti vides aizsardzības pasākumos.

2.2. Pilsoniskās sabiedrības priekšlikumi attiecībā uz MVU, darba devēju, arodbiedrību un vides organizāciju lomu vides tiesību īstenošanā

MVU loma vides tiesību īstenošanā

2.2.1. Kā norādīts vienā no iepriekšējiem atzinumiem⁽¹¹⁾, EESK, tāpat kā EK, ar piesardzību atzīst, ka nepietiekamā to mehānismu ievērošana, kuri nodrošina vides tiesību aktu īstenošanu un vides pārvaldību, diemžēl ir viens no faktoriem, kas veicina negodīgu konkurenci un rada ekonomisku kaitējumu.

2.2.2. MVU un it īpaši mikrouzņēmumi Eiropā veido 99,8 % no uzņēmumiem un tiek definēti vai nu pēc darbinieku skaita, vai pēc apgrozījuma un bilances apmēra⁽¹²⁾. MVU sniedz ievērojamu ieguldījumu vērtības radīšanā un nodarbinātībā, kā arī atstāj vērā ņemamu ietekmi uz vidi. Lai gan katram MVU atsevišķi parasti ir ierobežoti cilvēku un finanšu resursi, ikviens interesēs ir tos mobilizēt un mudināt vairāk pievērsties vides aizsardzības noteikumiem. MVU spējas un iesaistīšanās inovācijā, atjaunošanā, darbvieta radīšanā un sociālā progresa saglabāšanā ir ļoti svarīga, lai sasniegtu ANO IAM un Parīzes nolīguma globālos klimata mērķus. Ir arī vairākas citas nozīmīgas jomas, piemēram, veselības aprūpe, lauksaimniecība, ražošana, tūrisms un viesmīlība, pakalpojumi un uzņēmējdarbība kopumā, kurās ļoti svarīgi ir tādi jautājumi kā vides standartu izstrāde un saskaņošana, ilgtspējīgas attīstības nodrošināšana un klimata pārmaiņu novēršana. Šajā saistībā Eiropas Komisijai, dalībvalstīm un PSO patiešām ir ciešāk jāsadarbjas ar MVU.

2.2.3. EESK aicina Eiropas Komisiju nodrošināt, ka dalībvalstis izstrādā, ievieš un izmanto saskaņotas, vidi saudzējošas, ilgtspējīgas un videi nekaitīgas nodokļu sistēmas, pamatojoties uz principu "piesārņotājs maksā". Šādā veidā resursi tiks sistemātiski pārdalīti par labu tiem, kuri cīnās par augsnes, ūdens un gaisa piesārņojuma novēršanu. Minētais princips būtu jāattiecinā arī uz pašvaldībām un citām vietējām vai reģionālām iestādēm.

Arodbiedrību un darba devēju loma vides tiesību īstenošanā

2.2.4. EESK aicina Eiropas Komisiju daļēji subsidēt izmaksas par arodbiedrību un/vai darba devēju rīkotiem kursiem, kas saistīti ar darbinieku apmācīšanu atzīt un īstenot vides noteikumus.

⁽¹⁰⁾ EESK atzinums "Par ES rīcību vidiskās atbilstības un pārvaldības uzlabošanai" (OV C 283, 10.8.2018., 83. lpp.).

⁽¹¹⁾ EESK atzinums "Par ES rīcību vidiskās atbilstības un pārvaldības uzlabošanai" (OV C 283, 10.8.2018., 83. lpp.).

⁽¹²⁾ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003H0361>

2.2.5. PSO, kuras ir nobažījušās par dabas aizsardzību, un MVU būtu vairāk jāiesaista informācijas sniegšanā darbaņēmējiem un izglītības un apmācības veidošanā vides jomā, lai nodrošinātu, ka plašai sabiedrībai ir pamata izpratne par šiem jautājumiem. Šāda sadarbība būtu jāfinansē dalībvalstīm. Obligātajai izglītībai klimata un vides jautājumos (vecumā no 6 līdz 18 gadiem) būtu jābūt visu valstu mācību programmās, un vides jomā aktīvās PSO no 2020. gada būtu obligāti jāiesaista teorētiskajā un praktiskajā darbā.

Vides jautājumos ieinteresēto PSO loma vides tiesību īstenošanā

2.2.6. EESK aicina Eiropas Komisiju nodrošināt, ka no ES budžeta tiek segtas izmaksas, kas saistītas ar bezpeļņas PSO ieguldījumu ES un valstu procesos, kā arī vides tiesību pārvaldības struktūrā, īstenošanā un novērtēšanā.

2.2.7. Kopumā dalībvalstīm un Eiropas Komisijai būtu jāsniedz plašāks politiskais, finansiālais un profesionālais atbalsts MVU un PSO, lai tās koncentrētos uz vides aizsardzību pēc 2020. gada.

2.2.8. Pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas ir ieinteresētas vides jautājumos, vajadzētu būt iespējai piedalīties lēmumu pieņemšanā par ES fondu izmantošanu reģionālā līmenī projektiem, kas ietekmē vidi. Turklāt PSO būtu vajadzīga vieglāka piekļuve šādiem fondiem.

2.2.9. Pilsoniskās sabiedrības organizācijām, kas darbojas vides jomā, ir jābūt spējīgām konsultēt un piedalīties dalībvalstu gada pārskatu sagatavošanā saistībā ar vides direktīvām (piemēram, saistībā ar Putnu direktīvu un Dzīvotņu direktīvu vai par vides stāvokli katrā valstī). Eiropas Komisijai vajadzētu būt arī modrākai, nodrošinot, ka dalībvalstis šos pārskatus iesniedz laikus (jo daži nav iesniegti tad, kad tie ir jāiesniedz, kā noteikts Dzīvotņu direktīvas⁽¹³⁾ 16. pantā vai Putnu direktīvas⁽¹⁴⁾ 9. pantā).

2.3. *Organizētas pilsoniskās sabiedrības priekšlikumi attiecībā uz tās lomu vides tiesību īstenošanā atkritumu, gaisa un bioloģiskās daudzveidības jomās*

Pilsoniskās sabiedrības loma vides noteikumu īstenošanā atkritumu jomā

2.3.1. EESK pauž nopietnas bažas par to, ka saskaņā ar EK ziņojumu puse no ES dalībvalstīm līdz 2020. gadam varētu nesasniegt mērķi reciklēt 50 % sadzīves atkritumu⁽¹⁵⁾.

2.3.2. EESK mudina EK un dalībvalstis pakāpeniski pārtraukt reciklējamu atkritumu sadedzināšanu un apglabāšanu. Eiropas Komisijai un dalībvalstīm ir laiks pildīt savas saistības vides aizsardzības jomā, nevis jāakceptē lobiju rīcība, kas ir vērsta pret steidzami nepieciešamo ilgtspējīgu, bezatkritumu un aprites ekonomiku.

2.3.3. Šajā saistībā EESK mudina visas dalībvalstis uzņemties būtisku lomu centienos aizsargāt vidi un rīkoties tās interesēs. Eiropas Komisijai būtu jāaicina dalībvalstis savu valdības struktūru ietvaros izveidot ministriju, kas atbildētu par vides aizsardzību un ilgtspējīgu attīstību un ļautu tām vairāk pievērsties ES vides noteikumu koordinēšanai un izpildei.

2.3.4. Lai veicinātu mērķu sasniegšanu atkritumu jomā un atbalstītu šo procesu ar labāku izglītību un apmācību, EESK arī mudina dalībvalstis īstenot skaidras izglītojošas un informatīvas kampaņas par atkritumu rašanās novēršanu un atkritumu apsaimniekošanu, kas paredzētas plašai sabiedrībai, tostarp pamatskolām un vidusskolām. Lai labāk uzsvērtu visas sabiedrības atbildību par vides aizsardzību, EK un dalībvalstīm būtu regulāri jānodrošina daudz plašāks tiešsaistes atspoguļojums par MVU un NVO mērķtiecīgo darbu atkritumu savākšanas un apsaimniekošanas jomā. Sekojot Eiropas Zaļās galvaspilsētas konkursa (2019. gadā tas norisināsies Oslo⁽¹⁶⁾) piemēram, EESK ierosina, lai EK no 2020. gada piešķir valstu NVO, kuras darbojas vides jomā, nepieciešamos finanšu resursus, lai dalībvalstīs ik gadu varētu pasniegt līdzīgas zaļās balvas trim apdzīvotām vietām laukos (pilsētām vai mazpilsētām), pamatojoties uz to veikumu vides jomā. Šādai balvai, protams, būs drīzāk simboliska nozīme, taču konkrētai mērķauditorijai paredzētu vietējo un valsts plašsaziņas līdzekļu interese pastiprinās šā jautājuma svarīgumu.

⁽¹³⁾ Padomes 1992. gada 21. maija Direktīva 92/43/EEK par dabisko dzīvotņu, savvaļas faunas un floras aizsardzību (OV L 206, 22.7.1992., 7. lpp.).

⁽¹⁴⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2009. gada 30. novembra Direktīva 2009/147/EK par savvaļas putnu aizsardzību (OV L 20, 26.1.2010., 7. lpp.).

⁽¹⁵⁾ COM(2019) 149 final

⁽¹⁶⁾ http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/index_en.htm

2.3.5. Nodokļi, nodokļu sankcijas, atbrīvojums no atsevišķu nodokļu maksāšanas un nodokļu atvieglojumi ir nozīmīgi stimuli valstu ekonomikas pārvaldībai un izaugsmei, mudinot vai atturot ieinteresētās personas samazināt, apglabāt, iznīcināt un apsaimniekot atkritumus kā lietderīgu resursu. Nolūkā iesaistīt MVU efektīvākā atkritumu resursu apsaimniekošanā un labākas gaisa kvalitātes nodrošināšanā EESK ierosina dalībvalstīm noteikt lielākus nodokļus atkritumu poligoniem, ievērojami samazināt vai pat aizliegt atkritumu sadedzināšanu un visās dalībvalstīs īstenot principu “maksā, kad izmet”, kā arī piemērot sankcijas par piesārņotiem reciklējamajiem materiāliem. Būtu ļoti vērtīgi ieviest zaļos (jeb videi nekaitīgos) nodokļus vai vienreizēju nodokļu atvieglojumu tiem MVU, kuri ievieš svarīgas inovācijas atkritumu apsaimniekošanā un atkārtotā izmantošanā.

2.3.6. EESK stingri atbalsta pamatmērķus, kas minēti Atkritumu pamatdirektīvā⁽¹⁷⁾, kurā noteikts, ka atkritumi būtu jāapsaimnieko, neapdraudot cilvēku veselību un neradot kaitējumu videi, it īpaši neapdraudot ūdeni, gaisu, augsni, augus un dzīvniekus, neradot neērtības trokšņa vai smakas dēļ, kā arī neradot nelabvēlīgu ietekmi uz lauku vidi un īpaši aizsargājamām teritorijām. Turpmākā darba ietvaros Eiropas Komisijai būtu jāpapildina ES tiesību akti un politika atkritumu jomā, nosakot selektīvas atkritumu savākšanas metožu kopumu (no durvīm līdz durvīm, atkritumu “salas”, deponēšana, kopīgi sabiedriski pasākumi atkritumu savākšanā) un izveidojot valstu deponēšanas tīklu. Obligātu iepakojuma depozīta sistēmu ieviešana (un izpilde) vienam atkritumu veidam paredzētiem konteineriem (PET, alumīnijs, stikls), lielgabarīta atkritumu pārdomāta izmantošana (atkārtotas izmantošanas centri), atkritumu dalītas savākšanas paplašināšana (tekstilizstrādājumi, bioloģiski noārdāmi atkritumi, bīstamie atkritumi) un plašāka kompostēšanas veicināšana mājās un kopienā, kā arī finansiālais un tehniskais atbalsts komposta izmantošanai samazinās atkritumu likvidēšanas slogu.

2.3.7. PSO un attiecīgie MVU (galvenokārt atkritumu apsaimniekošanas uzņēmumi) būtu vairāk jāiesaista attiecīgo lēmumu pieņemšanā vides jomā un īstenošanā valstu līmenī. Dalībvalstīm būtu jāizveido finansiālā atbalsta shēmas tiem MVU, kas aktīvi darbojas atkritumu savākšanā, atkritumu reciklēšanā un atkritumu atkārtotā novērtēšanā un aprites ekonomikā kopumā.

2.3.8. Lai samazinātu mūsu ekoloģiskās pēdas nospiedumu un stiprinātu ilgtspējīgu attīstību, EESK mudina dalībvalstis pilnībā īstenot zaļā publiskā iepirkuma stratēģijas regulārā un tiešā EK uzraudzībā. Eiropas Komisijai būtu jārikojas plašāk, nosakot pienākumu zaļā publiskā iepirkuma sagatavošanā un iesniegto piedāvājumu izskatīšanā iesaistīt valstu NVO, kas dalībvalstīs darbojas vides jomā. Eiropas Komisijai būtu arī jāierosina iespēja izmantot ES fondus zaļā publiskā iepirkuma labvēlīgās ietekmes stiprināšanai.

2.3.9. *EIR*⁽¹⁸⁾ būtu jāpublicē regulāri, pastāvīgi nodrošinot attiecīgo informāciju. 2019. gada 4. aprīlī publicētajā *EIR* minēts pētījums, kurā aplēsts, ka kopējās izmaksas, ko sabiedrībai ik gadu rada pašreizējās nepilnības vides tiesību aktu īstenošanā, ir 55 miljardi EUR⁽¹⁹⁾.

2.3.10. ES vienādranga ekspertu apmaiņa starp dalībvalstu vides aģentūrām un pašvaldībām pēdējo divu gadu laikā ir darbojusies labi un uzlabojusi ieinteresēto personu informētību. Taču jaunas idejas un apgūtā paraugprakse dalībvalstīs būtu daudz plašāk jāatspoguļo tiešsaistē, nodrošinot, ka regulāri tiek publicēts šādu vienādranga pasākumu saturs un rezultāti. Labāka valstu PSO un MVU iesaistīšana var novest pie ciešākas tehniskas vai uzņēmumu sadarbības un MVU iespēju ātrākas atzīšanas. EESK mudina Eiropas Komisiju katru gadu publicēt pasaulē nozīmīgus videi veltītus datumus⁽²⁰⁾ un aicināt un atbalstīt vietējās ieinteresētās personas dalībvalstīs atkritumu savākšanas, attīrīšanas un gaisa kvalitātes uzlabošanas pasākumu rīkošanā, mobilizējot vai finansējot ieinteresētās personas, uzņēmumus, PSO un iestādes.

Pilsoniskās sabiedrības loma vides tiesību īstenošanā gaisa kvalitātes jomā

2.3.11. Ņemot vērā pieaugošās problēmas, kas saistītas ar veselību un vidi, dalībvalstīm būtu jāuzlabo vispārējā gaisa kvalitāte un aktīvāk jāiesaista NVO un uzņēmumi piesārņojuma novēršanas procesā. Mājsaimniecību apsilde, izmantojot ogles un mitru koksnī, komerciālo (piemēram, plastmasas, tekstilizstrādājumu), dārza vai citu atkritumu dedzināšana zem klajas debess, veci transportlīdzekļi ar dzinējiem, kas rada vairāk emisiju, civilā un militārā aviācija⁽²¹⁾, autotransports, upju un okeānu krūžu kuģi, kā arī dažas rūpniecības un lauksaimniecības prakses rada ievērojamu gaisa piesārņojumu.

⁽¹⁷⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2008. gada 19. novembra Direktīva 2008/98/EK par atkritumiem un par dažu direktīvu atcelšanu (OV L 312, 22.11.2008., 3. lpp.), <http://ec.europa.eu/environment/waste/framework/>

⁽¹⁸⁾ http://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/eir_2019.pdf

⁽¹⁹⁾ http://ec.europa.eu/environment/eir/pdf/study_costs_not_implementing_env_law.pdf

⁽²⁰⁾ https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_environmental_dates

⁽²¹⁾ EESK atzinums “Emisiju kvotu tirdzniecības sistēma aviācijas darbībā” (OV C 288, 31.8.2017., 75. lpp.).

2.3.12. EESK pilnībā atbalsta kopējo lauksaimniecības politiku (KLP), ar ko tika ieviesti saistoši noteikumi par vides aizsardzību, lai veicinātu ilgtspējīgu attīstību (LESD 11. pants), par patērētāju tiesību aizsardzību (12. pants), par dzīvnieku labturības prasībām (13. pants) u. c. EESK mudina Eiropas Komisiju turpināt veikt uzlabojumus šajās jomās un, piemēram, ieviest jaunus KLP pasākumus saistībā ar gaisa kvalitātes uzlabošanu un emisiju līmeņu samazināšanu. Taču, lai mazinātu problēmas saistībā ar izmaksām, kas radušās mazajiem uzņēmumiem un lauksaimniekiem, Eiropas Savienībai būtu arī pilnībā jāsteno lēmums izveidot pienācīgu alternatīvo degvielu infrastruktūru ⁽²²⁾, kā noteikts Direktīvā 2014/94/ES par alternatīvo degvielu infrastruktūras ieviešanu ⁽²³⁾.

2.3.13. Lai samazinātu gaisa piesārņojumu, ko rada veci transportlīdzekļi, Eiropas Komisijai būtu jāpārtrauc tādu lietotu automašīnu pārrobežu tirdzniecība, kas ir vecākas par pieciem gadiem. Būtiski faktori gaisa piesārņojuma mazināšanā ir kravu autopārvadājumu samazināšana, apstākļu uzlabošana dzelzceļa, jūras un upju kravu pārvadājumiem un zemu emisiju zonu izveidošana apdzīvotās vietās. Lai novērstu gaisa un trokšņa piesārņojumu, ir jāpieliek papildu pūles un jāizmanto dalībvalstu finansējums, kas ļautu laikā no 2022. līdz 2027. gadam pašreizējos novecojušos automobiļu dīzeļdzinējus aizstāt ar elektriskajiem automobiļiem vai vismaz ar zemāku emisiju dzinējiem.

2.3.14. Lai uzlabotu gaisa kvalitāti, Eiropas Komisijai būtu jāatbalsta dalībvalstis ritošā sastāva modernizēšanā, ātruma ierobežojumu likvidēšanā uz dzelzceļa līnijām, elektronisku, no attāluma atkarīgu ceļa nodevu kravas automobiļiem piemērošanā uz visiem ceļiem un ceļa nodevu sistēmas plašākā diferenciācijā, pamatojoties uz emisijām. Balstoties uz regulāru dialogu ar NVO un attiecīgajiem MVU, dalībvalstīm būtu jānosaka pilsētu autoceļu lietošanas nodevas galvaspilsētās (tostarp sastrēgumu maksas ieviešana līdz 2025. gadam) un jāizveido vairāk zonu gājējiem, lielāki parki un citas zaļās zonas pilsētās. Šādu zonu plānošanā un izveidē būtu regulāri jāiesaista NVO un MVU un ar tiem jāapspriežas tiešsaistē.

2.3.15. EESK mudina Eiropas Komisiju izskatīt noteikumus par atjaunojamo energoresursu enerģijas plašāku izmantošanu, tādējādi palielinot atjaunojamo resursu daļu elektroenerģijas un apsildes nodrošināšanā. Gan NVO, gan MVU būtu manāmi jāiesaista jaunu nacionālo enerģētikas plānu sagatavošanā, kuru rezultātā tiek samazināts enerģijas, jo īpaši fosilo kurināmo, patēriņš. Dalībvalstīm šajā nolūkā būtu jāapspriež konkrēti un īstenojami priekšlikumi, kā arī jāatzīst labākā prakse un jāpiešķir tai nepieciešamie finanšu resursi. Dalībvalstīm būtu regulāri jāveic labākās prakses apmaiņa vides jomā.

Pilsoniskās sabiedrības loma vides tiesību īstenošanā bioloģiskās daudzveidības jomā

2.3.16. EESK skatījumā, it īpaši saistībā ar ietekmi uz bioloģisko daudzveidību, ir svarīgi, lai dalībvalstis veiktu sabiedrisko apspriešanu agrīnā posmā, kad visas iespējas vēl ir pieejamas un ir iespējams patiesi analizēt alternatīvas. Nodrošināt to, ka attīstītāji šo prasību uztver nopietni un sekmē sabiedrisko apspriešanu agrīnā posmā, galvenokārt ir dalībvalstu un kompetento iestāžu pienākums.

2.3.17. Lai starp PSO un Eiropas Komisiju notiktu īstas diskusijas, būtu jāprecizē Eiropas Komisijas darbības principi (jo īpaši, kā tiek pieņemti lēmumi) un gaidas (kāda veida informācija tiek gaidīta), piemēram, ja netiek ievērotas vides tiesības vai pastāv risks, ka tiks nodarīts kaitējums bioloģiskajai daudzveidībai.

2.4. *Pilsoniskās sabiedrības priekšlikumi attiecībā uz vides tiesību īstenošanu un EK loma Līgumu uzraudzītājas statusā*

2.4.1. EESK aicina Eiropas Komisiju iesniegt valstu parlamentiem komentārus, kad dalībvalsts pieņem tiesību aktus par ES vides tiesību transponēšanu.

2.4.2. EESK arī vēlas, lai EK pēc trešo personu pieprasījuma sagatavotu piezīmes un tās darītu zināmas attiecīgajām personām, ja valsts noteikumi, ar kuriem tiek transponēti ES vides tiesību akti, tiek apstrīdēti augstākajā tiesā.

2.4.3. EESK aicina Eiropas Komisiju atgādināt dalībvalstīm, ka ES tiesību aktos nepastāv pārmērīgas transponēšanas jēdziens un ka ES vides tiesību aktos ir paredzēts, ka pasākumi ir jāveic pastāvīgi, lai uzlabotu vides stāvokli. Tāpēc ar ES tiesību aktiem ir aizliegts jebkāds regress.

⁽²²⁾ EESK atzinums "Rīcības plāns par alternatīvo degvielu infrastruktūru" (OV C 262, 25.7.2018., 69. lpp.).

⁽²³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2014. gada 22. oktobra Direktīva 2014/94/ES (OV L 307, 28.10.2014., 1. lpp.), <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/94/oj>

2.4.4. EESK arī aicina Eiropas Komisiju paskaidrot dalībvalstīm, ka ES vides tiesības, kas pieļauj atkāpes no sekundāro tiesību aktu noteikumiem, nosaka valstīm stingri ierobežot šādas atkāpes, lai tās nebūtu pretrunā ES mērķiem.

2.4.5. EESK mudina Eiropas Komisiju turpināt pamatnostādņu izstrādi, lai atvieglotu sekundāro vides tiesību aktu interpretēšanu un piemērošanu, jo īpaši šādās divās jomās:

- a) veselības problēmu ņemšana vērā vides novērtējumos;
- b) mitrāju definēšana pēc to daudzfunkcionalitātes.

2.4.6. Eiropas Savienībai ir jāpalīdz izstrādāt un novērot vietējos attīstības modeļus un veicināt vides aizsardzību. Tāpēc Eiropas Komisijai būtu regulārāk jāveic vietējas pārbaudes dalībvalstīs, lai nodrošinātu, ka ES fondi tiek izmantoti lietderīgi un ka visas attiecīgās publiskā un privātā sektora ieinteresētās personas pienācīgi īsteno vides noteikumus un pārvaldību. Šāda rīcība varētu arī atbilst vispārējai prasībai, ka tālākajos ES reģionos dzīvojošie cilvēki un organizācijas ir jāatbalsta un jāuztver kā nozīmīga ES daļa. Eiropas Komisijai būtu arī jānodrošina, ka katrā dalībvalstī informācijas un tiesu iestāžu pieejamības jomā, un it īpaši pārbaūžu jomā tiek nodarbināts pietiekami labi apmācīts personāls, kas pārraudzītu vides noteikumu pienācīgu īstenošanu.

2.4.7. EESK aicina EK priekšsēdētāju piešķirt vides aizsardzības komisāram lielākas pilnvaras, it īpaši jautājumos, kas saistīti ar vidi un veselību. Komisāram vajadzētu pievērsties un vairāk iesaistīties arī norišu koordinēšanā lauku apvidos, dzīves kvalitātes uzlabošanā it visur un nodrošināt, ka vietējie uzņēmumi ievēro saskaņotās ES prasības vides jomā. Konkurētspējīgajai nākotnes ekonomikai ir jāklūst par skaistuma ekonomiku, kas aptver visu skaisto un labo – kultūras, mākslinieciskās, vides un vietējās darbības, kas uzlabo dzīves kvalitāti. Vienam no mūsu pamatmērķiem jābūt vietējās apmierinātības pieaugumam (*Growth of Domestic Happiness – GDH*), kas ir saistīts ar veselīgāku ekonomiku un rada labākas un ilgtspējīgākas ekonomiskās, sociālās un vides vērtības, kuras pēc tam var reģenerēt.

Briselē 2019. gada 30. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER*

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Zilā bioekonomika”

(izpētes atzinums)

(2020/C 47/08)

Ziņotājs: **Simo TIAINEN**Līdzziņotājs: **Henri MALOSSE**

Apspriešanās	Somijas ES prezidentūra, 7.2.2019.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pants
Biroja lēmums	19.2.2019.
Atbildīgā specializēta nodaļa	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	1.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	151/1/1

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Zilā bioekonomika ir saimnieciska darbība un vērtības radīšana, kuras pamatā ir ūdeņu atjaunojamo resursu un ar tiem saistīto ekspertzināšanu ilgtspējīga un pārdomāta izmantošana. Saistībā ar ūdeni, ūdeņu resursiem un zilo bioekonomiku Eiropā ir uzkrātas plašas zināšanas, zinātība un cilvēku veidotas tradīcijas. Taču uzņēmējdarbība, kas saistīta ar zilās bioekonomikas potenciāla un sniegto iespēju izmantošanu, Eiropā joprojām ir diezgan pieticīga. Ir jānovērš vairāki šķēršļi.

1.2. Lai veicinātu zilās bioekonomikas ilgtspējīgu izaugsmi, ir pilnībā jāapzina šīs nozares potenciāls Eiropas Savienībā, kā arī jānosaka pētniecības prioritātes. Jo īpaši ir jāveido labāka izpratne par ūdeņos pieejamo izejvielu izmantojamību vērtību pievienojošos procesos. Ilgtspējīgas izaugsmes stiprināšanai vajadzīgs mērķorientēts pētniecības finansējums, kam jāveicina inovācija, daudznozaru attīstība, uzņēmējdarbība un jaunas kvalitatīvas darbvietas. Lai panāktu ilgtspējīgu izaugsmi, ir vajadzīgi arī vienlīdzīgi konkurences apstākļi un veicinoša darbības vide, kā arī plaša sadarbība un jaunu partnerību veidošana starp rūpniecību, pētniecības organizācijām, publiskajām iestādēm un trešo sektoru.

1.3. Daudzviet Eiropas Savienībā ūdeņu un ūdens ekosistēmu stāvoklis ir slikts. Taču laba ūdens kvalitāte un veselīga ūdens vide ir zilās bioekonomikas pamats. Ir jāsauglabā un jāatjauno labs okeānu, jūru, ezeru un upju stāvoklis un to bioloģiskā daudzveidība. Lai to paveiktu, darbs jāpastiprina visām ieinteresētajām personām, tostarp ES, valstu un reģionālajām iestādēm, universitātēm un pētniecības centriem, visiem iesaistītajiem speciālistiem (piemēram, zvejniecības un tūrisma nozares pārstāvjiem), kā arī pilsoniskās sabiedrības organizācijām. Šim darbam jāietver atbilstīgi pētniecības, mācību un zinātības nodošanas pasākumi.

1.4. Ir jāveic lielāki ieguldījumi ūdens vides un sanitārijas iekārtu apsaimniekošanā, lai visiem nodrošinātu piekļuvi tīram ūdenim un atbilstīgai sanitārijai, kā arī lai nodrošinātu to ilgtspējīgu izmantošanu. Ir vajadzīgi konkurētspējīgi risinājumi, lai ūdeņus attīrītu no atkritumiem un izstrādātu ūdens taupīšanas un reciklēšanas tehnoloģijas. Ir vajadzīgi jauni izmaksu ziņā efektīvi risinājumi, lai samazinātu to barības vielu daudzumu, kas nonāk dabiskajos ūdeņos, kā arī lai atjaunotu kritiski svarīgas dzīvotnes un izmainītas ūdenstilpes.

1.5. EESK aicina Eiropas Savienību un citus zilās bioekonomikas dalībniekus steidzami veikt klimata pārmaiņu un to seku apkarošanas pasākumus. Jo īpaši izšķiroša nozīme ir zivsaimniecības un akvakultūras steidzamai pielāgošanai klimata pārmaiņām, jo apstākļi mainās radikāli un šīs pārmaiņas smagi skar šos nozīmīgos iztikas avotus. Zvejniecībai, akvakultūrai un aļģu audzēšanai ir izšķiroša nozīme, lai palielinātu ūdens cilmes pārtikas produktu ilgtspējīgu ražošanu Eiropas Savienībā. Lai veidotu klimatnoturīgas ūdens cilmes pārtikas produktu sistēmas un tās veiksmīgi ieviestu, vispirms ir jāturpina pētījumi un inovācija. Aļģu biomasa ir potenciāli nozīmīgs ūdens resurss, ko var izmantot kā izejvielu dažādiem lietojumiem.

1.6. Universitātēm, pētniecības centriem, NVO un zvejniecības nozarei kopīgi no zivju blakusproduktiem un atkritumiem jāizstrādā jauni produkti ar pievienoto vērtību. Ir vajadzīgi jauni finansēšanas instrumenti, ar kuriem atbalstīt tehnoloģisku inovāciju un pakalpojumus. Ir jāstiprina starpnozaru sadarbība, un ir vajadzīgi labāki lēmumu pieņemšanas procesi. Bioloģiskās daudzveidības atjaunošana jūrās, ezeros un upēs pavērs jaunas iespējas uzņēmējdarbībai, galvenokārt arī ģimenes un mazajiem uzņēmumiem vietējos tirgos. Turklāt jaunu uzņēmējdarbības modeļu veicināšana ūdenstūrisma nozarē un ūdeņu resursu izmantošana atpūtai sniedz jaunas ilgtspējīgas uzņēmējdarbības iespējas attālos reģionos.

1.7. Zilās bioekonomikas darba kārtībā ir šādas attīstības pasākumu prioritātes: i) tīrs ūdens un sanitārija; ii) veselīga, daudzveidīga un droša ūdens vide; iii) ūdens cilmes pārtikas produktu ilgtspējīga ražošana; iv) augstvērtīgi nepārtikas produkti; v) pielāgošanās klimata pārmaiņām; vi) ar ūdeni saistīta veselība un labjutība; vii) ar ūdens resursiem saistītu nelikumīgu darbību apkarošanas labāka koordinācija. Veicot ieguldījumus šādos attīstības pasākumos, Eiropa var stiprināt savu vadošo pozīciju aprites ekonomikā.

1.8. Eiropas Savienība tiek aicināta veicināt izpratnes palielināšanu, izglītību un apmācību, kas ietver pētniecību un piekastes un iekšzemes ūdeņu tuvumā dzīvojošu kopienu zinātnības izmantošanu un nodošanu, veicinot pārvaldību ar cieņu pret vidi, un Eiropas mācību tīklu veidošanu šajā jomā. Lauksaimniecības jomā ES būtu jārisina arī ūdens trūkuma jautājums.

1.9. EESK iesaka zilo bioekonomiku noteikt par vienu no vadošām jomām ES politikā un tās politikā sadarbībai ar kaimiņvalstīm, kā arī ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu un Parīzes nolīguma COP 21 mērķu ietvaros. Šajā saistībā EESK ierosina, lai ES Padome un Eiropas Parlaments aicina Komisiju dažādos ES jūras un akvakultūras apgabalos uzsākt vairākas izmēģinājuma darbības, izvēloties tādus apgabalus, kuri atspoguļotu Eiropas Savienībā pastāvošo situāciju lielo daudzveidību, to, cik lielā mērā attiecīgos apgabalus apdraud izsīkšanas risks un kāds ir to zilās bioekonomikas attīstības potenciāls. Ar mērķi organizēt prakses apmaiņu un nodrošināt veiksmīgo pilotprojektu izvēršanu plašākā mērogā, būtu jāizveido pārvaldības komiteja, kas ietvertu dalībvalstis, reģionus un ieinteresētās personas un kurā piedalītos EESK.

2. Ievads

2.1. Zilā bioekonomika ir saimnieciska darbība un vērtības radīšana, pamatojoties uz atjaunojamu ūdeņu resursu un ar tiem saistīto zināšanu ilgtspējīgu un pārdomātu izmantošanu. Zilās bioekonomikas daļa ir gan uzņēmumi, kas audzē izejmateriālus šiem produktiem un uzņēmumi, kuri iegūst, rafinē, apstrādā un pārstrādā bioloģiskās vielas, gan arī attiecīgās darbības.

2.2. Zilās bioekonomikas nozīme, īpatnības un iespējas dažādās dalībvalstīs būtiski atšķiras atkarībā no ģeogrāfiskajiem apstākļiem, un tas ir jāņem vērā. Lielākajai daļai dalībvalstu ir tieša piekļuve okeānam vai jūram. Piekastes ūdeņi ir ārkārtīgi nozīmīgi daudzām dalībvalstīm. Turklāt lielākajā daļā valstu ļoti būtiska nozīme ir ezeriem un upēm.

2.3. EESK 2019. gada maijā pieņēma atzinumu⁽¹⁾ par Eiropas Komisijas paziņojumu par 2012. gada bioekonomikas stratēģijas atjaunināšanu. Minētajā atzinumā izklāstītie secinājumi un ieteikumi ir būtiski no zilās bioekonomikas viedokļa. Šajā atzinumā tiek sniegta zilās bioekonomikas pavērto iespēju un tai piemītošā potenciāla plašāks izklāsts. Zilā bioekonomika ir cieši saistīta ar aprites ekonomikas jēdzienu.

(1) EESK atzinums "Paziņojums par 2012. gada bioekonomikas stratēģijas atjaunināšanu" (OV C 240, 16.7.2019., 37. lpp.).

2.4. Tīrs ūdens un atjaunojami ūdeņu resursi paver būtiskas ilgtspējīgas iespējas uzņēmējdarbībai un var sniegt izšķiroši svarīgus risinājumus daudziem ilgtspējīgas attīstības mērķiem (2. IAM, 3. IAM, 6. IAM, 7. IAM, 8. IAM un 14. IAM). Ar šo izpēti atzinumu EESK vēlas atbildēt uz ES Padomes prezidentvalsts Somijas jautājumu par to, kā ES var veicināt zilās bioekonomikas attīstību un kuriem pasākumiem jāpiešķir prioritāte.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. Zilā bioekonomika var nodrošināt daudzus ieguvumus tikai tad, ja ūdens vide ir veselīga un produktīva. Starpvaldību zinātnes un politikas platformas bioloģiskās daudzveidības un ekosistēmu pakalpojumu jomā (*IPBES*) 2019. gada maija ziņojumā minēts, ka bioloģiskās daudzveidības apdraudējumi kopā ar klimata pārmaiņām rada augstu risku ūdens organismu produktivitātes spējām. Pārmērīga izmantošana, piesārņojums, piekrastes attīstība, intensīvs tūrisms un transports rada nopietnas problēmas, īpaši tajos Eiropas Savienības reģionos, kuros šie faktori ir visspēcīgākie (galvenokārt Vidusjūras reģionā). Ir vajadzīgi risinājumi, kas būtu piemēroti dažādām vidēm un reģioniem.

3.2. Nākotnē palielināsies pieprasījums pēc biomasas, un ES šis jautājums ir jārisina. Uz biomasu balstītu pāreju uz siltumnīcefekta gāzu ziņā neitrālu ekonomiku ierobežos zemes pieejamība. Tādēļ būs svarīgi palielināt ūdeņu resursu produktivitāti, izmantojot visas bioekonomikas sniegtās iespējas. Tas ietver, piemēram, aļģu audzēšanu un izmantošanu, kā arī citu jaunu olbaltumvielu avotu izmantošanu, kuri var mazināt spiedienu uz lauksaimniecības zemēm.

3.3. Palielinās zilās bioekonomikas spēja uzlabot nodrošinātību ar pārtiku, kā arī nodrošināt veselīgu pārtiku ar mazu oglekļa pēdu, jaunus pārtikas produktus un pārtikas piedevas, dzīvnieku barību, nutrimentus, zāles, kosmētikas līdzekļus, jaunus materiālus, tīru ūdeni, nefosilu enerģiju, barības vielu reciklēšanu un daudzus citus ieguvumus. Zilās bioekonomikas izaugsme ir atkarīga no tā, vai tiks nodrošināts labs ūdeņu un ūdens ekosistēmu stāvoklis, noturīga zivsaimniecība un akvakultūras ražošanas sistēmas, efektīva sistēmiska sadarbība starp dažādām nozarēm, tehnoloģiski jauninājumi, jauni finansēšanas instrumenti un uzlaboti pakalpojumi un ilgtspējīgi uzņēmējdarbības modeļi.

3.4. Īstenojot zilās bioekonomikas pasākumus, ir ļoti svarīgi uzsvērt kultūras aspektu nozīmi. Piekrastē un pie iekšzemes ūdeņiem dzīvojošo kopienu zinātība ir ārkārtīgi liela Eiropas vērtība, ja vien tā tiek atzīta, saglabāta un nodota nākamajām paaudzēm. Tādēļ ikvienā darbībā, kas tiek veikta zilās bioekonomikas jomā, būtu jāņem vērā kultūras dimensija un cilvēciskais aspekts, kā arī būtu jānodrošina visu attiecīgo ieinteresēto personu un jo īpaši vietējo pārstāvju, speciālistu un pilsoniskās sabiedrības iesaiste.

4. Zilā bioekonomika un ilgtspējīgas attīstības mērķi

4.1. ANO ilgtspējīgas attīstības mērķi (IAM) ir cieši saistīti ar ūdeni un ūdens vidi. Minēto mērķu nolūks ir risināt būtiskākās globālās problēmas, ar ko saskaramies, un izklāstīt, kā nodrošināt ilgtspējīgāku nākotni, norādot uz tādām nozīmīgām problēmām kā nodrošinātība ar pārtiku, klimata pārmaiņas un vides degradācijas novēršana. Mērķi ir savstarpēji cieši saistīti, un šajā dokumentā tie tiek aplūkoti no tādu ilgtspējīgu uzņēmējdarbības iespēju viedokļa, kuru pamatā ir ūdens un ūdeņu dabas resursi. Ūdens, enerģija un pārtika ir īpaši cieši saistīti faktori.

Tīrs ūdens un sanitārija

4.2. Sestā mērķa (tīrs ūdens un sanitārija) nolūks ir nodrošināt visiem piekļuvi tīram ūdenim un atbilstīgai sanitārijai un to ilgtspējīgu izmantošanu. Pasaulē vairāk nekā 1 miljardam cilvēku joprojām nav piekļuves pienācīgas kvalitātes saldūdenim un vairāk nekā 2 miljardi cilvēku ir pakļauti riskam, ka viņu piekļuve saldūdens resursiem var kļūt ierobežota. Paredzams, ka līdz 2030. gadam nepieciešamība pēc saldūdens pasaulē būtiski palielināsies. Dzeramā ūdens tematu EESK ir skatījusi 2018. gada atzinumā^(?).

4.3. Lai gan pēdējā laikā ES un citos reģionos ir panākts progress, ir jāpalielina ieguldījumi saldūdens resursu un sanitārijas iekārtu apsaimniekošanā. Galvenais mērķis ir rast konkurētspējīgus risinājumus, lai ūdeni attīrītu no atkritumiem un izstrādātu ūdens taupīšanas un reciklēšanas tehnoloģijas nolūkā samazināt notekūdeņu apjomu. Ūdens taupīšanas un reciklēšanas risinājumiem un tehnoloģijām, kā arī pārdomātai ūdens resursu apsaimniekošanai un ūdensapgādes pārvaldībai piemīt ārkārtīgi liels potenciāls. Ir izstrādātas jaunas ūdens un sanitārijas koncepcijas un jaunas tehnoloģijas, lai notekūdeņus attīrītu no zāļu un hormonu atliekām, kā arī no mikroplastmasas. Ir arī daudzsoļošanas inovācijas, kā no jūras ūdens iegūt dzeramo ūdeni, izmantojot atjaunojamo energoresursu enerģiju.

(?) EESK atzinums "Dzeramā ūdens kvalitāte" (pārstrādāta redakcija) (Dzeramā ūdens direktīva) (OV C 367, 10.10.2018., 107. lpp.).

4.4. Laba ūdens kvalitāte ir zilās bioekonomikas pamats. Ūdens resursu laba apsaimniekošana ir gandrīz visu pasaules nozīmīgāko problēmu, tādu kā ūdens resursu pārmērīgs patēriņš un nepieciešamība pielāgoties klimata pārmaiņām, risinājuma būtisks elements. Ūdens cikla pārvaldībā ir jānosaka skaidri mērķi, kā arī ir vajadzīga pareiza informācija, plānošana un apsaimniekošana. Tas nozīmē arī to, ka ir vajadzīgi digitāli risinājumi ūdensapgādes pakalpojumu nodrošināšanai un uzraudzībai, daudzveidīgi jauni tehnoloģiskie risinājumi notekūdeņu attīrīšanai (membrānas tehnoloģija) un integrēts redzējums ārpus ierastajiem modeļiem.

4.5. Eiropas Savienība var kļūt par nozīmīgu pasaules mēroga dalībnieci ūdens nozarē kā ar ūdeni saistītu tehnoloģiju un pakalpojumu nodrošinātāja. Digitalizācija pavar jaunas iespējas ar ūdeni saistītiem uzņēmumiem un var būtiski palielināt ūdens resursu apsaimniekošanas efektivitāti, kā arī ražošanas un pakalpojumu koncepciju efektivitāti. Digitālos risinājumus var izmantot, lai sniegtu pakalpojumus, kas atbilst patērētāju vajadzībām gan patlaban, gan arī nākotnē. Eiropas Savienība šajā jomā var piedāvāt konkurētspējīgus un ilgtspējīgus risinājumus visai pasaulei.

Veselīga, daudzveidīga un droša ūdens vide

4.6. Okeāni, jūras un iekšzemes ūdeņi ir pasaules lielākais ilgtspējīgais olbaltumvielu avots – vairāk nekā 3 miljardi cilvēku visā pasaulē ir atkarīgi no jūras un piekrastes bioloģiskās daudzveidības, kas nodrošina viņiem iztiku. Cilvēka darbības dēļ mūsu okeānu, jūru un iekšzemes ūdeņu stāvoklis strauji pasliktinās. Īpaši strauji pasliktinās situācija piekrastes un iekšzemes ūdeņos piesārņojuma un eutrofikācijas dēļ, un patiesi satraucoša ir dzīvotņu izzušana. Visas minētās pārmaiņas ārkārtīgi negatīvi ietekmē ūdens ekosistēmu funkcionēšanu un bioloģisko daudzveidību, un tādējādi arī potenciālo pārtikas ražošanu. Šā nozīmīgā globālas nozīmes resursa pārdomātai apsaimniekošanai ir ļoti būtiska nozīme, lai panāktu ilgtspēju nākotnē.

4.7. Četrpadsmitā mērķa (dzīvība ūdenī) nolūks ir saglabāt okeānus, jūras un ūdeņu resursus un veicināt to ilgtspējīgu izmantošanu. Lai uzlabotu situāciju, ir jāveic vairāki pasākumi, tostarp būtiski jāsamazina visu veidu ūdens piesārņojums un efektīvāk jāpārvalda visas cilvēku veiktās darbības. Ir vajadzīgi jauni risinājumi, lai samazinātu dabīgajās ūdenstilpēs ieplūstošo barības vielu daudzumu. Ir jāizstrādā un jātestē ekonomiski efektīvi līdzekļi un metodes, lai uzlabotu augsnes spēju uztvert un piesaistīt barības vielas. Arī eutrofikāciju ir iespējams samazināt, palielinot nepietiekami izmantotu zivju sugu lietojumu, kā arī audzējot un ievācot aļģes (nozveja veicina barības vielu samazināšanos). Ir vajadzīgi jauni risinājumi, lai samazinātu eutrofikāciju un atjaunotu upes, ezerus un jūras gultni.

4.8. Veselīga ūdens vide var nodrošināt ievērojamu skaitu jaunu kvalitatīvu darbvietu. Veselīgi zivju krājumi un tīri ūdeņi ir pamats ilgtspējīgai zvejai un ūdeņu izmantošanai atpūtas nolūkā un sniedz jaunas zilās bioekonomikas iespējas. Visā pasaulē tiek ieguldīts darbs upju un saldūdens krātuvju atjaunošanā – tā mērķis ir atjaunot degradētas dzīvotnes, ekosistēmu norises, migrējošu zivju krājumus, biocenozi un pakalpojumus, ko tie nodrošina. Migrējošu krājumu atjaunošana radīs jaunus potenciālus iztikas avotus mazapdzīvotos apgabalos un nodrošinās darbvieta iedzīvotājiem, kuri izmanto ģimenes uzņēmuma modeli ar piekļuvi vietējiem tirgiem.

Ūdens cilmes pārtikas produktu ilgtspējīga ražošana

4.9. Paredzams, ka pasaulē būtiski palielināsies pieprasījums pēc pārtikas. Otrā mērķa (novērsts bads) nolūks ir līdz 2030. gadam izskaust badu, panākt nodrošinātību ar pārtiku, uzlabot uzturu un veicināt ilgtspējīgu primāro ražošanu.

4.10. Zivsaimniecība un akvakultūra nodrošina uzturvielām bagātu pārtiku un rada tik nepieciešamos ienākumus, kā arī veicina lauku attīstību un iespējams arī aizsargā vidi. Patlaban zivis veido aptuveni 17 % no dzīvnieku izcelsmes olbaltumvielu piedāvājuma pasaulē un 6,5 % no cilvēku patērētā olbaltumvielu daudzuma. Simtiem miljonu cilvēku zivis ir svarīgākais olbaltumvielu un galveno uzturvielu avots. Daudzi zivju krājumi joprojām tiek pārmērīgi izmantoti, un ir jāuzlabo to apsaimniekošana. Daudzviet pasaulē lielas subsīdijas joprojām uztur zvejas flotu pārmērīgi lielu kapacitāti. Okeāni, jūras un iekšzemes ūdeņi būtu jāizmanto ilgtspējīgāk nekā patlaban. Ieguldījumi akvakultūrā, zivsaimniecībā un zivju pārstrādē, kā arī jaunu produktu izstrādē no atkritumiem ir blakusproduktiem ir izšķiroši svarīgi ilgtspējīgas pārtikas ražošanas veicināšanai un nodrošinātības ar pārtiku saglabāšanai. Konkrēti – Eiropas Savienībai ir izteikti negatīva zivju un zvejas produktu tirdzniecības bilance – aptuveni 60 % ES patērēto jūras izcelsmes produktu ir importēti. Šie importa produkti ne vienmēr atbilst ES kritērijiem ilgtspējīgas ražošanas un uzturdošības jomā.

4.11. Akvakultūrai piemīt ievērojams potenciāls turpmākās izaugsmes veicināšanā. Palielinot akvakultūrā izmantoto sugu, tostarp jūras sugu un zemākā trofiskā līmeņa jūras sugu (piemēram, aļģu un molusku), skaitu, Eiropas akvakultūra varētu ilgtspējīgi saražot ievērojami vairāk biomasas. Taču akvakultūras attīstībai ir daudz šķēršļu. Pirmkārt, lai palielinātu ražošanas apjomu akvakultūrā, ir vajadzīgi papildu barības avoti. Zvejniecības jomā nozvejotie mazvērtīgu zivju lomi nākotnē tiks arvien plašāk izmantoti tiešam cilvēku patēriņam un mazāk kā izejviela dzīvnieku barības ražošanā. Lai ražotu akvakultūras produktus, ir vajadzīga papildu biomasas barībai, un to varētu iegūt no patlaban ļoti nepietiekami izmantotām sugām, piemēram, no krila un citām mezopelagiskām sugām, jūras aļģēm, kā arī no atkritumu apstrādes (blakusprodukti). Otrkārt, arvien vairāk saasinās un ir jāatrisina akvakultūras vajadzībām pieejamās ierobežotās platības problēma. Lai panāktu akvakultūras ilgtspējīgu attīstību, izšķirošs faktors ir jūrā un saldūdenī veikto darbību laba plānošana, kurā ņemti vērā ekoloģiski, ekonomiski, sociāli un kultūras aspekti. Treškārt, ir vajadzīgi labāki risinājumi, lai atrisinātu ar barības vielu noplūdi un slimību kontroli saistītos jautājumus.

4.12. Stingri vides noteikumi dažādās valstīs būtiski ietekmē akvakultūras izmaksas un konkurētspēju. Intensīvi tiek izstrādātas dažādas jaunas tehnoloģijas, taču joprojām ir daudz neskaidrību gan ekonomiskā, gan tehnoloģiju ziņā. Akvakultūras recirkulācijas sistēmas (ARS) nodrošina vairākus ieguvumus, piemēram, minimāla ūdens daudzuma nepieciešamību, notekūdeņu un atkritumu efektīvu kontroli, nelielas platības nepieciešamību, kā arī ražošanas apstākļu kontroli. ARS tehnoloģijām piemīt potenciāls īpaši saldūdens sistēmās. Taču ir iespējams, ka arvien lielāka daļa jūras akvakultūras darbību būs jāveic atkrastes ūdeņos. Ir vajadzīgas jaunas pieejas daudzfunkcionālai un integrētai pārvaldībai, tostarp telpiskai plānošanai un vietējās pārvaldības plāniem.

Ūdens cilmes produkti ar pievienoto vērtību un ar pārtiku nesaistīti lietojumi

4.13. Pārstrādājot zivis un citus ūdens organismus cilvēku patēriņam, rodas blakusprodukti, ko tiešam cilvēku patēriņam lielākoties neizmanto. Tiek lēsts, ka 30–70 % no visas iegūtās zivju biomasas kļūst par mazvērtīgiem blakusproduktiem vai pilnībā nonāk atkritumos. Tajā ietilpst potenciāli noderīgs un vērtīgs materiāls, ko varētu izmantot rūpniecībā pārtikas un nepārtikas vajadzībām. No šiem materiāliem var iegūt augstvērtīgas funkcionālas sastāvdaļas specializētiem produktiem. Ūdens organismu daudzveidība var veicināt jaunu produktu, piemēram, nutrikamentu, zāļu un kosmētikas, izstrādi. Tie var nodrošināt arī jaunus enzīmus, lipīdus, biopolimērus un citus biomateriālus. Ir ļoti svarīgi izmantot šīs izejvielas ekoloģiski efektīvā veidā. Visā pasaulē ir jūtams ievērojams spiediens uzlabot visu bioloģisko materiālu izmantošanu un tādējādi arī samazināt atkritumus. Jūras biotehnoloģija var ievērojami ietekmēt pievienotās vērtības radīšanu zilajā bioekonomikā.

4.14. Aļģu biomasas kļūst arvien nozīmīgāka kā resurss dažādiem komerciāliem lietojumiem zilajā bioekonomikā. Aļģes ir efektīvas, ilgtspējīgas un joprojām lielā mērā neizmanto resursus bioloģiskos procesos un produktos. Aļģes ir bagātas ar uzturvielām, un tās ir liels enerģijas avots. Makroaļģu un mikroaļģu audzēšana Eiropā tiek atzīta arvien plašāk, jo aļģes ir resurss, ko var izmantot kā izejvielu ļoti dažādiem lietojumiem. Arvien pieaug interese par aļģu ievākšanu, kultivēšanu un pārstrādi, lai ražotu dažādus augstvērtīgus produktus, tostarp pārtiku, dzīvnieku barību, nutrikamentus un bioproduktus.

Klimata pārmaiņu mazināšana un pielāgošanās tām

4.15. Ir atzīts, ka klimata pārmaiņas ietekmē vairākus vides “mainīgos” elementus, tostarp lietusgāzes, temperatūru, upju plūsmu, kaitīgu aļģu ziedēšanu un okeānu paskābināšanos. Trīspadsmitais mērķis (planētas aizsardzība) aicina veikt steidzamus pasākumus, lai cīnītos pret klimata pārmaiņām un to ietekmi. Temperatūras paaugstināšanās ietekmē okeānus, jūras un citus ūdeņus, kā arī barošanās tīklus, zivsaimniecību un iztikas līdzekļus. Paredzams, ka Eiropā klimata pārmaiņu ietekmē ziemā palielināsies nokrišņu daudzums un kopā ar temperatūras paaugstināšanos palielināsies eitrofikācijas un ūdens kvalitātes pazemināšanās risks. Tas daudzējādā ziņā negatīvi ietekmēs zivju krājumus un citus ūdeņu resursus un tādējādi arī zvejniecību un citus ražošanas veidus. Augsta temperatūra apdraud tādas aukstus ūdeņus mīlošas sugas kā lašu dzimtas zivis un veicina daudzu kaitīgu sugu un slimību izplatīšanos. Sugas, kuras labvēlīgi ietekmē eitrofikācija, ieņem arvien plašākas teritorijas. Ievērojami temperatūras kāpumi rada lielas grūtības akvakultūras saimniecībām. Lauksaimniecības jomā ES būtu jārisina arī ūdens trūkuma jautājums.

4.16. Nākotnes pārtikas sistēmai jābūt daļai no klimata pārmaiņu risinājuma, nevis daļai no pašas problēmas. Būtībā no klimata emisiju viedokļa zveja un akvakultūra ir efektīvi olbaltumvielu ieguves veidi. Tādēļ būtu jāveicina ilgtspējīga zveja un zivkopība. Turklāt ir svarīgi stiprināt zvejniecības un akvakultūras ražošanas sistēmu noturību. Zvejas darbības ir jāpielāgo jaunajiem apstākļiem, tādiem kā ekstrēmi laikapstākļi un ziemas bez negatīvas temperatūras. Akvakultūras nozarē viens no iespējamajiem risinājumiem, kā sagatavoties temperatūras kāpumiem, ir atkrastes audzēšana, ko dažos gadījumos jūras vidējās temperatūras palielināšanās var ietekmēt labvēlīgi. Akvakultūras recirkulācijas sistēmas (ARS) var palīdzēt akvakultūras nozarei pielāgoties klimata pārmaiņām. Zivkopības programmas var uzlabot audzēto zivju noturību pret augstāku temperatūru.

Ar ūdens vidi saistīta veselība un labklājība

4.17. Trešā mērķa (laba veselība un labklājība) nolūks ir nodrošināt veselīgu dzīvi un veicināt visu iedzīvotāju labklājību jebkurā vecumā. Ar ūdens vidi saistītiem labklājības un atpūtas pakalpojumiem piemīt ievērojams izaugsmes potenciāls. Ūdeņu resursu ilgtspējīgas izmantošanas veicināšana atpūtas nolūkā nodrošina jaunas uzņēmējdarbības iespējas attālos reģionos ārpus pilsētām, un tā veicinās jaunu kvalitatīvu darbvietu radīšanu. Zilā bioekonomika sava nozīmīguma un ekonomiskā potenciāla dēļ veicina arī astotā mērķa (labs darbs un ekonomikas izaugsme) sasniegšanu.

5. Prioritārās darbības

5.1. Zilās bioekonomikas darba kārtībā ir šādas attīstības pasākumu prioritātes: i) tīrs ūdens un sanitārija, jūras ūdens atsāļošana, piesārņojuma mazināšana; ii) veselīga, daudzveidīga un droša ūdens vide un ekosistēmu un bioloģiskās daudzveidības atjaunošana ūdens vidē; iii) ūdens cilmes pārtikas produktu ilgtspējīga ražošana; iv) augstvērtīgu nepārtikas produktu radīšana; v) pielāgošanās klimata pārmaiņām; vi) ar ūdeni saistīta veselība un labklājība, energotaupība un atjaunojamās enerģijas ražošana, izmantojot jūras, upes un ezerus; vii) ūdens resursu taupīšanas un aizsardzības uzlabošana; (viii) ar ūdens resursiem saistītu nelikumīgu darbību apkarošanas koordinācijas uzlabošana. Turklāt par jauniem un svarīgiem jautājumiem ir kļuvusi tīra ūdeņu bioenerģija par zemām izmaksām, kā arī organisko atkritumu izmantošana. Veicot ieguldījumus šādos attīstības pasākumos, Eiropa var stiprināt savu vadošo pozīciju aprītes ekonomikā.

5.2. EESK ierosina, lai ES Padome un Eiropas Parlaments aicina Komisiju uzsākt īpašas izmēģinājuma darbības, kas būtu vērstas uz ūdens ekosistēmu stāvokļa un ražošanas kapacitātes uzlabošanu noteiktos ES apgabalos, vienlaikus parūpējoties, lai šie apgabali atspoguļotu pastāvošo situāciju daudzveidību un zilās bioekonomikas attīstības potenciālu. Šīs izmēģinājuma darbības būtu jāveic tajās piekrastes un iekšzemes ūdeņu zonās (ietverot salas), kuras vidēji vai smagi ietekmē cilvēka darbība, piemēram, pārmērīgi intensīvs sezonālais tūrisms, piesārņojums, no sauszemes avotiem nākušu barības vielu slodze, mainīga ūdenstece un pārmērīgi intensīva ūdensresursu izmantošana.

5.3. Izmēģinājuma projekti būtu jāīsteno cik vien ātri iespējams un sadarbībā ar vietējiem vēlētajiem pārstāvjiem, universitātēm un pētniecības centriem, speciālistiem un attiecīgajiem pilsoniskās sabiedrības dalībniekiem. Šo projektu īstenošanai būtu jāpaver iespēja izstrādāt un pārbaudīt galvenās darbības un pasākumus, kas paredzēti pašreizējās neadekvātās situācijas novēršanai izmēģinājuma projektu vietās. EESK iesaka pietiekami daudzus izmēģinājuma projektus īstenot Vidusjūras, Melnās jūras, Atlantijas okeāna, Ziemeļu jūras un Baltijas piekrastē, kā arī iekšzemes ūdeņu teritorijās ar ievērojamu uzlabojumu potenciālu. Šie projekti, piemēram, varētu ietvert, piemēram, ostu vai tūrisma zonu, kuru ūdeņi ir bagāti ar barības vielām vai piesārņoti, attīrīšanu, izmantojot tādas filtrējošas sugas kā austeres, jūraseži, mīdijas vai ūdensaugus (aļģes), vai arī atjaunojot migrācijas ceļus un nārsta vietas ar mērķi atjaunot migrējošo zivju dzīves ciklus. Vienlaikus šajos izmēģinājuma projektos varētu pārbaudīt arī spēju plašā mērogā uztvert CO₂. Tajos varētu arī izvērtēt, cik pamatota būtu jaunu tehnoloģiju ieviešana ar mērķi ražot enerģiju, izmantojot jūras vai ezerus, vai arī meklēt jaunus ūdens resursu taupīšanas veidus.

5.4. Pamatojoties uz izmēģinājuma projektos iegūtajiem rezultātiem un gūto pieredzi, Eiropas Savienība tiek aicināta veicināt izglītošanu un zinātnības nodošanu kopienās, kuras dzīvo piekrastes un iekšzemes ūdeņu teritorijās, veicinot vides atjaunošanu un atbilstīgu apsaimniekošanu, kā arī Eiropas mācību tīklu veidošanu, un demonstrējot augstas kvalitātes darbvietu radīšanas iespējas šajā jomā.

5.5. Ar mērķi koordinēt prakses apmaiņu un nodrošināt veiksmīgo pilotprojektu izvēršanu plašākā mērogā, izmēģinājuma projektu vajadzībām būtu jāizveido pārvaldības komiteja, kas ietvertu dalībvalstis, reģionus un ieinteresētās personas un kurā piedalītos EESK. Vienlaikus ES dalībvalstis un iesaistītie reģioni būtu jā mudina, apspriežoties ar vietējiem dalībniekiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām, gatavot zilās bioekonomikas stratēģijas.

5.6. Būtu jānodrošina, lai, ievērojot konkrētus nosacījumus, ES īpašās zināšanas par zilo bioekonomiku, kas iegūtas, īstenojot tādas pētniecības programmas kā "Apvārsnis Eiropa", *LIFE* un zilās ekonomikas izmēģinājuma projektus, būtu pieejamas trešām valstīm, jo īpaši austrumu kaimiņreģiona valstīm, Vidusjūras reģiona un Āfrikas valstīm, Krievijai attiecībā uz Baltijas jūras reģionu, kā arī citām ieinteresētajām valstīm. Zilajai bioekonomikai būtu jā kļūst par vienu no galvenajām ES iniciatīvām tās sadarbības programmās ar ANO un par instrumentu tiecoties uz COP 21 Parīzes nolīguma globālās sasilšanas novēršanas mērķu sasniegšanu.

Briselē 2019. gada 30. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER

III

(Sagatavošanā esoši tiesību akti)

EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJA

EESK 547. PLENĀRSESĪJA, 30.10.2019.–31.10.2019.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Vairojot uzticēšanos antropocentriskam mākslīgajam intelektam” ”

(COM(2019) 168 final)

(2020/C 47/09)

Ziņotāja: **Franca SALIS-MADINIER**

Apspriešanās	Eiropas Komisija, 3.6.2019.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	Vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	18.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	198/1/4

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Mākslīgais intelekts nav pašmērķis, bet rīks, kas var radīt būtiskas pozitīvas pārmaiņas, bet arī ietvert riskus. Tādēļ ir jāreglamentē mākslīgā intelekta izmantošana.

1.2. Komisijai būtu jāparedz pasākumi mākslīgā intelekta un mašīnmācīšanās ļaunprātīgas izmantošanas prognozējamības, novēršanas un aizliegšanas jomā un labāk jāreglamentē ļaunprātīgā nolūkā izmantojamu produktu laišana tirgū.

1.3. Konkrētāk, Eiropas Savienībai ir jāveicina uz konkrētiem lietojumiem orientētu mākslīga intelekta sistēmu attīstīšana, kas paaugstinātu ekoloģisko un klimatisko pāreju.

1.4. Ir jānoskaidro, kādas problēmas būs jāatrisina ar reglamentējošiem un leģislatīviem līdzekļiem, ko papildina uzraudzība un noteikumu neievērošanas gadījumā – sankcijas, un kādas problēmas varēs novērst ar ētikas kodeksiem, pašregulējumu un brīvprātīgām saistībām. Jebkurā gadījumā ir jānodrošina mākslīgā intelekta sistēmu atbilstība pašreizējiem tiesību aktiem.

1.5. Mākslīgajam intelektam ir vajadzīga pieeja, kas ietvertu ne tikai tehniskos aspektus, bet arī sabiedriskos un ētikas aspektus. EESK atzinīgi vērtē ES apņemšanos veidot antropocentrisku pieeju mākslīgajam intelektam, kas atbilstu ES pamatvērtībām: cilvēka cieņas respektēšana, brīvība, demokrātija, līdztiesība, nediskriminēšana, tiesiskums un cilvēktiesību ievērošana.

1.6. EESK atkārtoti norāda⁽¹⁾ uz nepieciešamību mākslīgā intelekta sistēmu ieviešanas posmā konsultēties un informēt darba ņēmējus un viņu pārstāvjus, jo minētās sistēmas var radīt izmaiņas darba organizēšanā, uzraudzībā un kontrolē, kā arī darba ņēmēju novērtēšanas un darbā pieņemšanas sistēmās. Lai iesaistītu darba ņēmējus mākslīgā intelekta sistēmu lietojumos, Komisijai jāveicina sociālais dialogs.

⁽¹⁾ OV C 440, 6.12.2018., 1. lpp.

1.7. EESK uzsvēr^(?), ka uzticams mākslīgais intelekts nozīmē cilvēka kontroli pār mašīnu un iedzīvotāju informēšanu par mākslīgā intelekta sistēmu lietojumiem. Šīm sistēmām jābūt izskaidrojamām, vai, ja tas nav iespējams, iedzīvotāji un patērētāji ir jāinformē par šo sistēmu ierobežojumiem un riskiem.

1.8. Eiropas Savienībai ir jāpievēršas “jaunajiem riskiem”^(?) darba aizsardzības jomā. Ir jāizstrādā noteikumi, lai nepieļautu, ka autonomās sistēmas rada zaudējumus vai kaitējumu personām. Darba ņēmējiem ir jābūt apmācītiem strādāt ar mašīnām un ārkārtas gadījumā tās apturēt.

1.9. EESK aicina izstrādāt stabilu sertifikācijas sistēmu, kas balstīta uz testēšanas procedūrām, kas uzņēmumiem ļauj apliecināt, ka attiecīgās mākslīgā intelekta sistēmas ir uzticamas un drošas. Algoritmiskas lēmumu pieņemšanas procesu pārredzamība, izsekojamība un izskaidrojamība ir tehnisks izaicinājums, kas ir jāatbalsta ar ES instrumentiem, piemēram, programmu “Apvārsnis Eiropa”.

1.10. Iedzīvotāju un patērētāju uzticēšanās mākslīgajam intelektam būs atkarīga no privātuma un datu aizsardzības ievērošanas pakāpes. Vēl nav atrisināti jautājumi par datu piederību, kontroli un to izmantošanu uzņēmumos un organizācijās (jo īpaši saistībā ar lietu internetu). Komiteja mudina Komisiju regulāri pārskatīt Vispārīgo datu aizsardzības regulu⁽⁴⁾ un ar to saistītos tiesību aktus, ņemot vērā tehnoloģiju attīstību.

1.11. EESK uzskata, ka ir svarīgi apsvērt, kā mākslīgā intelekta sistēmas var palīdzēt samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas, īpaši rūpniecības, transporta, enerģētikas, būvniecības un lauksaimniecības nozarē. Komiteja aicina panākt, lai klimata pārmaiņas un digitālā pārveide būtu savstarpēji saistītas.

1.12. EESK uzskata, ka mākslīgā intelekta sistēmu kontrole varētu būt nepietiekama, lai noteiktu atbildību un vairotu uzticēšanos. EESK iesaka prioritārā kārtībā definēt skaidrus noteikumus, ar kuriem pārkāpumu gadījumā atbildība tiktu noteikta tiesību subjektam – fiziskai vai juridiskai personai. EESK aicina Komisiju arī prioritāri izskatīt būtisko jautājumu par mākslīgā intelekta sistēmu apdrošināšanas iespējām.

1.13. EESK ierosina izstrādāt “ES sertifikātu mākslīgā intelekta jomā uzticamam uzņēmumam”, ko piešķirtu uzņēmumiem, kuri ievēro standartus, un kas cita starpā būtu balstīts uz vērtēšanas sarakstu, ko sagatavojuši augsta līmeņa ekspertu grupa mākslīgā intelekta jautājumos.

1.14. Veicinot šā jautājuma risināšanu G7 un G20 sanāksmēs un divpusējos dialogos, Eiropas Savienībai jāpanāk, lai regulējums mākslīgā intelekta jomā sniegtos pāri Eiropas robežām. Ir jāizstrādā starptautisks nolīgums par mākslīgo intelektu, kas dotu iespēju izstrādāt starptautiskos standartus un regulāri pārbaudīt to atbilstību.

2. Komisijas priekšlikuma kopsavilkums

2.1. Izskatāmā paziņojuma pamatā ir darbs, ko paveikusi 2018. gada jūnijā Komisijas izveidotā augsta līmeņa grupa. Šajā paziņojumā Komisija definējusi septiņas pamatprasības uzticamam mākslīgajam intelektam, un tās ir uzskaitītas atzinuma 4. punktā.

2.2. Komisija ir uzsākusi izmēģinājuma posmu, kurā iesaistītas plašas ieinteresēto personu aprindas. Īpaša uzmanība tajā ir pievērsta vērtēšanas sarakstam, ko augsta līmeņa grupa ir sagatavojuši katrai konkrētajai pamatprasībai. Augsta līmeņa grupa 2020. gada sākumā pārskatīs un atjauninās vērtēšanas sarakstu, un Komisija, ja nepieciešams, ierosinās jaunus pasākumus.

2.3. Komisija vēlas savu pieeju attiecībā uz mākslīgo intelektu izplatīt starptautiskā mērogā un turpinās aktīvu darbību, tostarp arī G7 un G20 forumos.

^(?) OV C 288, 31.8.2017., 1. lpp., OV C 440, 6.12.2018., 1. lpp.

^(?) <https://osha.europa.eu/lv/emerging-risks>

⁽⁴⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2016. gada 27. aprīļa Regula (ES) 2016/679 par fizisku personu aizsardzību attiecībā uz personas datu apstrādi un šādu datu brīvu apriti un ar ko atceļ Direktīvu 95/46/EK (Vispārīgā datu aizsardzības regula) (OV L 119, 4.5.2016., 1. lpp.).

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. Antropocentriskam mākslīgajam intelektam ir vajadzīga pieeja, kas ietvertu ne tikai tehniskos, bet arī sabiedriskos un ētikas aspektus. EESK atzinīgi vērtē ES iestāžu apņemšanos veidot tādu pieeju mākslīgajam intelektam, kura atbilstu ES pamatvērtībām: cilvēka cieņas respektēšana, brīvība, demokrātija, līdztiesība, nediskriminēšana, tiesiskums un cilvēktiesību ievērošana. Komisija ir uzsvērusi⁽⁵⁾, ka mākslīgais intelekts nav pašmērķis, bet rīks, kas var sekmēt būtiskas pozitīvas pārmaiņas. Kā ikviens rīks, tas vienlaikus rada gan iespējas, gan riskus. Tādēļ ES ir jāreglamentē tā lietošana un skaidri jānosaka atbildība.

3.2. Uzticēšanos antropocentriskam mākslīgajam intelektam varēs panākt, ja tiks apliecinātas vērtības un principi, izstrādāts precīzs tiesiskais regulējums un ētikas vadlīnijas, kurās ietvertas pamatprasības.

3.3. Kopā ar visām ieinteresētajām personām ir jānoskaidro, kuras no daudzām mākslīgā intelekta radītajām problēmām būs jāatrisina ar reglamentējošiem un leģislatīviem līdzekļiem, ko papildina regulatīvi uzraudzības mehānismi un noteikumu neievērošanas gadījumā – sankcijas, un kādas problēmas varēs novērst ar ētikas kodeksiem, pašregulējumu un brīvprātīgām saistībām. EESK ir gandarīta, ka Komisija ir ņēmusi vērā dažus principus, uz kuriem sākotnēji bija norādījusi EESK, tomēr pauž nožēlu, ka šajā posmā Komisija nav ierosinājusi nevienu konkrētu pasākumu, lai novērstu pamatotas bažas saistībā ar patērētāju tiesībām, sistēmu drošību un atbildību.

3.4. Mākslīgā intelekta sistēmām ir jāatbilst spēkā esošajam tiesiskajam regulējumam, īpaši saistībā ar personas datu aizsardzību, produktatbildību, patērētāju tiesību aizsardzību, nediskriminēšanu, profesionālo kvalifikāciju, kā arī darba ņēmēju informēšanu un apspriešanos ar viņiem darbavietā. Ir jāpārliecinās, ka šie tiesību akti ir pielāgoti jaunajiem izaicinājumiem digitalizācijas un mākslīgā intelekta jomā.

3.5. Komisija norādījusi, ka ir "jāievieš procesi, kas noskaidro un novērtē iespējamos riskus, kas saistīti ar AI (*artificial intelligence*) sistēmu izmantošanu dažādās lietojumu jomās"⁽⁶⁾. EESK uzskata, ka ļoti svarīga nozīme ir šīs novērtēšanas turpmākajiem nosacījumiem un tādu radītāju izstrādei, kurus varētu ņemt vērā novērtējuma veikšanā. Augsta līmeņa grupas sagatavotā vērtējuma saraksta projekts ir pamats šādu procedūru īstenošanai.

3.6. Tas attiecas arī uz jautājumu par mākslīgā intelekta sistēmu gaidītās pievienotās vērtības taisnīgu sadali. EESK uzskata, ka visām valstīm un visu valstu iedzīvotājiem ir jāgūst labums no pozitīvajām pārmaiņām, ko mākslīgais intelekts sekmēs ekonomikas attīstības, ražošanas un patēriņa (tostarp enerģijas) procesu ilgtspējas un efektīvākas resursu izmantošanas jomā.

4. Īpašas piezīmes

4.1. Cilvēka subjektivitāte un virsvadība

4.1.1. Komisija vēlas nodrošināt, ka mākslīgā intelekta sistēmu izmantošana nekādā gadījumā nemazina cilvēku autonomiju vai rada nelabvēlīgas sekas. Kā jau norādīts iepriekšējos Komitejas atzinumos, EESK atbalsta šo pieeju, kurā paredzēta cilvēka kontrole pār mašīnu.

4.1.2. Tas nozīmē, ka iedzīvotājiem ir jābūt pienācīgi informētiem par šo sistēmu lietojumu un ka šīm sistēmām jābūt izskaidrojamām vai, ja tas nav iespējams (piemēram, dziļās mācīšanās gadījumā), jāsniedz lietotājam informācija par sistēmas ierobežojumiem un riskiem. Jebkurā gadījumā jānodrošina iedzīvotājiem brīva iespēja pieņemt lēmumu, kas atšķiras no mākslīgā intelekta sistēmas pieņemtā lēmuma.

4.1.3. Laikā, kad tiek ieviestas mākslīgā intelekta sistēmas, kuras var mainīt darba organizāciju, uzņēmumu un publiskās pārvaldes iestāžu darbinieki un viņu pārstāvji ir pienācīgi jāinformē un ar viņiem jāapspriežas, kā arī viņiem jāsaņem informācija par šo sistēmu lietojumiem, īpaši tad, ja tie kontroles, uzraudzības, novērtēšanas un darbā pieņemšanas aspektā skar darba ņēmējus. Lai iesaistītu darba ņēmējus mākslīgā intelekta sistēmu lietojumos, Komisijai jāveicina sociālais dialogs.

4.1.4. Par cilvēkresursiem runājot, īpaša uzmanība jāpievērš mākslīgā intelekta sistēmu ļaunprātīgas izmantošanas riskam, kas saistīts, piemēram, ar neierobežotu uzraudzību, persondatu un medicīnisko datu vākšanu un to koplietošanu ar trešām personām, kā arī jaunajiem riskiem, kas saistīti ar veselību un drošību darbavietā⁽⁷⁾. Ir jāizstrādā skaidri noteikumi, lai nepieļautu, ka cilvēkmašīnas sadarbība rada kaitējumu personām. Starptautiskās Standartizācijas organizācijas (ISO) izstrādātais standarts attiecībā uz kolaboratīviem robotiem⁽⁸⁾ paredzēts ražotājiem, integrētājiem un lietotājiem, un tajā ietvertas vadlīnijas par darba vides veidošanu un organizēšanu un iespējamo risku samazināšanu personām. Darba ņēmēji ir jāapmāca, kā lietot mākslīgo intelektu un robotiku, kā arī tiem strādāt un kā tos apturēt ārkārtas situācijā (apturēšanas mehānisma (*emergency brake*) princips).

⁽⁵⁾ COM(2019) 168 final.

⁽⁶⁾ COM(2019) 168 final, 5. lpp.

⁽⁷⁾ Skatīt, piemēram, OSH and the future of work: benefits and risks of artificial intelligence tools in workplaces.

⁽⁸⁾ ISO/TS 15066, 2016.

4.2. Tehniskā noturība un drošums

4.2.1. EESK aicina ieviest Eiropas drošības standartus un izstrādāt stabilu sertifikācijas sistēmu, kas balstīta uz testēšanas procedūrām, kas uzņēmumiem ļautu apliecināt, ka attiecīgās mākslīgā intelekta sistēmas ir uzticamas. EESK vēlas uzsvērt mākslīgā intelekta sistēmu apdrošināšanas jautājuma svarīgo nozīmi.

4.2.2. Komisija nav pietiekami pievērsusies mākslīgā intelekta un mašīnmācīšanās ļaunprātīgas izmantošanas prognozējamības, novēršanas un aizliegšanas aspektiem, kaut gan daudzi pētnieki ir brīdinājuši par to⁽⁹⁾. Būtu jāņem vērā pētnieku ieteikumi, jo īpaši saistībā ar šo tehnoloģiju divējādu izmantošanu, kas var būt saistīta ar kiberdrošību (kiberuzbrukumu skaita palielināšanās, cilvēku un mākslīga intelekta neaizsargātības izmantošana, *data poisoning*), fizisko drošību (autonomo sistēmu, to skaitā autonomo transportlīdzekļu, dronu, automātisko ieroču uzlaušana) vai politikas drošību (persondatu vākšana lielā apjomā, mērķtiecīga propaganda, videomateriālu manipulēšana utt.). Pētniekiem, inženieriem un publiskajām pārvaldes iestādēm ir cieši jāsadarbojas, lai šos riskus novērstu; savukārt eksperti un citas ieinteresētās personas, piemēram, lietotāji un patērētāji, ir jāiesaista šo problēmu apspriešanā.

4.3. Privātums un datu pārvaldīšana

4.3.1. Komisija norāda, ka "ir pienācīgi jāpārvalda un jākontrolē piekļuve datiem"⁽¹⁰⁾. EESK uzskata, ka ar vispārīgiem paziņojumiem nepietiek. Mākslīgā intelekta attīstība būs atkarīga no tā, cik lielā mērā cilvēks uzticēsies mākslīgā intelekta sistēmām. Vēl ir daudz darāmā, lai atrisinātu jautājumus, kas saistīti ar datu piederību, kontroli un to, kā uzņēmumi un organizācijas izmanto datus. Bažas rada datu apjoms, ko, piemēram, automobīlis pārsūta transportlīdzekļa vadītājam, kā arī pārsūtīto datu veids⁽¹¹⁾. Lai gan Vispārīgajā datu aizsardzības regulā noteikts, ka savienotajām ierīcēm ir jāatbilst integrētas privātuma aizsardzības (*Privacy by design*) koncepcijai, jākonstatē, ka patērētājam par to ir ļoti maz vai vispār nav informācijas un ka nav iespējams šos datus kontrolēt. Tādēļ EESK aicina Komisiju nekavējoties pārskatīt Vispārīgo datu aizsardzības regulu un ar to saistītos tiesību aktus, ņemot vērā tehnoloģiju attīstību⁽¹²⁾.

4.4. Pārredzamība

4.4.1. EESK uzskata, ka algoritmiskas lēmumu pieņemšanas procesu izskaidrojamībai ir būtiska nozīme, lai izprastu ne tikai mehānismus, bet arī ar lēmuma pieņemšanu saistīto loģiku un to, kā mākslīgā intelekta sistēmas ietekmē šos procesus. Mašīnmācīšanās sistēmu testēšanas standarta procedūru izstrāde joprojām ir tehnisks izaicinājums, un tā būtu jāatbalsta ar ES instrumentiem, piemēram, programmu "Apvārsnis Eiropa".

4.4.2. EESK atbalsta Komisijas pieeju, ar kuru saskaņā mākslīgā intelekta sistēmām jābūt identificējamām kā tādām, "nodrošinot, ka lietotāji zina, ka mijdarbojas ar AI sistēmu"⁽¹³⁾, tostarp arī pacienta attiecībās ar medicīnisko personālu, kā arī saistībā ar profesionālajiem pakalpojumiem iedzīvotāju veselības un labjutības nodrošināšanai. EESK uzsver, ka lietotāji vai patērētāji jāinformē arī par cilvēka sniegtajiem pakalpojumiem. Daudzas mākslīgā intelekta sistēmas praksē izmanto lielu cilvēka darba apjomu, kas galalietotājiem bieži vien paliek apslēpts⁽¹⁴⁾. Šis jautājums ir saistīts ar pārredzamības trūkumu attiecībā uz pakalpojumu lietotājiem un patērētājiem un slēpta un neatzīta darba izmantošanu.

4.4.3. EESK arī uzskata, ka patērētājam vienmēr jābūt informētam par mākslīgā intelekta sistēmu esamību produktos, kurus viņš iegādājas, un vienmēr jānodrošina patērētāja piekļuve saviem datiem un iespēja tos kontrolēt.

4.5. Dažādība, nediskriminēšana un taisnīgums

4.5.1. Diskriminācijas riskam ir pakļauti tādi mākslīgā intelekta lietojumi, kas dod iespēju profilēt pilsoņus, lietotājus un patērētājus (piemēram, saistībā ar darbā pieņemšanu, nekustamā īpašuma īrēšanu, atsevišķiem personalizētiem aprūpes pakalpojumiem). ES ir pieņēmusi tiesību aktu kopumu par vienlīdzīgu attieksmi un nediskriminēšanu⁽¹⁵⁾. Šie tiesību akti jāattiecinā arī uz mākslīgā intelekta sistēmām. Taču, lai reaģētu uz jauno praksi, tie arī jāpielāgo un vajadzības gadījumā jāpastiprina (arī to ieviešanas kontroles līmenī). Pastāv reāls risks, ka algoritmiskā profilēšana kļūst par jaunu, ietekmīgu diskriminācijas rīku. Eiropas Savienībai ir jānovērš šāds risks.

⁽⁹⁾ Skatīt ziņojumu *The Malicious Use of Artificial Intelligence: Forecasting, Prevention, and Mitigation*, 2018. gada februāris.

⁽¹⁰⁾ COM(2019) 168 final, 6. lpp.

⁽¹¹⁾ "Your car knows when you gain weight", *The New York Times (International Edition)*, 22.5.2019.

⁽¹²⁾ OV C 190, 5.6.2019., 17. lpp.

⁽¹³⁾ COM(2019) 168 final, 6. lpp.

⁽¹⁴⁾ Skatīt, piemēram, "A white-collar sweatshop: Google Assistant contractors allege wage theft", *The Guardian*, 29.5.2019., un "Bot technology impressive, except when it's not the bot", *The New York Times (International Edition)*, 24.5.2019.

⁽¹⁵⁾ OV L 180, 19.7.2000., 22. lpp.; OV L 303, 2.12.2000., 16. lpp.; OV L 373, 21.12.2004., 37. lpp.; OV L 204, 26.7.2006., 23. lpp.

4.5.2. Rasisma apkarošanas direktīvā⁽¹⁶⁾ un direktīvā par dzimumu līdztiesību ārpus nodarbinātības jomas⁽¹⁷⁾ ir paredzēts izveidot īpašas struktūras, kuru kompetencē ir sieviešu un vīriešu līdztiesības veicināšana. EESK uzskata, ka šīm struktūrām jāuzņemas aktīva loma mākslīgā intelekta sistēmu pārraudzībā un kontrolē attiecībā uz tiešas vai netiešas diskriminācijas risku.

4.6. Sabiedrības un vides labklājība

4.6.1. Komisija nav ierosinājusi konkrētus risinājumus, kā klimata pāreju sasaistīt ar digitālo pārveidi, īpaši mākslīgā intelekta sistēmu lietošanā. Ir svarīgi apsvērt, kā mākslīgā intelekta sistēmas var palīdzēt samazināt siltumnīcefekta gāzu emisijas, īpaši rūpniecības, transporta, enerģētikas, būvniecības un lauksaimniecības nozarē.

4.6.2. Komisija norāda, ka mākslīgā intelekta sistēmas var izmantot sociālo iemaņu uzlabošanai, taču tās var šīs iemaņas arī pavājināt. EESK uzskata, ka Eiropas Savienībai vairāk uzmanības jāpievērš dažām sabiedrības problēmām. Piemēram, pētījumi liecina, ka atsevišķu mākslīgā intelekta sistēmas saturošu lietojumprogrammu dizains ir izstrādāts tā, lai tiešsaistes pakalpojumu lietotāji pēc iespējas ilgāku laiku būtu pieslēgušies (sociālie tīkli, spēles, video u. c.). Tas darīts ar mērķi savākt pēc iespējas vairāk datu par viņu paradumiem; tiek izmantotas stratēģijas, kurās nepārtraukti tiek atjaunināti algoritmiskie ieteikumi, sūtīti atgādinājumi un paziņojumi, piedāvātas spēles utt. Ir sagatavoti pētījumi par to, kā bērņus ietekmē pārmērīgi ilga laika pavadīšana un iedraudzināšana tiešsaistē⁽¹⁸⁾, un rezultāti liecina par trauksmi, agresiju, miega trūkumu, ietekmi uz izglītību, sociālajām attiecībām, veselību un labbūtību. Lai veidotu uzticamu mākslīgo intelektu, Eiropas Savienībai ir jāņem vērā šādas sekas un tās jānovērš.

4.6.3. Visbeidzot, viens no sabiedrības labbūtības faktoriem ir saistīts ar drošības sajūtu darbā. Taču digitalizācijas sekas var radīt nedrošības sajūtu un stresu⁽¹⁹⁾. Tādēļ pirms iespējamās pārstrukturēšanas ir jāparedz pārmaiņu prognozēšanas stratēģijas un visu darba ņēmēju tālākizglītība. Šajā nolūkā uzņēmumos ir vajadzīgs darba devēju un darba ņēmēju pārstāvju sociālais dialogs, kas ļautu iekļaujošā veidā plaši ieviest jaunās tehnoloģijas, konkrēti, mākslīgo intelektu un robotiku. Lai stiprinātu uzņēmumu vadības un darbinieku savstarpējo uzticēšanos, mākslīgā intelekta sistēmām, ko izmanto darbinieku vadībai, vērtēšanai un kontrolei, ir jābūt izskaidrojamām, to parametriem jābūt zināmiem un darbībai – pārredzamai.

4.7. Atbildīgums

4.7.1. Mašīnmācīšanās sistēmu pieņemtie lēmumi nav viegli izskaidrojami; turklāt minētās sistēmas tiek regulāri atjauninātas. EESK uzskata, ka mākslīgā intelekta sistēmu kontrole varētu būt nepietiekama, lai noteiktu atbildību un vairotu uzticēšanos. Tādēļ Komiteja iesaka izstrādāt noteikumus, ar kuriem pārkāpumu gadījumā atbildība tiktu noteikta tiesību subjektam – fiziskai vai juridiskai personai. EESK iesaka vairāk balstīties uz uzticamiem uzņēmumiem vai speciālistiem nekā uz algoritmiem un ierosina izstrādāt "ES sertifikātu mākslīgā intelekta jomā uzticamam uzņēmumam", ko piešķirtu uzņēmumiem, kuri ievēro standartus, un kas cita starpā būtu balstīts uz vērtēšanas sarakstu, ko sagatavojusi augsta līmeņa ekspertu grupa mākslīgā intelekta jautājumos.

4.7.2. Produktatbildības direktīvā⁽²⁰⁾ noteikts princips par atbildību neatkarīgi no vainas, un to piemēro Eiropas ražotājiem: ja kāds ražojums rada kaitējumu patērētājam, ražotājs būs atbildīgs pat tad, ja tā nav ražotāja vaina un ražotājs nav pieļāvis nolaidību. Tā kā mākslīgā intelekta sistēmu izstrāde, izplatība un izmantošana vēršas plašumā, ES ir jāpieņem pielāgoti noteikumi par atbildību gadījumos, kad digitālā satura produkti un patērētājiem piedāvātie pakalpojumi var būt bīstami un radīt kaitējumu. Ja kāda mākslīgā intelekta sistēma ir radījusi patērētājam kaitējumu, ir jānodrošina patērētājam tiesu iestāžu pieejamība.

5. Starptautiska regulējuma nepieciešamība

5.1. Globalizētā pasaulē mākslīgā intelekta regulējumam ir jāsniedzas pāri Eiropas robežām. Eiropai būtu jāveicina plaša vienprātība G7 un G20 forumos un jāturpina divpusējie dialogi, lai vairākums valstu varētu piedalīties mākslīgā intelekta standartizācijas procesos un regulāri pārbaudīt to atbilstību.

Briselē, 2019. gada 30. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER

⁽¹⁶⁾ Padomes 2000. gada 29. jūnija Direktīva 2000/43/EK, ar ko ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības (OV L 180, 19.7.2000., 22. lpp.).

⁽¹⁷⁾ Padomes 2004. gada 13. decembra Direktīva 2004/113/EK, ar kuru īsteno principu, kas paredz vienlīdzīgu attieksmi pret vīriešiem un sievietēm, attiecībā uz pieeju precēm un pakalpojumiem, preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu (OV L 373, 21.12.2004., 37. lpp.).

⁽¹⁸⁾ Skatīt Kidron, Evans, Afia (2018), "Disrupted Childhood – The Cost of Persuasive Design", 5Rights Foundation.

⁽¹⁹⁾ Augsta līmeņa grupas ziņojums par digitālās pārveides ietekmi uz ES darba tirgiem, 2019. g.

⁽²⁰⁾ Padomes 1985. gada 25. jūlija Direktīva 85/374/EEK par dalībvalstu normatīvo un administratīvo aktu tuvināšanu attiecībā uz atbildību par produktiem ar trūkumiem (OV L 210, 7.8.1985., 29. lpp.).

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu**“Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam par Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūta (EIT) stratēģisko inovāciju programmu 2021.–2027. gadam: Eiropas inovācijas talanta un spējas sekmēšana”**

[COM(2019) 330 final – 2019/00152 (COD)]

un

“Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes regulai par Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūtu (pārstrādāta redakcija)”

[COM(2019) 331 final – 2019/00151 (COD)]

(2020/C 47/10)

Galvenais ziņotājs: **Antonello PEZZINI**

Apspriešanās	Eiropas Parlaments, 18.7.2019. Padome, 26.7.2019.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 173. panta 3. punkts un 304. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	vienotā tirgus, ražošanas un patēriņa specializētā nodaļa
Biroja lēmums	24.9.2019.
Pieņemts plenārsesijā	31.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	168/0/1

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) pilnībā atbalsta pārskatītajā regulā ierosināto sinerģiju starp EIT un ES daudzgadu pētniecības un inovācijas pamatprogrammu saistībā ar racionalizāciju, kas ieviesta ar programmu “Apvārsnis Eiropa”, kurā izklāstīta vienkāršota sistēma pētniecības un inovācijas jomā.

1.2. EESK ir pārliecināta, ka programmā “Apvārsnis Eiropa” paredzētā “atvērta inovācija” ar Eiropas Inovācijas padomes starpniecību piedāvās vienotu kontaktpunktu augsta potenciāla novatoriem un pastiprinās sadarbību ar ekosistēmām un uzņēmējiem sinerģijā ar EIT, kā arī novērsīs dublēšanos un pārklāšanos un nodrošinās efektīvu papildināmību, kā norādījusi Padome attiecībā uz priekšlikumu “Apvārsnis Eiropa” īstenošanas programmai (1).

1.3. Šajā saistībā EIT vajadzētu kļūt par vienu no nozīmīgākajiem mērķorientētas inovācijas virzītājiem, kas spētu risināt sabiedrības problēmas tādās jomās kā ilgtspējīgas inovācijas ekosistēmas, inovācija un uzņēmējdarbības prasmes mūžizglītības perspektīvā, augstākās izglītības iestāžu darbības efektivitātes palielināšana, jauni uz tirgu vērsti risinājumi, ar kuriem pārvarēt globālas problēmas, sinerģija un pievienotā vērtība visā programmā “Apvārsnis Eiropa”.

(1) Starpiestāžu lieta 2018/0225 (COD) – 8550/19, 15.4.2019.

1.4. EESK uzskata, ka *EIT* un tā zināšanu un inovāciju kopienām (ZIK) vajadzētu pildīt nozīmīgāku funkciju ES valstu un reģionālajā inovācijas vidē; tām vajadzētu uzlabot savas spējas, lai panāktu ciešāku un labāku koordināciju ar visiem iesaistītajiem dalībniekiem dažādos līmeņos, kā arī pastiprināt pasākumus attiecībā pret visiem uzņēmumiem neatkarīgi no to lieluma, lai īstenotu mērķi stiprināt ES uzņēmējdarbības kultūru.

1.5. EESK iesaka, ka *EIT* būtu jāsauglabā un jāstiprina tā unikālā pievienotā vērtība, jo tas ir Eiropas līderis izglītībā ar augsti specializētām prasmēm uzņēmējdarbības apgūvē (*learning by doing*), kas atklāj jaunas pasniegšanas un mācīšanās metodes un eksperimentē ar tām. *EIT* kvalitātes zīme būtu jāatzīst nozīmīgākajām starptautiskajām akreditācijas institūcijām un jāeksportē ārpus savu ZIK un to partneru loka, lai sadarbībā ar valstīm ārpus ES, Āzijas valstīm un jo īpaši ar ASV stiprinātu arvien pieaugošo inovācijas kopienas.

1.6. EESK uzskata, ka *EIT* būtu jāatbalsta tādu jaunu produktu izstrāde, kuriem raksturīga augsta komercvērtība, kurus bagātina izglītības pieredze un kuri tiek izplatīti starptautiskā mērogā pēc lietišķas ievirzes doktorantūras parauga. Tas neapšaubāmi sekmētu jaunu tirdzniecības partneru plašāku un aktīvāku iesaistišanos ZIK darbībā.

1.7. Lai labāk iesaistītu MVU, ZIK būtu jāizpēta jaunas metodes, kā izmantot un veicināt "tuvuma efektu", jo īpaši iesaistot teritoriālos centrus, kuri reģionālajiem un vietējiem dalībniekiem kalpotu par piekļuves punktu globālās inovācijas platformām.

1.8. Gan *EIT*, gan katrai ZIK būtu jāizstrādā sava uzņēmējdarbības un attīstības finansēšanas stratēģija, lai atbalstītu inovatīvu uzņēmumu konsolidāciju. Būtu jāstiprina arī tīklu veidošana ar finanšu pasauli un riska kapitāla fondiem.

1.9. EESK iesaka ZIK izvietojumā vairāk ievērot ģeopolitisko līdzsvaru un labāk aptvert ES teritoriju, sākot ar ZIK "Kultūras un radošās nozares", arī ar mērķi aptvert Adrijas jūras/Balkānu reģiona un Ķīnas teritorijas.

1.10. Attiecībā uz ierosināto lēmumu par stratēģisko inovāciju programmu (SIP) 2021.–2027. gadam EESK uzskata, ka procesā būtu jāievēro visaptveroša pieeja un tam jāaptver visu veidu partnerības (vienādranga partnerību (P2P), publisko un privāto partnerību (PPP), *EIT*-ZIK, NJT-pamatiniciatīvas (*Flagships*)), kā prasīts Padomes secinājumos, lai nodrošinātu pilnīgu pārskatu par to, kas tiek darīts, izmantojot partnerības, un lai sasniegtu politikas mērķus.

1.11. EESK kopumā atbalsta stratēģisko inovāciju programmu, kas aprakstīta ierosinātā lēmuma pielikumā, tiktāl, ciktāl ierosinātie pasākumi tiks pilnībā saskaņoti ar programmas "Apvārsnis Eiropa" stratēģisko plānu, ko minēts EP un Padomes kopējā nostājā attiecībā uz 9. pamatprogrammu ⁽²⁾.

1.12. EESK atzinīgi vērtē paziņoto apņemšanos, ka "*EIT* arī turpmāk centīsies panākt vienkāršošanu, lai mazinātu nevajadzīgu administratīvo slogu ZIK, ļaujot tām ātri un efektīvi īstenot gada uzņēmējdarbības plānu un daudzgadu stratēģiju".

1.13. EESK uzskata, ka *EIT* ir jāsaģatavo ziņojums par visiem sekmīgajiem inovatīvajiem produktiem, kas laisti tirgū tā desmitiem gadu ilgajā pieredzē (*value for money*).

1.14. EESK arī uzskata, ka ir svarīgi šādi aspekti: pārskatu sniegšana un uzraudzība, izmantojot precīzus ietekmes rādītājus; ZIK operatīvās darbības novērtējums; faktiskie sasniegumi; rezultāti un panākumi mērķu sasniegšanā saskaņā ar programmas "Apvārsnis Eiropa" pamatnostādņēm.

2. Ievads

2.1. Eiropas grūtības pārvērst izgudrojumus tirgojamās produktos un pakalpojumos ir likušas Eiropas Savienībai pārskatīt savu pētniecības politiku un censties labot savu nespēju izcilību fundamentālos zinātnes pētījumos nekavējoties pārveidot uz tirgu orientētā inovācijā.

⁽²⁾ Starpiestāžu lieta 2018/0224 (COD) – 7942/19, 27.3.2019.

2.2. Eiropas Inovāciju un tehnoloģijas institūtu (*EIT*), par kuru EESK jau ir paudusi viedokli ⁽³⁾, Eiropas Savienība izveidoja 2008. gadā, lai stiprinātu savas inovācijas spējas, un tas ir vērtējams kā neatņemama Eiropas pētniecības un inovācijas pamatprogrammas daļa.

2.3. Pašlaik *EIT* ir vislielākā integrētā inovāciju ekosistēma Eiropā. Tas apvieno uzņēmējdarbības partnerus, pētniecības un izglītības iestādes un atbalsta ZIK. Šīs kopienas pārstāv plašu Eiropas partnerattiecību klāstu, kas spēj gan risināt īpašas globālas problēmas, gan stiprināt attīstības ekosistēmas, veicinot izglītības integrāciju ar pētniecību, lai radītu inovācijai labvēlīgu vidi un stimulētu inovatīvu uzņēmumu izveidi, saskaņotā veidā papildinot Eiropas Inovācijas padomes ieguldījumu.

2.4. Savukārt pašreizējā 2014.–2020. gada pamatprogramma “Apvārsnis 2020” tiešā veidā finansē inovāciju ar jauniem publiskiem instrumentiem, kas ieviesti, lai veicinātu Eiropas inovāciju un vēl vairāk mudinātu uzņēmumus piedalīties inovācijas darbībās, tādās kā publiskā un privātā sektora partnerības, piemēram, kopīgās tehnoloģiju ierosmēs (KTI); aizdevumu un garantiju shēmās, piemēram, RDFM; un riska kapitāla fondos, piemēram, straujas izaugsmes un inovatīvu MVU mehānismā (*GIF*) ⁽⁴⁾.

2.5. Ar budžetu, kas pārsniedz 300 miljonus EUR laikposmam no 2008. līdz 2013. gadam, 2,7 miljardus EUR laikposmam no 2014. līdz 2020. gadam un 3,1 miljardu EUR – no 2021. līdz 2027. gadam, ETI uzņēmies pildīt nozīmīgu lomu saistībā ar stratēģiju “Eiropa 2020” ⁽⁵⁾.

2.6. *EIT* mērķis ir uzlabot inovācijas procesus, integrējot apmācību un uzņēmējdarbību ar pētniecību un inovāciju ar skaidru mērķi, proti, koncentrēties uz taustāmiem rezultātiem un konkrētiem ieguvumiem ⁽⁶⁾.

2.7. *EIT* darbojas, izmantojot ZIK: tās ir Eiropas liela mēroga partnerības, kas risina īpašus sociālos jautājumus, apvienojot organizācijas no izglītības, pētniecības un uzņēmējdarbības jomām. *EIT* piešķir dotācijas ZIK, un tam ir jāuzrauga to darbība, nodrošinot efektīvu kontroli un rezultātu izplatīšanu.

2.8. *EIT* patlaban ir integrēts programmā “Apvārsnis Eiropa” kā trešā pīlāra (Inovatīva Eiropa) daļa, taču būtu jārada arī sinerģija un papildināmība ar pārējiem programmas komponentiem ⁽⁷⁾. ZIK kā neatņemama *EIT daļa* tiek uzskatītas par “institucionalizētām Eiropas partnerībām”.

2.9. Konkrēti, *EIT* vispārējie mērķi izpaužas tā darbības jomās, kā noteikts programmā “Apvārsnis Eiropa”, kurā ir definēti arī Eiropas partnerību, tostarp ZIK-*EIT*, atlases, ieviešanas, uzraudzības, novērtēšanas un izbeigšanas kritēriji.

2.9.1. Ir jāmin galvenās darbības jomas:

- stiprināt ilgtspējīgas inovācijas ekosistēmas visā Eiropā,
- veicināt uzņēmējdarbības un inovācijas prasmju attīstību mūžizglītības perspektīvā,
- atbalstīt pārmaiņas virzībā uz universitāšu uzņēmējdarbības kultūru,
- ieviest tirgū jaunus risinājumus, lai reaģētu uz sabiedrības globālajām problēmām.

⁽³⁾ OV C 161, 13.7.2007., 28. lpp., OV C 181, 21.6.2012., 122. lpp., OV C 62, 15.2.2019., 33. lpp.

⁽⁴⁾ KTI – kopīgas tehnoloģiju ierosmes, kas ieviestas, lai labāk apmierinātu rūpniecības vajadzības konkrētās pētniecības jomās. Tās ir neatkarīgas ES struktūras ar nozares un – dažos gadījumos – arī ar dalībvalstu līdzdalību. RDFM – riska dalīšanas finanšu mehānisms tika izveidots, lai uzlabotu pētnieku piekļuvi aizdevumu finansējumam, jo īpaši augstāka riska ieguldījumiem pētniecībā, tehnoloģiju attīstībā un inovācijā. Straujas izaugsmes un inovatīvu MVU mehānisms (*GIF*) – instruments inovatīviem un strauji augošiem MVU konkurētspējas un inovācijas programmas satvarā, kas nodrošina riska kapitālu inovatīviem MVU un MVU ar augstu izaugsmes potenciālu.

⁽⁵⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (ES) Nr. 1292/2013 (2013. gada 11. decembris), ar ko groza Regulu (EK) Nr. 294/2008 par Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūta izveidi (OV L 347, 20.12.2013., 174. lpp.) 3. pants.

⁽⁶⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 11. decembra Lēmums Nr. 1312/2013 par Eiropas inovāciju un tehnoloģiju institūta (*EIT*) stratēģisko inovāciju programmu: *EIT* ieguldījums inovācijas veicināšanā Eiropā (OV L 347, 20.12.2013., 892. lpp.).

⁽⁷⁾ Sk. 1. zemsvirtras piezīmi.

2.10. EIT darbojas kā decentralizēta ES struktūra. Tā galvenā mītne atrodas Budapeštā. EIT nav pētniecības centrs un tieši nevicina atsevišķu projektu finansēšanu, bet piedāvā dotācijas ZIK.

2.11. ZIK tiek atlasītas, izmantojot atklātu uzaicinājumu, pamatojoties uz prioritārām tēmām, kurām ir liela sociālā ietekme. Pašlaik EIT pārrobežu partnerībās atbalsta 8 ZIK, kas apvieno uzņēmumus, universitātes un pētniecības centrus ⁽⁸⁾.

2.12. Katras ZIK mērķis ir stiprināt inovācijas spējas, pārvaldot līdzsvarotu darbību portfeli trīs sektoros:

- projekti, kas atbalsta inovāciju un kuru mērķis ir atbalstīt un attīstīt jaunus produktus, pakalpojumus un inovatīvus risinājumus,
- izglītība, inovatīvas izglītības un apmācības programmas, ko katra ZIK piedāvā augstākā līmeņa akadēmiskās izglītības programmās (MSc/PhD); pārvaldības/profesionālās pilnveides kursi; mūžizglītības moduļi; vasaras skolas ar EIT kvalitātes zīmi,
- uzņēmumu izveidošanas un atbalsta pasākumi ar programmām jaunuzņēmumiem, lai palīdzētu uzņēmējiem un potenciālajiem uzņēmējiem pārvērst viņu idejas sekmīgās darbībās, galvenokārt koncentrējoties uz piekļuvi tirgum, tīklu finansēšanu, mentorēšanu un apmācību.

2.13. Vienlaikus katra ZIK savas izpratnes veicināšanas stratēģijas ietvaros ir apņēmusies veikt izpratnes veidošanas, komunikācijas un izplatīšanas pasākumus, to skaitā reģionālās inovācijas shēmas (RIS) izstrādī ciešā sinerģijā ar EIT.

2.14. EESK jau ir uzsvērusi, ka ZIK būtu jāgarantē dažādu Eiropas valstu pārstāvība attiecībā uz "jaunrades centru atrašanās vietu" un būtu jāstiprina "uzņēmējdarbība, ko veicina akadēmiskais pilārs" ⁽⁹⁾.

2.15. EESK arī norāda uz "zināmu ZIK koncentrāciju" nelielā skaitā valstu un vēlētos, "lai konkrēti pasākumi tiktu veikti ar mērķi pēc iespējas lielākā skaitā dalībvalstu izveidot saikni ar laboratorijām, uzņēmumiem un pētniecības iestādēm" ⁽¹⁰⁾.

2.16. Savukārt EP aicināja Komisiju saglabāt ZIK pašreizējā EIT struktūrā, uzsverot pārredzamības un plašas ieinteresēto personu iesaistīšanas nozīmi, un "analizēt to, kā EIT un ZIK var mijiedarboties ar Eiropas Inovācijas padomi (EIC)" ⁽¹¹⁾.

2.17. No Revīzijas palātas ziņojuma EP arī atzīmēja, ka ZIK nav pilnībā izmantojušas institūta piešķirtās subsīdijas, galvenokārt tāpēc, ka uzņēmējdarbības plāni nav īstenoti pilnībā ⁽¹²⁾. Turklāt ES Revīzijas palātas īpašajā ziņojumā par EIT tika norādīts, ka institūta sarežģītā darbības sistēma, kurā ir vairākas nepilnības, un pārvaldības problēmas ir nelabvēlīgi ietekmējušas tā vispārējo efektivitāti.

2.18. Padome no savas puses ir atzinusi stratēģisko partnerību un tādu iniciatīvu kā EIT un Marijas Sklodovskas-Kirī vārdā nosauktās darbības ⁽¹³⁾ pierādīto pievienoto vērtību un nolīgumā par turpmāko programmu "Apvārsnis Eiropa" trešajā pilārā (Inovatīvā Eiropa) uzmanība tiks koncentrēta uz progresīvu un nozīmīgu inovāciju veicināšanu, izveidojot Eiropas Inovācijas padomi. Tā darbosies kā vienas pieturas aģentūra augsta potenciāla novatoriem ⁽¹⁴⁾.

⁽⁸⁾ EIT Climate-KIC: *Drivers of climate innovation in Europe and beyond*; EIT Digital: *For a strong, digital Europe*; EIT Food: *EIT Food connects businesses, research centres, universities and consumers*; EIT Health: *Together for healthy lives in Europe*; EIT InnoEnergy: *Pioneering change in sustainable Energy*; EIT Manufacturing: *Strengthening and increasing the competitiveness of Europe's manufacturing*; EIT RawMaterials: *Developing raw materials into a major strength for Europe*; EIT Urban Mobility: *Smart, green and integrated transport*.

⁽⁹⁾ OV C 62, 15.2.2019., 33. lpp.

⁽¹⁰⁾ OV C 181, 21.6.2012., 122. lpp.

⁽¹¹⁾ Eiropas Parlamenta 2017. gada 13. jūnija rezolūcija par pamatprogrammas "Apvārsnis 2020" īstenošanas novērtējumu, ņemot vērā tās starpposma novērtējumu un priekšlikumu 9. pamatprogrammai (OV L 331, 18.9.2018., 30. lpp.).

⁽¹²⁾ Eiropas Parlamenta 2019. gada 26. marta Rezolūcija (ES) 2019/1483 ar konstatējumiem, kas ir neatņemama daļa no lēmuma par Eiropas Inovāciju un tehnoloģiju institūta (EIT) 2017. finanšu gada budžeta izpildes apstiprināšanu (OV L 249, 27.9.2019., 229. lpp.).

⁽¹³⁾ Padomes secinājumi par virzību uz redzējumu par Eiropas izglītības telpu (23.5.2018.).

⁽¹⁴⁾ ES Padome, paziņojums presei, 27.3.2019.

3. Eiropas Komisijas priekšlikumi

3.1. Priekšlikumu mērķis ir nodrošināt lielāku ZIK atvērtību un pārredzamību un *EIT* darbības saskaņošanu ar nākamo ES pētniecības un inovāciju programmu (2021.–2027. gadam) un jo īpaši ar ierosināto pieeju Eiropas partnerībām programmas “Apvārsnis Eiropa” satvarā, lai vēl vairāk stiprinātu ES inovācijas potenciālu.

3.2. Tiek uzskatīts, ka ar ierosināto dotāciju piešķirumu 3 miljardu EUR apmērā, ar 600 miljonu EUR (+ 25 %) palielinājumu salīdzinājumā ar pašreizējo stratēģisko inovāciju programmu (2014.–2020. gadam), *EIT* varētu efektīvi finansēt pašreizējos pasākumus un jaunas ZIK un atbalstīt 750 augstākās izglītības iestāžu inovācijas spējas.

3.3. *EIT* būtu jāīsteno darbības, kuru mērķis ir:

- stiprināt ilgtspējīgas inovācijas ekosistēmas visā Eiropā,
- veicināt uzņēmējdarbības un inovācijas prasmju attīstību mūžizglītības perspektīvā un atbalstīt ES augstākās izglītības iestāžu pārveidi uzņēmējdarbības virzienā,
- ieviest tirgū jaunus risinājumus, lai reaģētu uz globālajām problēmām.

3.4. Ierosinātās *EIT* regulas pārstrādāšanas ⁽¹⁵⁾ mērķis ir nodrošināt lielāku juridisko skaidrību un labāku saskaņotību ar ES pētniecības un inovācijas pamatprogrammu, izmantojot jaunu juridisko pamatu, kā arī ieviest vienkāršotu *EIT* finansēšanas modeli, lai veicinātu efektīvākas papildu publiskās un privātās investīcijas un stiprinātu *EIT* administratīvo struktūru.

3.5. Ierosinātajā lēmumā par stratēģisko inovāciju programmu (SIP) laikposmam no 2021. līdz 2027. gadam, kam jābūt saskaņotai ar programmu “Apvārsnis Eiropa” pētniecības un inovāciju pamatprogrammu, izklāstītie mērķi ir šādi:

- palielināt ZIK ietekmi reģionālajā līmenī, izmantojot nostiprinātus *EIT* tīklus, iesaistot lielāku skaitu augstākās izglītības iestāžu, uzņēmumu un pētniecības organizāciju, saistībā ar reģionālajām pārdomātās specializācijas stratēģijām,
- paaugstināt augstākās izglītības inovācijas spējas,
- veidot jaunas ZIK. *EIT* izveidos divas jaunas ZIK, kas izraudzītas programmas “Apvārsnis Eiropa” prioritātēm visatbilstošākajās nozarēs. Pirmā pievērsīsies kultūras un radošajām nozarēm, bet otra tiks noteikta vēlāk – 2025. gadā.

4. Vispārīgas piezīmes

4.1. EESK atzinīgi vērtē *EIT* lomu ES konkurētspējas veicināšanā, kas izpaužas, sniedzot atbalstu inovācijas ekosistēmai, ciktāl institūts ir spējis dot ieguldījumu tā dēvētās “zinību triādes” attīstībā.

4.2. EESK ir pārliecināta, ka “atvērtā inovācija” ar Eiropas Inovācijas padomes starpniecību piedāvās vienotu kontaktpunktu augsta potenciāla novatoriem un pastiprinās sadarbību ar ekosistēmām un inovatīvos procesos iesaistītiem uzņēmējiem.

4.3. Šajā saistībā *EIT* vajadzētu kļūt par vienu no nozīmīgākajiem mērķorientētas inovācijas virzītājiem, lai risinātu sabiedrības problēmas tādās jomās kā

- ilgtspējīgas inovācijas ekosistēmas visā Eiropā,
- inovācija un uzņēmējdarbības prasmes mūžizglītības perspektīvā, augstākās izglītības iestāžu spēju paaugstināšana,
- jauni risinājumi, kas ieviešami tirgū, lai risinātu globālas problēmas,
- sinerģija un pievienotā vērtība visā programmā “Apvārsnis Eiropa”.

⁽¹⁵⁾ Regula (ES) Nr. 1292/2013.

4.4. *EIT* un *ZIK* būtu jāuzņemas arvien nozīmīgāka loma ES inovācijas vidē valstu un reģionu līmenī, un tām būtu jāstiprina savas spējas, lai ciešāk un labāk koordinētu darbību ar visām ieinteresētajām personām.

4.5. *EIT* vajadzētu būt vēršam uz visiem uzņēmumiem neatkarīgi no to lieluma un uzlabot ES uzņēmējdarbības kultūru, iesaistot visus sociālos partnerus, izveidot sinerģiju ar Eiropas Inovācijas padomi (*EIC*) un piešķirt pievienoto vērtību daudziem programmas “Apvārsnis Eiropa” projektiem.

4.6. *EESK* uzskata, ka *EIT* un *ZIK* prioritāri būtu jāpievēršas gan sistemātiskai kontaktu stiprināšanai starp lieliem un vidējiem uzņēmumiem, kas darbojas *ZIK*, gan jauniem un jaunuzņēmumiem, kas iesaistīti *ZIK* iniciatīvās.

4.7. *EIT* un *ZIK* būtu jāizstrādā savas stratēģijas, kuru mērķis ir finansēt uzņēmumus, lai atbalstītu inovatīvu uzņēmumu stiprināšanu, izmantojot atbilstošas saites ar finanšu pasauli un riska kapitāla fondiem.

4.8. *EESK* uzskata, ka *EIT* finansiālajam atbalstam jābūt līdzsvarā ar nozares lielumu, veidu un attīstības pakāpi. Maziem un vidējiem uzņēmumiem ir lielākas grūtības, kad tie saskaras ar normatīvo slogu, un tie ir finansiāli jāatbalsta.

4.9. Lai labāk iesaistītu MVU, *ZIK* būtu jāizpēta veidi, kā izmantot un veicināt “tuvuma efektu”, jo īpaši izmantojot teritoriālos centrus, kuri reģionālajiem un vietējiem dalībniekiem kalpotu par piekļuves punktu globālās inovācijas platformām, nodrošinot MVU paredzētas struktūras un atbalstu.

4.10. *EESK* uzskata, ka teritoriālie centri ir *ZIK* nākotnes pamatelementi. Integrācija vietējās inovāciju sistēmās un efektīva “vārtiņa” funkcija attiecībā uz ārējiem partneriem ir divi būtiski aspekti *ZIK* turpmākajai finanšu ilgtspējai.

4.11. Būtu jāpalielina *ZIK* atvērtība un pārredzamība. *ZIK* partneru (pilnīgs partneris, asociēts partneris utt.) atlases procedūras un kritēriji būtu jāpublisko. Noteikumiem par darbību/projektu atlasī (piemēram, attiecībā uz inovācijas priekšlikumiem) vajadzētu būt plaši pieejamiem un izplatītiem visā ES, un neatkarīgām struktūrām būtu jāievieš un jāuzrauga atbilstoši atgriezeniskās saites mehānismi.

4.12. *EESK* iesaka, ka *EIT* būtu jāsauglabā un jāstiprina tā unikālā pievienotā vērtība, jo tas ir Eiropas līderis izglītībā ar augsti specializētām prasmēm uzņēmējdarbības izglītībā, un jāattīsta prasmes mācīties uz vietas jeb darot (*learning by doing*). *EIT* kvalitātes zīme būtu jāatzīst nozīmīgākajām starptautiskajām akreditācijas institūcijām.

4.13. *EESK* uzskata, ka *EIT* būtu jāatbalsta tādu jaunu produktu izstrāde, kuriem ir izteikta komerciāla klātbūtne, kas ir integrēta starptautiskā izglītības pieredzē pēc lietišķas ievirzes doktorantūras parauga.

4.13.1. *EESK* pilnībā atbalsta *EIT* saskaņošanu ar pārskatītajā regulā ierosināto ES daudzgadu pētniecības un inovācijas pamatprogrammu programmas “Apvārsnis Eiropa” un ierosināto Eiropas partnerību ietvaros.

4.14. Pēc *EESK* domām, būtu lietderīgi vēl vairāk vienkāršot gan *EIT* darbību, kura pārvaldība ir jānostiprina, gan *ZIK* darbību –, kurām būtu jāievēro tie paši noteikumi un jāsniedz gada ziņojumi un jāpieņem daudzgadu uzņēmējdarbības plāni, nevis tikai gada plāni.

4.15. *EESK* uzsver, ka, reaģējot uz ES Revīzijas palātas konstatējumiem, ir efektīvi jāuzlabo daži *EIT* modeļa pamatelementi, kas nav pietiekami izstrādāti, lai nodrošinātu, ka tas darbojas kā efektīva un inovatīva publiska sistēma.

4.16. Attiecībā uz ierosināto lēmumu par stratēģisko inovāciju programmu (SIP) laikposmam no 2021. līdz 2027. gadam, EESK uzskata, ka procesā jāievēro visaptveroša pieeja un jāaptver visu veidu pašreizējās partnerības (P2P, PPP, EIT -ZIK, NJT-pamatiniciatīvas), kā prasīts Padomes secinājumos.

Briselē, 2019. gada 31. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER*

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Padomes direktīvai, ar ko attiecībā uz aizsardzības pasākumiem Savienības satvarā groza Direktīvu 2006/112/EK par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu un Direktīvu 2008/118/EK par akcīzes nodokļa piemērošanas vispārēju režīmu”

[COM(2019) 192 final – 2019/0096 (CNS)]

(2020/C 47/11)

Ziņotājs: **Benjamin RIZZO**

Apspriešanās	Eiropas Savienības Padome, 13.5.2019.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 113. pants
Atbildīgā specializēta nodaļa	Ekonomikas un monetārās savienības, ekonomiskās un sociālās kohēzijas specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	17.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	204/2/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK izprot Komisijas mērķi nodrošināt, ka PVN jomā attieksme pret dalībvalstu bruņotajiem spēkiem, kas sadarbojas Savienības satvarā, ir tāda pati kā pret Eiropas Savienībā izvietotajiem NATO bruņotajiem spēkiem, kuriem jau piemēro atbrīvojumu no PVN. Centieni nodrošināt bruņotajiem spēkiem vienlīdzīgus apstākļus ir saprotami.

1.2. EESK saprot, kāpēc kopš 2000. gada ir izveidotas zināmas ES struktūras, kas administrē ES drošībai un aizsardzībai izmantotos bruņotos spēkus. Tā kā tagad darbojas par aizsardzību atbildīgs ģenerāldirektors, šīs struktūras tiks labāk izmantotas un pārraudzītas.

1.3. EESK atzīmē, ka divi Komisijas priekšlikumā minētie nosacījumi atbrīvojumam no PVN ir, pirmkārt, tas, ka bruņotie spēki ir izvietoti ārpus savas dalībvalsts, un, otrkārt, tas, ka tie piedalās Eiropas aizsardzības pasākumos.

1.4. EESK piekrīt, ka jaunais izņēmums netiek attiecināts uz dažām jomām. It īpaši runa ir par tādām jomām kā drošības nolūki, humanitārie un glābšanas uzdevumi un gadījumi, kad tiek izmantota solidaritātes klauzula. Tāpēc atbrīvojumi no PVN attiecas kopumā tikai uz “militārām operācijām” šaurā izpratnē.

1.5. EESK ierosina, ka valstu nodokļu iestādēm būtu jāizmanto viena sistēma jauno atbrīvojumu piemērošanai. Tāpēc Komiteja iesaka Komisijai iesaistīt savu PVN kontroles grupu un izveidot īpašu sistēmu, kurā no PVN atbrīvotie rēķini, ko piegādātāji izdevuši bruņotajiem spēkiem, būs jāreģistrē, lai varētu izmantot Komisijas priekšlikumā paredzēto atbrīvojumu. Šādā veidā vienāda sistēma tiks izmantota visās dalībvalstīs.

1.6. EESK uzskata, ka būtu labāk jāaprēķina informācija par Komisijas priekšlikumā paredzēto izņēmumu radītajām izmaksām/ieguvumiem, lai drīzumā būtu pieejams ticamāks ziņojumu par šādiem atbrīvojumiem. Tas veicinās labāku un pārredzamāku ziņošanu dalībvalstīm un sabiedrībai kopumā.

2. Komisijas priekšlikums

2.1. Savā 2019. gada 24. martā publicētajā priekšlikumā Padomes direktīvai, ar ko attiecībā uz aizsardzības pasākumiem Savienības satvarā groza Direktīvu 2006/112/EK ⁽¹⁾ par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu un Direktīvu 2008/118/EK ⁽²⁾ par akcīzes nodokļa piemērošanas vispārēju režīmu, Eiropas Komisija nāca klajā ar plānu atbrīvot no pievienotās vērtības nodokļa (PVN) un akcīzes nodokļa preču un pakalpojumu piegādes bruņotajiem spēkiem, kad tie ir izvietoti ārpus savas dalībvalsts un piedalās Eiropas aizsardzības pasākumos.

2.2. Saskaņā ar Padomes Direktīvas 2006/112/EK par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu 2. pantu PVN piemērošanas joma ietver jebkādu preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu, ko par atļidzību kādas dalībvalsts teritorijā veic nodokļa maksātājs, un jebkādu preču importu Eiropas Savienībā.

2.3. Direktīvā ir iekļauts saraksts ar kopīgiem PVN atbrīvojumiem, lai nodrošinātu, ka ES pašu resursi tiek iekasēti vienādi visās dalībvalstīs. Pašlaik atbrīvojumu sarakstā nav iekļauta preču piegāde un pakalpojumu sniegšana drošības un aizsardzības nolūkos. Tādēļ bruņotajiem spēkiem piegādātajām precēm un sniegtajiem pakalpojumiem un bruņoto spēku importētajām precēm tiek piemērots PVN.

2.4. Savukārt PVN direktīva pašlaik paredz atbrīvojumu attiecībā uz piegādēm jebkuras dalībvalsts, kura ir Ziemeļatlantijas Līguma puse, bruņotajiem spēkiem, kas piedalās kopējā aizsardzības pasākumā ārpus savas valsts. Šāds atbrīvojums tika noteikts, lai aptvertu situācijas, kurās *ieņēmumu un izdevumu plūsma ir pārtraukta, jo PVN par šādām piegādēm parasti rada ieņēmumus tajā valstī, kurā bruņotie spēki ir izvietoti, nevis to izcelsmes valstī.*

2.5. Padomes Direktīvā 2008/118/EK par akcīzes nodokļa piemērošanas vispārēju režīmu noteikts līdzīgs atbrīvojums no akcīzes nodokļa attiecībā uz tādu akcīzes preču pārvietošanu, kas paredzētas jebkuras Ziemeļatlantijas Līguma organizācijas (NATO) dalībvalsts bruņotajiem spēkiem.

2.6. Saskaņā ar ES tiesību aktiem akcīzes nodokļus piemēro alkoholiskajiem dzērieniem, tabakas izstrādājumiem un energoproduktiem (degvielai un kurināmajam, piemēram, benzīnam un dīzeļdegvielai, elektroenerģijai, dabasgāzei un akmeņoglēm). Nodokļu struktūra un minimālās likmes ir saskaņotas ES līmenī.

2.7. Atbrīvojums NATO aizsardzības pasākumiem ir noteikts gan ar PVN direktīvu (kopš 1977. gada), gan ar Akcīzes nodokļa direktīvu (kopš 1993. gada), savukārt attiecībā uz piegādēm, kas saistītas ar kopējiem aizsardzības pasākumiem ES satvarā, pašlaik nav nekāda atbrīvojuma.

2.8. Kopējā drošības un aizsardzības politika (KDAP) ⁽³⁾, kas 2000. gadā tika aizsākta kā Eiropas drošības un aizsardzības politika (EDAP), ir svarīgs instruments kopējas Savienības aizsardzības politikas pakāpeniskai izstrādei. Būtisku ieguldījumu KDAP attīstībā ir devis Lisabonas līgums: ar to *inter alia* tika izveidots Eiropas Ārējās darbības dienests (EĀDD), lai visu pienākumu veikšanā atbalstītu Savienības Augsto pārstāvi ārlietās un drošības politikas jautājumos, tostarp KDAP.

2.9. Līgums par Eiropas Savienību (LES) ietver arī savstarpējās palīdzības klauzulu un ļauj dalībvalstīm stiprināt militāro sadarbību, izmantojot pastāvīgo strukturēto sadarbību (PESCO) ⁽⁴⁾.

⁽¹⁾ Padomes Direktīva 2006/112/EK par kopējo pievienotās vērtības nodokļa sistēmu (OV L 347, 11.12.2006., 1. lpp.).

⁽²⁾ Padomes Direktīva 2008/118/EK par akcīzes nodokļa piemērošanas vispārēju režīmu, ar ko atceļ Direktīvu 92/12/EEK (OV L 9, 14.1.2009., 12. lpp.).

⁽³⁾ Kopējā drošības un aizsardzības politika (KDAP) ir Savienības kopējās ārpolitikas un drošības politikas (KĀDP) daļa. KDAP pamati ir izklāstīti Līgumā par Eiropas Savienību (LES). Tā 41. pantā noteikta KĀDP un KDAP finansēšanas kārtība, šī politika sīkāk aprakstīta V sadaļas 2. nodaļas 2. iedaļas ("Noteikumi attiecībā uz kopējo drošības un aizsardzības politiku") 42.–46. pantā, kā arī 1., 10. un 11. protokolā un 13. un 14. deklarācijā. Eiropas Parlamenta īpaša loma saistībā ar KĀDP un KDAP ir aprakstīta LES 36. pantā.

⁽⁴⁾ PESCO noteikumi paredzēti Līguma par Eiropas Savienību (LES) 46. pantā un 10. protokolā par pastāvīgu strukturētu sadarbību, kas izveidota ar LES 42. panta 6. punktu.

2.10. ES Militārā komiteja (ESMK) ⁽⁵⁾, kas izveidota 2001. gadā, ir Padomes augstākā militārā struktūra, kas "vada visus ES militāros pasākumus un konsultē par KDAP ietvaros veikto militāro misiju un operāciju plānošanu un izpildi, kā arī par militāro spēju attīstību".

2.11. 2016. gada jūnijā ar globālo stratēģiju attiecībā uz Eiropas Savienības ārpolitiku un drošības politiku (ESGS) ⁽⁶⁾ izveidoja pamatu KDAP turpmākajai attīstībai virzībā uz trim galvenajām prioritātēm: reaģēšana uz ārējiem konfliktiem un krīzēm, partneru spēju veidošana un Savienības un tās iedzīvotāju aizsardzība.

2.12. Komisija un Augstā pārstāve 2018. gada martā nāca klajā ar kopīgu paziņojumu "Par Militārās mobilitātes rīcības plānu" ⁽⁷⁾. Minētajā rīcības plānā atzīts, ka "uz aizsardzības jomas pasākumiem jāattiecinā vienlīdzīgs režīms, lai samazinātu administratīvo slodzi, tā izvairoties no militārās mobilitātes aizkavēšanas".

2.13. Konkrētāk, kopīgajā paziņojumā ir norādīts: "Militārās mobilitātes veicināšana skar arī pastāvošos noteikumus par pievienotās vērtības nodokli. Aizsardzības jomas pasākumi un īpaši militārā mobilitāte rada nepieciešamību sagādāt, piemēram, materiālus apmācībai un mācībām, izmitināšanu, provīziju un ēdināšanas pakalpojumus, degvielu utt. Principā tādām piegādēm piemērojams pievienotās vērtības nodoklis. Īpašajā militārās mobilitātes darba grupā dalībvalstis norādīja, ka uz aizsardzības jomas pasākumiem jāattiecinā vienlīdzīgs režīms, lai samazinātu administratīvo slodzi, tā izvairoties no militārās mobilitātes aizkavēšanas un izmaksām un nodrošinot dalībvalstīm stimulu sadarboties."

2.14. Ņemot vērā šādu prasību, izskatāmais Komisijas priekšlikums ir vērst uz to, lai PVN režīma un akcīzes nodokļa atbrīvojuma piemērošanu Savienības satvarā īstenotajiem aizsardzības pasākumiem, cik vien iespējams, pielīdzinātu šādu atbrīvojumu piemērošanai NATO bruņotajiem spēkiem. Saskaņā ar priekšlikumu KDAP pasākumi, uz kuriem attiektos atbrīvojumi, ir šādi: i) militārās misijas un operācijas; ii) kaujas vienības; iii) savstarpēja palīdzība. Turklāt atbrīvojumi aptvertu arī PESCO un EAA darbības.

2.15. Jāatzīmē, ka saskaņā ar Komisijas priekšlikumu preču piegādi un pakalpojumu sniegšanu bruņotajiem spēkiem un civilajam personālam, kas tos pavadā, var atbrīvot no nodokļa tikai tad, ja šie spēki piedalās aizsardzības pasākumā, kuru veic, lai īstenotu Savienības darbību saskaņā ar KDAP.

2.16. Tāpēc atbrīvojumi neattiecas uz bruņoto spēku izvietojumu vienīgi drošības nolūkos, humanitārajam un glābšanas uzdevumiem vai gadījumiem, kad tiek izmantota LESD 222. pantā paredzētā solidaritātes klauzula, neskarot aizsardzības aspektus.

2.17. Saskaņā ar piesardzīgām aplēsēm no kopējiem aizsardzības izdevumiem 5,3 miljardu EUR apmērā aptuveni 530 miljonus EUR veido ārpakalpojumi, uz kuriem attieksies Komisijas priekšlikums, kas visām dalībvalstīm kopā varētu radīt iespējamu PVN ieņēmumu zaudējumu aptuveni 80 miljonu EUR apmērā (pieņemot, ka vidējā PVN likme ir 18 %).

2.18. Akcīzes nodokļu jomā galvenajiem produktiem, uz kuriem attiecas atbrīvojums, vajadzētu būt energoproduktiem un elektroenerģijai. Tāpat kā attiecībā uz PVN, var pieņemt, ka nākotnē aptuveni 10 % no šādām izmaksām būs atbrīvoti no akcīzes nodokļa. Tomēr nav pieejami dati, kas nodrošinātu pamatu kvantitatīvas ietekmes aprēķināšanai.

2.19. Dalībvalstīm vēlākais līdz 2022. gada 30. jūnijam jāpieņem un jāpublicē normatīvie un administratīvie akti, kas vajadzīgi, lai izpildītu jaunā regulējuma prasības, un minēto aktu teksts jādarā zināms Komisijai.

3. Vispārīgas un īpašas piezīmes

3.1. Komisijas priekšlikums papildina 2016. gada PVN rīcības plānu, ar ko modernizē PVN sistēmu, izveidojot vienkāršāku, pret krāpšanu drošāku un uzņēmējdarbībai labvēlīgāku modeli. Tāpēc iepriekšminētie grozījumi, kas attiecas uz militāro jomu, tiek iekļauti plašākā reformā un jau no paša sākuma kļūs par jaunās sistēmas daļu. Tādējādi tiks novērsta visas iespējamās problēmas, kas saistītas ar turpmākām izmaiņām jau izveidotā sistēmā.

⁽⁵⁾ Eiropas Savienības Militārā komiteja (ESMK) ir augstākā militārā struktūra, kas izveidota Padomes ietvaros (Padomes 2001. gada 22. janvāra Lēmums par Eiropas Savienības Militārās komitejas izveidi).

⁽⁶⁾ Kopīgs redzējums, kopīga rīcība — stiprāka Eiropa. Globāla Eiropas Savienības ārpolitikas un drošības politikas stratēģija.

⁽⁷⁾ Kopīgs paziņojums Eiropas Parlamentam un Padomei "Militārās mobilitātes uzlabošana Eiropas Savienībā" (JOIN(2017) 41 final).

3.2. Komisijas priekšlikums, ieviešot jaunu izņēmumu, maina pašreizējo sarakstu, kas noteikts Direktīvā 2006/112/EK. Šāda būtiska grozījuma mērķis ir PVN jomā radīt vienlīdzīgus konkurences apstākļus NATO operācijām, no vienas puses, un darbībām, ko kopīgi veic ES dalībvalstu militārie spēki, no otras puses. Šādi tiks panākta konsekvence un atbrīvojuma darbības joma attiecībā uz Savienības aizsardzības pasākumiem būs līdzīga atbrīvojuma darbības jomai attiecībā uz NATO aizsardzības pasākumiem.

3.3. EESK konstatē, ka pašreizējie ar NATO aizsardzības pasākumiem saistītie atbrīvojumi, kas jau ir definēti un kuru darbības joma ir ierobežota, netiks paplašināti un vienkārši tiks piemēroti arī kopīgā satvarā veiktām militārām operācijām.

3.4. Lēmums izstrādāt jaunās direktīvas noteikumus tā, lai tie atspoguļotu pašreizējos punktus, kas attiecas uz NATO bruņotajiem spēkiem, saskaņā ar Komisijas galīgo mērķi panākt vienlīdzīgu attieksmi pret NATO operācijām un pret militārajiem pasākumiem, ko veic kopīgā ES satvarā.

3.5. EESK norāda, ka negatīvas ietekmes uz ES budžetu nebūs, jo visus izdevumus, ko nesedz tradicionālie pašu resursi un PVN pašu resursi, kompensē tie pašu resursi, kuru pamatā ir nacionālais kopienākums (NKI). Dažu valstu neiekasētos PVN pašu resursus kompensēs visas dalībvalstis ar NKI pašu resursiem.

3.6. Priekšlikums atbilst subsidiaritātes principam, jo, lai visā iekšējā tirgū koordinētu PVN piemērošanu konkrētām militārām operācijām, ES tiesību akti ir piemērotāki nekā vairāki valstu noteikumi. Ar dalībvalstīm notika apspriešanās grupā par PVN nākotni, un to vairākums piekrita, ka jārīkojas ES līmenī, tādējādi attaisnojot izvēli par labu direktīvas priekšlikumam.

3.7. Priekšlikums šķiet arī atbilstīgs proporcionalitātes principam, jo tajā paredzētā rīcība nesniegsies tālāk par to, kas ir nepieciešams tādu Līguma mērķu īstenošanai, kas saistīti ar pakāpenisku kopējās aizsardzības politikas izstrādi KDAP ietvaros. EESK atbalsta šādu ilgtermiņa un vērienīgu mērķi.

3.8. Lēmums saglabāt saskaņotību starp PVN un akcīzes nodokļiem, pievēršoties abiem atbrīvojumiem vienā priekšlikumā, šķiet lietderīgs un spēj attaisnot vienu no retajiem gadījumiem, kad akcīzes nodokļi un PVN ir kopīgi reglamentēti vienā ES tiesību aktā.

3.9. EESK tomēr ierosina precīzāk definēt gan PVN, gan akcīzes nodokļu sistēmā piešķiramo atbrīvojumu piemērošanas jomu. Ir patiesi stratēģiski svarīgi precīzi noteikt šāda atbrīvojuma konkrētās robežas, lai nodrošinātu tiesisko noteiktību un PVN un akcīzes nodokļa sistēmu prognozējamību.

3.10. Runājot par nepieciešamību nodrošināt tiesību aktu skaidrību un prognozējamību, jāatzīmē, ka piešķirtos atbrīvojumus no dažādām perspektīvām lielākoties piemēros un izvērtēs piegādātāji no attiecīgās valsts, kuri darbojas militārajā jomā, un valstu nodokļu iestādes. Valsts nodokļu iestādes dos norādes piegādātājiem no attiecīgās valsts, kuri darbojas militārajā jomā, par to, kā strukturēt savus PVN rēķinus bruņotajiem spēkiem.

3.11. Šajā saistībā EESK iesaka Komisijai, ņemot vērā klajā ar paskaidrojumu vai PVN komitejas pamatnostādņiem, publicēt valstu nodokļu iestādēm un uzņēmumiem paredzētus detalizētus īstenošanas noteikumus, lai novērstu tehniskus sarežģījumus dalībvalstīs. Dažu sākotnēju pamatnostādņu sniegšanā noteikti varētu noderēt iepriekšējā, ar NATO atbrīvojumu saistītā, prakse.

3.12. Visbeidzot EESK uzsver, ka jaunam atbrīvojuma mehānismam, tādā kā Komisijas priekšlikumā izklāstītais, noteikti vajadzīgi atbilstoši kontroles mehānismi, lai uzraudzītu tā konkrēto īstenošanu. Tāpēc EESK iesaka Komisijai, iesaistot savu PVN kontroles grupu, izstrādāt un visās dalībvalstīs ievest atbilstošu jaunā atbrīvojuma regulējuma kontroles sistēmu, kuras mērķis būtu, kad tas ir iespējams un lietderīgi, apkopot visu attiecīgo praktisko informāciju, ko sniegušas valstu nodokļu iestādes.

3.13. Šāda sistēma varētu veicināt efektīvu un vienlaikus pārredzamu jaunā atbrīvojuma īstenošanu, kā arī ļautu izstrādāt precīzu *ex post* ietekmes novērtējuma analīzi. Tas nozīmē, ka dalībvalstis varētu izveidot kopīgu platformu un tādā veidā arī vienotu sistēmu, kas darbotos visās dalībvalstīs, kur vairs netiktu izmantotas atšķirīgas sistēmas.

3.14. Komiteja iesaka precīzāk un efektīvāk aprēķināt izmaksas, lai varētu gūt priekšstatu par šī atbrīvojuma no PVN ietekmi, jo tas ir viens no visas sabiedrības maksājamiem nodokļiem un ieteicams būtu nodrošināt vairāk pārredzamības. Skaidrs arī, ka lielu dabas katastrofu gadījumā šī atbrīvojuma izmaksas varētu ievērojami pieaugt.

Briselē 2019. gada 30. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER*

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Ieguldītājiem paredzētas sistēmas pilsonības un uzturēšanās atļaujas iegūšanai Eiropas Savienībā””

[COM(2019) 12 final]

(2020/C 47/12)

Ziņotājs: **Jean-Marc ROIRANT**

Apspriešanās	Komisija, 12.3.2019.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pants
Atbildīgā specializētā nodaļa	Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	15.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	213/1/5

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK atgādina vienā no Eiropas Parlamenta nesajiem ziņojumiem ⁽¹⁾ izteikto aicinājumu pakāpeniski izbeigt visas ieguldītāju shēmas un mudina dalībvalstis ievērot šo ieteikumu vai arī sniegt pamatotus argumentus un pierādījumus tam, lai to nedarītu.

1.2. Kamēr tas nav noticis, EESK atzīst: lai novērstu riskus, ko rada ieguldītājiem paredzētas sistēmas pilsonības iegūšanai un ieguldītājiem paredzētas sistēmas uzturēšanās atļaujas iegūšanai un kas sīkāk izklāstīti 3. nodaļā, un lai Eiropas Komisijas izveidotā dalībvalstu ekspertu grupa izpildītu tai uzticētās galvenās pilnvaras, tai galvenā uzmanība būtu jāpievērš šādiem jautājumiem:

- i) minimālie standarti klienta pienācīgai pārbaudei un drošības pārbaudēm, kas ir pielāgotas šo sistēmu pieteikumu iesniedzēju riska profilam un ir saskaņā ar ES spēkā esošo regulējumu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas jomā;
- ii) minimālie standarti sistēmas darbības integritātes nodrošināšanai, tostarp pārredzamības un pārvaldības pasākumi, kā arī regulatīvie pasākumi šai jomai saskaņā ar attiecīgo tiesisko regulējumu; un
- iii) pamatnostādnes un mehānismi informācijas apmaiņai starp dalībvalstīm, kā arī starp valstu kompetentajām iestādēm dalībvalstīs.

1.3. Šie pasākumi ir jāatbalsta, Komisijai cieši uzraugot un piemērojot sankcijas, ja tas ir atļauts saskaņā ar Kopienas *acquis*.

⁽¹⁾ [http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/162244/P8_TA-PROV\(2019\)0240.pdf](http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/162244/P8_TA-PROV(2019)0240.pdf).

1.4. EESK iesaka pieprasīt dalībvalstīm piemērot pienācīgas pārbaudes procesu, nenosakot konkrētus ilguma ierobežojumus un to pielāgojot pieteikumu iesniedzēju augstajam riska profilam, t. i., piemērot pastiprinātas pienācīgas pārbaudes standartus, kā sīkāk izklāstīts Piektajā direktīvā par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu ⁽²⁾. Ja pieteikumu iesniedzējiem tiek dota iespēja savu ieguldījumu veikšanā paļauties uz trešām personām, šajā procesā būtu jāiekļauj jebkādi pieteikumu iesniedzēju atbalstītāji.

1.5. EESK iesaka Komisijai izveidot koordinācijas mehānismu, kas ļautu dalībvalstīm apmainīties ar informāciju par veiksmīgiem un noraidītiem pieteikumiem pilsonības un uzturēšanās atļaujas saņemšanai. Tā pamatā varētu būt savstarpēji savienoti galvenie reģistri, kas ietver informāciju par pienācīgas pārbaudes procesu, kura rezultātā pieteikums ir noraidīts, un šādu lēmumu pamatojošos iemeslus, lai novērstu izdevīgākās dalībvalsts meklēšanu. Publicējot atteikuma iemeslus, būtu jāņem vērā jebkādas bažas, kas drošības aģentūrām varētu rasties ar sabiedrības drošību vai starptautisko aģentūru sadarbību saistītu apsvērumu dēļ.

1.6. EESK iesaka uz visiem aģentiem un starpniekiem, kas sniedz pakalpojumus pieteikumu iesniedzējiem, attiecināt regulējumu par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu, kas izklāstīts Piektajā direktīvā par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu.

1.7. EESK arī iesaka Eiropas Savienībai rosināt to, ka visiem aģentiem, kas sniedz pakalpojumus pieteikumu iesniedzējiem, jābūt akreditētiem un jāievēro rīcības kodekss, kurā ir noteikti ES līmenī saskaņoti minimālie kritēriji un prasības, lai tādiem aģentiem, kuri nesagatavo stingru un uzticamu pieņemamo dokumentāciju, varētu piemērot sankcijas un atkārtotu pārkāpumu gadījumā atņemt licenci/akreditāciju.

1.8. Lai arī EESK atzīst, ka publiskā sektora iestādēm var būt vajadzība noligt speciālistu aģentūras nepieciešamo pārbaudžu veikšanai, tā uzsver, ka galvenā atbildība par pieteikumu iesniedzēju pieņemšanu vai noraidīšanu tomēr būtu jāuzņemas pašām iestādēm. Tām ir arī jāuztur pasākumu kopums interešu konfliktu un kukuļošanas risku novēršanai. Proti, speciālistu aģentūras būtu jāizvēlas saskaņā ar stingriem līgumslēgšanas principiem, par prioritāti izvirzot pakalpojumu augstu kvalitāti, nevis pakalpojumu sniegšanas izmaksas, un tām jāaizliedz popularizēt sistēmas vai sniegt papildu pakalpojumus pieteikumu iesniedzējiem, un to atalgojums nedrīkst būt atkarīgs no pieteikumu rezultātiem.

1.9. Ir arī būtiski svarīgi ikvienu pastiprinātas pienācīgas pārbaudes ziņojumu, kurā ir identificēti riski, apspriest ar attiecīgo publiskā sektora aģentūru, lai nodrošinātu, ka visām iesaistītajām dalībvalstīm ir visaptverošs priekšstats par attiecīgā riska veidu un līmeni un tās pilnībā izprot, kā speciālistu aģentūras izmantotie avoti un izpētes paņēmieni atbilst paraugprakses principiem. Ar lēmumiem saistītas atbilstošas piezīmes un dokumenti būtu jāglabā tik ilgi, cik to ļauj regulējums par dokumentu viltošanas un kukuļošanas ierobežošanu.

1.10. Dalībvalstīm būtu jānodrošina, ka programmas darbojas atbilstoši stingriem pārvaldības un uzraudzības mehānismiem un ir pakļautas publiskai kontrolei. Pilsoņi būtu jāinformē par mērķiem, riskiem un ieguvumiem, kas saistīti ar ieguldītājiem paredzētajām sistēmām pilsonības un uzturēšanās atļaujas iegūšanai. EESK uzsver, ka ir svarīgi nodrošināt, lai informācija par pieteikumu iesniedzējiem, kuri izmanto minētās sistēmas, būtu publiski pieejama, un aicina Komisiju mudināt dalībvalstis sistemātiski apkopot un publicēt informāciju par šīm sistēmām, to veidojot atvērto datu formātā saskaņotā un salīdzināmā veidā.

1.11. EESK uzskata, ka ir svarīgi, lai dalībvalstis regulāri veiktu ietekmes novērtējumus un vajadzības gadījumā ieviestu pielāgojumus, nodrošinātu sistēmu neatkarīgu uzraudzību un regulāri veiktu auditus un publicētu rezultātus saskaņā ar spēkā esošajiem tiesību aktiem.

1.12. Dalībvalstīm būtu arī jānodrošina stabili trauksmes celšanas mehānismi darbiniekiem un iedzīvotājiem, lai dotu iespēju ziņot par bažām un ļaundarību, un sistēmās būtu jāiestrādā mehānismi pilsonības un uzturēšanās atļauju atsaukšanai gadījumā, ja tiek atklāti jauni fakti par korupciju vai citiem noziegumiem. Ikviens lēmums par pilsonības atņemšanu būtu jāpieņem saskaņā ar valsts un ES tiesību aktiem.

2. Vispārīga informācija un Komisijas ziņojuma kopsavilkums

2.1. Valstspiederība ir saikne starp pilsoni un valsti. Tradicionāli kādas valsts pilsonības pamatā ir ar piedzimšanu saistītu tiesību iegūšana – šīs tiesības ir saistītas gan ar izcelsmi (*jus sanguinis*), gan ar piedzimšanu attiecīgā teritorijā (*jus soli*). Valstis var arī piešķirt pilsonību personām, kuras atbilst konkrētām prasībām vai kuras var apliecināt patiesu saikni ar attiecīgo valsti (*naturalizācija*). Tas ietver prasību iegūt un saglabāt tiesības pastāvīgi uzturēties attiecīgajā dalībvalstī, un tas apliecina pieteikuma iesniedzēja nodomu nodot daļu no savām interesēm attiecīgajai dalībvalstij.

⁽²⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 30. maija Direktīva (ES) 2018/843, ar ko groza Direktīvu (ES) 2015/849 par to, lai nepieļautu finanšu sistēmas izmantošanu nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanai vai teroristu finansēšanai, un ar ko groza Direktīvas 2009/138/EK un 2013/36/EK (OV L 156, 19.6.2018., 43. lpp.), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0843&from=LV>.

2.2. Nesenajās desmitgadēs daudzas ES dalībvalstis izveidoja īpašas ieguldītājiem paredzētas sistēmas pilsonības un uzturēšanās atļaujas iegūšanai, kuru mērķis ir piesaistīt ieguldījumus, par to piešķirot pilsonību vai uzturēšanās atļauju attiecīgajā valstī.

2.3. Eiropas Parlaments 2014. gada 16. janvāra rezolūcijā⁽³⁾ pauda bažas par to, ka valstu sistēmas, kas paredz "tiešu vai netiešu nepārprotamu Savienības pilsonības tirgošanu, pašos pamatos grauj ES pilsonības koncepciju". Debatēs 2018. gada 30. maijā Eiropas Parlaments apsprieda vairākus riskus, kas saistīti ar ieguldītājiem paredzētām sistēmām pilsonības un uzturēšanās atļaujas iegūšanai⁽⁴⁾. Šo jautājumu pēc tam apsprieda Eiropas Parlamenta Īpašā komiteja finanšu noziegumu, izvairīšanās no nodokļu maksāšanas un nodokļu apiešanas jautājumos (TAX3). TAX3 galīgajā ziņojumā⁽⁵⁾ minēti vairāki svarīgi pasākumi, kuru mērķis ir mazināt riskus, ko rada ieguldītājiem paredzētas sistēmas pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai, tostarp pausts aicinājums dalībvalstīm pēc iespējas ātrāk atcelt visas pašreizējās sistēmas. Kamēr sistēmas vēl nav galīgi atceltas, Komisija ziņojumā tiek aicināta stingri uzraudzīt pieteikumu iesniedzēju pienācīgas pārbaudes īstenošanu, nodrošināt labāku datu vākšanu un koordinēt informācijas apmaiņu starp dalībvalstīm.

2.4. Eiropas Komisija (EK) 2019. gada 23. janvārī publicēja ziņojumu⁽⁶⁾, kurā pārbaudīti attiecīgie valstu tiesiskie regulējumi un prakses, kā arī raksturoti galvenie riski, problēmas un bažas saistībā ar šādām sistēmām.

2.5. Komisijas ziņojumā skaidrots, ka sistēmas rada riskus saistībā ar drošību, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, izvairīšanos no nodokļu maksāšanas un ES noteikumu apiešanu. Ziņojumā norādīts, ka šādus riskus vēl vairāk pastiprina tas, ka trūkst pārredzamības attiecībā uz to, kā dažas no šīm sistēmām darbojas, un ka trūkst sadarbības starp dalībvalstīm. Komisija ir apņēmusies vairāk uzraudzīt ieguldītājiem paredzētu sistēmu pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai atbilstību ES tiesību aktiem un vajadzības gadījumā rīkoties. Lai šo procesu uzlabotu un noteiktu konkrētas darbības no šādām sistēmām izrietošo problēmu risināšanai, Komisija ir izveidojusi ekspertu grupu, kas šajā gadā tikās jau divas reizes, lai analizētu riskus, kas izriet no ieguldītājiem paredzētām sistēmām pilsonības iegūšanai, un noteiktu to mazināšanas pasākumus.

2.6. Vairums šādu sistēmu tika ieviestas pēc 2007. gada finanšu krīzes. Vairākas Eiropas valstis, ko bija smagi skārusi krīze, to, iespējams, uzskatīja par iespēju veicināt ekonomikas atveseļošanu. Situācijā, kad valstis sacentās par ārvalstu tiešo ieguldījumu piesaistīšanu, tas varētu būt bijis iemesls atšķirīgu standartu un prasību noteikšanai.

3. Vispārīgas piezīmes

3.1. Riski un apdraudējums Eiropas Savienībai

3.1.1. EESK atzinīgi vērtē Komisijas ziņojumu, kurā sniegta pamatota analīze un skaidri izklāstīti dažādie risku veidi, ko šādas sistēmas rada ES iedzīvotājiem un Eiropas Savienībai kopumā. Proti, tajā norādīts, ka ieguldītājiem paredzētas sistēmas pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai, ja tās netiek pienācīgi īstenotas, var ietvert korupcijas, nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas, drošības un izvairīšanās no nodokļu maksāšanas riskus, pakļaujot šādiem apdraudējumiem gan atsevišķas dalībvalstis, kas īsteno attiecīgās programmas, gan visu ES.

3.1.2. EESK uzskata, ka varētu rasties jautājumi par dažu šo sistēmu atbilstību ES principiem un mērķiem, tostarp lojālas sadarbības principam.

3.2. Nepieļaut nošķirumu starp ieguldītājiem paredzētām sistēmām pilsonības iegūšanai un ieguldītājiem paredzētām sistēmām uzturēšanās atļaujas iegūšanai

3.2.1. EESK piekrīt, ka nebūtu jānošķir veidi, kā tiek novērsti riski, ko rada ieguldītājiem paredzētas sistēmas pilsonības iegūšanai un ieguldītājiem paredzētas sistēmu uzturēšanās atļaujas iegūšanai.

3.2.2. Lai arī ar pases saņemšanu un vīzas piešķiršanu iegūtās tiesības būtiski atšķiras, abu veidu sistēmām ir vienāds drošības risku līmenis, tāpēc tām būtu jāpiemēro riska novēršanas pasākumi, kuriem ir līdzīgi augsta līmeņa standarti. Tas ir īpaši svarīgi, lai novērstu riskantāko pretendentu pārorientēšanos no pilsonības uz uzturēšanās atļaujas sistēmām.

3.2.3. Lai gan uzturēšanās atļauju sistēmas to pagaidu rakstura dēļ šķiet mazāk riskantas, tās arī darbojas kā ceļš uz pastāvīga statusa iegūšanu. Dažās valstīs cilvēki, kuriem ir piešķirta ieguldītājiem paredzēta dzīvesvietas vīza, jau pēc dažiem gadiem var pieteikties pastāvīgās uzturēšanās atļaujas vai pilsonības iegūšanai.

⁽³⁾ Eiropas Parlamenta 2014. gada 16. janvāra rezolūcija par ES pilsonību par maksu (OV C 482, 23.12.2016., 117. lpp.) <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0038+0+DOC+XML+V0//LV>.

⁽⁴⁾ http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-8-2018-05-30-ITM-019_EN.html?redirect.

⁽⁵⁾ [http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/162244/P8_TA-PROV\(2019\)0240.pdf](http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/162244/P8_TA-PROV(2019)0240.pdf).

⁽⁶⁾ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/com_2019_12_final_report.pdf.

3.3. *Nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un korupcijas riski*

3.3.1. Komisijas ziņojumā uzsvērts, kā gatavība uzņemties risku apvienojumā ar neatbilstošām drošības pārbaudēm un pieteikumu iesniedzēju pienācīgām pārbaudēm var korumpētiem indivīdiem pavērt durvis uz ES.

3.3.2. Komisijas ziņojumā norādītas vairākas nepilnības un “pelēkās zonas” attiecībā uz drošības pārbaudēm un klienta pienācīgām pārbaudēm. Jo īpaši tas rada bažas saistībā ar pilsonības pieteikumu apstrādi, ko veic valsts iestādes, un veidu, kādā šis process mijiedarbojas ar ES noteikumiem.

3.3.3. EESK norāda, ka, neskatoties uz pieteikumu iesniedzēju augsto riska profilu, pastiprinātas pienācīgas pārbaudes kopumā netiek sistemātiski piemērotas. Turklāt pieteikuma iesniedzēja apgādībā esošas personas un sponsorējošas trešās personas, kas piešķir līdzekļus, lai atbalstītu pieteikuma iesniedzēju, nav sistemātiski pakļautas stingrām pienācīgām pārbaudēm un kontrolēm.

3.3.4. EESK saprot, ka viens no galvenajiem šādas programmas popularitātes faktoriem ir ātra pilsonības vai uzturēšanās atļaujas iegūšana, reizēm tikai dažu mēnešu laikā. Tas nereti tiek skaidri reklamēts. Taču pieteikumu iesniedzēju profils un izcelsme bieži apgrūtina klienta pienācīgu pārbaudi un drošības pārbaudi veikšanu atbilstošā līmenī un ticamu uzņēmējdarbības analīzes ziņojumu izstrādi ierobežotā laikā.

3.3.5. Minimālo standartu trūkums norāda, ka ne visas dalībvalstis ir vienādi izvēlīgas, un tas rada šaubas par pieteikumu iesniedzēju pārbaudi un kontroles stingrību.

3.3.6. Dažās dalībvalstīs, kuras īsteno ieguldītājiem paredzētas sistēmas uzturēšanās atļauju iegūšanai, nekas neliecina par procesu proaktīvai drošības problēmu novēršanai, kuras var rasties tikai pēc uzturēšanās atļaujas piešķiršanas.

3.3.7. EESK arī uzsver nozīmīgo risku, ka var tikt apieti ES noteikumi nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas jomā, ņemot vērā, ka starpnieki un struktūras, caur kurām tiek virzīti pieteikumu iesniedzēju maksātie līdzekļi, nekvalificējas kā atbildīgie subjekti saskaņā ar Ceturto un Piekto direktīvu par nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanu. Turklāt ne visas dalībvalstis izvirza prasību ieguldījumu veikšanā izmantot valsts banku, uz kuru attiecas ES saistības nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas jomā, un gadījumos, kad maksājumi tiek tieši un skaidrā naudā veikti valstiskām organizācijām, arī uz tiem neattiecas ES tiesību akti nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas jomā.

3.4. *Trūkumi pārvaldības un pārredzamības jomā*

3.4.1. EESK pauž bažas par to, ka ieguldītājiem paredzētās sistēmās pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai nepietiekama pārskatbaidība un ierobežotā pārredzamība varētu būt cēlonis arī korupcijai. Pārredzamības un integritātes trūkums pakļauj korupcijas riskam arī pašu valsti un amatpersonas. Ieguldītājiem paredzētu sistēmu pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai strukturālo nepilnību skaitā var būt: plaša rīcības brīvība lēmumu pieņemšanā, pienācīgas neatkarīgas pārraudzības trūkums, kā arī iespējamais interešu konflikts, kas attiecas uz privātiem aģentiem un starpniekiem, kuri iesaistīti gan pieteikumu, gan pienācīgas pārbaudes procesā.

3.4.2. EESK pauž īpašas bažas par to, ka šādas strukturālas nepilnības un neskaidrības jomā, kas ģenerē lielu skaidras naudas plūsmu un saskaras ar klientiem, kuriem ir augsta neto vērtība, var pakļaut valdības neatļautai ietekmēšanai, ļaunprātīgai varas izmantošanai un kukuļošanai. Īsāk sakot, šīs sistēmas rada ne tikai risku, ka dalībvalstīs var ierasties korumpētas personas, bet arī risku, ka var tikt korumpētas pašas iestādes.

3.4.3. EESK saprot, ka dažās jurisdikcijās valdības struktūras pašas veic pienācīgu pārbaudi, savukārt citas var noligt specializētas aģentūras pārbaudi veikšanai, un to rezultāti pēc tam tiks ņemti vērā galīgajā lēmumā. Tā arī norāda, ka valdībām jebkurā gadījumā arī turpmāk ir jāuzņemas galvenā atbildība par pieteikumu pieņemšanu vai noraidīšanu, sava lēmuma pamatošanā izmantojot pienācīgas pārbaudes secinājumus. Gadījumos, kad šis nozīmīgais pieteikumu procesa posms tiek nodots specializētām aģentūrām, EESK pauž bažas par iespējamiem interešu konflikta un kukuļošanas risku un uzskata, ka valsts nedrīkstētu līgumu par pieteikumu iesniedzēju pienācīgu pārbaudi slēgt ar aģentūrām, kuras vienlaikus sniedz pakalpojumus un konsultācijas arī pieteikumu iesniedzējiem.

3.4.4. EESK vēlētos, lai būtu pieejama plašāka oficiālā statistika, kas norāda uz šā procesa apmēriem (ieguldījumu apjoms, pieteikumu iesniedzēju skaits, labumguvēji, valstspiederība, ieguldījuma apmērs un ietekme utt.), un pauž nožēlu par to, ka, neraugoties uz sabiedrības ieinteresētību, pat pamata informācija par šīs sistēmas izmantojošiem pieteikumu iesniedzējiem un viņu ieguldījumiem joprojām ir tāla noslēpumā.

3.5. ES dimensija

3.5.1. Komisijas ziņojumā ir uzsvērtā problēmas ES dimensija. Jāņem vērā ne tikai tas, ka ES tiek izmantota kā būtisks arguments ieguldītāju piesaistei, bet tas tas, ka dalībvalsts pieņemts lēmums par pasēs vai vīzas piešķiršanu potenciāli var nelabvēlīgi ietekmēt arī citas dalībvalstis un ES kopumā, jo ar šādu lēmumu tiek atļauta piekļuve visai Šengenas zonai un visam iekšējam tirgum.

3.5.2. EESK piekrīt, ka ES pilsonības reputācija, kā arī kopējais tiesību un vērtību kopums ir apdraudēti, un atkārtoti norāda uz Parlamenta nostāju un bijušās komisāres (7) vārdiem, ka "ES pilsonību nevajadzētu tirgot".

3.5.3. Līdz ar to pilsonības un uzturēšanās atļauju piešķiršana – ar to saistītie ieguvumi, ētikas jautājumi un riski – ietekmē visus ES iedzīvotājus. EESK norāda, ka, neskatoties uz to, ES iedzīvotāji joprojām ir neziņā par to, kā šādas sistēmas darbojas, kā viņu valsts valdība mazina vai nemazina ar šādām sistēmām saistītos nenovēršamos riskus un kur šādu sistēmu ietvaros veiktie ieguldījumi visbeidzot nonāk.

3.5.4. EESK atzīst, ka saskaņotu standartu un pieeju trūkums ES līmenī var izraisīt sacensību pēc iespējas zemāku pienācīgas pārbaudes un pārredzamības standartu ziņā, kā arī to, ka riskantas personas meklē izdevīgāko jurisdikciju pasēs "nopirkšanai". Komisijas ziņojumā uzsvērts, ka šo risku vēl vairāk paaugstina tas, ka pašreiz starp dalībvalstīm trūkst konsultāciju un apmaiņas ar informāciju par personām, kas iesniedz pieteikumu saskaņā ar ieguldītājiem paredzēto sistēmu pilsonības iegūšanai. Praksē tas nozīmē, ka pieteikums, kas kādā dalībvalstī noraidīts drošības un nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas apsvērumu dēļ, var tikt pieņemts citā dalībvalstī. Tāpēc EESK uzskata, ka būtu lietderīgi, ja dalībvalstis ieviestu prasību ieguldītāja pilsonības pieteikuma ietvaros iesniegt derīgu Šengenas vīzu.

3.5.5. EESK uzskata: lai arī ieguldītājiem paredzētas sistēmas pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai dažādās valstīs darbojas atšķirīgi, tikai ar individuālu pieeju vien, kas vērsta uz konkrētām atsevišķās valstīs konstatētām problēmām, nepietiks un šī jautājuma risināšanai ir vajadzīga koordinēta pieeja ES līmenī.

3.6. Izvairšanās no nodokļu maksāšanas un cita veida riski

3.6.1. Eiropas Parlaments (8) un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (ESAO) (9) nesēn norādīja, ka ieguldītājiem paredzētas sistēmas pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai varētu tikt ļaunprātīgi izmantotas, lai izvairītos no nodokļu maksāšanas, jo tās ļauj ieguldītājiem palikt nodokļu rezidentiem savas izcelsmes jurisdikcijā, vienlaikus izmantojot nodokļu atvieglojumus, ko sniedz minētās sistēmas pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai.

3.6.2. Sistēmas, kas piedāvā piekļuvi īpašiem nodokļu režīmiem, ir atzītas par īpaši riskantām un var novest pie izvairīšanās no nodokļu maksāšanas. Jo īpaši tās ļauj indivīdiem apiet ziņošanas pienākumu, kas noteikts saskaņā ar Kopējo ziņošanas standartu (CRS). ESAO ir iekļāvusi divas ES dalībvalstis to jurisdikciju sarakstā, kuras piedāvā tādas ieguldītājiem paredzētas sistēmas pilsonības/uzturēšanās atļauju iegūšanai, kas potenciāli rada augstu risku Kopējā ziņošanas standarta integritātei (10).

3.6.3. Eiropas Parlamenta pētījumā, kas minēts iepriekšējā 2.3. un 3.6.1. punktā, ir uzsvērti citu veidu riski, kurus rada ieguldītājiem paredzētas sistēmas pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai, piemēram, makroekonomiskie riski, ko rada šāda veida ieguldījumu plūsmas svārstīgums, sociālekonomiskie riski, ko rada cenu inflācija nekustamā īpašuma tirgū, un politiskie riski, tostarp risks, ka var mazināties uzticēšanās ES iestādēm un rasties kaitējums ES pilsonības reputācijai, tādējādi, iespējams, apdraudot ES pilsoņu mobilitāti un pārvietošanās brīvību nākotnē. Pētījumā arī uzsvērti riski, kas saistīti ar aizvien lielāku diskrimināciju starp migrantu kategorijām. Tāpēc ir svarīgi, lai dalībvalstis precizētu, kādus riskus tās ir gatavas uzņemt, ņemot vērā paredzamos ieguvumus un ietekmi, un lai tās veiktu regulārus ietekmes novērtējumus ar mērķi nodrošināt, ka ieguvumi pārsniedz šos riskus.

4. Īpašas piezīmes

4.1. Privātā sektora nozīme

4.1.1. Novērtējot privāto uzņēmumu lomu ieguldītājiem paredzētu sistēmu pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai pārvaldībā, EESK atzīst, ka pastāv divi atšķirīgi uzņēmumu veidi. Pirmā veida uzņēmumus valsts ir noligusi, lai pārvaldītu programmu, apstrādātu pieteikumus un izvērtētu pieteikumu iesniedzējus, un otrā veida uzņēmumi sniedz pakalpojumus ieguldītājiem un palīdz tiem pieteikties programmā neatkarīgi no tā, vai tie ir akreditēti vai nav.

(7) https://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-14-18_en.htm.

(8) [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/627128/EPRS_STU\(2018\)627128_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/627128/EPRS_STU(2018)627128_EN.pdf).

(9) <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/crs-implementation-and-assistance/residence-citizenship-by-investment>.

(10) <http://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/crs-implementation-and-assistance/residence-citizenship-by-investment>.

4.1.2. Lai arī EESK atzīst, ka privātiem uzņēmumiem, ar kuriem valsts slēdz līgumu, var būt nozīmīga loma pieteikumu iesniedzēju pienācīgā pārbaudē, nepieciešamo iepriekšējās darbības pārbaudu veikšanā un uzņēmējdarbības analīzes ziņojumu izstrādē, tā brīdina, ka šādiem uzņēmumiem nevajadzētu uzticēt riska izvērtēšanu vai lēmumu pieņemšanu. Komiteja uzsver, ka šis pienākums būtu jāuzņemas attiecīgajām publiskā sektora iestādēm.

4.1.3. EESK ir ļoti nobažījies par to, ka ES tiesības un ES pilsonība tiek popularizētas kā produkts pārdošanai. EESK pauž ļoti lielas bažas arī par iespējamu interešu konfliktu gadījumā, ja uzņēmumi, kas nolīgti pieteikumu iesniedzēju pārbaudei, arī veic saistītas komerciālas darbības vai sniedz papildu pakalpojumus iespējamajiem ieguldītājiem.

4.1.4. Attiecībā uz privātiem aģentiem un uzņēmumiem, kas sniedz pakalpojumus ieguldītājiem, kuri piesakās sistēmās pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai, EESK pauž nožēlu, ka, neskatoties uz to apkalpoto klientu riska profilu, uzņēmumi un personas, kas strādā minēto sistēmu nozarē, nav ne sistemātiski pakļauti normatīvajam regulējumam, ne arī tiek uzskatīti par atbildīgajiem subjektiem nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanas nolūkos.

4.1.5. EESK arī apzinās, ka ne visas dalībvalstis, kas sniedz pakalpojumus pieteikumu iesniedzējiem, pieprasa starpnieku akreditāciju un/vai licencēšanu, t. i., nosaka pienākumu nokārtot atbilstības pārbaudi un ievērot minimālo akreditācijas kritēriju kopumu, tostarp apstiprināt, ka starpnieki veic reglamentētu profesionālo darbību, atklāt informāciju par starpnieka īpašumtiesību statusu un iesniegt interešu deklarāciju. Tāpēc EESK atzinīgi vērtētu to, ka tiktu ieviests obligāts rīcības kodekss, ka kompetentā dalībvalsts iestāde veiktu reglamentētu profesionāļu uzraudzību un publiski pieejamā pakalpojumu sniedzēju reģistrā būtu atrodama informācija par reglamentētajiem profesionāļiem.

4.2. *Ārējā dimensija*

4.2.1. EESK pauž bažas par riskiem, ko Eiropas Savienībai rada tādas ieguldītājiem paredzētas sistēmas pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai, kuras ievieš trešās valstis, ar kurām ES ir noslēgusi nolīgumus par bezvīzu režīmu, piemēram, pievienošanās sarunvalstis, Austrumu partnerības valstis un Karību jūras un Klusā okeāna valstis. Komiteja atbalsta Komisijas ieteikumu piešķirt bezvīzu statusu trešām valstīm ar nosacījumu, ka tiek ieviesti visaugstākie iespējamie standarti, ar ko īsteno sistēmas pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai, un pārskatīt spēkā esošos bezvīzu režīmus, ņemot vērā šādus standartus.

4.2.2. EESK ieteic, ka, Eiropas Savienībā virzoties uz pakāpenisku atteikšanos no spēkā esošajām sistēmām, nevajadzētu ļaut pievienošanās sarunvalstīm pēc pievienošanās izmantot ieguldītājiem paredzētas sistēmas pilsonības un uzturēšanās atļauju iegūšanai, lai pašlaik izveidotajām sistēmām netiktu pievienotas jaunas.

Briselē, 2019. gada 30. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHER*

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Progress, kas panākts, īstenojot ES meža stratēģiju “Jauna ES meža stratēģija mežiem un uz koksnes resursiem balstītai rūpniecībai””

(COM(2018) 811 final)

(2020/C 47/13)

Ziņotājs: **Andreas THURNER**

Līdzziņotājs: **Antonello PEZZINI**

Atzinuma pieprasījums	Eiropas Komisija, 18.2.2019.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pants
Pilnsapulces lēmums	22.1.2019. (paredzot atzinuma pieprasījumu)
Atbildīgā specializētā nodaļa	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	1.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	162/0/1

1. Secinājumi un ieteikumi politikas jomā

EESK ...

1.1. aicina pieņemt atjauninātu ES meža stratēģiju, kas paredzēta laikposmam pēc 2020. gada un kas veido daļu no Eiropas zaļā kursa. Jauno stratēģiju varētu reāli īstenot līdz 2050. gadam, lai nodrošinātu, ka vispārārtzītas politikās saistības, piemēram, ANO Stratēģiskais plāns attiecībā uz mežiem, ANO ilgtspējīgas attīstības mērķi (IAM) un Parīzes nolīgums, tiek īstenotas saskaņoti. Visās nozarēs būtu jāatzīst mežu, mežsaimniecības un uz koksnes resursiem balstītas rūpniecības nozīme šo mērķu sasniegšanā un attiecīgi jāoptimizē starpnozaru sadarbība;

1.2. uzsver, ka klimata pārmaiņas ir būtiska globāla problēma, kas tūlītēji – lielākoties nelabvēlīgi – ietekmē pašu uz koksnes resursiem balstīto rūpniecību. Vienlaikus uz koksnes resursiem balstītai rūpniecībai ir liels potenciāls nodrošināt risinājumus klimata pārmaiņu mazināšanai, veicinot ilgtspējīgu un aprītes bioekonomiku, ja vien laikus tiek īstenotas efektīvas pielāgošanās stratēģijas. Oglekļa dioksīda sekvestrēšanas potenciāls ir jāizmanto vēl pilnīgāk, veicinot koksnes resursu ilgtspējīgu mobilizāciju, palielinot fosilo izejvielu un enerģijas aizstāšanu un pastiprinot oglekļa dioksīda uzglabāšanu ilgi kalpojošos koksnes produktos. Meži, kuros aug dažādas sugas, veicina lielākus ieguvumus klimata jomā nekā monokultūras, kas var negatīvi ietekmēt ilgtermiņa ilgtspēju;

1.3. uzsver, ka ir svarīgi turpināt izstrādāt saskaņotas mežu informācijas sistēmas, lai uzlabotu zināšanas un datus par meža resursu pieejamību un stāvokli un dažādiem pakalpojumiem, ko tie var sniegt sabiedrībai, tostarp atjaunojamām izejvielām, enerģiju un citiem meža produktiem;

1.4. uzsver mežu daudzfunkcionālās nozīmes svarīgumu un norāda, ka klimata pārmaiņas apdraud ekosistēmu pakalpojumus. Tiek prognozēts, ka klimata pārmaiņu dēļ pieaugs iespējamība, ka nāksies saskarties ar tādiem dabiskiem traucējumiem kā meža ugunsgrēki, plūdi, sausums un kaitēkļu (piem., mizgraužu) izraisīti bojājumi. Ir nepieciešams stabils finanšu instrumentu kopums, lai nodrošinātu pastāvīgus ieguldījumus mūsdienīgās tehnoloģijās, kā arī klimata un vides aizsardzības pasākumos nolūkā stiprināt mežu daudzfunkcionalitāti. Attiecībā uz privātiem mežiem ir būtiski nodrošināt īpašuma tiesību ievērošanu un ar mežiem saistīto lēmumu pieņemšanu sadarbībā ar meža īpašniekiem;

1.5. iesaka apzināt pašreizējo stāvokli darbaspēka jomā un prognozēt darba tirgus vajadzības uz koksnes resursiem balstītajā rūpniecībā Eiropā, īpaši attiecībā uz darbaspēku mežos. Ir nepieciešami precīzi dati par nozares pievilcīgumu un tās kvalificēto darbaspēku, lai turpinātu attīstīt uz koksnes resursiem balstītās rūpniecības vērtības ķēdi un nodrošinātu ekosistēmu dzīvotspēju. Pienācīgas kvalitātes darbvietas un darba apstākļi ir priekšnoteikums, lai cilvēkus piesaistītu uz koksnes resursiem balstītai rūpniecībai;

1.6. attiecībā uz ES meža politiku mudina aktīvi *ex ante* iesaistīt Mežsaimniecības pastāvīgo komiteju, Pilsoniskā dialoga grupu mežsaimniecības un korķa jautājumos un ES uz koksnes resursiem balstītu rūpniecības nozaru un ar nozari saistītu jautājumu ekspertu grupu, lai pilnībā izmantotu pieejamo zinātību;

1.7. uzsver, ka ir svarīgi samazināt globālo atmežošanu un mežu degradāciju, stiprinot aktīvu un ilgtspējīgu meža apsaimniekošanu, piemēram, kuras pamatā ir Eiropas līmeņa nolīgums, mobilizējot Eiropā vietēji saražoto biomasu un atbalstot pāreju uz ilgtspējīgākiem patēriņa modeļiem.

2. Vispārīgas piezīmes

EESK ...

2.1. atzinīgi vērtē Eiropas Komisijas ziņojumu par progresu, kas panākts, īstenojot ES meža stratēģiju, un norāda, ka vairums daudzgadu īstenošanas plāna (Meža daudzgadu plāna) pasākumu ir īstenoti, kā paredzēts;

2.2. atzinīgi vērtē Padomes secinājumus par progresu ES meža stratēģijas īstenošanā un ieteikumus par jaunu meža stratēģiju;

2.3. atkārtoti uzsver dalībvalstu subsidiaritātes nozīmi attiecībā uz meža politiku un uzsver, ka ES meža stratēģija ir būtisks rīks, ar ko var nodrošināt dažādo ar mežu saistīto politikas nostādņu koordināciju un saskaņotību, lai stiprinātu holistisko pieeju ilgtspējīgai meža apsaimniekošanai un uz koksnes resursiem balstītās rūpniecības vērtības ķēdei;

2.4. uzsver uz koksnes resursiem balstītās rūpniecības nozīmi ekonomikas pārejā no fosiliem produktiem uz biobāzētiem produktiem. Aprites bioekonomikā uz koksnes resursiem balstītai rūpniecībai piešķirot lielu nozīmi, Eiropas ekonomikai būs labas iespējas pasaulē kļūt par tehnoloģiju līderi šajā jomā;

2.5. uzsver, ka klimata pārmaiņas ir liela cilvēces un planētas problēma, kas jau pašreiz daudzējādā ziņā ietekmē mežus un uz koksnes resursiem balstīto rūpniecību (kā piemērus var minēt ietekmi uz koksnes krājumu kvantitāti un kvalitāti un milzīgos bojātas koksnes apjomus). Attiecīgi liela nozīme ir klimata pārmaiņu mazināšanas pasākumiem, mežu apsaimniekošanai un to pielāgošanai mainīgajiem klimatiskajiem apstākļiem. Šajā saistībā liela nozīme ir veselīgiem un noturīgiem mežiem. Lai aizsargātu to ilgtermiņa noturību un dzīvotspēju, ir svarīgi nodrošināt aktīvu un ilgtspējīgu apsaimniekošanu, tostarp uzturēt mežu bioloģisko daudzveidību. Koksnes resursu mobilizācija (piemēram, izmantojot digitalizāciju un jaunas metodes) un koksnes un koksnes produktu izmantošanas turpmāka attīstība ir svarīgi klimata mērķu sasniegšanas elementi. Oglekļa dioksīda sekvestrēšanas potenciāls ir jāizmanto vēl pilnīgāk, pastiprinot fosilo izejvielu un enerģijas aizstāšanu un oglekļa dioksīda uzglabāšanu ilgi kalpojošos koksnes produktos;

2.6. uzsver pētniecības un inovācijas nozīmi centienos rast risinājumus ilgtspējīgākām vērtības ķēdēm, kuru pamatā ir koksnes biomasas. Tas ļaus samazināt apstrādes tehnoloģiju radītās siltumnīcefekta gāzu emisijas, kā arī izstrādāt jaunus novatoriskus koksnes biomasas risinājumus tirgiem. Turpmāka digitālo un tehnoloģisko risinājumu izstrāde un ieviešana atvieglos augstas precizitātes mežsaimniecības tehnoloģiju izmantošanu un piedāvās uzlabojumus ilgtspējīgas mežu apsaimniekošanas atbalstam;

2.7. atzīst mežu daudzfunkcionalitātes un dažādu ekosistēmu pakalpojumu sniegšanas nozīmi, un norāda, ka klimata pārmaiņas ir būtisks drauds mežiem, kas pilda šo lomu. Tādēļ ir nepieciešami atbilstīgi resursi, lai nodrošinātu dažādu ekosistēmu pakalpojumu nepārtrauktību, tostarp mežu aizsargājošo funkciju, kā arī sabiedrības ilgtspējīgu apgādi ar koksni, vienlaikus aizsargājot bioloģisko daudzveidību un nodrošinot pielāgošanos klimata pārmaiņām. Stabils finanšu instrumentu kopums (piemēram, EIB, ESIF, KLP, ESF, valsts finansējums, privātais finansējums) nodrošinās pastāvīgus ieguldījumus mūsdienīgās tehnoloģijās, kā arī klimata un vides aizsardzības pasākumos, kas stiprina mežu daudzfunkcionalitāti. Nākamajā DFS būtu jāapsver iespēja izveidot īpašu fondu pasākumiem, kuru mērķis ir mazināt mežsaimniecībā būtiskus zaudējumus klimata pārmaiņu dēļ;

2.8. uzsver, ka aktīvi apsaimniekoti meži un uz koksnes resursiem balstītai rūpniecībai ir liela nozīme papildu zaļo darbvietu radīšanā un lauku apvidu un pilsētu teritoriju izaugsmei, tostarp saistībā ar ekotūrisma, atpūtu un veselības pakalpojumiem;

2.9. uzsver – lai uz koksnes resursiem balstītā rūpniecībā ieviestu jaunas un mūsdienīgas metodes, ir nepieciešams kvalificēts darbspēks un pienācīgi darba apstākļi. Pašreiz kvalificētu jaunu cilvēku kā darba ņēmēju trūkums ir problēma visā Eiropā. Lai atrisinātu šo problēmu un uz koksnes resursiem balstītai rūpniecībai piesaistītu jauniešus, ir jāīsteno pienācīgi pasākumi. Šajā saistībā būtu lietderīgi apzināt darbaspēku;

2.10. uzsver – lai novērstu un likvidētu dabiskus traucējumus, piemēram, meža ugunsgrēkus, plūdus, sausumu un kaitēkļu (piem., mizgraužu) un slimību izraisītus bojājumus, ir jāveicina agrīna plānošana, sadarbība un ieguldījumi;

2.11. uzsver, ka meži nodrošina proaktīvu aizsardzību pret eroziju, zemes nogrūvumiem, akmeņu nogrūvumiem un plūdiem, jo īpaši kalnu reģionos;

2.12. norāda, ka meži ir dabiski daudzveidīgas ekosistēmas, tostarp apsaimniekoti meži. Tomēr monokultūru plantācijas, jo īpaši svešzemju sugas, kurām bieži vien trūkst bioloģiskās daudzveidības, rada paaugstinātu katastrofu risku, un dažos gadījumos tās nedarbojas kā neto oglekļa piesaistītāji. Ilgtspējīga mežsaimniecība ietver nepieciešamību uzturēt jauktu sugu mežus, ko apsaimnieko saskaņā ar pastāvīgas mežaudzes mežsaimniecības modeli. Meži, kuros aug dažādas sugas, veicina lielākus ieguvumus klimata jomā nekā monokultūras, kas var negatīvi ietekmēt ilgtermiņa ilgtspēju;

2.13. mudina ES meža politikā labāk *ex ante* integrēt Mežsaimniecības pastāvīgās komitejas, Pilsoniskā dialoga grupas mežsaimniecības un korķa jautājumos un ES uz koksnes resursiem balstītu rūpniecības nozaru un ar nozari saistītu jautājumu ekspertu grupas zinātību. Uz koksnes resursiem balstītā vērtības ķēdē tas stiprinās zināšanu bāzi lēmumu pieņemšanai, sabiedrības informēšanas un komunikācijas kampaņām un politisku lēmumu atbalstīšanai un īstenošanai;

2.14. norāda, ka vietējām pašvaldībām un reģionālajām pārvaldes iestādēm ir svarīga loma mežu ilgtspējīgas izmantošanas stiprināšanā un uz koksnes resursiem balstītas rūpniecības dzīvotspējā, un tām ir iespēja to ņemt vērā publiskā iepirkuma procesos;

2.15. uzskata – lai nodrošinātu sabiedrības atbalstu, ir nepieciešami pienācīgi komunikācijas un informēšanas pasākumi saistībā ar ilgtspējīgu meža apsaimniekošanu. Šajā saistībā liels potenciāls ir pilsētu un piepilsētu mežiem, jo tie nodrošina ciešu saikni starp sabiedrību (vietējās atpūtas iespējas) un uz koksnes resursiem balstītu rūpniecību;

2.16. uzsver: lai mežsaimniecības politikas satvaru nostiprinātu visas Eiropas mērogā, ir svarīgi veicināt virzību uz juridiski saistošu nolīgumu par mežiem;

3. Īpašas piezīmes

3.1. Mežiem ir izšķiroša nozīme klimata pārmaiņu risināšanā

3.1.1. Pāreja uz klimatneitrālu ekonomiku ir milzīgs izaicinājums, bet tā ir arī iespēja, un šajā saistībā ir būtiski jāsamazina fosilo resursu radītās emisijas, kā arī ievērojami jāpalielina oglekļa dioksīda sekvestrēšana. Fosilo izejvielu produktu un degvielu aizstāšanai ir milzīgs potenciāls virzībā uz klimatneitralitātes sasniegšanu līdz 2050. gadam.

3.1.2. Lai nodrošinātu efektīvu oglekļa dioksīda absorbciju, ir jānodrošina pastāvīgs un arvien lielāks biomasas pieaugums un drošas ieguves metodes un grafiks. Biogēnisku oglekļa dioksīdu var uzglabāt ilgstoši, ja tiek uzlabota koksnes produktu izmantošana (proti, tie tiek izmantoti vairāk, labāk, ilgāk). Aktīva un ilgtspējīga meža apsaimniekošana un resursu ziņā efektīva koksnes izmantošana ir nozīmīgi elementi virzībā uz klimata jomas mērķu sasniegšanu (kā jau norādīts iepriekšējā atzinumā par klimata un enerģētikas politikas ietekmi⁽¹⁾) un iepriekšējā atzinumā par kopīgiem centieniem *LULUCF* jomā⁽²⁾). Lai veicinātu koksnes produktu izmantošanu, *LULUCF* regulā⁽³⁾ varētu atzīt nocirstas koksnes produktu plašāku spektru, un jebkurā gadījumā no nocirstas koksnes produktiem būtu jāiegūst ilgākas pussadalīšanās perioda vērtības, izmantojot videi draudzīgas koksnes saglabāšanas tehnoloģijas.

⁽¹⁾ EESK atzinums par tematu "Klimata un enerģētikas politikas ietekme uz lauksaimniecību un mežsaimniecību" (OV C 291, 4.9.2015., 1. lpp.)

⁽²⁾ EESK atzinums par tematu "Kopīgi centieni līdz 2030. gadam un zemes izmantošana, zemes izmantošanas maiņa un mežsaimniecība (*LULUCF*)" (OV C 75, 10.3.2017., 103. lpp.).

⁽³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2018. gada 30. maija Regula (ES) 2018/841 par zemes izmantošanā, zemes izmantošanas maiņā un mežsaimniecībā radušos siltumnīcefekta gāzu emisiju un piesaistes iekļaušanu klimata un enerģētikas politikas satvarā laikposmam līdz 2030. gadam un ar ko groza Regulu (ES) Nr. 525/2013 un Lēmumu Nr. 529/2013/ES (OV L 156, 19.6.2018., 1. lpp.).

3.1.3. Viens kubikmetrs koksnes uztver aptuveni vienu metrisko tonnu oglekļa dioksīda ⁽⁴⁾. Augošajai biomasai ir pierādīta spēja absorbēt CO₂. Tāpēc aktīva meža apsaimniekošana atbilstoši ilgtspējīgas meža apsaimniekošanas praksei ⁽⁵⁾ un meža audžu pastāvīga atjaunošana ir būtiska, lai sasniegtu pēc iespējas ilgtspējīgāku pieaugumu, kas veicina biomasas pieejamību.

3.2. *Daudzfunkcionāli meži un ekosistēmu pakalpojumi ir atbilstoši jākompensē*

3.2.1. Meži nodrošina ne tikai koksnes un nekoksnes produktus (piemēram, korķi, sēnes un ogas), bet arī dažādus ekosistēmu pakalpojumus, no kuriem ir atkarīgas lauku, piepilsētu un pilsētu kopienas (piemēram, ūdeni, gaisu, atpūtas vietas, veselības pakalpojumus). Klimata pārmaiņu radītās apstākļu izmaiņas palielina spiedienu uz mežiem un dabas katastrofu rašanās risku. Tādēļ mežu noturība un daudzfunkcionalitāte ir jāstiprina, īstenojot atbilstošus klimata aizsardzības pasākumus, mazinot klimata pārmaiņas un pielāgojoties tām.

3.2.2. Neraugoties uz sarežģīto tirgus stāvokli, ko ir pasliktinājuši klimata pārmaiņu izraisītie dabas postījumi (piemēram, mizgrauži, vēja nolauzti koki, meža ugunsgrēki, plūdi un sausums), ir ārkārtīgi svarīgi nodrošināt ekosistēmu pakalpojumu nepārtrauktību, lai uzturētu mežu daudzfunkcionalitāti. Tādēļ ir būtiski nodrošināt atbilstošus tirgus apstākļus, kas uz koksnes resursiem balstītai rūpniecībai nodrošina koksni un koksnes biomasu.

3.2.3. Būtu lietderīgi arī izpētīt iespējas oglekļa emisiju komercializācijai, izmantojot brīvprātīgus oglekļa tirgus ⁽⁶⁾. Piemēram, *Life* izmēģinājuma projekts CARBOMARK ⁽⁷⁾ ir orientēts uz brīvprātīgu vietējo oglekļa dioksīda emisiju tirgu attīstīšanu, lai mazinātu klimata pārmaiņas. Tā mērķis veicināt vietējo tirgu, kurā notiek brīvprātīgi darījumi ar oglekļa dioksīda kredītiem, lai tādējādi stiprinātu ES politiku klimata pārmaiņu apkarošanas jomā, proti, lai:

- mazinātu siltumnīcefekta gāzu radītās sekas, veicinot oglekļa dioksīda uztveršanu,
- radītu ienākumus nelabvēlīgā situācijā esošām teritorijām, aplēšot vērtību oglekļa dioksīda uztveršanas pakalpojumam, ko nodrošina meža ekosistēma,
- veicinātu to, ka vietējās pārvaldes iestādes pieņem kompensēšanas stratēģiju,
- panāktu to, ka mazie un vidējie uzņēmumi uzņemas lielāku atbildību, tādējādi mudinot tos mazināt savu ietekmi uz vidi.

Tomēr ir svarīgi nodrošināt, lai kompensēšanas mehānisms nebūtu nesamērīgs un nekavētu ilgtspējīgu koksnes mobilizāciju un resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu.

3.3. *Ilgtspējīga un aprites bioekonomika nodrošina ekonomikas iespējas mezsaimniecības nozarei, un tām ir liels potenciāls mazināt klimata pārmaiņas (kā jau norādīts iepriekšējā atzinumā ⁽⁸⁾)*

3.3.1. Ilgtspējīga bioekonomika palīdz mazināt klimata pārmaiņas vairākos veidos, proti, fotosintēzes procesā piesaistot oglekļa dioksīdu no atmosfēras biomasā, uzglabājot oglekļa dioksīdu bioproduktos un aizstājot fosilās izejvielas, materiālus, produktus un degvielas ar bioloģiskiem.

3.3.2. Koksnes produkti var uzglabāt oglekli ilgu laiku, tādējādi izolējot to no atmosfēras. Ilgi kalpojoši koksnes produkti, piemēram, kokmateriāli būvniecībai un augstas kvalitātes mēbeles, ir vieni no efektīvākajiem oglekļa dioksīda uzglabāšanas risinājumiem. Atkārtoti izmantojot un pārstrādājot biobāzētus produktus ar īsa dzīves ciklu, tiks nodrošināts, ka oglekļa dioksīda uzglabāšana turpinās. Visiem šiem produktiem, tostarp modernām biodegvielām, tekstilmateriāliem un “zaļām” ķīmikālijām, ir liels potenciāls aizstāt fosilās izejvielas un produktus, kas ir galvenie klimata pārmaiņu izraisītāji. Turklāt dzīves cikla beigās biobāzētus produktus var izmantot jaunu biobāzētu produktu vai bioenerģijas ieguvei un tādējādi aizstāt fosilos enerģijas avotus. Protams, vērtības ķēdei var būt arī blakusplūsmas.

3.3.3. Jaunas darījumdarbības ekosistēmas un iespējas šajā nozarē var ievērojami attīstīt, īstenojot starpnozaru sadarbību, lai sekmētu labi funkcionējošu biobāzētu un uz koksnes resursiem balstītu vērtības ķēžu izveidi. Šajā saistībā ir svarīgi kā prioritāti noteikt pētniecību, inovāciju un novatorisku risinājumu pilnveidošanu, kā arī izglītību, apmācību un prasmju attīstību, lai atbalstītu šīs uz koksnes resursiem balstītās vērtības ķēdes un aprites ekonomiku kopumā.

⁽⁴⁾ Avots: BFW-Praxisinformation Nr. 28 (2012. gads, 4. lpp.).

⁽⁵⁾ Rezolūcija H1 “Vispārējās pamatnostādnes par mežu ilgtspējīgu apsaimniekošanu Eiropā”.

⁽⁶⁾ Voluntary Carbon Market Insights: 2018 Outlook and First-Quarter Trends.

⁽⁷⁾ CARBOMARK – Improvement of policies toward local voluntary carbon markets for climate change mitigation.

⁽⁸⁾ EESK atzinums par tematu “Bioekonomika – ieguldījums ES klimata un enerģētikas jomas un ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanā” (OV C 440, 6.12.2018., 45. lpp.).

3.4. Ilgtspējīgas mežu apsaimniekošanas stiprināšanai un globālās atmežošanas apturēšanai arī turpmāk ir jābūt ES meža stratēģijas skaidriem mērķiem

3.4.1. Ilgtspējīga meža apsaimniekošana ir ES dalībvalstu kompetencē, un vispārpieņemtā ilgtspējīgas meža apsaimniekošanas definīcija ir iekļauta valsts un vietējā līmeņa tiesību aktos, kas tiek īstenoti visā ES. Ilgtspējīga mežsaimniecības prakse ir balstīta uz meža pārvaldības sistēmām valsts līmenī. Viens no veidiem, kā sniegt apliecinājumu par ilgtspējību, var būt brīvprātīgi tirgus instrumenti, piemēram, sertifikācija.

3.4.2. Lai sasniegtu ilgtspējīgas attīstības mērķus, ir svarīgi samazināt globālo atmežošanu un meža degradāciju, stiprinot mežu aktīvu un ilgtspējīgu apsaimniekošanu; to var panākt, izmantojot Eiropas mēroga nolīgumu, pietiekami stingras ilgtspējības sadaļas tirdzniecības nolīgumos, izmantojot vietēji ražotu biomasu Eiropā un atbalstot pāreju uz ilgtspējīgākiem patēriņa modeļiem. Turklāt ir vajadzīgi kopīgi centieni, lai atbalstītu apmežošanas pasākumus visā pasaulē.

3.4.3. Šajā sakarā EESK atzinīgi vērtē EK paziņojumu "Pastiprināt ES rīcību ar mērķi aizsargāt un atjaunot pasaules mežus" ⁽⁹⁾.

4. Vispārīga informācija

4.1. Eiropas Komisija 2018. gada 7. decembrī publicēja starpposma pārskata ziņojumu ⁽¹⁰⁾ par tematu "Progress, kas panākts, īstenojot ES meža stratēģiju" (turpmāk – "ziņojums"). Šajā ziņojumā ir sniegts ieskats progresā, kas panākts, īstenojot ES meža stratēģijas astoņas prioritārās jomas ⁽¹¹⁾:

- 1) atbalsts lauku un pilsētu kopienām;
- 2) uz koksnes resursiem balstītas rūpniecības, bioenerģētikas un plašākas zaļās ekonomikas konkurētspējas un ilgtspējas veicināšana ES;
- 3) meži mainīga klimata apstākļos;
- 4) mežu aizsardzība un ekosistēmu pakalpojumu veicināšana;
- 5) kādi ir mūsu meži un kā tie mainās?
- 6) jauna un novatoriska mežsaimniecība un produkti ar pievienoto vērtību;
- 7) sadarbība ar mērķi saskanīgi apsaimniekot mežus un labāk izprast tajos notiekošo;
- 8) meži pasaules skatījumā.

4.2. Daudzgažu īstenošanas plānā ⁽¹²⁾ (Meža daudzgažu plānā) ir uzskaitītas Eiropas Komisijas prioritātes līdz 2017. gadam. Šajā ziņojumā arī ir noteiktas prioritātes atlikušajam 2018.–2020. gada laikposmam.

4.3. Ziņojumā ir secināts, ka ES meža stratēģijas īstenošana galvenajos vilcienos notiek, kā plānots. Vēl neīstenotie elementi vai nu pašreiz tiek īstenoti, vai tiks īstenoti līdz 2020. gadam. Tomēr ziņojumā nav apsvērts laikposms pēc 2020. gada.

4.4. Padome 2019. gada 15. aprīlī pieņēma secinājumus ⁽¹³⁾ par progresu ES meža stratēģijas īstenošanā un aicināja Komisiju sākt apsvērt iespējas jaunai ES meža stratēģijai pēc 2020. gada. No tā loģiski izriet, ka šādai stratēģijai būtu jāattiecas uz mežiem un uz koksnes resursiem balstītu rūpniecību kopumā.

4.5. Reģionu komiteja 2019. gada aprīļa plenārsesijā pieņēma atzinumu ⁽¹⁴⁾ par ES meža stratēģijas īstenošanu.

Briselē, 2019. gada 30. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER

⁽⁹⁾ COM(2019) 352 final.

⁽¹⁰⁾ ES meža stratēģija virzībā uz 2020. gadam izvirzīto mērķu sasniegšanu.

⁽¹¹⁾ COM(2013) 659 final.

⁽¹²⁾ SWD(2015) 164 final.

⁽¹³⁾ Padomes secinājumi par progresu ES meža stratēģijas īstenošanā un par jaunu stratēģisko satvaru attiecībā uz mežiem.

⁽¹⁴⁾ RK atzinums "ES meža stratēģijas īstenošana" (OV C 275, 14.8.2019., 5. lpp.).

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas ziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai par aprites ekonomikas rīcības plāna īstenošanu”

(COM(2019) 190 final)

(2020/C 47/14)

Ziņotājs: **Peter SCHMIDT**

Atzinuma pieprasījums	Komisija, 11.4.2019.
Juridiskais pamats:	Līguma par Eiropas Savienības darbību 29. panta 1. punkts
Komitejas Biroja lēmums	19.3.2019.
Atbildīgā specializēta nodaļa	Lauksaimniecības, lauku attīstības un vides specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	1.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā:	31.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	164/2/0

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK atzinīgi vērtē Komisijas ziņojumu par aprites ekonomikas rīcības plāna (CEAP) īstenošanu un jo īpaši apstākli, ka tajā ir atzīts, ka pārejā uz aprites ekonomiku būtiska nozīme būs ieinteresēto personu iesaistei. Komiteja atbalsta arī plānus uzsākt Eiropas “zaļo kursu” un ierosināt jaunu CEAP, kas būtu vērsti uz konkrētām nozarēm, piemēram, tekstilrūpniecību un būvniecību, saskaņā ar Komisijas jaunās priekšsēdētājas Urzulas fon der Leienas izvirzītajām politikas pamatnostādnēm ⁽¹⁾.

1.2. Eiropas aprites ekonomikas jautājumos ieinteresēto personu platforma (ECESP) ir izveidota, lai apvienotu aprites ekonomikas kopienu Eiropā. Kā kopīga Komitejas un Eiropas Komisijas iniciatīva platforma tika izveidota 2017. gadā saskaņā ar ieteikumiem, kas iekļauti EESK atzinumā par aprites ekonomikas tiesību aktu kopumu ⁽²⁾. Iestāžu partnerība ir bijusi platformas panākumu svarīga iezīme, un ir svarīgi, ka šī partnerība turpinās un pastiprinās saistībā ar visiem jaunajiem rīcības plāniem pārejai uz aprites ekonomiku, lai nodrošinātu, ka pilsoniskās sabiedrības dalībnieki ir pārejas centrā.

1.3. EESK ir stingri pārliecināta, ka platforma ir nozīmīgs forums, kas nodrošina ieinteresēto personu līdzdalību – nākotnē tā būtu jāturpina un jāstiprina. Jo īpaši platforma būtu jāpārvērš, lai aprites ekonomikai nodrošinātu visaptverošu pieeju, ņemot vērā saikni ar citām politikas jomām (piemēram, enerģētika, klimata pārmaiņas, sociālā politika, iedzīvotāju iesaiste, labklājība, sociālā integrācija/iekļaušana, iedzīvotāju/patērētāju tiesības un pienākumi u. c.) un visos pārvaldības līmeņos (Eiropas, valsts, reģionālajā un vietējā); turklāt tā palīdz apzināt šķēršļus pārejai uz aprites ekonomiku, jo īpaši tādās svarīgās nozarēs kā tekstilrūpniecība, pārtika, būvniecība, elektronika un (mikro)plastmasa. Ir jāapkopo informācija par ieguvumiem, ko sniedz darba vietu radīšana, piekļuve pakalpojumiem, izmaksu ietaupījumi un uz sadarbību balstīti patēriņa modeļi.

⁽¹⁾ “Eiropas Savienība, kas tiecas uz augstākiem mērķiem. Mana programma Eiropai”.

⁽²⁾ OV C 264, 20.7.2016., 98. lpp.

1.4. Lai atspoguļotu aprites ekonomikas pieaugošo nozīmi un daudzdimensionālo raksturu, nākamajā pilnvaru periodā koordinācijas grupā, kura atbalsta šo platformu, būtu jāiesaista arī citas nozīmīgas ieinteresētās personas (piemēram, jauniešu un finanšu sektora pārstāvji); šīs grupas dalībniekiem jāsniedz ieguldījums tādu nākotnes scenāriju izstrādē, kas stiprina saikni starp nozarēm, jātiecas biežāk un jāklūst par platformas "vēstniekiem" arī forumos ārpus aprites ekonomikas kopienas. Koordinācijas grupa turpmāk varētu veikt arī tādas darbības, kas atbalsta aprites ekonomikas risinājumu izmēģināšanu uz vietas, izmantojot izmēģinājuma pasākumus un "dzīvās laboratorijas", lai pēc tam sniegtu informāciju politikas veidotājiem. Koordinācijas grupa ir bijusi un būs neatņemams platformas veiksmīgas darbības elements, un tādēļ ar to jāapspriežas attiecībā uz jebkura jauna CEAP politikas virzienu.

1.5. EESK uzsver: lai pāreja uz aprites ekonomiku būtu iekļaujoša, tā tagad jāvirza valsts, reģionālajā un vietējā līmenī. Ir svarīgi darbības pielāgot vietējiem jautājumiem un tajās izmantot vietējās stiprās puses.

1.6. Decentralizēta pieeja var būt īpaši svarīga, lai izpētītu aprites ekonomikas nozīmi iedzīvotāju labas dzīves veicināšanā. EESK iesaka izveidot darba grupu iedzīvotāju jautājumos, kas palīdzētu novērtēt iedzīvotāju attieksmi pret aprites risinājumiem, kā arī motivāciju un šķēršļus iesaistīties tajos. Šī grupa turpinās un paplašinās pašreizējo rīcības grupu patērētāju jautājumos, kas ir ECESP koordinācijas grupas dalībnieku iniciatīva un paredzēta, lai labāk izprastu patērētāju un iedzīvotāju iesaistīšanos un paātrinātu izmaiņas attieksmē pret aprites risinājumiem, kuri patiešām ir svarīgi.

1.7. Jau pašreiz svarīga nozīme pārejas nodrošināšanā ir finansēm. Lai turpmāk decentralizētu aprites ekonomiku un lokalizētu risinājumus, vietējās finanšu iestādes būtu jāpilnvaro plašāk aptvert aprites ekonomikas projektus, piemēram, izvēršot Eiropas Investīciju bankas "aprites pilsētu" programmu un to attiecinot arī uz "aprites ciematiem". Vēl viens priekšlikums par to, kā virzīt ekonomikas pāreju uz aprites ekonomikas principiem, ir izmantot PVN kā ekonomikas instrumentu, kas palīdz nodrošināt produktu dzīves cikla pagarināšanu, veicinot atkārtotu izmantošanu un remontēšanu.

1.8. Atzīstot mazumtirgotāju svarīgo lomu produktu pielāgošanā aprites ekonomikas principiem, aprites mazumtirdzniecības darba grupa var palīdzēt tālāk integrēt aprites ekonomikas principus vērtību ķēdē, tostarp nodrošināt aprites principiem atbilstošu rīcību. EESK ierosina, ka Komisija varētu veicināt šo darba grupu, izmantojot jau pastāvošo mazumtirdzniecības forumu. Šajā procesā būtu jāiesaista pilsoniskās sabiedrības organizācijas un ilgtspējīgas attieksmes/ilgtspējīga dzīvesveida ekspertu organizācijas, lai nodrošinātu iedzīvotāju pārstāvību un integrētu pieeju ar apriņķa saistītajai ražošanai un patēriņam.

1.9. Pārejas paātrināšanā nozīmīgs virzītājspēks var būt publiskais iepirkums. Lai veicinātu aprites produktu, darbu un pakalpojumu plašāku pārņemšanu un palielinātu tā iespējas virzīt aprites pieeju, ir svarīgi aprites publisko iepirkumu institucionalizēt, veidot attiecīgo ieinteresēto personu spējas un zināšanas, kā arī nodrošināt juridisko skaidrību un atbalstīt aprites publiskā iepirkuma īstenošanu. Būtu ļoti lietderīgi izstrādāt apmācības programmu aprites principiem atbilstoša publiskā iepirkuma jautājumos. Efektīvs pasākums būtu arī virkne semināru, ko visā Eiropā rīkotu par iesaistes tirgū jautājumiem, koncentrējoties uz aprites pieeju. EESK iesaka: lai visā aprites ciklā līdz minimumam samazinātu negatīvo ietekmi uz vidi un labākajā gadījumā izvairītos no tās, kā arī pēc iespējas samazinātu atkritumu rašanos (vai arī izvairītos no tiem), visās dalībvalstīs attiecībā uz publisko iepirkumu jāparedz obligātie vides kritēriji, kas jau ir noteikti ES direktīvās.

1.10. Lai sekmīgi pārietu uz aprites ekonomiku, būtiski faktori ir arī patērētāju izpratne un līdzdalība. Aprites ekonomikas marķējuma ieviešana varētu paātrināt pāreju un palīdzēt patērētājiem izdarīt ilgtspējīgu izvēli, bet vienlaikus būtu jāīsteno Eiropas mēroga komunikācijas kampaņa. Arī spēju veidošana ir svarīgs pilārs, lai atbalstītu ieinteresēto personu izpratni par ES pāreju uz aprites ekonomiku un tās kļūtu par šīs pārejas dalībniekiem.

2. ES rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku

2.1. Stratēģijā "Eiropa 2020" ir uzsvērtā vieda, ilgtspējīga un iekļaujoša izaugsme kā veids, lai uzlabotu Eiropas konkurētspēju un produktivitāti un radītu pamatu ilgtspējīgai sociālai tirgus ekonomikai. Aprites ekonomika ir galvenais ceļš šīs stratēģijas īstenošanai un iedzīvotāju un planētas labklājības nodrošināšanai. Eiropas Komisija 2015. gadā publicēja rīcības plānu pārejai uz aprites ekonomiku (CEAP), lai atbalstītu un veicinātu pāreju no lineārās ekonomikas modeļa uz aprites ekonomikas modeli Eiropā.

2.2. CEAP⁽³⁾ ir noteikta vērienīga 54 darbību programma vairākās vērtību ķēdēs, aptverot – kā piemērus – ražošanu, patēriņu, atkritumu apsaimniekošanu un sekundāros izejmateriālus. Rīcības plānā Eiropas Komisija ir iekļāvusi atsauci uz ieinteresēto personu iesaisti un sadarbību ar tām, lai nodrošinātu pāreju uz aprites ekonomikas modeli.

(3) COM(2015) 614 final.

2.3. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja 2016. gadā pieņēma atzinumu par aprites ekonomikas paketi ⁽⁴⁾, ierosinot izveidot platformu, izmantojot kuru ieinteresētās personas aprites ekonomikas kopienā varētu iesaistīties un apmainīties ar labu praksi, zināšanām un pieredzi. Komiteja un Eiropas Komisija kopīgi izveidoja Eiropas aprites ekonomikas jautājumos ieinteresēto personu platformu (ECESP) ⁽⁵⁾ – virtuālu telpu, kas apvieno ieinteresētās personas tiešsaistē un personīgi, tām piedaloties ikgadējā konferencē. Šo platformu atbalsta koordinācijas grupa – 24 cilvēku grupa, kas pārstāv pilsoniskās sabiedrības organizācijas no visas Eiropas, kuri darbojas kā platformas vēstnieki.

2.4. Eiropas Komisija 2019. gadā pieņēma ziņojumu ⁽⁶⁾ par CEAP īstenošanu, izklāstot galvenos sasniegumus saskaņā ar plānu un turpmākos uzdevumus. Ziņojumā ir apsvērti tādi temati kā aprites ekonomikas izveide un pārejas paātrināšana. Attiecībā uz otro tematu Komisija īpaši atsaucas uz nepieciešamību pēc spēcīgas ieinteresēto personu iesaistes. EESK norāda, ka ziņojumam pievienotie dokumenti (SWD(2019) 90/91/92) ir pieejami tikai angļu valodā, un tas kavē izpratni un līdzdalību dalībvalstu līmenī.

2.5. EESK atzinīgi vērtē šo atjaunināto ziņojumu un jo īpaši apstākli, ka tajā ir atzīta būtiskā nozīme, kāda ieinteresēto personu iesaistei būs pārejā uz aprites ekonomiku.

2.6. EESK norāda, ka aprites ekonomikas jautājumi būtu jāiekļauj arī valstu enerģētikas un klimata plānos un ka šajā saistībā būtu vairāk jāuzsver arī sociālā dimensija.

2.7. EESK uzsver nepieciešamību veikt pilnīgu analīzi par visām materiālu plūsmām uz ES un no tās, to veicot kā daļu no plašākas analīzes par aprites ekonomikas ietekmi uz tirdzniecību.

3. Ieinteresēto personu iesaiste turpmākajā rīcības plānā pārejai uz aprites ekonomiku

3.1. Eiropas aprites ekonomikas ieinteresēto personu platforma jau ir kļuvusi par veiksmīgu un redzamu ES līmeņa forumu, kas veicina starpnozaru, daudzu ieinteresēto personu dialogu un labas prakses, stratēģiju un zināšanu apmaiņu par plašu aprites ekonomikas tematu loku.

3.2. Ir pienācis laiks nodrošināt šāda veida sekmīgu daudzu ieinteresēto personu iesaisti reģionālā, valsts un vietējā līmenī, lai varētu pozitīvo ietekmi visās dalībvalstīs un palielinātu iedzīvotāju līdzdalību. Ir svarīgi, ka darbības ir decentralizētas, pielāgotas vietējām problēmām un ka tās izmanto vietējās stiprās puses. Ņemot vērā Eiropas kultūru un kontekstu daudzveidību, dažādām valstīm ir nozīmīgas dažādas prioritāšu jomas un dažādas nozares. Tas ir uzsvērts Komitejas uzdevumā veiktajā pētījumā par aprites ekonomikas stratēģijām un ceļvežiem Eiropā ar mērķi apzināt sinerģiju un sadarbības un alianšu veidošanas potenciālu ⁽⁷⁾.

3.3. Arī iedzīvotāju attieksme, motivācija un šķēršļi iesaistīties aprites risinājumos ir atkarīgi no konteksta, un tāpēc ir jo svarīgāk veicināt daudzu decentralizētus eksperimentus, lai labāk izprastu un ātrāk veicinātu tādu attieksmi pret aprites jautājumiem, kurai patiešām ir liela nozīme. Iesaistei vajadzētu būt vietēji atbilstīgai, orientētai uz rīcību un pielāgotai konkrētām īstenošanas darbībām dažādās valstīs, tādējādi apmierinot vietējo iedzīvotāju vajadzības un palielinot viņu labklājību. Šāda un cita veida stratēģijas, kas orientētas uz iedzīvotājiem, pašlaik analizē rīcības grupa patērētāju jautājumos, un ir ieteicams tās izvērst tālāk.

3.4. Decentralizēta pieeja var būt īpaši svarīga, lai izpētītu aprites ekonomikas nozīmi iedzīvotāju labas dzīves veicināšanā, ietverot sociālos rādītājus, ar kuriem mēra vietējā līmeņa aprites ekonomikas darbību panākumus. Daži šādas saiknes piemēri ir tādi aspekti kā sociālās mijiedarbības un integrācijas līmenis, ko nodrošina iniciatīvu apmaiņa, vai apmierinātība ar jaunu prasmju apguvi, lai labotu produktus vai ražotu pašiem savu pārtiku vai apģērbu.

⁽⁴⁾ OV C 264, 20.7.2016., 98. lpp.

⁽⁵⁾ Eiropas aprites ekonomikas jautājumos ieinteresēto personu platforma.

⁽⁶⁾ COM(2019) 190 final.

⁽⁷⁾ Pētījums "Aprites ekonomikas stratēģijas un ceļveži Eiropā: apzināt sinerģiju un potenciālu sadarbībai un partnerību veidošanai", kas saistīts ar EESK atzinumu "Sinerģijas panākšana starp dažādiem aprites ekonomikas ceļvežiem" (vēl nav publicēts OV).

3.5. Uz to varētu virzīties, īstenojot valsts, reģionālo vai pilsētas ieinteresēto personu pasākumus⁽⁸⁾, kas koncentrējas uz vietējās nozīmes problēmām un stiprina ieinteresēto personu iesaisti vietējā līmenī. Galvenie dalībnieki būtu vietējie MVU, valdības struktūras, pilsoniskās sabiedrības organizācijas un jo īpaši patērētāji, kas visi apvienotos, lai:

- risinātu konkrētas vietējās nozīmes problēmas,
- noteiktu, kā aprites ekonomika var veicināt personīgo labklājību,
- noteiktu, kā aprites ekonomika var veicināt apmierinātību un uzlabot dzīves kvalitāti,
- izstrādātu izvēles, kas nodrošina iedzīvotāju ilgtspējīgu un aprites principiem atbilstošu dzīves veidu,
- radītu saikni ar vietējām aģentūrām un infrastruktūru (vai investētu jaunās aģentūrās un infrastruktūrā, ja tādu pašreiz nav),
- radītu partneru piemeklēšanas iespējas, lai risinātu vietējās problēmas,
- iesaistītu arodbiedrības vietējo darbinieku prasmju veidošanā,
- aizsāktu mācīšanās mezglus, kas turpinātu darboties pēc pasākumiem,
- apspriestu standartizācijas procesus aprites ekonomikai, piemēram, Itālijas *Prasi di Riferimento*⁽⁹⁾.

3.6. Šādi pasākumi un platformas būs jo īpaši nozīmīgi valstīs un reģionos, kuros notiek neliela aprites darbība. Minētajiem pasākumiem būtu jāizraisa jaunas aprites darbības un iesaiste, lai nodrošinātu plašāku izpratni un aprites ekonomikas īstenošanu visā ES. Turpmākajiem rīcības plāniem jāpāriet uz aprites ekonomiku būtu jāatbalsta vietējās ieinteresētās personas un vietējie risinājumi nolūkā sekmīgi īstenot ES stratēģiju un uzlabot labklājību visās Eiropas valstīs.

3.7. Lai rosinātu vietējos aprites ekonomikas risinājumus un veicinātu šādas prakses plašāku pārņemšanu, ir svarīgi popularizēt un izvērst atkārtojamus aprites ekonomikas projektus dažādos kontekstos – piemēram, 100 aprites mikroreģioni, 100 aprites kopienas, 100 aprites ciemati, 10 aprites nometnes un 10 aprites salas.

3.8. Jau pašreiz svarīga nozīme pārejas nodrošināšanā ir finansēm. Lai turpmāk decentralizētu aprites ekonomiku un lokalizētu risinājumus, vietējās finanšu iestādes būtu jāpilnvaro labāk aptvert aprites ekonomiku – no aprites ekonomikas principu labākas izpratnes līdz labākai pārejas atbalstīšanai ar produktiem, pakalpojumiem un darbībām. Piemēram, Eiropas Investīciju banka varētu izmantot esošos instrumentus, kas vērsti uz lielām pilsētām, piemēram, “aprites pilsētu” programmu, un to izvērst arī uz “aprites ciematiem”. Vietējām bankām būtu jāuzņemas aktīvāka loma šajā procesā. Būtu jāturpina pētīt arī savstarpējās saiknes starp klimata pārmaiņu un aprites ekonomikas finansēšanu.

3.9. Vides krīzes sistēmiski ir saistītas ar nevienlīdzības, migrācijas un demokrātijas krīzēm. Šīs krīzes ir saistītas – bet ne tikai – ar milzīgo nevienlīdzību, kas raksturīga finanšu kapitālismam, un pastāvīgo demokrātijas eroziju, kā arī izriet no tirgus sabiedrības, par kuru esam kļuvuši. Nevienu no šīm krīzēm nevar pienācīgi atrisināt atsevišķi, un labi izstrādāta aprites ekonomika var palīdzēt mazināt ekonomikas, vides un sociālās sistēmas neaizsargātību.

3.10. Sistēmiskā pārejā būtu arī jārisina to pavadošās sociālās un vides problēmas, kuras ir savstarpēji saistītais ar krīzēm, ko rada nevienlīdzība vai demokrātijas vājināšanās. Ir svarīgi veicināt dialogu ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām (PSO), lai stātos pretī potenciālajiem riskiem un dziļākām aprites ekonomikas problēmām, kā arī lai veidotu atbilstīgo PSO kompetenci nodrošināt taisnīgāku/godīgu pāreju.

3.11. Pārejai uz aprites ekonomiku ir nepieciešams, lai ieinteresētās personas attīstītu jaunas kvalifikācijas/prasmes, kas atbilst aprites ekonomikas domāšanas veidam un praksei – no dziļākām zināšanām par materiālu sastāvu līdz uzlabotai izpratnei par darījumdarbības modeļiem un sociālo uzvedību, jo īpaši tādās svarīgās nozarēs kā tekstilrūpniecība, būvniecība, pārtika, elektronika un (mikro) plastmasa. Svarīgi ir izstrādāt un uzlabot nozīmīgu ieinteresēto personu, piemēram, uzņēmēju, ražotāju, mazumtirgotāju, publisko iepircēju un iedzīvotāju, aprites kompetences.

⁽⁸⁾ Piemēram, Eiropas Komisijas *Circular Economy Virtuous Circle Tour*.

⁽⁹⁾ Skatīt: UNI.

3.12. Lai palīdzētu veicināt pāreju, būtu jāatbalsta uzņēmēji, ražotāji, arodbiedrības un patērētāji viedas, IKT virzītas aprites ekonomikas izstrādē. Ir vairāki veidi, kā to panākt, piemēram, attīstot viedas aprites ekonomikas kompetenču centrus, kurus varētu integrēt vietējos centros, tādējādi atvieglot apmaiņu un partneru piemeklēšanu, vai arī izveidojot darba grupas, kurās ir iesaistītas nozīmīgas ieinteresētās personas no IKT jomas.

3.13. Būtu jāizpēta iespējas izmantot pievienotās vērtības nodokli (PVN), lai nodrošinātu produkta dzīves ilguma pagarināšanu, veicinot atkārtotu izmantošanu un remontēšanu. Vairākas ES dalībvalstis jau ir centušās samazināt PVN gan lietotām precēm, gan remonta pakalpojumiem ⁽¹⁰⁾.

3.14. Ir arī iespējas izmantot pašreizējos satvarus, pie kuriem uzņēmumi jau ir pieraduši, piemēram, tādas vides auditēšanas instrumentus kā vides vadības un audita sistēma (EMAS), tādas starptautiskus instrumentus kā Starptautiskā Standartizācijas organizācijas (ISO) izstrādātos instrumentus (piemēram, ISO 14001 vai paredzamais ISO/TC 323 par aprites ekonomiku) vai obligātos vides kritērijus (kas ir noteikti ES direktīvās, bet to piemērošana dalībvalstīs nav obligāta).

3.15. Mazumtirgotājiem jau ir svarīga nozīme, padarot produktus vairāk aprites principiem atbilstošus, piemēram, samazinot iepakojumu. Mazumtirgotājiem varētu arī būt stipra ietekme uz patērētāju dzīvesveidu – viņi nolemj, no kā patērētāji var izvēlēties, ietekmē patērētāju pirkumus un pat to, kā viņi izmanto un likvidē produktus. Aprites mazumtirdzniecības darba grupa, kas ir līdzīga mazumtirdzniecības forumam, var palīdzēt turpmāk integrēt aprites ekonomikas principus vērtību ķēdē, tostarp nodrošināt aprites principiem atbilstošu rīcību, bet tā būtu jāizvērs un tai būtu jāaptver arī iedzīvotāji / viņu attieksmes jautājumi un patērētāju organizācijas, kā arī arodbiedrības.

3.16. Publiskais iepirkums (PP) ir svarīgs virzītājspēks, kas paātrina pāreju, un CEAP ir noteiktas darbības, lai atvieglotu aprites ekonomikas principu integrāciju šajā iepirkumā. Ir veikts novatorisks darbs, izmantojot gūto pieredzi. Izvērsas apspriedes par to, ko aprites iepirkums nozīmē praksē un kāda ietekmīga nozīme aprites iepirkumam varētu būt aprites ekonomikas attīstības veicināšanā, piemēram, darbojoties kā stimulējošam spēkam (t. i., ar pirkspēju paplašinot pašreizējo aprites risinājumu tirgu) vai pat kā potenciālam virzošajam spēkam (t. i., jaunu risinājumu līdzradīšana, lai apmierinātu publisko pircēju vajadzības). Lai veicinātu aprites principiem atbilstošu publiskā iepirkuma plašāku pārņemšanu un palielinātu tā iespējas virzīt inovāciju, ir svarīgi šādu iepirkumu institucionālizēt, veidot attiecīgo ieinteresēto personu spējas un zināšanas, kā arī nodrošināt juridisko skaidrību un atvieglot aprites PP dialogus.

3.17. Aprites dzīves veids un izmaiņas attieksmē pret apriti var būt papildu rādītājs sistēmiskas aprites ekonomikas pārejas mērīšanai un var atainot to, kā aprites ekonomikas infrastruktūra, darījumdarbības un politika ietekmē iedzīvotāju līmeni. Ir svarīgi, lai mēs – Eiropas iedzīvotāji – spētu apsvērt, ko un kā izmantojam, remontējam un likvidējam šodien, nevis to, ko un kā mēs izmantojam, irējam, remontējam un likvidējam iepriekš. Pilsētu līmenī būtu jāizveido tādi instrumenti kā “dzīvās laboratorijas”. “Dzīvās laboratorijas” ir reālās dzīves vide, piemēram, mājsaimniecības, organizācijas un pat pilsētu kvartāli, kur aprites risinājumus un pasākumus var īstenot kā prototipus, pārbaudīt realitātē un tā rezultātā iegūt informāciju, ko izmantot aprites ekonomikas stratēģiju veidošanā. Apņēmīgāk būtu jārisina ar priekšlaicīgu nolietojumu saistītie jautājumi, kā EESK to ieteica savā atzinumā “Virzība uz ilgtspējīgāku patēriņu: rūpniecības produktu izmantošanas laiks un uzticēšanās atjaunošana, sniedzot informāciju patērētājiem”. Jo īpaši būtu jāapsver garantijas pagarināšana vismaz uz pieciem gadiem. Rīcības grupa patērētāju jautājumos sadarbībā ar uzņēmumiem, NVO un patērētāju organizācijām meklē risinājumus un modeļus, kas veicina garantijas dzīves laikā modeļus.

3.18. Aprites ekonomika ir būtisks instruments, lai sasniegtu ilgtspējīgas attīstības mērķus (IAM) un mazoglekļa ekonomiku. Veidojot pāreju uz aprites ekonomiku, ir svarīgi atvieglot dialogu un apmaiņu par to, kā ieinteresētās personas var izmantot aprites ekonomiku par instrumentu IAM vai citu atbilstīgu mērķu sasniegšanai. Lai nodrošinātu, ka aprites un ilgtspējīga ekonomika darbojas visu ieinteresēto personu labā, darba ņēmēji būtu jāatbalsta, izmantojot pašreizējās sistēmas, piemēram, arodapmācību, tādējādi nodrošinot pašreizējiem un nākotnes darba ņēmējiem pārejas īstenošanai vajadzīgās prasmes.

3.19. Svarīgi ir izpētīt un uzskatāmi pierādīt, kā aprites ekonomikas inovācija var sekmēt konkurētspēju ceļā uz ilgtspējīgāku mazoglekļa ekonomiku. Augstskolām un pētniecības centriem vajadzētu būt potenciāliem aprites inovācijas centriem, kas izstrādā, pārbauda un izplata jauninājumus, jo augstskolām ir labas pētniecības spējas aprites problēmu risināšanai. Uz problēmām balstīta mācīšanās un apmācība ir vērtīga, lai stimulētu nākotnes inovatorus, uzņēmējus un pētniekus, kuri veido savu karjeru augstskolās. Augstskolas ar daudziem cilvēkiem un lielu resursu pieprasījumu var darboties kā dzīvās laboratorijas, kas pārbauda risinājumus pirms to ieviešanas. Ir vajadzīgi izmēģinājuma projekti, lai izstrādātu un demonstrētu aprites universitātes pilsētīņu pieejas un risinājumus noteiktam mērogam, un aprites universitātes pilsētīņu tīkls var palīdzēt turpmāk veicināt zināšanu apmaiņu.

⁽¹⁰⁾ Samazināt nodokļus, lai atbalstītu atkārtotu izmantošanu un remontu.

3.20. Pāreja uz aprites ekonomiku Eiropā, bez šaubām, ietekmēs ieinteresētās personas starptautiskā līmenī, piemēram, slēdzot tirdzniecības nolīgumus. Izmantojot inovācijas, lai pārietu uz aprites ekonomiku, Eiropa var noteikt globālus standartus taisnīgākai ekonomikai, kas darbojas visu tās iedzīvotāju labā – atšķirīgu un pielāgojamu gan lauku apvidiem, gan pilsētu teritorijām. Tam būs nepieciešama vietēja, reģionāla un valsts līmeņa pieeja, lai pilsoniskās sabiedrības ieinteresētās personas iesaistītu tādu aprites ekonomikas stratēģiju izstrādē, īstenošanā un uzraudzībā ⁽¹¹⁾, kuras darbojas šiem reģioniem (t. i., risinot nabadzības problēmu, nodrošinot kvalitatīvas darbvietas un augstāku dzīves kvalitāti, darbu ekoloģisku robežu ietvaros). Šajā saistībā laba prakse ir vērojama Slovēnijas pieejā tās aprites ekonomikas ceļveidim. EESK mudina pieņemt šo pieeju tos lēmumu pieņēmējus, kuri iesaistīti aprites stratēģiju un ceļvežu izstrādē.

4. Eiropas aprites ekonomikas jautājumos ieinteresēto personu platformas (ECESP) nozīme

4.1. ECESP ir platforma, kas izveidota, lai apvienotu aprites ekonomikas kopienu Eiropā. Kā kopīga Komitejas un Eiropas Komisijas iniciatīva platforma tika izveidota 2017. gadā saskaņā ar ieteikumiem, kas iekļauti EESK atzinumā “Noslēgt aprites loku – ES rīcības plāns pārejai uz aprites ekonomiku” ⁽¹²⁾. Platformas mērķis ir atvieglot pilsoniskās sabiedrības apspriešanos, sadarbību starp valsts, reģionālajiem un nozaru tīkliem, kā arī apmainīties ar pieredzi, informāciju un paraugpraksi. EESK nodrošina šīs platformas sekretariātu, nodrošinot saikni starp pilsonisko sabiedrību un politikas veidotājiem.

4.2. Platformu atbalsta koordinācijas grupa 24 ekspertu sastāvā no visas Eiropas, kuri ir izraudzīti no pilsoniskās sabiedrības organizācijām, uzņēmumu un arodbiedrību pārstāvjiem, domnīcām, pētniecības centriem un publiskajām struktūrām, kas ir ieinteresētas aprites ekonomikā. Šī daudzveidīgā ieinteresēto personu grupa pārstāv minēto Eiropas platformu ar savām darbībām un uzdevumiem vietējā, reģionālā un valsts līmenī. Šīs darbības sekmīgi atbalsta EESK un Eiropas Komisija, izmantojot virtuālo platformu ⁽¹³⁾.

4.3. Koordinācijas grupa vada platformas darbības, tostarp nosakot Eiropas aprites ekonomikas konferences otrās dienas galvenos jautājumus (līdz šim ir notikuši trīs pasākumi), un platformas locekļi darbojas kā tās vēstnieki. Grupa oficiāli tiekas reizi gadā, un tai ir pilnvaras līdz 2020. gadam. Grupa tika izveidota saskaņā ar uzaicinājumu paust interesi, un EESK un Eiropas Komisija noteica tās darba uzdevumus. Turpmāk koordinācijas grupas dalībniekiem būtu jātiecas regulārāk un/vai jāpievēršas konkrētiem jautājumiem, un viņiem jādarbojas kā “vēstniekiem” arī ārpus aprites ekonomikas kopienas.

4.4. Iestāžu partnerība ir bijusi platformas panākumu galvenā iezīme, un ir svarīgi, ka šī partnerība turpinās un pastiprinās saistībā ar visiem jaunajiem rīcības plāniem pārejai uz aprites ekonomiku, lai nodrošinātu, ka pilsoniskās sabiedrības dalībnieki ir pārejas centrā.

4.5. Platformas koordinācijas grupa piedāvā iespēju krāt dalībvalstu potenciālās zināšanas un pieredzi, kas Eiropas iestādēm, piemēram, Eiropas Komisijai, Eiropas Investīciju bankai utt. būtu jānoskaidro par priekšrocību. Šādas zināšanas un pieredzi vajadzētu popularizēt, izmantojot aktīvāku iesaisti un apspriešanos ar koordinācijas grupu. Koordinācijas grupas iesaiste ir bijusi, ir un būs platformas panākumu neatņemama sastāvdaļa, un tā noteikti jāiesaista darbības saistībā ar jebkādiem jauniem rīcības plāniem pārejai uz aprites ekonomiku (CEAP). Tas būtu jāatspoguļo jebkādas jaunās platformas pilnvarās, un būtu jātiecas tālāk attīstīt lomu, kāda šiem pilsoniskās sabiedrības dalībniekiem jau ir bijusi, piemēram, saistībā ar patērētājiem, finansēm, bioekonomiku, izglītību un inovāciju. Tādēļ ar koordinācijas grupu būtu jāapspriežas attiecībā uz jebkuru jaunu CEAP politikas virzienu. Šajā kontekstā EESK turpinās īstenot savu svarīgo lomu, integrējot ieinteresētās personas politikas veidošanas procesā.

4.6. EESK prasme panākt vienprātību un nodrošināt iekļautību ir ļoti svarīga. Ir atzīts un tiek atbalstīts nozīmīgais darbs, ko Komiteja veic, nodrošinot sekretariātu un ECESP tīmekļa vietni. Šī struktūra ir bijusi nozīmīgs ECESP plašākas veiksmīgas darbības elements.

4.7. Platformas tīmekļa vietne piedāvā arī aizvien plašāku zināšanu un labas prakses avotu, kas platformai palīdz izveidot “virtuālu vienotu kontaktpunktu” aprites ekonomikas jomā. Šim būtiskajam tiešsaistes rīkam arī turpmāk ir jāsaņem pienācīgs institucionālais atbalsts un jānodrošina telpa un resursi izaugsmei, lai tas varētu turpināt izplatīt inovatīvus risinājumus, svarīgas zināšanas un informāciju par nozīmīgiem kontaktiem, tādējādi atrisot ieinteresēto personu potenciālu virzībā uz aprites pāreju visā Eiropā.

Briselē, 2019. gada 31. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER

⁽¹¹⁾ EESK atzinums par tematu “Sinerģijas panākšana starp dažādiem aprites ekonomikas ceļvežiem” (vēl nav publicēts OV).

⁽¹²⁾ OV C 264, 20.7.2016., 98. lpp.

⁽¹³⁾ Eiropas aprites ekonomikas jautājumos ieinteresēto personu platforma.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai “Vienoti virzībā uz enerģētikas savienības un klimata pasākumu realizēšanu: liekot pamatus sekmīgai pārejai uz tīru enerģiju””

[COM(2019) 285 final]

(2020/C 47/15)

Ziņotājs: **Tommaso DI FAZIO**

Apspriešanās	Komisija, 22.7.2019.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 304. pants
Atbildīgā specializēta nodaļa	Transporta, enerģētikas, infrastruktūras un informācijas sabiedrības specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	16.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	219/0/1

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. EESK atzinīgi vērtē Eiropas Komisijas iniciatīvu sākt dalībvalstu iesniegto nacionālo enerģētikas un klimata plānu projektu novērtēšanu, tādējādi turpinot darbu pie jaunā pārvaldības modeļa, kuru Padome un Parlaments ieviesa 2018. gada decembrī un kura uzdevums ir (kopā ar dalībvalstīm, reģionālajām un vietējām pašvaldībām, organizētu pilsonisko sabiedrību un iedzīvotājiem) nodrošināt ar pāreju uz tīru enerģiju un klimata aizsardzību saistītās Eiropas līmeņa darbības konvergenci un konsekvenci, izmantojot daudzlīmeņu interaktīvu dialogu, kurā visaptveroši iesaistīta pilsoniskā sabiedrība un publiskā un privātā sektora dalībnieki vietējā un reģionālajā līmenī.

1.2. EESK atzinīgi vērtē to, ka Eiropas Savienība ar konkrētiem nacionālajiem enerģētikas un klimata plāniem ir pirmā lielā pasaules ekonomika, kas pieņem juridiski saistošu sistēmu, lai izpildītu 2015. gada saistības, kuras izriet no COP 21 Parīzes nolīguma un ANO programmas 2030. gadam, kuros dalībvalstis tika aicinātas izstrādāt priekšlikumus “integrētiem” valstu enerģētikas un klimata plāniem.

1.3. EESK atzinīgi vērtē to, ka tādā veidā Eiropas Savienība kļūst gan par juridisku, gan par pārvaldības paraugu visai pasaulei tās centienos apturēt klimata stāvokļa pastāvīgo pasliktināšanos, kas bez izņēmuma skar visu planētu. Tikai ar kompleksiem, virzītiem un saskaņotiem dalībvalstu pūliņiem varēs sasniegt klimata mērķi 2030. gadā, tādējādi liekot pamatus vērienīgākam un vajadzīgajam 2050. gada mērķim panākt pilnīgu dekarbonizāciju.

1.4. Komiteja stingri atbalsta tādas kopīgas, stabilas un saskaņotas platformas izveidi, kuras uzdevums būtu likvidēt šķēršļus (starp dažādiem politikas pasākumiem un nozarēm, starp publiskās pārvaldes iestādēm, ieinteresētajām personām un sabiedrību un starp valstīm) un iezīmēt kopīgu virzību uz 2030. gada mērķiem, kurus raksturo ilgtspējīga un konkurētspējīga attīstība, klimatneitralitāte, pakāpenisks dekarbonizācijas process un integrēta un sistēmiska pieeja. Komiteja uzskata, ka plānu panākumus vislabāk var nodrošināt, ja iedzīvotāji, kas iesaistīti augšupējā līdzdalības procesā, vienprātīgi tos atbalsta.

1.5. EESK uzskata, ka svarīgi un prioritāri ir attīstīt plaši izplatītu ilgtspējas kultūru, kas papildinātu enerģētikas pārkārtošanas un klimatneitralitātes procesu un aptvertu izglītības un apmācības sistēmu visos līmeņos, sākot no bērnības, tādējādi nodrošinot visu sabiedrības grupu aktīvu un apzinātu līdzdalību. Pēc EESK domām, būtiski ir ieteikt, lai šim mērķim paredzētās iniciatīvas būtu neatņemama nacionālo enerģētikas un klimata plānu sastāvdaļa.

1.6. Komiteja uzskata, ka ar nacionālajiem enerģētikas un klimata plāniem jācenšas īstenot antropocentrisku pāreju uz iekļaujošāku, ilgtspējīgāku, ekonomiskāku, taisnīgāku un drošāku vispārēju energosistēmu, kas piedāvā tādus risinājumus globāliem, ar enerģētiku un klimatu saistītiem izaicinājumiem, kuru pamatā ir gan sociālais konsenss, gan vērtības radīšana uzņēmumiem un sabiedrībai, nemazinot enerģētikas trīsstūra – drošība un pieejamība; vides un sociālā ilgtspēja; ekonomikas attīstība un konkurētspējīga izaugsme – līdzsvaru.

1.7. EESK uzskata: vēl viens prioritārs ieteikums, kas jāpapildina ar apņemšanos pilnībā īstenot un regulāri pārbaudīt tiesību aktu pareizu īstenošanu, ir pabeigt Eiropas enerģijas tirgus izveidi, jo tas vēl nav pilnībā starpsavienots, sadarbspējīgs un pārredzams un tajā joprojām ir ievērojamas atšķirības starp gāzes un elektrības cenām.

1.8. EESK uzskata, ka enerģētikas un transporta nozares ieguldījums dekarbonizācijā būtu jāizvērs, balstoties uz stimuliem patērētājiem un veicinot galveno tehnoloģiju ieviešanu tā, lai 2050. gadā sasniegtu nulles emisiju līmeni. EESK iesaka pieņemt īpašas stratēģijas energoietilpīgām nozarēm un reģioniem, tostarp izmantojot emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas un CO₂ tirgus mehānismus saskaņā ar Savienības tiesību aktiem attiecībā uz zemes izmantošanu, zemes izmantošanas maiņu un mežsaimniecību (*LULUCF*); minētās stratēģijas būtu jāparedz nacionālajos enerģētikas un klimata plānos, tāpat kā reformas, kas jāveic, lai izveidotu gan dekarbonizētu vairumtirgu, kurš spēj labāk integrēt elektroenerģijas, gāzes un siltumenerģijas nozares, gan pārredzamāku Eiropas mazumtirgu. EESK iesaka konkurētspējas saglabāšanas nolūkos īpašu uzmanību pievērst emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas taisnīgai izmantošanai un ieviest atbilstošu oglekļa ievēnodokli produktiem ar augstu enerģijas patēriņu, kas Eiropas Savienībā tiek importēti.

1.9. EESK piekrīt Eiropas Komisijas vērtējumam, ka plāni ir būtiski, lai nodrošinātu, ka visas iesaistītās puses sasniedz kopējos 2030. gada klimata un enerģētikas mērķus. Taču plāniem ir jāsniedz uzņēmumiem un finanšu nozarei vajadzīgā un prognozējamā skaidrība un noteiktība, lai varētu veicināt ieguldījumus visā Eiropā, tostarp pētniecībā un inovācijā, un palielināt ES konkurētspēju šajā nozarē. Valstu plāniem būtu arī jāpalīdz dalībvalstīm novirzīt finansējumu – paredzēts aptuveni 25 % apmērā no kopējā nākamajā finanšu shēmā 2021.–2027. gadam paredzētā finansējuma.

1.10. Komiteja uzsver, cik svarīgs ir ieteikums nacionālajos enerģētikas un klimata plānos nodrošināt lielāku skaidrību par papildu ieguldījumu summām, kas vajadzīgas, lai īstenotu plānotos pasākumus, kuriem nepieciešams plašs politisks un sociāls konsenss. Jāveido arī platformas, kas rosinātu daudzu ieinteresēto personu sadarbību un vienošanos. Saistībā ar nacionālajos enerģētikas un klimata plānos paredzētajiem ieguldījumiem EESK uzskata, ka ir jāizvērtē veidi un kārtība, kā tos atbrīvot no Stabilitātes pakta ierobežojumiem vai nodrošināt tiem īpašu attieksmi, ņemot vērā minēto ieguldījumu neitrālo mērķi, koplietošanas transversālo raksturu un augsto kopīgo mērķi, kas jāasniedz.

1.11. EESK iesaka pievērst īpašu uzmanību sociālajam konsensam un to problēmu risinājumiem, kas radīsies plānu īstenošanā, it īpaši tad, ja centieni sasniegt tīras enerģijas mērķi būs saistīts ar veselu ražošanas nozaru pārstrukturēšanu vai pat slēgšanu. Plānos būtu jāparedz darba ņēmēju pārcelšanas kārtība.

1.12. EESK iesaka Komisijai pārbaudīt, vai visas dalībvalstis nacionālajos enerģētikas un klimata plānos ir skaidri formulējušas sadaļas par to procesu sociālo ilgtspēju, kurus tās ir paredzējušas uzsākt, un par īstenošanas politikas jomām, kurās jāveicina iekļaujoša izaugsme, ieguvumu un izmaksu taisnīga sadale, kā arī skaidra un pārredzama informācija pilsoniskajai sabiedrībai.

1.13. Komiteja uzskata, ka lietderīgi būtu ieteikt ekonomikas un sociālo lietu padomju un tām līdzvērtīgu iestāžu tīkla izveidi dalībvalstīs, lai organizēta pilsoniskā sabiedrība aktīvi piedalītos nacionālo enerģētikas un klimata plānu izstrādē un uzraudzībā; pilsoniskās sabiedrības loma būtu jāapraksta īpašā plānu sadaļā kopā ar vietējā un reģionālā līmeņa publiskā un privātā sektora dalībnieku komentāriem.

1.14. EESK lūdz Eiropas Komisijai iesniegt Padomei, Parlamentam, Reģionu komitejai un arī EESK galīgo nacionālo enerģētikas un klimata plānu noslēguma novērtējumu un vēlas, lai par to varētu rīkot iestāžu konferenci, kurā piedalītos pilsoniskās sabiedrības un vietējo un reģionālo pašvaldību pārstāvji, un tādējādi nodrošinātu efektīvu turpinājumu, ņemot vērā faktiskās zināšanas un izpratni par enerģētikas pārkārtošanas un klimata pārmaiņu procesu.

1.15. Turklāt EESK uzskata, ka nacionālajos enerģētikas un klimata plānos būtu jāparedz atbilstīgi pasākumi un līdzekļi pastāvīgām izpratnes veicināšanas un zināšanu atjaunināšanas kampaņām, lai tādējādi izvairītos no tā, ka plašsaziņas līdzekļi samazina modrību un ieinteresētību, ja saistībā ar pārmērīgu informācijas apjomu enerģijas un klimata jautājums vairs nebūs pirmajās lappusēs.

1.16. EESK uzskata: vienprātība, kas pašlaik ir panākta par klimata mērķa nozīmīgumu un nepieciešamību īstenot nacionālos enerģētikas un klimata plānus, nozīmē, ka šis jautājums varētu kļūt par vienu no svarīgākajiem visā Eiropas pusgada procesā apspriestajiem tematiem.

2. Ievads

2.1. Saskaņā ar enerģētikas savienības tiesisko regulējumu un rīcību klimata politikas jomā regulējošiem noteikumiem, kas stājās spēkā 2018. gada 24. decembrī ⁽¹⁾, ES valstis:

- sāka izstrādāt nacionālos enerģētikas un klimata plānus, kas aptver enerģētikas savienības piecas dimensijas – energoapgādes drošību, iekšējo enerģijas tirgu, energoefektivitāti, dekarbonizāciju, pētniecību un inovāciju un konkurētspēju – laikposmam no 2021. līdz 2030. gadam (un katram nākamajam desmit gadu periodam), balstoties uz vienotu modeli,
- līdz 2018. gada 31. decembrim iesniedza Eiropas Komisijai nacionālā enerģētikas un klimata plāna projektu un pēc tam, kad Komisija tos būs pārbaudījusi un novērtējusi, būs gatavas iesniegt līdz 2019. gada 31. decembrim galīgos plānus,
- gada ziņojumos par enerģētikas savienības stāvokli ziņos par progresu, kas panākts, īstenojot savas valsts nacionālo enerģētikas un klimata plānu un šo plānu pirmo pārskatīšanu veiks 2024. gadā.

2.2. Šajā atzinumā izskatāmais paziņojums ir daļa no šī satvara un ietver Eiropas Komisijas ieteikumus, kuru pamatā ir dalībvalstu iesniegto nacionālo enerģētikas un klimata plānu projektu novērtējumi un kuri it īpaši attiecas uz:

- vērienīguma līmeni mērķiem, mērķrādītājiem un devumiem, kas vērsti uz enerģētikas savienības mērķu, tostarp Savienības 2030. gadam izvirzīto mērķu attiecībā uz siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanu, atjaunojamo enerģiju un energoefektivitāti kopīgu sasniegšanu, kā arī elektrotīklu starpsavienojumu līmeni līdz 2030. gadam,
- rīcībpolitiku un pasākumiem, kas saistīti ar dalībvalstu un Savienības līmeņa mērķiem, un citu rīcībpolitiku un pasākumiem, kuri varētu būt relevanti pārrobežu līmenī,
- visu papildu rīcībpolitiku un pasākumiem, kas varētu būt jāparedz integrētajos nacionālajos enerģētikas un klimata plānos,
- mijiedarbību un saskaņotību starp spēkā esošajām un nacionālajos enerģētikas un klimata plānos paredzētajām rīcībpolitikām un pasākumiem vienas dimensijas ietvaros un starp enerģētikas savienības piecām dimensijām,
- mērķu sasniegšanu, pilnībā saglabājot konkurētspēju un sociālo taisnīgumu.

2.3. Runājot par atjaunojamajiem energoresursiem, jānorāda, ka Eiropas Komisijas ieteikumi dalībvalstīm ir balstīti uz Regulas (ES) 2018/1999 II pielikumā izklāstīto formulu, kas savukārt pamatojas uz objektīviem kritērijiem. Ieteikumu mērķis ir, pirmkārt, novērtēt vispārējo vērienīgumu Savienības līmenī un, otrkārt, nodrošināt, ka katrai attiecīgajai dalībvalstij ir pietiekami daudz laika, lai panāktu atbilstošu sociālo konsensu un izstrādāt galīgo nacionālo enerģētikas un klimata plānu, kas pēc oficiālā iteratīvā procesa atkal tiks pakļauts pārskatīšanai un novērtēšanai, kuru veiks Komisija.

⁽¹⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2018/1999 (2018. gada 11. decembris) par enerģētikas savienības un rīcības klimata politikas jomā pārvaldību un ar ko groza Eiropas Parlamenta un Padomes Regulas (EK) Nr. 663/2009 un (EK) Nr. 715/2009, Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 94/22/EK, 98/70/EK, 2009/31/EK, 2009/73/EK, 2010/31/ES, 2012/27/ES un 2013/30/ES, Padomes Direktīvas 2009/119/EK un (ES) 2015/652 un atceļ Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 525/2013 (OV L 328, 21.12.2018., 1. lpp.).

3. Komisijas paziņojums

3.1. Eiropas Komisija ir izstrādājusi minēto paziņojumu, kurā:

- tiek analizēti nacionālo enerģētikas un klimata plānu projekti un to kopējā ietekme uz enerģētikas savienības mērķu sasniegšanu līdz 2030. gadam,
- tiek papildinātas valstu ⁽²⁾ un ES ⁽³⁾ līmenī veiktās detalizētās analīzes un īpašie ieteikumi, kas adresēti katrai dalībvalstij ⁽⁴⁾.

Mērķis ir palīdzēt dalībvalstīm pabeigt nacionālo enerģētikas un klimata plānu izstrādi līdz 2019. gada beigām nolūkā īstenot ieteikumus ar pastāvīgu un iteratīvu dialogu starpniecību.

Konkrēti, pēc Komisijas domām, būs vajadzīgi turpmāki uzlabojumi, kas būs jāveic dalībvalstīm un jāpieņem kopā ar tām un kas it īpaši saistīti ar: individuālajiem mērķiem, pārrobežu sadarbību, saikni starp klimata politiku un gaisa kvalitāti, lielāka vērtību ieguldījumiem, konkurētspēju un sociālo taisnīgumu.

3.2. Komisija uzskata, ka galīgajiem plāniem cita starpā būtu:

- jāsniedz sīkāka informācija par rīcībpolitikām un pasākumiem, kas palīdzēs savlaicīgi sasniegt ierosinātos mērķus un nodrošināt devumus atjaunojamo energoresursu jomā,
- jābūt pamatīgākiem un jānorāda skaidrākas enerģijas patēriņa trajektorijas, jāapzina neatbilstības un labas prakses piemēri, mērogs, grafiks un paredzamais enerģijas ietaupījums, it īpaši attiecībā uz enerģijas ietaupījuma pienākuma izpildi un ilgtermiņa renovācijas stratēģiju, kā arī investīciju vajadzības un finansējuma avoti,
- jānorāda enerģētiskās drošības riski, piemēram, tie, kas saistīti ar izejmateriālu piegādi, klimata pārmaiņu ietekmi vai nejaušu, cilvēka izraisītu, ar dabu saistītu vai teroristisku apdraudējumu ietekmi uz kritisko energoinfrastruktūru, it īpaši ar kibernetiskās drošības riskiem,
- jāprecizē enerģijas tirgus reformu mērķi, programmas un termiņi, kuriem jāatbilst tiesību aktu kopuma “Tīru enerģiju ikvienam Eiropā” normām un esošajiem tīkla kodeksiem un vadlīnijām, jāparedz atbalsts vairumtirgu reformām un konkurētspējīgu mazumtirgu attīstībai, kā arī jāņem vērā valstu regulatoru un Energo regulatoru sadarbības aģentūras sagatavotie uzraudzības ziņojumi,
- līdzrādīšanas ietvaros visas sabiedrības grupas jāiesaista šajā procesā, lai ieinteresētās personas varētu sajūst reālu piederību šo pasākumu īstenošanai.

4. Vispārīgas piezīmes

4.1. EESK atzīnīgi vērtē Komisijas paziņojumu, kura mērķis ir **pirmo reizi ieviest jaunu modeli**, kas kopā ar dalībvalstīm, reģionālajām un vietējām iestādēm, organizētu pilsonisko sabiedrību un iedzīvotājiem nodrošinās **Eiropas līmenī veiktās darbības konvergenci un konsekveni**, lai īstenotu pāreju uz tīru enerģiju, ilgtspējīgu un konkurētspējīgu attīstību, dekarbonizāciju un integrētu, sistēmisku un tehnoloģiju ziņā neitrālu pieeju, aprites ekonomiku kā dzinuli novatoriskiem risinājumiem klimata pārmaiņu un sociālā taisnīguma jomā, kuras pamatā ir Eiropas Enerģētikas pakts ⁽⁵⁾, ar ko sistēmas centrā tiek izvirzīti patērētāji un paredzēts plāns cīņai ar enerģētisko nabadzību.

⁽²⁾ SWD(2019) 211; SWD(2019) 225; SWD(2019) 214; SWD(2019) 275; SWD(2019) 229; SWD(2019) 277; SWD(2019) 230; SWD(2019) 261; SWD(2019) 262; SWD(2019) 263; SWD(2019) 224; SWD(2019) 264; SWD(2019) 223; SWD(2019) 265; SWD(2019) 228; SWD(2019) 266; SWD(2019) 267; SWD(2019) 268; SWD(2019) 227; SWD(2019) 226; SWD(2019) 281; SWD(2019) 272; SWD(2019) 273; SWD(2019) 271; SWD(2019) 274; SWD(2019) 276; SWD(2019) 278; SWD(2019) 279.

⁽³⁾ SWD(2019) 212.

⁽⁴⁾ C(2019) 4401; C(2019)4402; C(2019) 4403; C(2019) 4404; C(2019) 4405; C(2019) 4406; C(2019) 4407; C(2019) 4408; C(2019) 4409; C(2019) 4410; C(2019) 4411; C(2019) 4412; C(2019) 4413; C(2019) 4414; C(2019) 4415; C(2019) 4416; C(2019) 4417; C(2019) 4418; C(2019) 4419; C(2019) 4420; C(2019) 4421; C(2019) 4422; C(2019) 4423; C(2019) 4424; C(2019) 4425; C(2019) 4426; C(2019) 4427; C(2019) 4428.

⁽⁵⁾ COM(2015) 80 final un OV C 345, 13.10.2017., 120. lpp.

4.2. EESK uzsver, ka ES sabiedrība spēcīgi un aizvien vairāk atbalsta ⁽⁶⁾ enerģētikas savienības mērķus un vērienīgāku klimata un enerģētikas politiku un ka atbalsts enerģētikas savienības mērķu sasniegšanai palielinās arī Eiropas uzņēmumu vidē ⁽⁷⁾ gan enerģētikas nozarē, gan ārpus tās. Turklāt EESK atzinīgi novērtēja ⁽⁸⁾ to, ka spēkā stājusies Enerģētikas savienības pārvaldības regula un rīcība klimata politikas jomā, un **aicināja organizētu pilsonisko sabiedrību uzņemties maksimāli aktīvu lomu, lai nodrošinātu minētās regulas pienācīgu īstenošanu.**

4.3. Pēc EESK domām, “ir steidzami jārikojas klimata pārmaiņu jomā, jo jau tagad mēs izjūtam to sekas. Pāreja uz ilgtspējīgu ekonomiku kļūst arī par nozīmīgu iespēju. **Lai sekmīgi īstenotu šo pāreju, ir jāsauglabā mūsu uzņēmumu konkurētspēja un jāveicina pētniecība un izstrāde.** Ir jāaptver visas nozares un pilsoniskā sabiedrība un jāuztur pastāvīgs dialogs ar iedzīvotājiem, lai nepieļautu, ka kāds tiek atstāts novārtā. ⁽⁹⁾”

4.4. EESK uzsver, cik nozīmīga ir visaugstākajā politiskajā līmenī apstiprinātajā Sibiu deklarācijā ⁽¹⁰⁾ paustā Savienības apņemšanās būt par **atbildīgu pasaules līderi klimata pārmaiņu jomā, vienlaikus aizsargājot iedzīvotājus, saudzējot vidi un ievērojot taisnīguma principu.**

4.5. EESK piekrīt principam, kas paredz, ka “NEKP projekti ir kopīga, stabila un salīdzināma **platforma, kas dod iespēju visā Savienībā ar pilsonisko sabiedrību, uzņēmumiem, sociālajiem partneriem un vietējām pašvaldībām apspriest** Savienības kopīgos izaicinājumus un ilgtermiņa prioritātes enerģētikas un klimata laukā” ⁽¹¹⁾.

4.6. Tomēr **sociālajam konsensam** vajadzētu būt **prioritātei**, it īpaši tādēļ ka daži ES reģioni, kas joprojām ir atkarīgi no ogļu ražošanas vai citu fosilo kurināmo izmantošanas, ne tuvu nav pabeiguši pāreju uz ilgtspēju, un to iedzīvotājiem ir zemāki ienākumi un mazākas ekonomiskās iespējas salīdzinājumā ar citām dalībvalstīm. Atbilstīgas reakcijas trūkums uz enerģētikas pārkārtošanas negatīvo ietekmi uz iedzīvotājiem un uzņēmumiem, it īpaši MVU, un nespēja sniegt pienācīgu atbalstu tiem, kurus tas skar vissmagāk, **var izraisīt spēcīgu politisko un sociālo pretestību un palēnināt** nacionālo enerģētikas un klimata plānu vispārējo īstenošanas procesu.

4.7. Pēc EESK domām, tāpēc ir jāiesaka **antropocentriska pāreja uz iekļaujošāku, ilgtspējīgāku, ekonomiskāku, taisnīgāku un drošāku vispārēju energosistēmu**, kas piedāvā risinājumus globāliem, ar enerģētiku un klimatu saistītiem izaicinājumiem un **rada vērtību uzņēmumiem un sabiedrībai**, nemazinot enerģētikas trīsstūra – drošība un pieejamība; vides un sociālā ilgtspēja; ekonomikas attīstība un konkurētspējīga izaugsme – līdzsvaru.

4.8. Pirmajam no ieteikumiem – ne tikai dalībvalstīm, bet arī pašām ES iestādēm – vajadzētu būt **Eiropas enerģijas tirgus faktiskai izveidei**; šajā tirgū, kas vēl nav pilnībā starpsavienots, sadarbībspējīgs un pārredzams, ir vērojamas gāzes un elektroenerģijas cenu atšķirības, kas ir būtiskas gan enerģijas komponentes, gan tikla un piegādes maksas, kā arī nodokļu dēļ. Tāpēc EESK pauz neapmierinātību ar to, ka Eiropas Savienībā joprojām pastāv ievērojamas enerģijas cenu atšķirības, kas liecina par nopietnām nepilnībām vienotajā tirgū un var apdraudēt 2030. gada enerģētikas savienības mērķa sasniegšanu, ja netiek pieņemti atbilstoši korektīvie pasākumi.

4.8.1. Tāpēc EESK aicina Komisiju un dalībvalstis nodrošināt, ka nacionālajos enerģētikas un klimata plānos ir minēta apņemšanās **pilnībā piemērot pieņemtos tiesību aktus un regulāri pārbaudīt to pareizu īstenošanu** gan uzņēmumu, gan patērētāju interesēs. Šī apņemšanās būtu daļa no atjauninātas stratēģijas vienotā tirgus izveides pabeigšanai līdz 2025. gadam. Šai atjauninātai stratēģijai jāspēj tikt galā ar globāliem izaicinājumiem, kas saistīti ar ilgtspējīgu, konkurētspējīgu izaugsmi un klimatu mūsdienīgā vidē, kura ir vieda, digitalizēta un starpsavienota visa kontinenta mērogā.

⁽⁶⁾ Sk. Īpašais Eiroparometra ziņojums Nr. 459 “Klimata pārmaiņas”, 2017. gada marts.

⁽⁷⁾ Sk. *Union of the Electricity Industry - Eurelectric* un *B Team* iniciatīva.

⁽⁸⁾ Sk. OV C 353, 18.10.2019., 96. lpp.

⁽⁹⁾ EESK priekšsēdētājs *Luca Jahier* darbseminārā “Konkrēti pasākumi cīņai pret klimata pārmaiņām jaunajā ES pilnvaru periodā 2019.–2024. gadā”, 2019. gada 6. jūnijs, Helsinki, <https://www.eesc.europa.eu/lv/node/71384>. Turklāt, kā norādīts TEN/694 (vēl nav publicēts *Oficiālajā Vēstnesī*), “enerģijas cenas, kuras aug straujāk nekā mājāsaimniecību budžeti, ienākumu nevienlīdzība visā Eiropā un izmaksas, ko rada enerģētikas pārkārtošana (elektroenerģijas un gāzes tirgu decentralizācija un digitalizācija), nosaka enerģētiskās nabadzības apmēru sabiedrībā”.

⁽¹⁰⁾ Sibiu deklarācija, neformāla valstu vai to valdību vadītāju sanāksme Sibiu (Rumānija) 2019. gada 9. maijā.

⁽¹¹⁾ COM(2019) 285 final.

4.8.2. EESK uzskata, ka būtu ieteicams atbalstīt gan reformas, kas nodrošinātu **dekarbonizētu vairumtirgu, kurš labāk integrētu** elektroenerģijas, gāzes un siltumenerģijas sektoru, gan **pārredzamāku Eiropas mazumtirgu**, kas iedzīvotājiem un uzņēmumiem dotu iespēju, izdarot pilnībā apzinātus lēmumus, efektīvi izmantot enerģijas un klimata ilgtspējas pasākumus patēriņa un zemāku izmaksu ziņā ES tirgū.

4.9. EESK uzskata: lai 2050. gadā varētu sasniegt nulles emisijas mērķi, ieteikumi attiecībā uz enerģētikas nozares ieguldījumu **dekarbonizācijā** būtu jāvērs uz **stimuliem patērētājiem un tādu tehnoloģiju ieviešanas veicināšanu**, kas ir klimatneitrālas ekonomikas pamatā. Šajā saistībā Eiropas Komisijai būtu nepārprotami jāiesaka **īpašas stratēģijas energoietilpīgām rūpniecības nozarēm**, piemēram, ķīmijas, tērauda, cementa, papīra nozarei, tāpat kā oglekļietilpīgiem reģioniem, stimulējot un mudinot tos pāriet uz energoefektīvāku tehnoloģiju izmantošanu.

4.9.1. Būtiski ir, ka ES un attiecīgo valstu valdības efektīvi atbalstītu energoietilpīgas rūpniecības nozares; šajā sakarā viens no veidiem ir ETS ieteikumu valsts atbalsta jomā uzlabošana. EESK uzskata: "ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmai (ETS) kā instrumentam, ar ko ES samazina ar enerģijas ražošanu saistītās emisijas, būtu jānodrošina signāls par oglekļa cenu, kā arī jārada labvēlīga ietekme uz ilgtspējīgiem ieguldījumiem jaunās mazoglekļa tehnoloģijās" ⁽¹²⁾, tostarp ar inovāciju fondu, ko finansē ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēma.

4.9.2. EESK uzskata, ka saistībā ar **dekarbonizāciju transporta nozarē**, kas šobrīd patērē 90 % no pieprasījuma pēc naftas, būs nepieciešama pakāpeniska pāreja uz alternatīvām nulles ietekmes degvielām ar piemērotām infrastruktūrām un **lielāku energoefektivitāti**, kas maksimāli izmanto digitālās tehnoloģijas un viedas cenas un sekmē multimodālu integrāciju un ilgtspējīgākus transporta veidus.

4.9.3. **Būvniecības** nozare patērē 40 % no enerģijas un rada aptuveni 15 % no siltumnīcefekta gāzu emisijām; ir pilnībā jāsteno ES noteikumi par energotaupību ēkās, kā arī jāievieš atbilstīgie stimuli. Turklāt, lai integrētu un optimizētu dažādu atjaunojamo energoresursu izmantošanu un ilgtspējīgas ražošanas, uzglabāšanas un pārvades tehnoloģijas, būtu arī jānodrošina **ieguldījumi viedajos elektrotīklos**. It īpaši būtu jāstimulē **saražotās atjaunojamo energoresursu enerģijas izmantošana uz vietas**, izmantojot precīzus stimulējošus noteikumus, kas iekļauti atbilstīgā tiesiskajā regulējumā.

4.10. EESK atbalsta ar nacionālajiem enerģētikas un klimata plāniem saistītos Komisija centienus panākt, ka pilnībā tiek īstenoti 2018. gada maijā pieņemtie ES noteikumi ⁽¹³⁾ par **zemes izmantošanu, zemes izmantošanas maiņu un mežsaimniecību (LULUCF)** ⁽¹⁴⁾. Minētie noteikumi paredz, ka dalībvalstu pienākums ir kompensēt siltumnīcefekta gāzu emisijas no zemes izmantošana ar līdzvērtīgu CO₂ piesaisti no mežiem laikposmā no 2021. līdz 2030. gadam. Nozare vēl var palielināt oglekļa dioksīda uztveršanu. Kā norādījis EESK, "aktīva un ilgtspējīga meža apsaimniekošana un resursu ziņā efektīva koksnes izmantošana ir galvenie klimata jomas mērķu sasniegšanas elementi" ⁽¹⁵⁾.

4.11. **Drošības** jomā EESK atbalsta ieteikumus noturīgai Eiropas enerģētikas sistēmai gan attiecībā uz **piegādi un ārkārtas uzkrājumiem**, gan **kiberdrošību**. Datordrošība ir ārkārtīgi svarīga, lai Eiropas Savienībā nodrošinātu drošu pāreju uz dekarbonizētu, decentralizētu, digitalizētu un integrētu energosistēmu.

4.12. Izaicinājumi un riski, kas apzināti enerģētikas nozarē, ir pilnībā jāņem vērā gan ES līmenī veicinot Eiropas Savienības **Kiberdrošības** aģentūras (ENISA) lomu, gan sniedzot ieteikumus dalībvalstīm attiecībā uz saskaņotām pieejām kiberdrošībai, lai mazinātu risku, ko arvien ciešāk savstarpēji savienotajā Eiropas tīklā rada tā vājie posmi. Tas nodrošinās kopīgu izpratni par uzbrukumiem un kopīgu reakciju uz kiberdrošības apdraudējumiem, kā to jau uzsvērusi EESK ⁽¹⁶⁾. Visa enerģētikas sistēma ir augsti digitalizēta, lai pastāvīgi nodrošinātu stabilitāti un līdzsvarotību; kiberuzbrukums var apdraudēt vai galīgi atvienot ne vien nelielas teritoriālas vienības, bet arī plašus ģeogrāfiskus apgabalus, un var pat izraisīt ģeopolitiskas problēmas nevēlama, taču iespējama instrumentāla hakeru uzbrukuma gadījumā.

⁽¹²⁾ EESK atzinums par tematu "Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes direktīvai, ar ko groza Direktīvu 2003/87/EK, lai sekmētu emisiju izmaksēfektīvu samazināšanu un investīcijas mazoglekļa risinājumos" (COM(2015) 337 final – 2015/0148 (COD)) (OV C 71, 24.2.2016., 57. lpp.).

⁽¹³⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes Regula (ES) 2018/841 (2018. gada 30. maijs) par zemes izmantošanu, zemes izmantošanas maiņu un mežsaimniecībā radušos siltumnīcefekta gāzu emisiju un piesaistes iekļaušanu klimata un enerģētikas politikas satvarā laikposmam līdz 2030. gadam un ar ko groza Regulu (ES) Nr. 525/2013 un Lēmumu Nr. 529/2013/ES (OV L 156, 19.6.2018., 1. lpp.).

⁽¹⁴⁾ Sk. OV C 351, 15.11.2012., 85. lpp.

⁽¹⁵⁾ Sk. EESK atzinumu par tematu "Klimata un enerģētikas politikas ietekme uz lauksaimniecību un mežsaimniecību" (OV C 291, 4.9.2015., 1. lpp.) un EESK atzinumu par tematu "Kopīgi centieni līdz 2030. gadam un zemes izmantošana, zemes izmantošanas maiņa un mežsaimniecība (LULUCF)" (OV C 75, 10.3.2017., 103. lpp.).

⁽¹⁶⁾ OV C 81, 2.3.2018., 102. lpp.; OV C 75, 10.3.2017., 124. lpp.; OV C 227, 28.6.2018., 86. lpp.; OV C 440, 6.12.2018., 8. lpp.

4.13. EESK pilnībā piekrīt Eiropas Komisijas ieteikumiem **pētniecības un inovācijas** jomā un uzskata, ka svarīgi ir pārejas procesā nodrošināt starptautisko konkurētspēju, paātrināt izmaksu ziņā efektīvu enerģētikas sistēmas pārveidošanu un palielināt valstu rūpniecības/inovācijas ekosistēmu ieguldījumu ilgtspējīgu stratēģisku Eiropas vērtību ķēžu izveidē, kā tas notika saistībā ar akumulatoriem, par kuriem nesēn EESK ir paudusi savu nostāju ⁽¹⁷⁾.

4.14. Jaunā pamatprogramma “**Apvārsnis Eiropa**” (2021–2027), struktūrfondi un Eiropas Investīciju banka (EIB), Eiropas Stratēģisko investīciju fonds, Eiropas Globalizācijas pielāgošanās fonds un Inovācijas fonds, ko finansē no ES emisijas kvotu tirdzniecības sistēmas (ETS) kvotu pārdošanas, ir daži no instrumentiem, kuru atbilstīga izmantošana dalībvalstīm būtu jāparedz nacionālajos enerģētikas un klimata plānos.

4.15. **Ieguldījumi un attiecīgais finanšu segums**, kas būtu jāmobilizē, lai īstenotu ES mērķus klimata un enerģētikas jomā (ir aplēsts, ka katru gadu būtu vajadzīgi papildu ieguldījumi aptuveni 260 miljardu euro apmērā ⁽¹⁸⁾), joprojām ir visproblemātiskākais faktors, tāpat kā sociālais taisnīgums un ilgtspēja, kurai jābūt antropocentriska enerģētikas pārkārtošanas un klimata pārmaiņu dēļ veicamās pārveides procesa stūrakmenim.

4.15.1. EESK uzsver, ka šis **papildu ieguldījumu summas** šķiet diezgan **ierobežojošas** salīdzinājumā ar tām, kas norādītas Komitejas nesēnajos atzinumos ⁽¹⁹⁾, un ka nepieciešamajam finansējumam ir vajadzīgs plašs **politiskais un sociālais kompromiss**, kā arī platformas, kas veicina sadarbību un kopējas vienošanās starp dažādām ieinteresētajām personām, sākot ar iedzīvotājiem, patērētājiem, darba ņēmējiem un uzņēmumiem, par ilgtermiņa redzējumu attiecībā uz enerģētikas pārkārtošanu, vidusposma mērķiem un vissteidzamākajām prioritātēm.

4.15.2. Cita svarīga problēma skar pārejas **procesa sociālo taisnīgumu un sociālo ilgtspēju**, kā arī izmaksu un ieguvumu taisnīgu sadali. EESK jau ir norādījusi, ka “Eiropai ir vajadzīgs **“Sociāls pakts par enerģētikas pārkārtošanu (..)”** – par to jāvienojas Eiropas Savienībai, dalībvalstīm, reģioniem, pilsētām, sociālajiem partneriem un organizētās pilsoniskās sabiedrības dalībniekiem, lai **nodrošinātu, ka pārkārtošanā neviens netiek atstāts novārtā**” ⁽²⁰⁾.

4.15.3. EESK iesaka Komisijai pārbaudīt, vai visas dalībvalstis nacionālajos enerģētikas un klimata plānos ir skaidri formulējušas sadaļas par **to procesu sociālo ilgtspēju**, kurus tās ir paredzējušas uzsākt, un par īstenošanas politikas jomām, kurās jāveicina iekļaujoša izaugsme, ieguvumu un izmaksu taisnīga sadale, kā arī skaidra un pārredzama informācija pilsoniskajai sabiedrībai un **apmācības plāni, ar kuriem nodrošināt prasmes, kas vajadzīgas informētai un proaktīvai dalībai kopīgajos procesos**.

Briselē, 2019. gada 30. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER

⁽¹⁷⁾ OV C 353, 18.10.2019., 102. lpp.

⁽¹⁸⁾ Skaitlis izriet no scenārija EUCO32-32.5 (atbilstoši EUCO saimes scenāriju pamatpieņēmumiem par tehnoloģijām) (sk. <https://ec.europa.eu/energy/en/data-analysis/energy-modelling/euco-scenarios>).

⁽¹⁹⁾ Sk. OV C 353, 18.10.2019., 79. lpp. EESK norāda: lai ekonomikā sasniegtu siltumnīcefekta gāzu emisiju neitralitāti, katru gadu būs nepieciešami papildu ieguldījumi 175 līdz 290 miljardu euro apmērā, kopumā 520–575 miljardi euro būs jāiegulda enerģētikā un aptuveni 850–900 miljardi euro – transporta nozarē.

⁽²⁰⁾ Sk. OV C 353, 18.10.2019., 96. lpp.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Priekšlikums Eiropas Parlamenta un Padomes lēmumam, ar ko groza Lēmumu Nr. 573/2014/ES par ciešāku sadarbību starp valstu nodarbinātības dienestiem (VND)”

[COM(2019) 620 final]

(2020/C 47/16)

Apspriešanās	Eiropas Parlaments, 19.9.2019. Eiropas Savienības Padome, 19.9.2019.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 149. un 304. pants
Atbildīgā specializēta nodaļa	Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	219/3/11

Tā kā priekšlikuma saturs ir pieņemams un Komiteja par šo tematu jau ir paudusi viedokli 2019. gada 17. jūlijā pieņemtajā atzinumā par tematu “Valstu nodarbinātības dienestu (VND) jaunie uzdevumi saistībā ar Eiropas sociālo tiesību pilāra īstenošanu” ⁽¹⁾ (SOC/620), Komiteja 547. plenārsesijā, kas notika 2019. gada 30. un 31. oktobrī (2019. gada 30. oktobra sēdē), ar 219 balsīm par, 3 balsīm pret un 11 atturoties, nolēma sniegt pozitīvu atzinumu par ierosināto dokumentu un atsaukties uz viedokli, ko tā paudusi minētajā atzinumā.

Briselē, 2019. gada 30. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER*

⁽¹⁾ OV C 353, 18.10.2019., 46. lpp.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “Eurozonas ekonomikas politika 2019. gadā” (atzinuma papildinājums)

(COM(2018) 759 final)

(2020/C 47/17)

Ziņotājs: **Petr ZAHRADNÍK**

Komitejas Biroja lēmums	14.5.2019.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 1. punkts un Reglamenta piemērošanas noteikumu 29. panta a) punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Ekonomikas un monetārās savienības, ekonomiskās un sociālās kohēzijas specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	17.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	137/0/4

Preambula

Šis atzinums ir viens no divu pārraudzības atzinumu kopuma. Pirmais no tiem ir par gada izaugsmes pētījumu (COM(2018) 770 final) un otrs – ieteikums par eurozonas ekonomikas politiku (COM(2018) 759 final). Mērķis ir atjaunināt un izvērst iepriekšējos EESK priekšlikumus⁽¹⁾, ņemot vērā nesenās norises un ES un eurozonas ekonomikas prognozes, kā arī dažādus ziņojumus un ieteikumus, kas publicēti pašreizējā Eiropas pusgada kontekstā. Šis atzinumu kopums ir ES pilsoniskās sabiedrības kopējais ieguldījums ekonomikas, sociālajā un vides politikā nākamajā Eiropas pusgada ciklā, kas sāksies 2019. gada novembrī. EESK aicina Eiropas Komisiju un Padomi šo ieguldījumu ņemt vērā jaunajā Eiropas pusgada “rudens paketē” un ar to saistītajā starpiestāžu lēmumu pieņemšanas procesā.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komiteja (EESK) ņem vērā ES un eurozonas ekonomikas pozitīvās attīstības tendences pēdējos gados. Tajā pašā laikā EESK skaidri apzinās riskus, kas var mainīt šo tendenci. Komiteja konstatē, ka pašlaik ES un eurozonas ekonomika salīdzinoši vairāk nekā parasti ir pakļauta ārējo risku ietekmei. Šajā kontekstā tieši tāpat kā tirdzniecības karu saasināšanās arī *Brexit* uzskatāms par būtisku nenoteiktības faktoru, jo īpaši tad, ja tas notiktu spontāni un bez nolīguma.

1.2. EESK ir pārliecināta, ka ES un eurozonas pašreizējā prioritāte ir novērst un mazināt recesijas risku un ES ekonomiku pārvirzīt uz ilgtspējīgu attīstību. Tāpēc ir svarīgi, lai fiskālā politika papildinātu Eiropas Centrālās bankas ekspansīvo monetāro politiku, šajā nolūkā eurozonā un ES izmantojot pozitīvu fiskālo nostāju un vienlaikus ievērojot fiskālās disciplīnas principus. EESK ir pārliecināta, ka ir steidzami jāstiprina noturība, jāsarģā tālākas izaugsmes potenciāls un ka ir pienācis laiks to nopietni darīt.

1.3. EESK uzskata, ka pašreizējais ieguldījumu izaugsmes ritms ir straujāks par ES IKP un eurozonas izaugsmi un ka tā rezultātā 2018. gadā ieguldījumu līmenis ir sasniedzis 20,5 %, kas ir augstākais to vērtības līmenis kopš 2008. gada (kad tas sasniedza 22,8 %). Tomēr Komitejas skatījumā ieguldījumu vajadzības ir lielākas un ieguldījumu deficīta novēršanai ir vajadzīgs lielāks publisko un privāto resursu daudzums jo īpaši tāpēc, ka Ķīnā un Amerikas Savienotajās Valstīs šie ieguldījumi sasniedz augstāku līmeni.

⁽¹⁾ EESK atzinums par 2019. gada izaugsmes pētījumu (OV C 190, 5.6.2019., 24. lpp.), un par eurozonas ekonomikas politiku (2019) (OV C 159 10.5.2019., 49. lpp).

1.4. Taču EESK pilnībā apzinās, ka ES un eurozonas teritorijā šāda ekonomikas attīstība nav bijusi vienāda un progress konverģences jomā joprojām ir nepietiekams. Ilgtspējas jautājums kļūst par arvien sarežģītāku problēmu Eiropas Savienībā.

1.5. EESK ir gandarīta, ka budžeta disciplīnas būtiska uzlabošanās paver iespēju lielākai fiskālajai ekspansijai, taču tā priekšnosacījums ir visu fiskālās piesardzības noteikumu ievērošana. Šāda iespēja ir gan katras dalībvalsts, gan visas ES līmenī. EESK ņem vērā priekšlikumu par budžeta instrumentu konverģences un konkurētspējas nodrošināšanai (IBCC) – pilotprojektu eurozonas budžeta politikas stiprināšanai –, kā arī tā ciešo saikni ar reformu atbalsta programmu. EESK vēlas, lai IBCC un reformu atbalsta programma sniedz spēcīgu atbalstu reformām un ieguldījumiem gan eurozonā, gan valstīs, kas ir ārpus tās. Tomēr EESK kopumā uzskata, ka Eiropas Komisijas priekšlikums par daudzgadu finanšu shēmu 2021.–2027. gadam varētu būt nepietiekams, lai veiksmīgi īstenotu prioritārās programmas, un atkārtoti pauž aicinājumu palielināt šā mērķa īstenošanai paredzētos resursus.

1.6. Vienlaikus EESK aicina turpināt ar mērķtiecīgām ieguldījumu stratēģijām papildinātas efektīvas strukturālās reformas, kā arī atbalsta un atzinīgi vērtē to, ka pašreizējās ekonomikas un politikas prioritātēs tiek ievērots “pozitīvās mijiedarbības trijstūris”, kura pamatā ir līdzsvars starp investīciju atbalstu, strukturālo reformu īstenošanu un fiskālo atbildīgumu un piesardzību, kā arī to savstarpēja priekšnosacījumu izpilde. Ņemot vērā publisko līdzekļu ierobežoto apjomu, EESK uzsver, ka ļoti svarīga nozīme ir privātajām investīcijām, kuru izaugsme ilgtermiņā ir tiešā veidā atkarīga no uzticamas ekonomikas politikas un budžeta nelīdzsvarotības mazināšanas. Banku savienība un kapitāla tirgu savienība var ar efektīvākas un elastīgākas kapitāla plūsmas palīdzību veicināt ieguldījumu izaugsmes ritmu. EESK raizējas par abu šo savienību atlikušo elementu īstenošanas aizkavēšanos.

1.7. EESK ar bažām norāda uz milzīgo makroekonomisko nelīdzsvarotību Eiropas Savienībā un eurozonā. Komiteja aicina Eiropas Komisiju un dalībvalstis kopīgiem spēkiem rūpēties par dalībvalstu nostājas tuvināšanu ārējās nelīdzsvarotības problēmas risināšanā, tostarp ņemot vērā augstāku ārējo risku līmeni nākotnē.

1.8. EESK pilnībā atbalsta ieguldījumu un reformu savstarpējās atkarības principus, kā arī atbildības un subsidiaritātes principu.

1.9. EESK uzskata, ka Eiropas ekonomikas prioritātes pašlaik būtu vairāk jāsaista ar iekšējā pieprasījuma atbalstīšanu. Vienlaikus tā ir pārliecināta, ka ārējais preču un pakalpojumu tirdzniecības saldo, kas Savienības mērogā ir ļoti pozitīvs, būtu labāk jāsadala starp lielāku skaitu dalībvalstu.

1.10. EESK stingri atbalsta tādu pasākumu turpināšanu, kuru mērķis ir uzlabot vienotā iekšējā tirgus funkcionalitāti un viendabīgumu, īpaši jomās, kuras līdz šim vēl nav bijušas ciešāk integrētas vai kurās vērojamas centrbēdzes tendences. Ar raizēm norāda uz problēmu, ko rada darbaspēka trūkums un piedāvāto un pieprasīto prasmju neatbilstība.

2. Pamatinformācija

2.1. *Ekonomikas attīstības pašreizējās tendences eurozonā un Eiropas Savienībā: Eiropas Komisijas pavasara un vasaras prognozes*

2.1.1. ES un eurozonas ekonomikā jau septīto gadu pēc kārtas turpinās izaugsme, bet prognozes liecina par ekonomikas rādītāju pasliktināšanos nākotnē. Taču tas nenozīmē, ka šī izaugsme ir bijusi vienāda visā ES un eurozonas teritorijā. Saskaņā ar Eiropas Komisijas pavasara un vasaras ekonomikas prognozēm gaidāms, ka ES un eurozonas ekonomikas izaugsmes līkne saglabāsies vēl šogad un nākamgad, bet izaugsmes temps palēnināsies; vasaras prognozes liecina par palēnināšanās riska kāpumu.

2.1.2. Palēninājums ir cieši saistīts ar ārējo vidi un ES ierobežoto spēju saglabāt tās pašreizējo rekordlielo eksporta apjomu. Galvenie riska faktori ir *Brexit* sekas, īpaši bezlīguma *Brexit* gadījumā, un tirdzniecības karu paplašināšanās pasaules ekonomikā, jo pašlaik šo faktoru ietekme ir jūtama spēcīgāk nekā, piemēram, pirms gada.

2.1.3. Kā vienu no svarīgākajiem iekšējiem faktoriem var minēt grūtības panākt sociālo un vides ilgtspēju, nepietiekamo progresu konverģences jomā Eiropas Savienībā, kā arī ienākumu un bagātības nelīdzsvarotu sadalījumu. Var arī teikt, ka nozīmīgajās nozarēs (piemēram, autobūves un enerģētikas nozarē) notiek milzīgas pārmaiņas. Bažas var radīt 2019. gadā paredzamais palēninājums kredītu apjoma pieaugumā no 3,7 % līdz 3 % gadā ^(?).

^(?) Eiropas Komisijas 2019. gada pavasara prognozes.

2.1.4. EESK atzinumā par eurozonas ekonomikas politiku 2019. gadā ⁽³⁾ izteikts brīdinājums par jaunas ekonomikas krīzes riskiem un ES un valstu iestādes aicinātas izmantot saskaņotu pieeju šo risku noteikšanai un Eiropas ekonomikas noturības stiprināšanai – tas ir īpaši svarīgi, jo divas spēcīgākās Eiropas ekonomikas šā gada otrajā pusgadā varētu piedzīvot recesiju.

2.1.5. Lai gan ieguldījumu pieauguma līmenis un to apjoms jau ir pietuvojies pirmskrīzes līmenim vai to jau sasniedzis, investīciju vajadzības ES un eurozonā joprojām pārsniedz pašreizējo reālo līmeni; no šāda viedokļa var runāt par pastāvīgu ieguldījumu deficītu gan ES, gan eurozonā. Satraukumu rada arī nākotnē gaidāmā ieguldījumu pieauguma spēcīgā palēnināšanās. 2018. gadā ieguldījumi ES ir palielinājušies par 3,7 % salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu; aplēses liecina, ka šajā un nākamajā gadā šī izaugsme ES un eurozonā būs tikai 2,3 %. Investīciju līmenis 2018. gadā bija 20,5 % no IKP – augstākais rādītājs kopš 2008. gada (22,8 %) ⁽⁴⁾. Nākotnes perspektīvā Eiropai būtu jāpiešķir daudz lielāks finanšu līdzekļu apjoms stratēģiski svarīgām darbībām un jomām, kas Eiropai radītu ilgtermiņa konkurences priekšrocības pasaulē.

2.1.6. Nodarbinātības līmenis ir būtiski paaugstinājies, un daudzas valstis saskaras ar darbaspēka nepieejamības problēmu, kas kavē izaugsmi. Tajā pašā laikā šī situācija mudina paātrināt inovācijas procesus un darbības, kas balstītas uz tādu saimniecisko darbību automatizāciju un virtualizāciju, kurām nav nepieciešams fizisks un manuāls darbs vai mazkvalificēts darbaspēks (ekonomiskā atsaistīšana), kā arī pastiprināt darbaspēka sagatavošanu jauniem izaicinājumiem un meklēt risinājumus strukturālā bezdarba novēršanai. Turklāt darba tirgū vērojamas būtiskas atšķirības starp dalībvalstīm: dažās dalībvalstīs bezdarba līmenis joprojām pārsniedz 10 %, un jauniešu bezdarba līmenis bieži vien ir satraucoši augsts. Cits potenciālais satraukuma avots ir vājais vai pat negatīvais reālo algu pieaugums dažās dalībvalstīs, kā arī strādājošo nabadzība.

2.2. Fiskālā politika

2.2.1. Budžeta disciplīnas uzlabošanās ļoti zemu procentu līkmu kontekstā rada labvēlīgus finansēšanas nosacījumus un iespējas dažās dalībvalstīs pieņemt fiskālus atbalsta pasākumus, kas pozitīvi ietekmē iekšzemes pieprasījumu. EESK piebilst, ka atbildīga fiskālā politika ir saistīta arī ar budžeta ieņēmumu sadaļu un tātad ar efektīvu cīņu pret izvairīšanos no nodokļu maksāšanas – tā var nodrošināt papildu līdzekļus publisko ieguldījumu finansēšanai.

2.2.2. Paveras arī iespējas stiprināt eurozonas budžeta funkciju; nozīmīgs solis šajā virzienā ir priekšlikums par budžeta instrumentu konverģences un konkurētspējas nodrošināšanai (IBCC) ⁽⁵⁾. Ar šā instrumenta finansiālo atbalstu reformām un investīcijām dažādās dalībvalstīs ir jāpanāk lielāka ekonomiskās un monetārās savienības (EMS) ekonomiskā noturība. EESK atkārtoti pauž atzinumā par daudzgadu finanšu shēmu laikposmam pēc 2020. gada ⁽⁶⁾ ieturēto nostāju par līdzekļu nepietiekamību daudzgadu finanšu shēmā, kura ierosināta laikposmam no 2021. gada līdz 2027. gadam, un tas attiecas arī uz apropriācijām, kas piešķirtas strukturālajām reformām vai konverģences un konkurētspējas veicināšanai eurozonā. Tāpat kā Eiropas Parlaments un Reģionu komiteja EESK ir paudusi prasību nākamās DFS resursus palielināt līdz 1,3 % no NKI.

2.2.3. Par galveno elementu jānosaka satvars, kas dotu iespēju formulēt stratēģiskās pamatnostādnes attiecībā uz reformām un investīcijām, ko paredzēts atbalstīt ar šo instrumentu. ES Padome, balstoties uz Eiropas Komisijas priekšlikumu ⁽⁷⁾, (pēc apspriešanās Eurogrupā) noteiks stratēģiju reformu un investīciju prioritātēm visā eurozonā. Pēc tam ES Padome pieņems ieteikumu, kurā izklāstītas konkrētai eurozonas dalībvalstij adresētas prioritārās pamatnostādnes saistībā ar reformām un investīcijām, kuras paredzēts atbalstīt ar šo instrumentu subsīdiju veidā.

2.3. Ekonomikas un monetārā politika

2.3.1. Efektīvas strukturālās reformas, kas saistītas ar mērķtiecīgām ieguldījumu stratēģijām un kuras papildina atbildīga pieeja budžetam, ievērojot ilgtspējīgas attīstības principus, ir Eiropas Savienības, eurozonas un katras dalībvalsts ekonomikas politikas stūrakmens nākamajā periodā, vismaz vidējā termiņā.

2.3.2. Eurogrupas samita vajadzībām bija publicēts dokuments, kurā izklāstīta eurozonas pašreizēja situācija un nākotnes perspektīvas ⁽⁸⁾. Eurozonas temats tika apspriests arī saistībā ar euro starptautiskā statusa stiprināšanu ⁽⁹⁾. Šķiet, ka eurozonas dalībvalstu skaits turpinās pieaugt, jo pēc darba, ko Bulgārija pagājušajā gadā paveica, lai izpildītu oficiālās prasības, kas saistītas ar pievienošanos ES vienotās valūtas zonai, šogad šim darbam pievērsusies Horvātija. Vienlaikus EESK mudina citas valstis, kas vēl nav eurozonas dalībnieces, īstenot projektus, kuru mērķis būtu tuvākajā nākotnē nodrošināt sekmīgu pāreju uz eurozonu.

⁽³⁾ OV C 159, 10.5.2019., 49. lpp.

⁽⁴⁾ Avots: Eurostat.

⁽⁵⁾ Budžeta instrumenta konverģencei un konkurētspējai darbības nosacījumi, Eurogrupa, 2019. gada 14. jūnijs (dokuments pagaidām pieejams tikai angļu valodā).

⁽⁶⁾ EESK atzinumā par daudzgadu finanšu shēmu laikposmam pēc 2020. gada formulēti secinājumi par budžeta līdzekļu efektīvu izmantošanu (OV C 440, 6.12.2018., 106. lpp.).

⁽⁷⁾ COM(2019) 354 final.

⁽⁸⁾ COM(2019) 279 final.

⁽⁹⁾ EESK atzinums "Ceļā uz spēcīgāku euro starptautisko nozīmi" (OV C 282, 20.8.2019., 27. lpp.).

2.3.3. No jaunākajiem pasākumiem, kas veicinājuši eurozonas stiprināšanu, ir jāmin, piemēram, kopīgas apdrošināšanas ieviešana vienotajam noregulējuma fondam, kura pamatelementi apstiprināti jau 2012. gadā un kurš vienlaikus ir nostiprinājis Eiropas Stabilitātes mehānismu (ESM) lomu. Ir noteikti pasākumi ar mērķi izveidot Eiropas noguldījumu apdrošināšanas sistēmu, un tas ir būtisks solis ceļā uz banku savienības izveides pabeigšanu. Budžeta instrumenta, ar ko paredzēts nodrošināt konvergenci un konkurētspēju eurozonā, aprises ir ieskicētas tā, lai šo instrumentu iekļautu nākamajā ES budžeta shēmā. Lai gan euro starptautiskās lomas stiprināšanā ir gūti zināmi panākumi, dalībvalstis un Eiropas iestādes kopīgiem spēkiem varētu darīt vēl daudz vairāk.

2.4. *Struktūrpolitika un strukturālās reformas*

2.4.1. Konkrētām valstīm adresētie ieteikumi šogad nepārprotami liecina, ka īpaša uzmanība ir pievērsta “pozitīvās mijiedarbības tīrstūrī”, ko veido atbalsts investīcijām, strukturālo reformu īstenošana un atbildīgas fiskālās politikas ieviešana, turklāt šie ieteikumi iespēju robežās ir virzīti uz katras konkrētās dalībvalsts īpašajām vajadzībām.

2.4.2. Lai novērstu Savienības ekonomiku nepilnības, atrisinātu to strukturālās problēmas, nostiprinātu to noturību un izmantotu to ilgtermiņa izaugsmes potenciālu laikā, kad pieaug globālie ekonomikas riski, ir nepieciešams noteikt prioritāras reformas (dalībvalstu un visas ES līmenī), paātrināt to īstenošanu, kā arī tās īstenot aktīvāk.

2.4.3. Darbs ir virzīts arī uz to, lai simetriskāk atjaunotu līdzsvaru Eiropas Savienībā un eurozonā. Nepieciešamība koriģēt makroekonomikas nelīdzsvarotību izpaužas dažādos veidos. Līdztekus problēmām, kas saistītas ar ārējo bilanci un īpaši ar tekošajiem kontiem, dažās valstīs makroekonomikas nelīdzsvarotības izpausmes ir saistītas, piemēram, ar augstu parāda līmeni publiskajā un privātajā sektorā, nekustamā īpašuma cenu dinamisku kāpumu, darbaspēka vienības izmaksu pieaugumu vai dažādiem ārējās nelīdzsvarotības veidiem.

2.4.4. Strukturālo reformu mērķis ir arī stiprināt vienotā iekšējā tirgus vidi un kvalitāti un uzlabot šā tirgus politikas un valstu īstenoto strukturālo reformu komplementaritāti, ņemot vērā, ka būtu jāpanāk pēc iespējas lielāka atbilstība.

2.5. *Eurozonas pārvaldība*

2.5.1. Konkrētām valstīm adresētie ieteikumi ietver arī norādes un vadlīnijas, kuru mērķis ir stiprināt ekonomiskās un monetārās savienības sniegumus un pārvaldību, kā arī eurozonas ekonomikas noturību atbilstīgi 2019. gada ieteikumam par eurozonas ekonomikas politiku, un progresu sociālās konverģences jomā saskaņā ar Eiropas sociālo tiesību pilāru. Šķiet, ka Eiropas Savienība atkal tuvojas posmam, kurā ekonomikas politikas pasākumi būs cieši saistīti ar apstākļiem eurozonā un kurā kādas konkrētas dalībvalsts atrašanās ārpus eurozonas varētu tai radīt augstāku marginalizācijas risku, īpaši apstākļos, kad arvien spēcīgāka kļūst griba nostiprināt eurozonas pozīciju nākamajā daudzgadu finanšu shēmā. EESK uzsver nepieciešamību līdzsvarot visus EMS pilārus un to ir norādījusi atzinumā “Jauns redzējums par ekonomiskās un monetārās savienības izveides pabeigšanu”⁽¹⁰⁾.

3. **Vispārīgas piezīmes**

3.1. EESK uzskata, ka brīdī, kad notiek pārmaiņas Eiropas Savienības iestāžu galvenajos amatos, ES ekonomikas stāvoklis ir labāks nekā iepriekšējā reizē, kad 2014. gadā notika iecelšana augstos ES amatos. Taču vienlaikus EESK pilnībā apzinās riskus (sk. 2.1.1.–2.1.3. punktu), kas šo tendenci var mainīt, un saskata stratēģiskus uzdevumus, kas būs jārisina turpmāko ekonomisko norišu perspektīvā.

3.2. Tomēr, ņemot vērā pašreizējo izaugsmes palēnināšanos (ko apstiprina, piemēram, septembrī reģistrētais zemo ekonomikas sentimenta rādītājs), lai arī eurozonā tā nekad nav bijusi īpaši spēcīga, kā arī krīzes riska faktoru pastiprināšanos, Eiropas iestādēm un dalībvalstīm būtu jāsaņem atbalsts galvenā Eiropas ekonomikas politikas mērķa sasniegšanai – būtu jāizstrādā efektīvi preventīvie pasākumi, lai novērstu vispārējās recesijas atsākšanos un pārvirzītu eurozonas un ES ekonomiku uz ilgtspējīgas izaugsmes ceļu. Tāpēc ir nepieciešams saskaņot fiskālo politiku un monetāro politiku. Eiropas Centrālās bankas skatījumā pašreiz elastīgās monetārās politikas stingrību tuvākajā laikā palielināt nav iespējams, jo tas negatīvi ietekmētu ekonomikas izaugsmi. Tomēr ir atrastas iespējas veidot izaugsmei labvēlīgu fiskālo politiku. Dalībvalstīm ar lielu tekošā konta pārpalikumu būtu jāizvērs šādi fiskālie pasākumi plašākā mērogā. Līdz ar to, ja vien tiktu īstenoti ilgtspējīgi ieguldījumi, šo valstu ekonomika un sabiedrība iegūtu vēl vairāk. EESK skatījumā monetārā politika un fiskālā politika, kas veicina izaugsmi un jo īpaši ieguldījumi, kā arī strukturālās reformas, kas veicina ekonomikas noturību, ir tie trīs ekonomikas politikas virzieni, kas būtu piemēroti pašreizējā situācijā.

⁽¹⁰⁾ OV C 353, 18.10.2019., 32. lpp.

3.3. Tādēļ EESK piekrīt, ka ir jāstiprina ES un eurozonas ekonomikas noturība pret negatīviem globāliem faktoriem, kas apdraud apstākļus netraucētai tirdzniecībai un investīcijām pasaulē, palielina nenoteiktību un nelabvēlīgi ietekmē apstākļus starptautiskajos finanšu tirgos. EESK iesaka Eiropas ekonomikas vidējā termiņa prioritātes vairāk virzīt uz iekšējā pieprasījuma apmierināšanu. Tajā pašā laikā ļoti pozitīvais preču un pakalpojumu tirdzniecības ārējais saldo būtu labāk jāsadala vairāku dalībvalstu starpā. Daudzām dalībvalstīm būs jāsteno nozīmīgas strukturālās reformas, jo to pašreizējais sniegums, ņemot vērā virkni konkurētspējas rādītāju, šajā ziņā ir saistīts ar augstu risku.

3.4. EESK pauž pārliecību, ka ir steidzami jāstiprina Eiropas ekonomikas noturība un tās turpmākās izaugsmes potenciāls un ka ir pienācis īstais brīdis to darīt. Ekonomikas snieguma pavājināšanās salīdzinoši tuvā nākotnē var saasināt strukturālās problēmas un pašreizējās nepilnības, tostarp šo problēmu un nepilnību radītās sociālās sekas. Lai panāktu fiskālo atbildīgumu, svarīgi ir rast līdzsvaru starp pasākumiem, ko valstis ar lielu parāda nastu īsteno, lai samazinātu parāda līmeni un veidotu budžeta rezerves, un valstu ar budžeta pārpalikumu vai neitralitāti spēju izmantot fiskālo telpu investīciju, to skaitā publisko investīciju, mērķiem.

3.5. EESK atzinīgi vērtē priekšlikumu par budžeta instrumentu konverģences un konkurētspējas nodrošināšanai. Tomēr Komiteja aicina tuvākajā laikā to konkrēti definēt un izveidot funkcionālu saikni starp šo instrumentu un nesen ierosināto instrumentu reformu atbalsta programmas ietvaros. Svarīga nozīme ir tam, lai reformu atbalsta programma spētu nodrošināt būtisku atbalstu reformām un investīcijām valstīs, kuras nav eurozonas dalībvalstis, neapdraudot budžeta instrumenta konverģences un konkurētspējas nodrošināšanai konkrētos mērķus, kas orientēti uz eurozonu. EESK arī aicina Eiropas Komisiju izstrādāt pārredzamus rādītājus, ko budžeta instruments konverģences un konkurētspējas nodrošināšanai izmantos, lai novērtētu sniegumu un rezultātus. Šajā kontekstā EESK aktīvi aicina Eiropas Parlamentu, sociālos partnerus un pilsonisko sabiedrību rīkoties vēl apņēmīgāk, ņemot vērā atzinuma "Jauns redzējums par ekonomiskās un monetārās savienības izveides pabeigšanu" secinājumus ⁽¹⁾.

3.6. EESK ļoti pozitīvi vērtē to, ka budžeta instrumentam konverģences un konkurētspējas nodrošināšanai ir jābūt pilnībā iekļautam Eiropas pusgadā, jo piešķirtais atbalsts galvenokārt jāvirza uz ieteikumiem, kas formulēti saistībā ar šo Eiropas pusgadu.

3.7. EESK atbalsta budžeta instrumenta konverģences un konkurētspējas nodrošināšanai galveno mērķi – panākt lielāku konverģenci un uzlabot konkurētspēju, stiprinot reformu un investīciju plānu koordināciju eurozonā. Lai šo mērķi sasniegtu, EESK aicina Eiropas Komisiju sagatavot projektu finanšu līdzekļu sadalei starp valstīm, izmantojot pārredzamu metodoloģiju.

3.8. EESK pauž gandarījumu, ka šogad konkrētām valstīm adresētie ieteikumi ir ļoti labi pielāgoti mērķtiecīgu ieguldījumu stratēģiju vajadzībām. Turklāt paredzēts, ka no nākamā gada konkrētām valstīm adresētajiem ieteikumiem un Eiropas pusgadam kopumā būs ES ekonomikas stratēģisko pamatnostādņu funkcija, jo beigsies stratēģijas "Eiropa 2020" termiņš un pagaidām nav zināms, kā tā tiks turpināta. Šajā kontekstā Eiropas pusgada saistībā būtu jāievēro arī Eiropas sociālo tiesību pilāra un 2030. gada ilgtspējīgas attīstības stratēģijas mērķi.

3.9. EESK ņem vērā un atzinīgi vērtē novērtējuma secinājumus, ko 21. jūnija samitam sagatavoja Eurogrupa ⁽¹²⁾, kas ne tikai objektīvi izklāstīja eurozonas attīstību kopš piecu priekšsēdētāju ziņojuma 2015. gadā, bet arī izvirzīja jaunus mērķus, kas saistīti ar eurozonas nozīmes būtisku nostiprināšanu nākamajā ES daudzgadu finanšu shēmā.

3.10. EESK ir pārliecināta, ka 2019. gada rudenī eurozona pilnīgi atšķiras no eurozonas tieši pirms 10 gadiem, kad eurozona nesagatavota saskārās ar vēl nepieredzēta apmēra krīzi, kuru tā nespēja veiksmīgi pārvarēt ar toreiz eurozonas rīcībā esošajiem instrumentiem. Taču pēdējo četru vai piecu gadu laikā eurozona ir sevi attaisnojusi. Tā ir ņēmusi vērā krīzes pieredzi un darīs to arī turpmāk. Tam būtu jāattiecas ne tikai uz spēju plānot dažus gadus uz priekšu, bet arī reālistiski sadalīt resursus, kas vajadzīgi, lai palielinātu Eiropas ekonomikas noturību (pašlaik tas vēl nav īstenots).

3.11. EESK uzskata, ka tagad noslēdzas periods, kurā tika ieviesti eurozonas darbības strukturālie elementi, kuru ļoti pietrūka krīzes laikā, un līdzekļus ES sper tālejošus soļus, cenšoties būtiski nostiprināt eurozonas budžeta stāvokli (ko Eiropas monetārās integrācijas piekritēji un pretinieki šobrīd gandrīz vienprātīgi uzskata par ļoti nepietiekamu). Ierosinātā reformu atbalsta programma kopā ar Eiropas Investīciju stabilizācijas funkcijas instrumentu varētu kļūt par pilotprojektu, uz kura pamata eurozona būtiski un izšķiroši varētu ietekmēt nākamā ES budžeta veidošanu. Ja tas īstenosies praksē, atsevišķas budžeta nodaļas (pat ja šobrīd tās ir ļoti nenozīmīgas) varētu būt pieejamas tikai eurozonas dalībvalstīm.

⁽¹¹⁾ OV C 353, 18.10.2019., 32. lpp.

⁽¹²⁾ COM(2019) 279 final.

3.1.2. EESK uzskata, ka saistība ar tekošo maksājumu bilanci dalībvalstu situācija ES teritorijā ir pilnīgi atšķirīga, turklāt nav arī saskaņotas interpretācijas par ekonomikas politikas instrumentiem un mērķiem. Dažas valstis, kurās agrāk bija hronisks tekošā konta deficīts, to ir būtiski samazinājušas. Savukārt vairākās dalībvalstīs tanī pat laikā joprojām ir liels tekošā konta pārpalikums. Abas minētās valstu grupas ir jāatvērta, lai novērstu risku, ka veidojas "divu ātrumu" Eiropas ekonomika, kas varētu būt ilglaicīga. Konverģences procesā valstīs, kurās ir deficīts, būtu jāpieņem vairāk pasākumu konkurētspējas un produktivitātes atbalstam (saskaņā ar Eiropas pusgadā izmantotajiem rādītājiem), bet valstīs, kurās ir pārpalikums, vairāk jāorientējas uz kopējo pieprasījumu stimulējošiem faktoriem, piemēram, veicot stabilākus ieguldījumus, kas pozitīvi ietekmē kvalitatīvu darbvietu radīšanu.

3.1.3. EESK atbalsta konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos 2019.–2020. gadam izvirzīto vispārējo mērķi, ar ko dalībvalstis tiek mudinātas modernizēt ekonomiku, tādējādi konsolidējot savu izaugsmes potenciālu un stiprinot noturību. Jāņem arī vērā atsevišķās valstīs vērojamas, dažkārt būtiskās, sociāli ekonomiskās atšķirības. To ekonomikas attīstība ir ļoti nevienmērīga, un tas ir galvenais šķērslis šo valstu ekonomikas turpmākajai izaugsmei. Svarīgi ir ieviest arī instrumentus, kas palīdzētu samazināt sociālo nevienlīdzību un stiprināt sociālo kohēziju.

3.1.4. EESK uzskata, ka investīcijas un reformas ir jāsteno vienlaicīgi, un īpaši svarīgi tas ir laikā, kad tiek galīgi apstiprināta ES daudzgadu finanšu shēma 2021.–2027. gadam. Dalībvalstīm būtu arī pilnībā jāievēro atbildības un subsidiaritātes principi. Kaut arī ES budžets nav panaceja visām investīciju jomā apzinātajām vajadzībām, budžeta resursu pienācīga un mērķtiecīga virzīšana var palīdzēt būtiski samazināt apzināto investīciju trūkumu, kas sīki izklāstīts šā gada konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos. Turklāt var veidot vēl ciešāku ES budžeta un Eiropas pusgada saikni, kas ierobežotos līdzekļus ļautu labāk sasaitīt ar faktiskajām vajadzībām, ievērojot snieguma un kvantitatīvo rezultātu kritēriju.

3.1.5. Ņemot vērā publisko līdzekļu ierobežoto apjomu, EESK uzsver, ka ļoti svarīga nozīme ir investīcijām privātajā sektorā, kura izaugsme ilgtermiņā ir tieši proporcionāla uzticamai ekonomikas politikai un budžeta nelīdzsvarotības mazināšanai.

4. Īpašas piezīmes

4.1. Ņemot vērā pašreizējo nenoteiktību ekonomikas, tirdzniecības un investīciju jomā pasaulē, arvien vairāk nepieciešams panākt ES autonomiju, stiprinot vienotā iekšējā tirgus darbību. EESK ir pārliecināta, ka šā tirgus pienācīga darbība un viendabīgums var palīdzēt novērst atsevišķas konstatētās nelīdzsvarotības. Pakalpojumu tirgos integrācijas līmenis ir salīdzinoši zemāks; no tehnoloģiskā viedokļa jaunu darbību gadījumā pastāv risks, ka bez atbilstīga regulējuma tās izplatīsies tikai dažās valstīs, t. i., Eiropas Savienībā dažādās dalībvalstīs īstenotie risinājumi kļūs savstarpēji nesaderīgi. Gaidāms, ka līdz ar banku savienības un kapitāla tirgu savienības izveidi kapitāla brīva aprīte kļūs efektīvāka un elastīgāka. Vienlaikus EESK satrauc fakts, ka kavējas banku savienības un kapitāla tirgu savienības pēdējo elementu ieviešana. Plānotā finanšu savienība ir svarīga platforma alternatīvu finansēšanas veidu un iespēju veicināšanai. Vienotā iekšējā tirgus integrācijas jomā vislielākā rīcības brīvība ir darba tirgū un nodokļu un fiskālo noteikumu jomā (patlaban tiešo nodokļu jomā valstīm ir ekskluzīva autonomija).

4.2. EESK pauz gandarījumu, ka šogad Eiropas pusgadā īpaša uzmanība pievērsta ieguldījumu darbībām, jo tas ir palīdzējis dalībvalstīm labāk noteikt ieguldījumu prioritātes jomās, kur makroekonomiskās rentabilitātes līmenis ir visaugstākais, un vienlaikus noskaidroti reglamentējošie un strukturālie šķēršļi dalībvalstu un ES līmenī, kas ir galvenais faktors, kas kavē Eiropas ekonomikas ilgtermiņa izaugsmes potenciāla izmantošanu.

4.3. EESK uzskata, ka uzņēmumu pašāvēlībai labvēlīgi apstākļi, prognozējamība un juridiskā noteiktība, pilnīga tiesiskuma ievērošana un sociālais taisnīgums ir stabilas un racionālas ieguldījumu stratēģijas svarīgi priekšnoteikumi.

4.4. EESK joprojām uzskata, ka būtisks šķērslis ir pārmērīgs administratīvais slogs. Iespējams risinājums varētu būt sabiedrisko pakalpojumu digitalizācijas sistēmu ieviešana; digitalizācija tiek pamatoti uzskatīta par būtisku ražīguma, konkurētspējas un izaugsmes faktoru. Digitalizācijas procesa īstenošanā ir jāievēro sociālais konsenss un šajā nolūkā rīkotā sociālā dialoga rezultāti.

4.5. EESK arī uzskata, ka patlaban ieguldījumu apjoma palielināšanu kavē kvalificēta darbaspēka trūkums un prasmju piedāvājuma neatbilstība pieprasījumam.

4.6. EESK uzsver, ka svarīgi ir ciešāk saistīt ieguldījumu darbības ar intensīvām pētniecības un inovācijas darbībām; runa nav tikai par ieguldīto līdzekļu apjomu, bet arī par veikto ieguldījumu kvalitātes rādītāju būtisku uzlabošanu. Tajā pašā laikā ieguldījumu vajadzību apmērs ES dalībvalstīs ir atšķirīgs; kapitāla ieguldījumu vajadzības ir milzīgas ne tikai mazāk attīstītos reģionos, bet arī reģionos, kur notiek plašas tehnoloģiskās pārmaiņas, kā arī reģionos, kuri ir pasaules vadošā pozīcijā kādā nozarē un ir apņēmušies šo pozīciju saglabāt.

Briselē, 2019. gada 30. oktobrī

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER*

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu “2019. gada izaugsmes pētījums”**(atzinuma papildinājums)**

[COM(2018) 770 final]

(2020/C 47/18)

Ziņotāja: **Anne DEMELENNE**

EESK Biroja lēmums	14.5.2019.
Juridiskais pamats	Reglamenta 32. panta 1. punkts un Reglamenta piemērošanas noteikumu 29. panta a) punkts Atzinuma papildinājums
Atbildīgā specializētā nodaļa	Ekonomikas un monetārās savienības, ekonomiskās un sociālās kohēzijas specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	17.10.2019.
Pieņemts plenārsesijā	30.10.2019.
Plenārsesija Nr.	547
Balsojuma rezultāts (par/pre/atturas)	140/3/6

Preambula

Šis atzinums ir daļa no divu pārraudzības atzinumu kopuma, kas izstrādāti par gada izaugsmes pētījumu (COM(2018) 770 final) un ieteikumu par eurozonas ekonomikas politiku (COM(2018) 759 final). Atzinuma mērķis ir atjaunināt un papildināt iepriekšējos EESK priekšlikumus ⁽¹⁾, ņemot vērā jaunākās norises un ekonomikas prognozes Eiropas Savienībā (ES) un eurozonā, kā arī dažādus ziņojumus un ieteikumus, kas publicēti saistībā ar pašreizējo Eiropas pusgadu. Šis atzinumu kopums ir ES pilsoniskās sabiedrības kopējais ieguldījums ekonomikas, sociālajā un vides politikā nākamajā Eiropas pusgada ciklā, kas sāksies 2019. gada novembrī. EESK aicina Eiropas Komisiju un Padomi ņemt vērā šo ieguldījumu nākamajā Eiropas pusgada “rudens paketē” un ar to saistītajā iestāžu lēmumu pieņemšanas procesā.

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Šis atzinums papildina EESK atzinumu par 2019. gada izaugsmes pētījumu. Tajā ņemti vērā konkrētām valstīm adresētie ieteikumi ⁽²⁾, Eiropas Komisijas paziņojums par Eiropas pusgadu un attiecīgie Padomes ieteikumi. Tajā sīkāk skatīti daži konkrēti ekonomikas un sociālie jautājumi, kas saistīti ar 2019. gada Eiropas pusgadu.

1.2. Eiropas Savienībā vēl arvien vērojams ieguldījumu trūkums. Lai uzlabotu Eiropas uzņēmumu konkurētspēju, joprojām ir vajadzīgi publiskie un privātie ieguldījumi, kā arī izdevumi apmācības un izglītības jomā (sākot no bērnu agrīnās izglītības). Konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos (KVAI) šogad uzmanības centrā ir ieguldījumi. Īpaša uzmanība jāpievērš produktīviem ieguldījumiem, kā arī ieguldījumiem sociālajā infrastruktūrā, lai ilgtspējīgu izaugsmi izvīrētu par prioritāti, un sociālo tiesību pilāra īstenošanas pasākumiem.

⁽¹⁾ EESK atzinums par tematu “2019. gada izaugsmes pētījums” (OV C 190, 5.6.2019., 24. lpp.), un “Eurozonas ekonomikas politika (2019)” (OV C 159, 10.5.2019., 49. lpp.).

⁽²⁾ COM(2019) 500 final.

1.3. Dalībvalstīm aktīvāk jāīsteno strukturālās reformas. Runājot par valstīm ar tekošā konta pārpalikumu, Eiropas Savienības un eurozonas ekonomiskās un politiskās stabilitātes interesēs ir jāpanāk, ka dalībvalstis stingrāk ievēro makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūru. EESK pauž nožēlu, ka trūkst līdzsvara starp vispārīgiem ieteikumiem tādās svarīgās jomās kā ieguldījumi, sociālie jautājumi un klimata pārmaiņas, un konkrētiem, skaitļos izteiktiem stratēģiskiem mērķiem, kas saistīti ar fiskālajiem noteikumiem.

1.4. Pašreizējās ļoti zemās procentu likmes deva iespēju atbrīvot līdzekļus valsts budžetā, jo samazinājās ar valsts obligāciju procentu maksājumiem saistītie izdevumi. Dalībvalstīm šie līdzekļi būtu jāizmanto, lai palielinātu savus materiālos, digitālos un vides ieguldījumus, kā arī izdevumus apmācības, prasmju un kvalifikācijas pilnveidošanas jomā, kas būtu jāuzskata nevis par izmaksām, bet gan ieguldījumiem cilvēkresursos.

1.5. Attiecībā uz KVAI sociālajā jomā atzinīgi vērtējama Eiropas sociālo tiesību pilāra un pārskata par rādītājiem sociālajā jomā nozīmīgā loma. Komiteja mudina Komisiju šādu pieeju izmantot un attīstīt arī nākamajos Eiropas pusgada ciklos. Ja nākamajos gados ekonomikas attīstības temps palēnināsies, ir svarīgi, lai sociālās politikas pozitīvie mērķi tiktu izvirzīti par Eiropas pusgada centrālo elementu un lai tie būtu līdzvērtīgi makroekonomiskajiem un fiskālajiem mērķiem.

1.6. Pēdējā gada laikā lielu aktualitāti ieguvis klimata pārmaiņu jautājums, un Eiropas pusgadā tas būtu vairāk jāņem vērā. Ieteikumos nākamā gada ciklam būtu jāiekļauj vairāk ieteikumu un vismaz viens ieteikums katrai dalībvalstij cīņai pret eksistenciālu apdraudējumu, ko rada klimata pārmaiņas.

1.7. Ar nodokļiem ir jāveicina produktīvi ieguldījumi un izdevumi reālajā ekonomikā. Nodokļu ieņēmumi būtu jāpārorientē no avotiem, kas saistīti ar darbu un ilgtspējīgu patēriņu, uz citiem avotiem.

1.7.1. Atsevišķu Eiropas ekonomikas sektoru finansializācija ir radījusi pārmērīgu slogu uzņēmumiem (un to darbiniekiem), kas rada darbvietas un pievienoto vērtību un palielina reālā kapitāla apjomu. EESK aicina Komisiju izpētīt iespēju izmantot Eiropas pusgadu, lai veicinātu kopējās vērtības radīšanu ieinteresētajām personām, nevis tikai akcionāriem.

1.7.2. Vairākām dalībvalstīm šogad adresēts ieteikums pastiprināt sociālo dialogu. Lai rosinātu sociālo partneru iesaistīšanos, vajadzētu ieviest obligātos standartus attiecībā uz valstu valdību apspriešanos ar valstu sociālajiem partneriem dažādos Eiropas pusgada posmos.

1.7.3. Sabiedrisko labumu politikā Komisijai būtu jāvadās pēc principa, ka sabiedrisko labumu privatizāciju nevajadzētu attiecināt uz stratēģiski nozīmīgiem labumiem, kurus efektīvāk pārvalda publiskais sektors, un neradītu valstij neto zaudējumus, tos pārdodot ekonomikas lejupslīdes periodā.

2. **Vispārīga informācija: Eiropas Komisijas prioritātes 2019. gada Eiropas pusgadā un konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos**

2.1. Eiropas Komisija norādījusi, ka dalībvalstis ir panākušas vismaz nelielu progresu attiecībā uz 40 % no konkrētajām valstīm adresētajiem ieteikumiem. Izvērtējot situāciju daudzgadu perspektīvā, vairāk nekā divu trešdaļu KVAI īstenošanā ir panākts "neliels progress" ⁽³⁾. Apņēmīgi tiek īstenoti ieteikumi finanšu pakalpojumu jomā, un vērojams arī progress beztermiņa līguma darbvietu radīšanas veicināšanā un darba tirgus segmentācijas novēršanā. Tomēr īstenošana joprojām ir nepietiekama un pārāk lēna tādās jomās, kurām ir svarīga nozīme makroekonomiskās nelīdzsvarotības koriģēšanā ⁽⁴⁾.

2.2. Konkrētām valstīm 2019. gadā adresēto ieteikumu pamatā ir 2019. gada pārskati par valstīm, un tajos lielāka uzmanība pievērsta ieguldījumiem: katrai dalībvalstij adresēts vismaz viens ieteikums, kas saistīts ar ieguldījumiem.

⁽³⁾ COM(2019) 500 final, 3.–4. lpp.

⁽⁴⁾ *Efstathiou, K. un Wolff, G.* (2018), "Is the European Semester effective and useful?".

2.3. Runājot par makroekonomisko perspektīvu, nenoiektība nav mazinājusies. Apvienotās Karalistes paredzamā izstāšanās no Eiropas Savienības, kā arī ASV izraisītie pasaules mēroga "tirdzniecības kari" vairāk nekā jebkad agrāk tiek uzskatīti par faktoriem, kas tuvākajā nākotnē var mazināt ekonomikas izaugsmi un nodarbinātību. Lai gan salīdzinājumā ar pēdējiem diviem gadu desmitiem kopējais bezdarba līmenis ir zems, vairākas valstis nav sasniegušas pirmskrīzes nodarbinātības līmeni. Tiek prognozēts, ka šogad Eiropas Savienībā IKP pieaugums būs nepilni 1,4 %, bet eurozonā – 1,2 %⁽⁵⁾. Kā konstatējusi Eiropas Centrālās bankas Padome⁽⁶⁾, eurozonas inflācijas rādītāji joprojām neatbilst tās mērķim (nepilni 2 %, bet vidējā termiņā tuvu tiem) un ar fiskālo politiku būs jāatbalsta izaugsme eurozonā un Eiropas Savienībā.

3. Vispārīgas piezīmes par Eiropas Komisijas ieteikumiem

3.1. Ieguldījumi

EESK atzinīgi vērtē un stingri atbalsta to, ka šā gada ziņojumos par valstīm un KVAI Eiropas Komisija īpašu uzmanību pievēršusi ieguldījumu apjoma palielināšanai. Jau agrāk Komiteja vairākkārt aicinājusi dalībvalstis un Eiropas Komisiju lielāku uzsvāru likt uz publisko un privāto ieguldījumu palielināšanu, un tādēļ ar gandarījumu konstatē, ka viens no Komitejas ieteikumiem ir konkrēti ņemts vērā. Turklāt ieguldījumiem jābūt produktīviem un ilgtspējīgiem, un nav pieļaujami spekulatīvi finanšu un nekustamā īpašuma ieguldījumi.

3.1.1. Konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos nav ļoti konkrētu ieguldījumu mērķu, jo Komisija parasti izvirza vispārīgus mērķus. Tomēr situācija ir nelīdzsvarota, jo saskaņā ar līgumu nosacījumiem budžeta mērķi ir ļoti konkrēti. Nav precizēts, kā ieguldījumu mērķus sasniegt valstīs, kuras ir cieši saistītas ar Stabilitātes un izaugsmes pakta prasībām. Šajā nolūkā EESK, tāpat kā iepriekšējos atzinumos, iesaka piešķirt ieguldījumiem lielāku nozīmi, Eiropas budžeta shēmā ieviešot t.s. "zelta likumu"⁽⁷⁾.

3.1.2. Eiropas pusgadā lielāks uzsvārs jāliek uz ilgtspējīgu izaugsmi atbilstīgi ANO ilgtspējīgas attīstības mērķiem 2030. gadam, kā tas norādīts EESK aicinājumā izstrādāt gada ilgtspējīgas izaugsmes pētījumu⁽⁸⁾. Jāpanāk ekoloģiski un sociāli ieguldījumi infrastruktūrā, īpašu uzmanību pievēršot atjaunojamiem energoresursiem, kā to iecerējusi jaunā Komisija. Tas Eiropas pusgadā būtu jāņem vērā vēl vairāk. Tā kā šā gada KVAI uzmanība ir pamatoti pievērsta ieguldījumiem, EESK ierosina Eiropas Komisijai un Padomei izvērtēt, vai konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos nevajadzētu iekļaut katrai dalībvalstij vismaz vienu konkrētu tālejošu mērķi, lai būtiski samazinātu siltumnīcefekta gāzu emisiju, līdz tiks atrisināta potenciāli katastrofālā klimata pārmaiņu problēma. Šajā saistībā EESK atzinīgi vērtē to, ka privātā sektora aktīvu iegādes programmu (*asset purchase programme, APP*) ietvaros ECB ir ieguldījusi "zaļajās" obligācijās, un uzskata, ka Eiropas Centrālajai bankai arī turpmāk būtu jāsteno un jāpaplašina šīs saistības, atsākot neto iepirkumus, kā arī programmas atkārtotu ieguldījumu posmā.

3.1.3. Saistībā ar faktiskajām vajadzībām ieguldījumu jomā EESK aicina Eiropas Komisiju un dalībvalstis iesniegt konkrētu plānu, kurā paredzēts palielināt publisko un privāto ieguldījumu apjomu konstatēto nepilnību novēršanai nozarēs, kurām ir svarīga nozīme, lai nodrošinātu Eiropas ekonomikas un sociālās jomas nākotni un saglabātu konkurētspēju attiecībā ar Ķīnu un ASV, piemēram, ieguldījumus informācijas tehnoloģijās un mākslīgā intelekta attīstībā (pētniecībā, izstrādē, kā arī digitālajā infrastruktūrā). Šajos ieguldījumos jāiekļauj arī vajadzīgie izdevumi izglītības, apodapmācības, prasmju pilnveidošanas un mobilitātes jomā, kā arī stimulējoši pasākumi energotaupības veicināšanai rūpniecības un transporta nozarē, piemēram, dzelzceļa tīkla attīstīšanai un izmantošanai. Šie izdevumi būtu jāatbalsta ar struktūrfondu līdzekļiem. Tas palīdzētu veicināt konkurētspēju un novērst kvalificēta darbspēka trūkumu, ko visā Eiropas Savienībā atzīst par vienu no šķēršļiem, kas kavē ieguldījumus⁽⁹⁾.

3.1.4. Komiteja uzskata, ka ir iespējams noteikt konkrētākus mērķus un stratēģiskās prioritātes Eiropadomes izvirzīto vispārējo mērķu sasniegšanai. Stratēģijas "Eiropa 2020" rādītāji bija pārāk vispārīgi, tāpēc Padomes izvirzītajām galvenajām prioritātēm ir jābūt konkrētākām, un tajās jāietver arī citas politikas jomas. Tādēļ EESK aicina Padomi un Komisiju izstrādāt ilgtermiņa stratēģiju 2030. gadam, kura būtu jāņem vērā konkrētām valstīm 2020. gadā adresētajos ieteikumos⁽¹⁰⁾. Šajā ilgtermiņa stratēģijā būtu jāiekļauj redzējums par labklājības ekonomiku Eiropas Savienībā, kurā paredzēti lielāki ieguldījumi ražošanas darbībā, labākā izglītībā, kvalifikācijā, prasmēs, apmācībā, sociālajā un veselības aizsardzībā, energotaupībā, cenas ziņā pieejamos mājokļos un dzimumu līdzsības veicināšanā.

⁽⁵⁾ Eiropas ekonomikas prognoze. 2019. gada vasara, Eiropas Komisija.

⁽⁶⁾ ECB priekšsēdētāja *Mario Draghi* preses konference – ievadrūna, Frankfurte pie Mainas, 2019. gada 12. septembris.

⁽⁷⁾ EESK atzinums par tematu "2019. gada izaugsmes pētījums", 3.9.8. punkts (OV C 190, 5.6.2019., 24. lpp.).

⁽⁸⁾ EESK atzinums par tematu "2019. gada izaugsmes pētījums", 1.7. punkts (OV C 190, 5.6.2019., 24. lpp.).

⁽⁹⁾ EIB ziņojums "Investment report 2018/2019 – Retooling Europe's economy".

⁽¹⁰⁾ Kā norādīts EESK atzinumā par tematu "Eiropas pusgads un kohēzijas politika: virzība uz jaunu Eiropas stratēģiju laikposmam pēc 2020. gada" (OV 353, 18.10.2019., 39. lpp.).

3.2. *Tekošā konta nelīdzsvarotība*

3.2.1. Komiteja ir gandarīta, ka Eiropas Komisija pievērsusi uzmanību valstīm, kurās ir tekošā konta pārpalikums, jo eurozonā un Eiropas Savienībā tā ir būtiska makroekonomikas problēma. Valstis, kurās agrāk reģistrēts tekošā konta deficīts, ir novērsušas šo deficītu, taču valstis, kurās ir tekošā konta pārpalikums, joprojām nevēlas pieņemt svarīgus politikas pasākumus iekšzemes pieprasījuma palielināšanai, piemēram, palielināt publiskā sektora ieguldījumus, paaugstināt algas, palielināt publiskos izdevumus vai samazināt nodokļus, kas tām ļautu samazināt pārpalikumu. Vislabākais risinājums, kā samazināt nodokļus, ir pārvirzīt nodokļu ieņēmumus no darbaspēka nodokļiem un PVN uz citiem ieņēmumu avotiem. Tomēr darbaspēka nodokļu sloga samazināšanu nevajadzētu veikt uz sociālā nodrošinājuma iemaksu rēķina, jo tās veido būtisku finanšu ieguldījumu veselības aprūpes, pensiju, nelaiemes gadījumu apdrošināšanas un bezdarba apdrošināšanas sistēmās un citās sociālās aizsardzības jomās.

3.2.2. Tā kā valstis, kurās ir tekošā konta pārpalikums, joprojām nevēlas pienācīgi palielināt savu iekšzemes pieprasījumu, valstis, kurās ir tekošā konta deficīts, saskaras ar pieprasījuma trūkumu. Makroekonomikas nelīdzsvarotības novēršanas procedūra (MNNP) ļauj vērst uzmanību uz šo problēmu, bet tajā nav paredzētas nekādas īstenošanas pilnvaras. Tādēļ attiecībā uz ieteikumiem, kas saistīti ar MNNP, konkrētām valstīm adresēto ieteikumu īstenošana ir ļoti vāja ⁽¹¹⁾. EESK aicina Eiropadomi koordinēt makroekonomikas stratēģiju, lai palielinātu iekšzemes pieprasījumu valstīs, kurās ir tekošā konta pārpalikums, un tādējādi samazinātu valstu tekošā konta pārpalikumu, kas veido eurozonas tekošā konta pārpalikumu. Ar šo stratēģiju valstīm, kurās ir tekošā konta pārpalikums, ir jāuzņemas konkrētas saistības pastāvīgi un ilglaicīgi samazināt pārpalikumu.

3.2.3. Lai gan nesen notikušajās sarunās tika precizētas eurozonas budžeta instrumenta aprises, tomēr ir skaidrs, ka Eiropadome nav panākusi vienošanos par nozīmīgu eurozonas budžetu, kuram būtu stabilizācijas funkcija. EESK pauž bažas, ka makroekonomikas satvars ES līmenī nav piemērots, lai nākotnē reaģētu uz krīzi, ja materializēsies ekonomikas izaugsmes lejupslīdes risks. EESK aicina Eiropadomi sagatavot efektīvu dalībvalstu fiskālās politikas risinājumu varbūtējai recesijai un Eiropas Centrālās bankas monetārās politikas risinājumu.

3.3. *Fiskālā politika, valsts parāds un nodokļi*

3.3.1. Eurozonas krīzes laikā veiktajā ar valsts obligācijām saistītā riska pārvērtēšanā noskaidrots vēl viens faktors, kas rada atšķirības. Valdībām, kurām ir zemāki izaugsmes rādītāji un lielāks sākotnējais parāds, ir jāmaksā augstākas valsts parāda procentu likmes, kas balstītas uz dažkārt diezgan neatbilstošām finanšu tirgus aplēsēm par attiecīgo valdību budžeta stāvokli. Mēģinājumi priekšlaicīgi atjaunot fiskālās rezerves vai, konkrētāk izsakoties, samazināt izdevumus un palielināt nodokļus, kā Komisija iesaka to darīt dalībvalstīm ar augstu valsts parāda līmeni, var no jauna mazināt privātā sektora pozitīvo dinamiku un dažās dalībvalstīs joprojām vājo izaugsmi. Ja valstīm ar mazāku fiskālo rīcības brīvību tiek noteikti obligātie fiskālās korekcijas pasākumi, savukārt valstīm ar lielāku fiskālo rīcības brīvību tiek adresēti tikai ieteikumi, rodas risks, ka eurozonas kopējā fiskālā nostāja nebūs pietiekami ekspansīva, lai ierobežotu eurozonas tekošā konta lielo pārpalikumu.

3.3.2. Tā kā šīs jomas vadošie speciālisti patlaban atkārtoti izvērtē valsts parāda nozīmi periodos, kad procentu likmes ir zemas ⁽¹²⁾, EESK mudina Eiropadomi noskaidrot, vai pašreizējā fiskālā sistēma ir kavējusi nepieciešamos publiskos ieguldījumus un publiskos izdevumus produktivitātes palielināšanai tādās jomās kā izglītība, prasmju pilnveidošana, mūžizglītība, veselības aprūpe un sociālā aizsardzība ⁽¹³⁾. Septembra pasākumu kopumā ECB jau paziņoja, ka tuvākajā nākotnē tā saglabās ļoti zemas procentu likmes. Pēdējos gados šāda politika ir ļāvusi valdībām samazināt procentu izdevumus. EESK aicina dalībvalstis šādi atbrīvotos līdzekļus izmantot ieguldījumu palielināšanai.

3.3.3. Eksperti arvien biežāk uzskata, ka izlaides starpības pasākumi, ko Eiropas Komisija izmanto, lai noteiktu atbilstošu fiskālo nostāju, ir pārāk procikliski ⁽¹⁴⁾. Tā vietā, lai neatkarīgi novērtētu kādas ekonomikas maksimālo ražošanas potenciālu, ņemot vērā bezdarbnieku skaitu un kapitāla trūkumu, Eiropas Komisijas pasākums ir pārāk cieši saistīts ar iepriekšējo veikumu ⁽¹⁵⁾. Tādēļ valstis, kuras ievēro Stabilitātes un izaugsmes pakta noteikumus, nevar īstenot preciklisku fiskālo politiku ne labvēlīgos, ne nelabvēlīgos periodos. EESK iesaka Eiropas Komisijai sadarībā ar dalībvalstīm izvērtēt izlaides starpības aprēķināšanas procedūras, ņemot vērā šos konstatējumus.

3.3.4. Kopējā pieprasījuma trūkums un nelabvēlīgas pārmaiņas ekonomikas ražošanas struktūrā saistībā ar eksportu ir mazinājušas izaugsmi valstīs, kuras pēdējos gados nav spējušas gūt gaidīto labumu no ekonomikas izaugsmes. EESK mudina Eiropas Komisiju un Eiropadomi nākamajā Eiropas pusgada ciklā ņemt vērā Eiropas Savienības rūpniecības stratēģijas un politikas apsvērumus.

⁽¹¹⁾ "What drives national implementation of EU policy recommendations?", *Bruegel working paper, issue 04*.

⁽¹²⁾ Blanchard, O., "Public Debt and Low Interest Rates", 2019. gada janvāris, un Michael Hüther ierosinātās debates Vācijā par valsts parāda "bremzēšanas" noteikumu, *IW Policy Paper 3/19*.

⁽¹³⁾ "Germany's even larger than expected fiscal surpluses: Is there a link with the constitutional debt brake?", *BRUEGEL*.

⁽¹⁴⁾ "The campaign against 'nonsense' output gaps", *BRUEGEL*.

⁽¹⁵⁾ "Why Hysteria Over the Italian Budget Is Wrong-Headed".

3.3.5. Kā jau norādīts iepriekšējos EESK atzinumos, dalībvalstīm ir jānovērš agresīva nodokļu plānošana un izvairīšanās no nodokļu maksāšanas, īpašu uzmanību pievēršot nodokļu taisnīgumam un publisko izdevumu finansēšanai.

3.3.6. Ekonomikas finansializācija ir ļāvusi dažiem finanšu jomas dalībniekiem īstenot nepamatotu ietekmi uz lielajiem uzņēmumiem un publisko sektoru, lai gūtu peļņu un prēmijas īstermiņā, nevis ilgtermiņā apmierināt atsevišķu uzņēmumu, to darbinieku un reģionu, kuros tie darbojas, vajadzības ⁽¹⁶⁾. EESK aicina Komisiju izpētīt iespēju izmantot Eiropas pusgadu, lai veicinātu vērtības radīšanu ieinteresētajām personām, nevis akcionāriem. Ja nepieciešams, dalībvalstīm nodokļu sistēma būtu jāpārorientē uz reālu fizisku, digitālu un ilgtspējīgu ieguldījumu, kā arī ieguldījumu cilvēkresursos veicināšanu, atturot no ieguldījumiem finansiālos un spekulatīvos nolūkos. Konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos vajadzētu norādīt uz nodokļu sistēmas traucējumiem, kas nepamattoti veicina un finansiāli atbalsta ideju par vērtības radīšanu akcionāriem, un ieteikt reformu šajā jomā.

3.4. Eiropas sociālo tiesību pilārs

3.4.1. EESK atzinīgi vērtē un atbalsta izmaiņas politiskajos ieteikumos, kuros lielāka uzmanība tagad pievērsta sociālajam dialogam, izglītībai, prasmēm, apmācībai, veselībai un sociālajai aizsardzībai. Komiteja mudina Komisiju nākamajā Eiropas pusgada ciklā turpināt piemērot un izvērst šo pieeju, īpaši attiecībā uz pietiekamām minimālajām algām, par ko sociālie partneri panākuši atbildīgu vienošanos un kas garantētas ar likumu un darba koplīgumiem.

3.4.2. Komiteja pauž gandarījumu, ka Eiropas Komisija īpašu uzmanību pievērsusi dalībvalstu rezultātiem dažādu Eiropas sociālo tiesību pilāra dimensiju īstenošanā. Komiteja atzīst: ieviešot rezultātu pārskatu par rādītājiem sociālajā jomā, kurā norādītas sociālās norises un ES dalībvalstu konverģence, ir radīta īpaša pievienotā vērtība, tādējādi līdzsvarojot uzmanību, kas parasti pievērsta ekonomikas un finanšu jautājumiem. EESK mudina Komisiju turpināt darbu šajā virzienā un palielināt pilāra nozīmi konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos, kā arī apsvērt iespēju ieviest jaunus sociālo rezultātu pārskata rādītājus, piemēram, saistībā ar koplīgumiem.

3.4.3. Tā kā darba algu konverģence starp valstīm ir daudz lēnāka nekā to prognozēja ES vadošās amatpersonas un Komisija, ir pieaugušas migrācijas plūsmas uz valstīm un reģioniem, kur ir vairāk darbvieta un lielākas algas. Principā, šī darba ņēmēju plūsma uz ekonomiski labāk funkcionējošiem reģioniem ir svarīgs korekcijas mehānisms Eiropas monetārajā savienībā. Taču lēnās darba algu un dzīves apstākļu konverģences dēļ migrācijas plūsmas bija lielākas nekā prognozēts. Dažos gadījumos būtiska daļa iedzīvotāju darbspējīgā vecumā ir emigrējuši, un, ja viņi neatgriežas, tas vidējā termiņā var radīt problēmu attiecīgajās valstīs. Tādēļ ir vajadzīga ātrāka darba algu un dzīves apstākļu reāla konverģence starp ES un Eiropas monetārās savienības valstīm. EESK aicina Komisiju iesniegt sīki izstrādātu ziņojumu par reālo konverģenci un pielāgot savus stratēģiskos ieteikumus dalībvalstīm un ES kopumā, lai nodrošinātu reālu konverģenci.

3.4.4. 2019. gada izaugsmes pētījuma ievadā Eiropas Komisija pauž gandarījumu par izaugsmes atsākšanos visās dalībvalstīs. Tomēr pozitīvs IKP izaugsmes temps ne vienmēr nozīmē augšupēju sociālo konverģenci. Koplīgumi ir viens no instrumentiem šā mērķa sasniegšanai. Tādēļ Komiteja aicina Komisiju pārskatīt par rezultātiem sociālajā jomā iekļaut rādītājus, ar kuriem vērtēt koplīgumus.

3.4.5. Lai īstenotu ieteikumus, kas saistīti ar Eiropas sociālo tiesību pilāru, ir vajadzīgs atbilstīgs finansējums. Būtu jāprecizē, kā sasniegt Eiropas sociālo tiesību pilāra mērķus, īpaši valstīs, kuras ir cieši saistītas ar Stabilitātes un izaugsmes pakta prasībām. Pamatojoties uz iepriekš sagatavotajā atzinumā ierosinātajiem priekšlikumiem ⁽¹⁷⁾, EESK iesaka Eiropas Komisijai un Padomei nodrošināt struktūrfondu, ES strukturālo un investīciju fonda un citu ES fondu līdzekļu pieejamību, kas valsts līmenī papildinātu publisko un privāto finansējumu. Publisko ieguldījumu apjomu dalībvalstīs varētu palielināt, ja "līdzsvarota budžeta normu" piemērotu publiskiem ieguldījumiem ar sociālu mērķi, tādējādi nodrošinot fiskālo noteikumu lielāku elastību. Nedrīkst arī pieļaut nekādu ES budžeta samazināšanu, jo tad tiktu samazināts Eiropas sociālo tiesību pilāra mērķu īstenošanai piešķirto līdzekļu apjoms. Būtu jāuzlabo arī Investīciju plāns Eiropai, ko atbalsta Eiropas Stratēģisko investīciju fonds (ESIF), ņemot vērā Eiropas Revīzijas palātas 2019. janvārī izteiktās kritiskās piezīmes un norādi, ka šā plāna paredzamā ietekme uz investīciju līmeni ir pārspīlēta ⁽¹⁸⁾.

⁽¹⁶⁾ Vatteville, É., izdevums "Management & Avenir", 2008/4 (Nr. 18) 88.–103. lpp.

⁽¹⁷⁾ OV C 262, 25.7.2018., 1. lpp.

⁽¹⁸⁾ Īpašais ziņojums Nr. 03/2019 "Eiropas Stratēģisko investīciju fonds: jārikojas, lai ESIF darbotos pilnīgi sekmīgi".

3.5. Ņemot vērā konkrētām valstīm sociālajā jomā adresēto ieteikumu saturu un raugoties plašākā perspektīvā kopš Eiropas pusgada ieviešanas, jākonstatē, ka dalībvalstīm ar vāju izaugsmi un lielāku valsts parādu ir adresēti ieteikumi, kas veicina sociālo devalvāciju⁽¹⁹⁾. Par prioritāriem parasti tikuši izvirzīti makroekonomikas mērķi⁽²⁰⁾. Ņemot vērā neskaidrās ekonomikas attīstības perspektīvas, EESK mudina Eiropadomi nodrošināt, ka turpmākajos gados, pat ekonomikas krīzes laikā, sociālās politikas pozitīvajiem mērķiem tiek piešķirta augstāka, citiem mērķiem līdzvērtīga, prioritāte.

3.5.1. Joprojām nav atrisināts jautājums par pienācīgas kvalitātes nodarbinātības garantēšanu. Pēdējos desmit gados vairākās dalībvalstīs ir plaši izplatījušies nestandarta nodarbinātības veidi, piemēram, pagaidu darbs, dažas stundas ilgs darbs, darbs ar apakšuzņēmuma līgumiem un darbs platformās. Darba ņēmēju spējas un izglītības līmenis ir paaugstinājies, bet piedāvāto darbvietu kvalitāte vairākās valstīs ir pazeminājusies. Eurostat dati liecina, ka, piemēram, atsevišķās valstīs pieaug to darba ņēmēju skaits, kuriem nākas piekrist pagaidu vai nepilnas slodzes darba līgumiem, jo trūkst pastāvīgu pilnas slodzes darbvietu⁽²¹⁾. Dažkārt algotie darbinieki ir ļoti apmierināti ar šāda veida nodarbinātību, bet ne vienmēr, un jaunie nodarbinātības veidi liek uzdot arī jautājumus par pagaidu darbinieku un nestabila darba ņēmēju mūžizglītību. EESK aicina dalībvalstis savlaicīgi pieņemt darba ņēmēju aizsardzības un sociālā nodrošinājuma pasākumus ES mērogā, lai pielāgotos jaunajiem nodarbinātības veidiem un arvien nedrošākai darba videi.

3.5.2. Ekonomikā arvien lielāka nozīme ir sociālajai ekonomikai⁽²²⁾. Ņemot vērā tās daudzveidību (kooperatīvi, savstarpējās sabiedrības, apvienības, nodibinājumi, sociālie uzņēmumi), sociālajai ekonomikai ir plašs potenciāls, kas var stimulēt ekonomikas izaugsmi un nodarbinātību Eiropā un būtiski veicināt sociālo kohēziju Eiropas Savienībā. Diemžēl Savienība nav izstrādājusi atbilstošu tiesisko regulējumu šā potenciāla izmantošanai iekšējā tirgū. EESK aicina Komisiju iekļaut šo jautājumu nākamā EK pilnvaru termiņa prioritātēs.

3.5.3. Lielāki valsts un uzņēmumu ieguldījumi izglītībā var palīdzēt novērst bezdarbu mūsdienā un nākotnes digitalizētajā sabiedrībā, rūpniecības un pakalpojumu sabiedrībā, kurā ir vajadzīgi augsti kvalificēti darbinieki. EESK aicina dalībvalstis izmantot ES finansējumu darbaspēka pārkvalifikācijai digitālajā laikmetā.

3.5.4. Ja nepieciešams, attiecīgajā valstī var būt lietderīga kvalitatīva pārorientācija uz augstas kvalitātes arodizglītību, kas nav saistīta ar augstāko izglītību. Pārāk šaura koncentrēšanās uz augstāko izglītību, arī sociālo rezultātu pārskata izglītības rādītājos, var radīt nepareizu priekšstatu par situāciju kopumā. EESK aicina Komisiju un dalībvalstis ņemt vērā iepriekšminēto un apsvērt iespēju, kā rezultātu pārskatā par rādītājiem sociālajā jomā efektīvāk vērtēt panākumus izglītībā.

3.6. Sociālo partneru iesaiste

3.6.1. EESK atzinīgi vērtē Komisijas ieceri padziļināt dialogu ar sociālajiem partneriem un pilsonisko sabiedrību, tostarp solidaritātes struktūrām, NVO, augstskolām un patērētāju organizācijām, lai ar vizītem dalībvalstīs un ar divpusējām un daudzpusējām apspriedēm veicinātu konkrētām valstīm adresēto ieteikumu īstenošanu.

3.6.2. Šajā saistībā var tikt uzlabota regulārā neformālā informācijas apmaiņa. Lai sanāksmēs nodrošinātu produktīvu viedokļu apmaiņu, parasti pirms svarīgām sanāksmēm sociālajiem partneriem tiek sniegta vajadzīgā sākotnējā informācija darba tirgus un sociālās iekļaušanas jautājumos, bet ar budžetu un nodokļiem saistītos jautājumos šāda prakse netiek īstenota. EESK mudina Komisiju savlaicīgi uzsākt dziļāku un konstruktīvāku dialogu ar sociālajiem partneriem ārpus obligātām oficiālām procedūrām.

3.6.3. Eiropas Komisija pamatoti norādījusi, ka sociālos partnerus ir iespējams savlaicīgāk un konstruktīvāk iesaistīt Eiropas pusgada norisēs⁽²³⁾. Eiropas pusgads labi darbojas ES līmenī un atsevišķās dalībvalstīs, taču ne visās. EESK atzinīgi vērtē vairākām dalībvalstīm adresētos ieteikumus par sociālā dialoga stiprināšanu un mudina dalībvalstis tos īstenot.

3.6.4. Problēmas, kas saistītas ar savlaicīgu piekļuvi noderīgai informācijai, savlaicīgu apspriešanos, nopietnām valdību saistībām un sociālo partneru spējām, ir kavējušas Eiropas pusgadā apspriešanos ar sociālajiem partneriem valstu līmenī. EESK iesaka ieviest obligātos standartus attiecībā uz valstu valdību apspriešanos ar valstu sociālajiem partneriem dažādos Eiropas pusgada posmos. Piemēram, vajadzētu norādīt, vai valdības nav ņēmušas vērā sociālo partneru priekšlikumus, un paskaidrot kāpēc. Jānodrošina arī sociālo partneru līdzdalība visos uzraudzības pasākumos, kuros tiek vērtēta priekšlikumu īstenošana.

⁽¹⁹⁾ Copeland, P. un Daly, M. (2018), "The European Semester and EU Social Policy".

⁽²⁰⁾ Degryse, C. un Pochet, P. (2018), "European social dynamics: a quantitative approach".

⁽²¹⁾ Eurostat datubāze, "lfsa_eppgai" un "lfsa_etgar".

⁽²²⁾ Sociālās ekonomikas institūcijas un uzņēmumi Eiropā apvieno vairāk nekā 2,8 miljonus organizāciju, kurās strādā 13,6 miljoni cilvēku un kuras veido 8 % no Eiropas Savienības IKP.

⁽²³⁾ Komisijas un Padomes vienotā nodarbinātības ziņojuma projekts, 11. lpp.

4. Īpaši ieteikumi

4.1. Saistībā ar diskusiju Padomē par to, vai vajadzētu paplašināt Eiropas pusgada tvērumu, iekļaujot tajā arī sociālās un ekonomiskās kohēzijas jautājumus, EESK stingri atbalsta lēmumu iekļaut šos jautājumus Eiropas pusgadā⁽²⁴⁾. EESK mudina Eiropas Komisiju un dalībvalstis nākamajos gados turpināt darbu šajā virzienā un pilnveidot šo pieeju, kurā vēlāk būtu jāiekļauj arī klimata pārmaiņu radīto problēmu risināšana. EESK atzinīgi vērtē Eiropadomes aicinājumu dalībvalstīm konverģences centienos ņemt vērā rezultātu pārskatu par rādītājiem sociālajā jomā, Nodarbinātības pārraudzības instrumentu un Sociālās aizsardzības pārraudzības instrumentu.

4.2. Mājoklis

4.2.1. Pēdējos gados dažās dalībvalstīs ir pieaugušas mājokļu cenas. Dažās lielpilsētās vai vidēji lielās pilsētās īres maksa ir tik augsta, ka tai tiek tērēta arvien lielāka daļa ienākumu. Kaut arī tas nav vienīgais iemesls, šāda situācija ir saistīta ar zemām procentu likmēm, jo monetārājam politikai ir tūlītēja ietekme uz mājokļu tirgu. ECB bāzes procentu likmes saglabāsies pašreizējā līmenī (vai arī zemākā līmenī) līdz brīdim, kad notiks inflācijas stabila virzība uz tai noteikto mērķi (pietiekami tuvu, taču nesasniedzot 2 %, prognozes periodā)⁽²⁵⁾. Īres maksas paaugstināšanās saasina arī bezpajumtniecības problēmu. Datu trūkuma dēļ ir grūti cieši sekot līdzi bezpajumtnieku situācijai Eiropas Savienībā. EESK aicina dalībvalstis un Eiropas Komisiju uzlabot datu vākšanu par bezpajumtniekiem, lai Savienībā varētu efektīvāk uzraudzīt viņu skaitu, izplatību un dzīves apstākļus.

4.2.2. Lai uzlabotu mājokļu un citu ēku enerģijas un klimata bilanci, dalībvalstīs varētu veikt izmaiņas nodokļu sistēmā un piemērot citus publiskos stimulus ar mērķi veicināt energoefektīvu renovāciju un būvniecību.

4.3. Citas reformas

4.3.1. Individuālās reformas, kas minētas konkrētām valstīm adresētajos ieteikumos, vairākās valstīs var palielināt sociālo un ekonomisko nevienlīdzību. Pensiju reformas nedrīkst novest gadus vecus cilvēkus nabadzībā.

4.3.2. Sabiedrisko labumu privatizāciju nevajadzētu attiecināt uz stratēģiski nozīmīgiem labumiem, kurus efektīvāk pārvalda publiskais sektors, un tā nedrīkstētu radīt valstij neto zaudējumus, šos aktīvus pārdodot ekonomikas lejupslīdes periodā. Būtībā visefektīvāk sabiedrisko pakalpojumus sniedz valsts, jo nav prasības gūt peļņu, kas palielina izmaksas. Ja sabiedrisko pakalpojumu kvalitāte un finansējums neatbilst iedzīvotāju vēlamajiem standartiem, ir jāuzlabo šo pakalpojumu efektīvas sniegšanas administratīvā spēja un jāparedz šim mērķim vajadzīgie finanšu resursi. Tas neizslēdz iespēju, ka atsevišķas valstis var nonākt pie secinājuma, ka attiecīgos gadījumos konkrētu pakalpojumu sniegšanai var izmantot pielāgotu publiskā un privātā sektora partnerību (PPP). Taču šādām publiskā un privātā sektora partnerībām ir jādarbojas sabiedrības interesēs. Sevišķi monopola vai oligopola tirgū tās nedrīkst izmantot īpašas interešu grupas, lai gūtu ienākumus, iekasējot maksu, kas ir augstāka par nepieciešamo, vai atturoties veikt vajadzīgos ieguldījumus kvalitātes saglabāšanai.

4.3.3. Pienācīgi izstrādāta rūpniecības politika, kas kalpo valsts vajadzībām, var palielināt izaugsmi, ražīgumu, labklājību un nodarbinātību. EESK uzsver, ka attiecībā uz rūpniecības stratēģiju Eiropas un dalībvalstu līmenī ir vajadzīga plaša diskusija un konkrēta rīcība, kuras pamatā būtu pietiekami finanšu resursi un kura būtu plašāka par vienkāršu Eiropas konkurences tiesību pielāgošanu ar mērķi atļaut apvienoties lielākam skaitam starptautisku uzņēmumu.

Briselē, 2019. gada 30. oktobrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER

⁽²⁴⁾ Padomes secinājumi par 2019. gada izaugsmes pētījumu un vienoto nodarbinātības ziņojumu, 2019. gada 15. marts, 7. lpp.

⁽²⁵⁾ ECB priekšsēdētāja Mario Draghi preses konference – ievadrūna, Frankfurtē pie Mainas, 2019. gada 12. septembris.

ISSN 1977-0952 (elektroniskais izdevums)
ISSN 1725-5201 (papīra izdevums)

Eiropas Savienības Publikāciju birojs
L-2985 Luksemburga
LUKSEMBURGA

LV